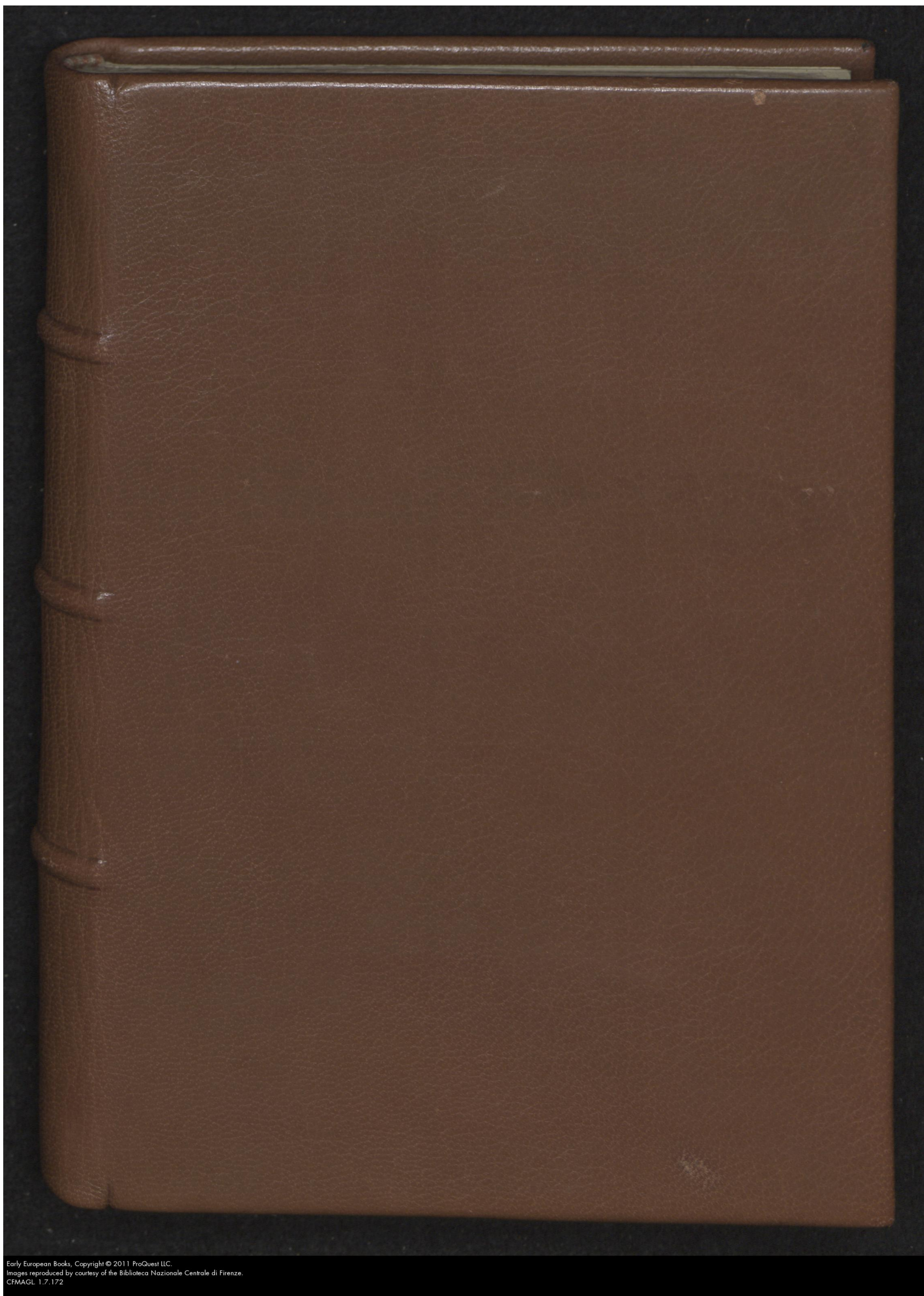
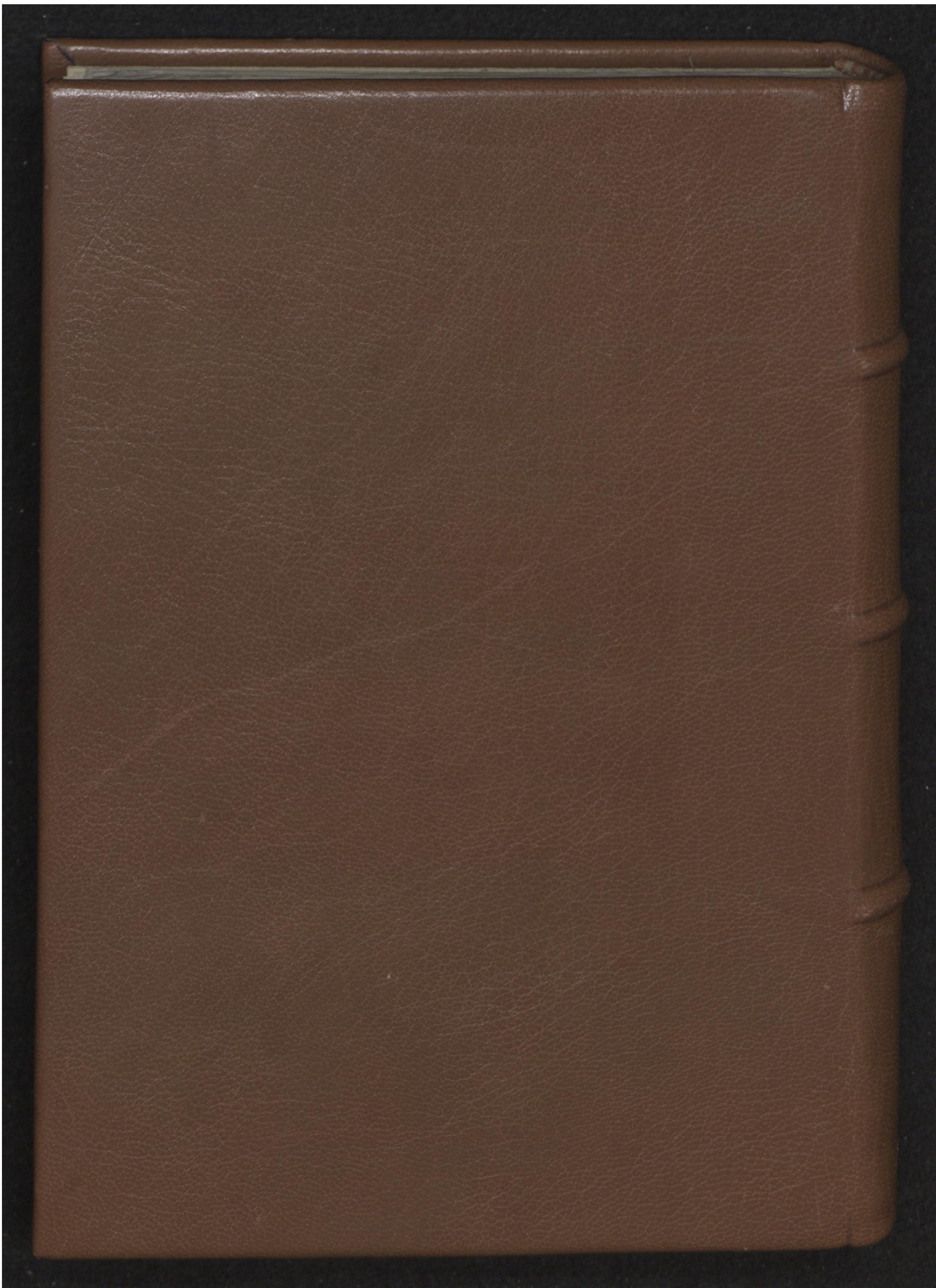

1
7
172

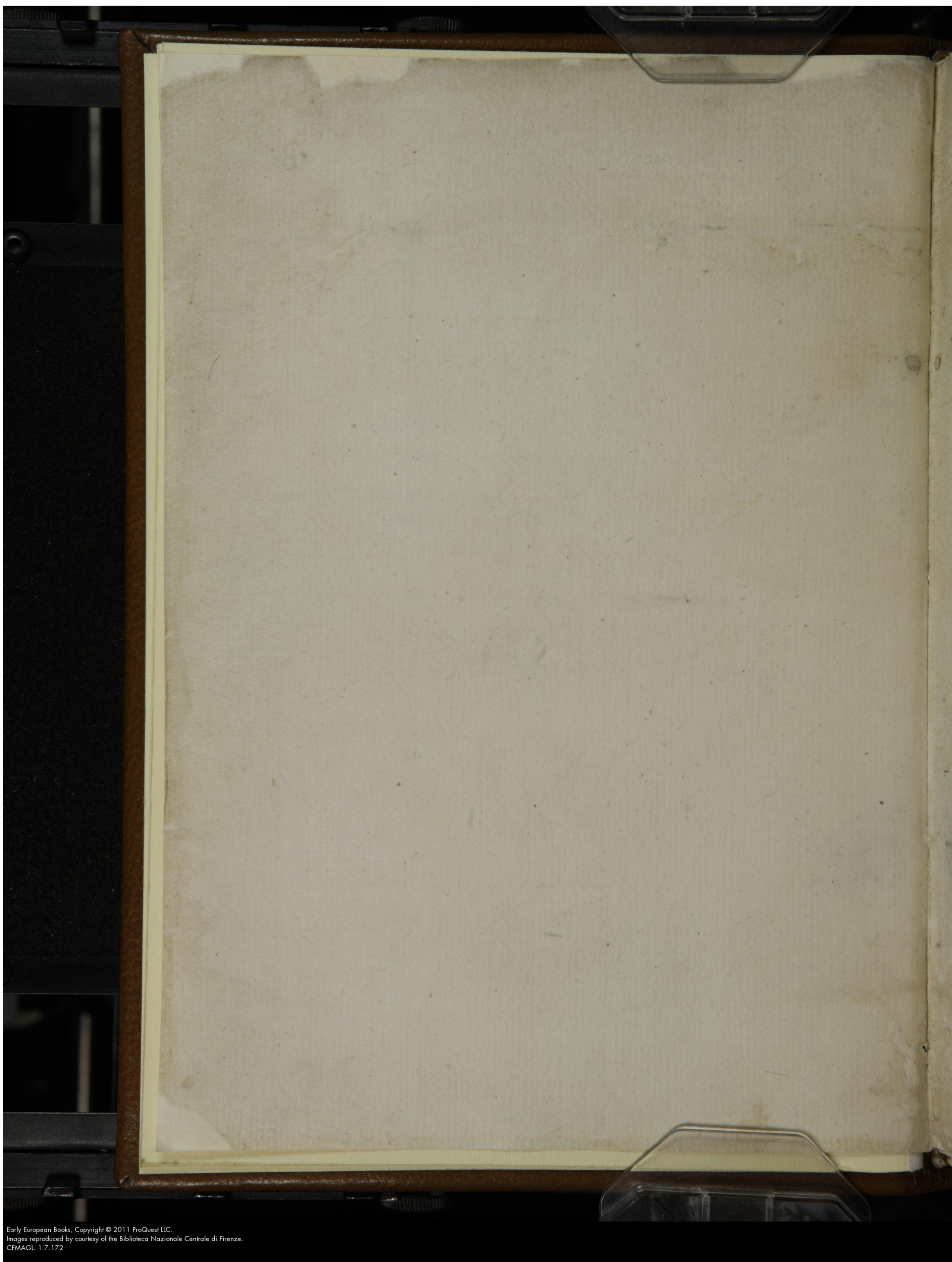

A

XII
OCEL.
G. P. c. con
VIZZ.

ΩΚΕΛΛΟΣ

OCELLVS LVCANVS

De Natura Vniuersi.

ΩΚΕΛΛΟΣ

Ο ΛΕΥΚΑΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

Περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεος.

OCELLVS

LVCANVS PHILOSOPHVS

De Vniuersi Natura.

Textum è Græco in Latinum transtulit, collatisque multis exemplaribus etiam M. SS. emendauit,

Paraphrasi, & Commentario illustrauit

CAROLVS EMMANVEL VIZZANIVS BONONIENSIS.

PARS PHYSICA.

Ad Eminentiss. & Reuerendiss. Principem

FRANCISCVM BARBERINVM

S. R. E. Card. Vicecancellarium.

Bononiæ ex Typographia Ferroniana. Superiorum permissu.

Anno Humanæ Redemptionis 1646.

ΩΚΕΛΛΟΣ

Ο ΛΕΥΚΑΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ
Περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεος.

OCELLVS

LVCANVS PHILOSOPHVS

De Vniuersi Natura.

Textum è Græco in Latinum transtulit, collatisque multis exemplaribus etiam M. SS. emendauit,

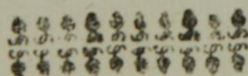
Paraphrasi, & Commentario illustrauit

CAROLVS EMMANVEL VIZZANIVS BONONIENSIS.

PARS POLITICA,

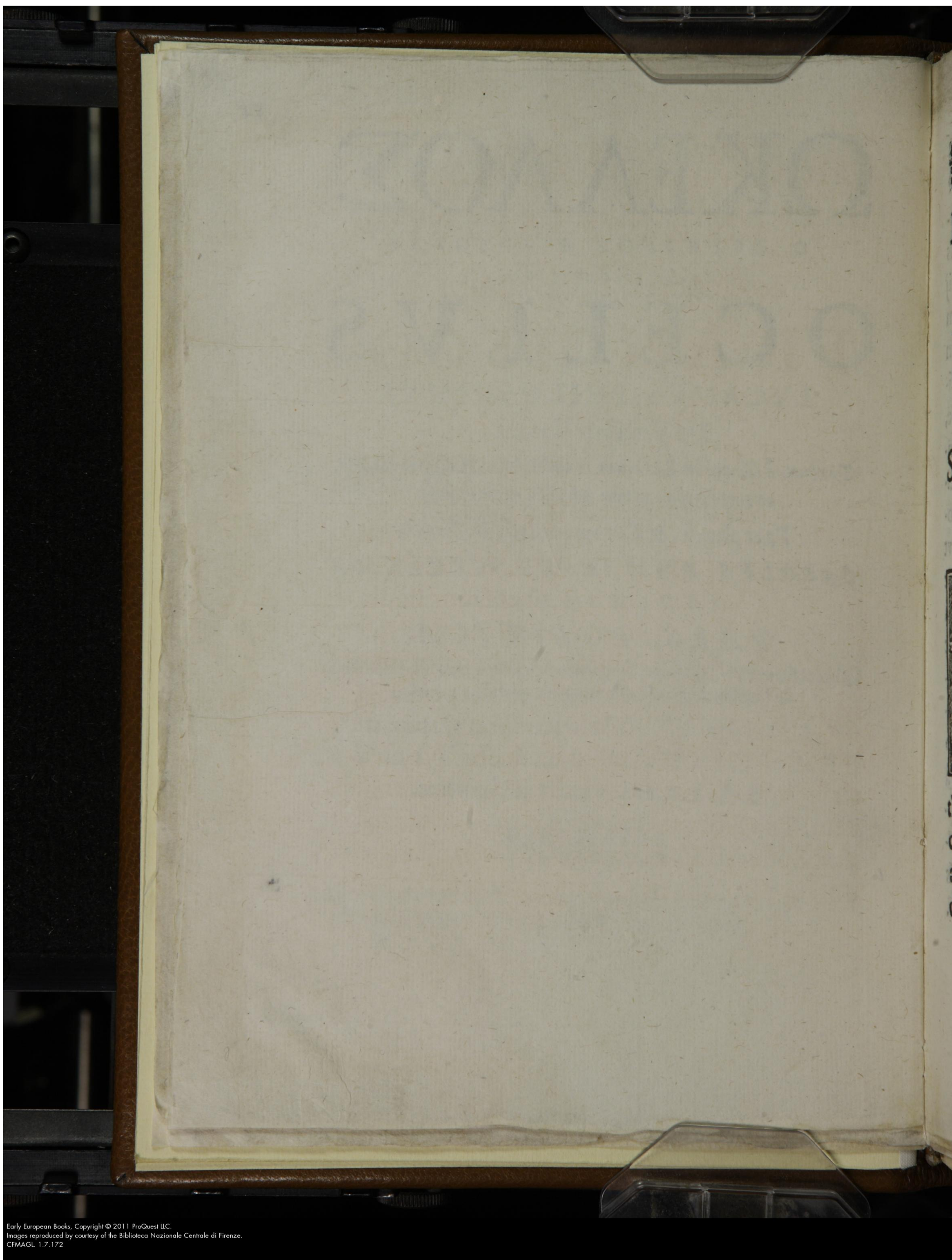
Cui accesserunt V.C. Ludouici Nogarolæ in eundem notæ eiusdem Ocelli de Legibus fragmentum, vnaq; locupletissimus Index.

Ad Eminentiss. & Reuerendiss. Principem
FRANCISCVM BARBERINVM
S. R. E. Card. Vicecancellarium.

Bononiæ ex Typographia Ferroniana. Superiorum permissu.
Anno Humanæ Redemptionis 1646.

¶

EMINENTISSIMO
& Reuerendiss. Principi
FRANCISCO
BARBERINO
S. R. E. Cardinali Vicecancellario

Carolus Emmanuel Vizzanius.

AD Te, FRANCISCE Cardinalis, liberalium studiorum, omnisque doctrinæ cultor, & admirator, meâ OCELLVS euolat pennâ. Tibi addictissimus, amplissimisq; deuinctus promeritis animus illi natale contulit, Tuæ illi ædes lucem, Tua Bibliotheca ornamenta, Tua tandem authoritas M. SS. conquisitis exemplaribus, candorem illi præbuere. Quidni igitur, qui Tibi tan-

rum debet, ab eo, qui ſe Tibi omnia debere profitetur, Tuo præclariſſimo nomini offeratur? Ad quem rectiùs Pythagoræus accedat Philoſophus, quàm ad Te, qui Græcis inſtructus literis humanæ, diuinæq; ſapientiæ adyta miro ingenij acumine fæliciter penetraſti, & in quo priſcam morum innocentiam liceat venerari? Quem æquiùs is adeat, qui phyſicæ, politicæque diſciplinæ arcana eruditiſſimè coniunxit, quàm Te, cuius robuſta mens ad rempublicam, & ſcientias facta, cum omnes harum partes pari fælicitate impleuiſſet, tàm eleganter interualla negotiorum, literarum ſtudio, ſemper occupaſti, vt tantorum onerum mole diſtractus animus huic vni vacare videretur, indeq; potens difficillima quæque opera conſilio regere, ſolertiâ tueri, ac virtute perficere, dum Eccleſiaſticæ præeſſes ditioni, benignitate ſemper, ac clementiâ imperium temperaſti; & firmior in arduis, ſummo animi vigore, & nobili periculorum patientiâ ancipitis fortunæ tempora, maturâ virtute munitus, ita correxiſti, vt poſthabito principali nobiliſſimæ Familię Tuæ faſtigio, pro tuendâ Sedis Apoſtolicæ dignitate, quam VRBANVS VIII.

Pon-

VI

Pontifex ingenio maximus, vitâ optimus, proposito sanctissimus, suo muneri cumulatè satisfacturus anxiè spectabat, ad ea omnia, quæ Ecclesiastica libertas, antiquumuè decus postulasset, paratus semper apparueris. Certè non me fugit haud defuturos, quibus videar temeritatis non facilè absolui posse, hæc enim (vt de Vespasiano Plinius dicebat) quis possit intrepidus æstimare subiturus, ingenij Tui iudicium, prçsertim dicato Tibi opere nominatim lacessitum? Sciant hi tamen mihi potius in votis esse, hoc munusculo, sceleratum ingrati hominis nomen euitare, quàm eruditi gloriam captare, & (vt cum eodem Plinio respondeam) Dijs molâ salsâ eos litare, qui non habent thura, nec vlli fuisse vitio, Deos colere, quoquo modo posset. Quare Tibi, benignissimo Principi, istud offerre non pertimescam, hoc vnum supplex orans, vt tenuem grati animi vmbram hilari fronte excipias, & credas, illum, qui primos, ideoque iucundiores, nobilioris suæ partis, mentis scilicet, fætus Tibi dicauit, omnia æternùm inuiolatâ fide præstiturum obsequia. Vale.

In prçfat. hist. nat.

Ty-

Typographus Lectori.

Ariantes lectiones in margine vnicuiq; textui placuit adnectere, quas Authoris diligentia, tuo commodo insudantis, collegerat, vt & ego tuæ vtilitati aliquid cōferrem: quibus vt rectiùs vti possis, te monendum duxi, Ocellum editum fuisse à Ludouico Nogarola Venetis typis anno 1559. qui licet se priorem illius versionem vulgaße crediderit, anteà latinè tantùm Ocellus, Gulielmo Christiano interprete, prodierat Lugduni 1541. impressit ipsum denuo Comelinus anno 1596. additis in calce varijs quibusdam lectionibus ex Louaniensi codice depromptis, alijsq; quorum nomina non recēsuit. Heidelbergæ pariter impressum fuiße anno 1595. monet in Bibliotheca philosophica Paulus Bolduanus, nescio an Comelini codicem expressurus. Nogarolæ, & Comelini codicem vidit author, ac præterea M.SS. codices Vaticanæ Bibliothecæ duos, alterum antiquiorem, alterum à V.C. Aloysio Lollino Episcopo, Sanctiss. VRBANO VIII. Pontif. Opt. Max. testamento legatum, singularique tanti Principis munificentia eidem Bibliothecæ donatum: & præterea M. S. alterum è Musæo V.C. Thomæ Bartholini Dani, quem doctissimus ille vir cum Authore benignissimè communicauit. His collatis textum emendauit, indeq; additis, demptisue, vbi par erat, articulis, variantes præterea excepit lectiones, quas, vt, è quo forent excerptæ codice, nosses, has notas addidi.

V. denotat codicem antiquiorem Vaticanæ Bibliothecæ.

v. codicem Lollini.

VV. vtrumq; Vaticanæ Biblioth. codicem.

B. codicem M.S. Bartholini.

C. codicem Comelini.

N. codicem Nogarolæ, cuius frequentior penes auctorem cū fuerit vsus, si ab eo quandoq; recedendum duxit, addidi exempli gratia. im. ex VV. & B. expressurus lectionem immutatam iuxta Vaticanæ Biblioth & Bartholini M.SS. exemplaria.

L. codicem Louaniensem, & al. alios codices, quos viderat Comelinus, exprimit.

Hæc volebam, Lector, te scire. Vale.

CA-

CAROLI EMMANVELIS VIZZANII *IN OCELLVM* PROLEGOMENA.

GEneroso Pythagorçi decreto illos, qui philosophicis contemplationibus dimissis aliud vitæ genus forent amplexati, quam miserrimè mortuos dixere, ac deploranda iisdem cænotaphia extruxere. Ne horridam acerbi huiusce funeris memoriam humanę magistra Sapiētię Peripatetica schola in me miserrimo renouaret exemplo pertimui: in illius. s. sacris lauribus certissimam sedem, nedum tribus impletis lustris mihi delegeram, intermissis Iurisprudentiæ studijs, in cuius castris per triennium militaueram: ibiq; assiduè cum resedissem, quæ inter secreta otia didiceram, ad publica commoda translaturus, meorum laborum primitijs patrię oblatis, in celeberrima Patauina Academia vigesimo secundo ętatis anno Peripatetica placita publicè edocui, hoc mihi iucundissimum munus ibidem plures annos felicissimo labore prosequutus. Ab illa tamen tranquilla sede, quā sibi tutissimum veluti portum futuri mens ignara destinarat, noui me euētus expulere, & ad dissimillimum vitæ genus circumstantibus vndiq; agitatum procellis, meam quamlibet curam fatis vincentibus, prævalido traxerunt impetu: auitas enim facultates, quas solers auorum amor scriptis tabulis posteris destinarat, nedū familiæ meæ decus videbatur exposcere, nam

Origen. lib. 1. contra Cels. & Clem. Alex. lib. 5. Stromat.

Cænotaphium apud Pythagoræos philosophiam deserentibus.

Occasio scribēdi.

Pindarus Olymp. od. 2.

ὁ μὰν πλοῦτος ἀρεταῖς
δεδαιδαλμένος
φέρει τῶν τε καὶ τῶν
καιρὸν, βαθεῖαν ὑπέχων
μέριμναν, ἀγροτέραν
ἀστὴρ, ἀρίζηλος, ἀλαθινὸν
ἀνδρὶ φέγγος.

Diuitiarum vtilitas.

(*diuitiæ virtutibus ornatæ afferunt horum, atque illorum opportunitatem, profundam sustinentes solicitudinem, indagatricem, quæ diuitiæ sunt stella præfulgida, verum homini lumen*) verùm etiam easdem perfecta, cuius parens est philosophia, exigebat fælicitas, quæ illarum viuido destituta præsidio languescit, nam verè quidem ἐφ᾽ ὅσον διατείνει ἡ θεωρία, καὶ ἡ εὐδαιμονία, καὶ οἷς μᾶλλον ὑπάρχει τὸ θεωρεῖν, καὶ εὐδαιμονεῖν, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς ἀλλὰ κατὰ τὴν θεωρίαν (*quousque protenditur contemplatio, eousque etiam felicitas sese extendit: & quibuscunque magis inest contemplatio, ijs magis quoque inesse felicitatem constat*) præterea tamen δεήσει καὶ τῆς ἐκτὸς εὐημερίας ἀνθρώπῳ ὄντι. οὐ γὰρ αὐτάρκης ἡ φύσις πρὸς τὸ θεωρεῖν. ἀλλὰ δεῖ καὶ τὸ σῶμα ὑγιαίνειν, καὶ τροφὴν, καὶ τὴν λοιπὴν θεραπείαν ὑπάρχειν (*opus erit & externa prosperitate homini nato. non enim ad contemplandū natura ex se se sufficit, sed oportet vt & corpus valeat, & alimentum, & cętera obsequia suppetant*) *ethic. 10. c. 8. & 9.* has tamen ad externos delapsas immani litium furore tantùm repetere licebat, quæ vel ipsis Erynnibus sæuiores pręsentem deposcunt actorem, vt ambiguo in dies vultu nouo mærore grauiùs fatigent, vel quammaxime lubrica spe vehementiùs torqueant. Acribus tamen quibusuis stimulis animum meum exploret fortuna; sanctum semper Philosophiæ nomen, ac præcipuus eiusdem cultus ipsi inhærebit, nec quantalibet ingruentium malorum mole opprimetur: irruantque teterrimæ litium colluuies, ab ea nunquam

Necessitas philosophātibus.

quam

quam distrahent, meusq; semper animus vel tenuem *philosophiæ supellectilem pluris* æstimabit, *quàm possessiones reliquorum*. hanc igitur si non publicè profiteri, priuatim saltem prosequi decreui, vt animus molestijs hac potissimum releuaretur, quæ semper *adhortabitur, vt Deo libenter pareamus, & fortunæ contumaciter resistamus*: ac publica huius constantissimæ voluntatis præterea edere testimonia, opportunum duxi, vt atrocem cænotaphij pænam viuēs euitarem. Meos accersere sudores primus omnium videbatur Aristoteles, cui meliorem ætatis meæ partem priuatis, publicisq; studijs consecraram, sed innumeri eiusdem eruditissimi commentatores ab hoc me deterruere proposito infausta Thamyris fata timentem, qui cum musis de harmonia olim contendere temerario ausu improuidè tentarat: inde scilicet qui mihi cænotaphia construi perti mescebam, laboribus meis vera sepulchra erecta haud dubiè aspexissem. Vnus ideò præ cæteris mea vota occupauit antiquissimus ac sapientissimus scriptor Ocellus Lucanus, qui ferè primus vel ipsa vniuersi præcordia attingere fausto ausu cum potuisset,

—— —— atque latentes
Naturæ varias reddere causas.

licet infra peripateticam excellentiam collocatus maiorē tamen ea, quam sibi enascentis philosophiæ maiestas contulerat, auctoritate admirationem merebatur, & huic secluso omni discrimine plenum addidisse commentarium licebat; miseros.n. vllos casus præclara Ludouici Nogarolę virtus, qui ipsum iamdiu notis illustrauerat, non minabatur: ijs namque breuiter appositis aliorum potius diffusa studia inuitabat, nouoq; cōmentatori Vir Clarissimus splēdidissimam facem humanissimè præferebat. non vulgaribus auctorem hunc, cuius antea perexilis penes me fuerat cognitio, olim mihi commendarat encomijs Doctissimus

Cic. de fin. bon. & mal. l. vlt

Sen. ep. 8.

Thamyris casus.

Dio Chrysost. orat. 13. de fuga.

Ocelli encomiū

Boet. de consol. li. 1. metr. 2.

Nogarolæ in Ocellum notæ.

Vir Gulielmus Sohier nobilis Gallobelga, cuius virtutes fortunæ iniquitate delitescunt, idemque ad hoc arduum opus me primus inuitarat, mecum etiam Venetæ editionis communicato exemplari: Peripateticæ pariter disciplinę inde vtilitatis quidpiam accessurum videbatur, dũ plurima penes Aristotelem occurrant dogmata, vberrimo prouentu in Peripatum translata, quod idem Platonem sæpe præstitisse sequentibus commentarijs apparebit: idq; profectò Italicæ gloriæ nec leue erit argumentum, dum sapientiæ principes, Itali philosophi dogmata tanta veneratione fuerint prosequuti, quod ea in suos libros transferre sibi gloriosum, posteris vtile sapientissimè duxerint. Alacri igitur animo nobilem hanc suscipere prouinciam decreui, in qua vel ipse conatus, licet felici successu destitueretur, laudabilis videbatur, ideoque ijs, quas retuli, rationibus excitus; me vrgente praeterea fortasse Ocelli fato, qui principum mundi partium dissidia cum recenseat, ab opifice litibus inuoluto sua semper pręsidia exposcit: cum & ipsum Comellinum nobilibus typis illum iam ferè præ inopia exemplarium pereuntem vulgasse sciamus eo tempore, quo acribus litium premebatur dissidijs.

Ex eius epist. ad Casaubonum.

Ocelli versio qualis.

Ocelli hoc insigne de natura vniuersi opusculum exacta, & ferè verbum verbo reddendo occupata versione, vt arcana auctoris sensa vnicuique Gręci idiomatis ignaro suo marte depromere liceret, in latinam linguam volui transferre, ac vt eos amænior paulò reuocaret dictio, quos nimis horrida illa expositionis ratio expellebat, paraphrasim addidi, insuperque varia quapiam eruditione conspersum commentarium adijcere constitui, vt lectoris animus philosophica grauitate defatigatus paulisper idemtidem recrearetur; quæ singula priusquam fideli opera exequar, nonnulla tecum (mi lector) præfari vtile fu-

tu-

turum duxi, vt his prolegomenis instructus suauiores, vnaque vtiliores meos labores experireris. in his autem eam non amplecti methodum, quam præscripsit & obseruauit Auerroes piaculi instar futurum sum arbitratus, dum illi prænobile commentatoris nomen vnaminis sapientum contulerit assensus, ideoq; ab eo institutam in commentarijs normam adamussim seruandam certissimè suaserit: id.n. quod vnaquaq; qualitate maximè insignitur eam alijs conferre videtur *met.* 2. *t.* 4. Expositurus autem ipse Aristotelis libros de physica auscultatione, summo studio inquirendum primo docebat libri propositum, eiusdem inde vtilitatem, ordinem, diuisionem, proportionem, viam doctrinæ, nomen libri, ac tandem nomen auctoris; quorum capitum plura ex ijs quæ primo textu monet auctor cum apertè innotescãt, breuissimè ea hic explicabũtur vberiùs suo loco declaranda, ne diutius à delibandis præstantissimis Ocelli placitis lector arceatur, eoq; magis quòd auctoris, & operis antiquitas, vnaq; eiusdem in hoc libello dictio Attica, quam Doricam in fragmento quodam eiusdem auctoris, quod in operis calce collocaui, obseruo arduam excitent difficultatem, quam in his prolegomenis soluere operæ pretium esse vnusquisque affirmabit.

In proœ. phys. Auerrois methodus in exponendis auctoribus.

Si igitur auctoris propositum inquiratur, nõ alius quispiam, quàm Ocellus ipse testis accersendus, qui naturã vniuersi contemplationibus suis sibi proponit illustrandam, tum si operis inscriptionem, cum etiã si capitis primi textum primum lubeat spectare, vnaque sibi acri examine perpendenda assumit ea singula, quæ ætate illa balbutiens adhuc philosophia (vt Arist. vocibus *met.* 1. 50. vtar) contemplabatur: generationẽ scilicet vniuersi, quæ inter prima enascentis philosophiæ quæsita enumerabatur *met.* 1. *sum.* 1. *c. vlt.* ac præterea effectricem causam,

Ocelli in hoc opere propositum.

&

& materiã, quæ veterũ perpaucis ignotę fuerũt *ib. ſum. 2. c. 1. & 2.* ipſaq; prætorea elementa, quæ Pythagoræ notiſſima fuere *ibid. ſum. 2. c. 3.* eorumdem ſimul qualitatibus, & mutationibus diligentiſſimè recenſitis, ſolerti ſtudio ſpeculatur; vt facilis inde Academicis, Peripateticiſque philoſophandi ratio præpararetur, quod quam fæliciter contigerit vt appareat, horumq; inde dogmatum vtilitas melius refulgeat, quæ tantos imitatores ſortiri potuerunt, quæcunque Platonis, Ariſtoteliſq; placita hiſce conſona videram, vbique attexere non inutile lectori, nec iniucundum ratus, dogmatis veritatem tam graui ſapientũ conſenſu ſemper volui munire. Prædictis, quæ naturæ ſpeculatrix Ocelli mens dictarat, ea adhæret pars, quam politicam inſcribendam duxi, ſiue quia ad ciuilem vitam ea quam maximè conferant, quæ ibi de humano ortu piè ſimul, ac eruditè præſcribuntur, vel quia licet ad ethicas contemplationes ea transferenda quiſpiam arbitretur, dum pietatem, temperantiam, aliaſque ethicas virtutes auctor ibi ſeuero expoſcat conſilio, nemini tamen ignotum, quod & de his, vt dicitur *eth. 1. c. 1.* pertractat μεθόδος πολιτική τις ὄσα. *(methodus quæ ciuilis quadam eſt)* & in ea humanam auctor naturam contemplatur, vti tamen naturæ nomen certos quoſdam ad hominis ortum progreſſus expreſſiſſe conſueuit *2. phyſ.* 14. quod ſolerti ſanè ſtudio ab eo erat præſtandum, qui vniuerſi naturam exactè deſcribere exoptabat; ſi enim hominem reſpicias *inter maxima rerum ſuarũ natura nihil habet, quo magis glorietur, aut certe cui glorietur.*

Plat. & Ariſt. au- ctoritate Ocelli dicta con firmãda.

Cur 2. pars libri politica dicatur.

Sen. de benef. lib. 6. c. 23.

Hinc verò vtilitas huius operis maxima apparet, ſi eã, quam liber complectitur, materiem obſeruemus, quamnam ſcilicet philoſopho digniorem partem eligat vir ſapiens, quàm eam, quæ vniuerſum, eiuſq; partes, & harũ munia elegãtiſſima methodo ſpeculetur: *ſunt enim è ter-*

Operis vtilitas.

Cic. de nat. Deorum l. 2.

ra homines non vt incolæ atque habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atq; cælestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet : & vt ait Seneca *tunc naturæ rerum gratias ago, cum illam non ab hac parte video, quæ publica est, sed cum secretiora eius intraui:* quæ vbi præclaro attigerimus labore, quis, & cã expetendam philosophiæ partem dubitet, quæ ciuilia ingeniosè promouere contendit προσθήκη γὰρ ἐστὶ τῆς τὸ κῦρος ἁπάντων ἀνημμένης φύσεως ἡ κατὰ δήμους πολιτεία (*est enim rerum naturæ auctarium ciuilis administratio, qua vtuntur populi.*) Nat.q.l.1 Philo Iud De Ioseph

Eximium hoc opus in partem physicam, ac politicam noua sectione diuisi, vt minori labore ad eã partem, quam proprius genius exposcebat, vnusquisq; se cõferret, ideoq; diminuto Lectoris labore in publica cõmoda minus peccarem. Partium verò ordinis, ac diuisionis tradẽdæ vberrimam occasionem primo textu præbente, eam ibi breuissima veluti operis synopsi depictam exhibebo. Diuisio & ordo

Proportio in hoc opere nulla quærenda, si hæc enim in absoluto opere exigatur, eam partiũ series primo textu hic tradita monstrabit; at si eam quis inquirat, quam liber cum alijs similibus exercet, è quibus inde perfectum scientiæ cuiusdam corpus coalescit, ea hinc excluditur, dum alteri partem operi hoc non conferat opusculum, vti sanè ab Auerroe expositus physicorum liber præstabat, qui naturalis scientiæ ab Aristotele conscriptæ principem partem constituebat. Proportio.

Viam doctrinæ textu primo cap. 1. proponit auctor, cum sua dogmata, & naturæ operibus inspectis, & maturo adhibito ratiocinio se confirmasse profiteatur, quam vnicam verum decere philosophum *ibi* tradita confirmabunt. Via doctrinæ.

Ocellus librum inscripsit περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως, Nomen libri.

quod

quod de vniuersi natura, seu generatione possis interpretari, quorum vtrumq; sensum si placeat sectari, acuta semper latere singularis eruditionis argumenta, inscriptionem ipsam *textu* 1. exponens, indicabo,

Nomen auctoris. Nomen auctoris superest explicādum, quod hisce prolegomenis occasionem præcipue præbuit, cum id opus Ocello Lucano omnes adscribant philosophi, imo ipsa veritas: sed hanc non leuis tentet obruere dubitatio, illique tenebras offundere vel ipsa temporis videatur antiquitas, quod hucusque veritatis parens creditum nouercali ipsam odio in hoc opere prosequi videtur. Ocellum scilicet Lucanum scimus librum de legibus conscripsisse ab Archyta & Platone maximè æstimatum: huius perfectissimi operis minimum fragmētum exhibet Stobęus in eglogis physicis, sub eiusdem Ocelli nomine, quod in fine politicæ partis materię affinitate percitus locaui, vt graue Stobæi testimonium non perfunctoriè, sed summo studio veteris monumenta sapientiæ semper lustrantis illud ab Ocello prodisse dubitare non sinat: & tamen Dorico idiomate videmus conscriptum, cuius nec minima in hoc opere conspiciuntur vestigia: ideoque non leuiter de huius operis de nat. vniu. auctore dubitare necessarium videatur, eoq; magis quod Ocellum Lucanum Pythagoræum fuisse nemini sit dubium, & huic sectæ Doricam phrasim vel ex ipsius Pythagoræ præcepto familiarem fuisse, quæ veterum supersunt Pythagoręorum scripta apertè demōstrent: quare siue alterum Ocelli opus, siue idioma Pythagoræis commune (vt pariter obseruauit Nogarola in suis ad t. 1. notis) siue quædam huius operis loca à nobis mox obseruanda, quę Stobæus refert pariter Doricè conscripta, spectemus, an verè Ocellus Lucanus aureum hoc, quod nunc prodit, opus conscripserit iure quemcumq; suspicari continget. Hinc tamen certa potius, quibus illi

Ocelli de legibus fragmentum. L. 1. c. 16.

Doricè videtur scripsisse Ocellus.

operi

peri fides conciliatur, cum erumpant argumenta, inutile non erit paulo altius repetito principio, ac ijs, quę vel Nogarolæ monitu, vel meo studio licuit comperire, grauium scriptorum congestis testimonijs, legitimum hunc esse Ocelli Lucani antiquissimi è Pythagoræa schola scriptoris. qui Platonem, Aristotelemq; duo præcipua philosophiæ lumina præcesserit, fætum ostendere, validiori, quod tamen huiusmodi permittat materies ratiocinio, vt enim *eth.* 1. *c.* 1. monebat Aristoteles πεπαιδευμένου ἐστὶν ἐπὶ τοσοῦτον τἀκριβὲς ἐπιζητεῖν καθ' ἕκαστον γένος, ἐφ' ὅσον ἡ τοῦ πράγματος φύσις ἐπιδέχεται. παραπλήσιον γὰρ φαίνεται μαθηματικοῦ τε πιθανολογοῦντος ἀποδέχεσθαι, καὶ ῥητορικὸν ἀποδείξεις ἀπαιτεῖν. *(est eruditi eatenus exactam in vnoquoq; genere explicationem requirere, quatenus pati rei ipsius natura potest. nam & mathematicum suasionibus vtentem approbare: & ab oratore demonstrationes exigere simile vitium videtur.)* idemq; *met.* 2. *t. vlt.* addebat τὴν ἀκριβολογίαν τὴν μαθηματικὴν οὐκ ἐν ἅπασιν ἀπαιτητέον *(certitudinem mathematicam non oportet in cunctis quærere.)*

Hoc opus De nat. vniu. Ocello cōscriptum fuisse probatur.

Ocellum igitur Lucanum inter Pythagorę discipulos enumeratum Lucianus in suo de errato in salutatione libello prodidit, licet οἰκέλλον nuncupet, ait enim Ὁ μὲν τοι θεσπέσιος ὁ Πυθαγόρας εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς ἡμῖν ἴδιον καταλιπεῖν τοῦ αὐτοῦ ἠξίωσεν, ὅσον Ὠἰκέλλῳ τῷ Λευκανῷ, καὶ Ἀρχύτᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμιληταῖς αὐτοῦ τεκμαίρεσθαι &c. *(Diuinus quidem Pythagoras, tametsi nullā bonis reliquit litteram, vt ex Ocello Lucano, & Archyta, alijsq; eius discipulis licet conijcere.)*

Grauiū auctorū de Ocello testimonia. Lucianus

Eundem imo prę nobilem in ea schola sibi locū vindicasse, videtur docuisse Iamblicus in vita Pythagoræ c. 36. qui cum celeberrimos tantummodo illius scholæ philosophos recenseret, quoslibet sub generis, vel patriæ classe collocando dicebat.

Iamblichus. Λευκανοί. ὄκελλος καὶ ὄκυλος ἀδελφοί. Ορεσάνδρος, Κέραμβος, Δαρδανεύς, Μαλίας. (*Lucani Ocellus & Ocylus fratres. Oresander, Cerambus, Dardaneus, Malias*) tradidit quoq; (si priscis tamen scriptoribus mihi recentiores addere permittitur) Caspar Barthius Aduers. lib. 54. c. 9. quo loci Ocelli sententiam de mutationibus ab eo traditam in hoc opere cap. 1. tex. 3. cum recenseret, auctoris ita meminit.

Barthius *Ocellus autem Lucanus, cuius libellus Pythagoreorum scitorum quædam concinnatio est, duas mutationes habere omnia, quæ nascuntur, tradit &c.*

Eundē prętérea Platonem, ideoq; pariter Aristotelem ætate præcessisse, vt facile eorum quilibet ex eiusdem operibus elegantia dogmata haurire potuerit, in Archytæ vita Laertius suasisse videtur, dum hanc Archytæ ad Platonem epistolam inseruit, in qua licet Nogarola Οὐκέλλῳ (*Vcello*) legerit, diligentissimus tamen Laertij interpres, qui collatis codicibus ipsum emendauit Thomas Aldobrandinus, cuius textum, & versionem in hac, & sequēti epistola sequar) ὀκέλλῳ legit, ea sic se habet.

Αρχύτας Πλάτωνι ὑγιαίνειν

Archytas Καλῶς ποιεῖς ὅτι ἀποπέφευγας ἐκ τᾶς ἀῤῥωστίας. ταῦτα γὰρ αὐτός τε ἐπέσταλκας, καίτοι περὶ Δαμησκὸν ἀπαγγέλον. περὶ δὲ τῶν ὑπομνημάτων ἐπεμελήθημες, καὶ ἀνήλθομες ὡς Λευκανώς, καὶ ἐνετύχομες τοῖς Ὀκέλλω ἐκγόνοις. τὰ μὲν ὦν περὶ νόμω καὶ βασιληΐας, καὶ ὁσιότατος, καὶ τᾶς τῶν πάντων γενέσιος, αὐτοί τε ἔχομες καὶ τινα ἀπεστάλκαμες. τὰ δὲ λοιπὰ οὔτοι νῦν γε δύναται εὑρεθῆμεν. αἰ δέκα εὑρεθῇ ἥξει τοι.

Archytas Platoni valere.

Rectè facis, quod ex valetudine emersisti; hoc enim, & ipse scripsisti, & Damiscus nuntiauit. De commentarijs autem suscepimus negotium, & ad Lucanos venimus, & cum Ocelli

lì filijs congressi sumus. ac de legibus quidem, & regno, & pietate, & omnium rerum ortu ipsiq; habemus, & quædam misimus. reliqua verò nunc quidem inueniri non potuerūt, & si vnquam reperta fuerint, ad te differantur. addidit pariter *ibid.* Laertius Platonis epistolam, qua huic respondit Ocelli encomijs huiusmodi refertam.

Πλάτων Αρχύτᾳ εὖ πράττειν.

Τὰ μὲν παρὰ σοῦ ἐλθόντα ὑπομνήματα θαυμαστῶς ἀσμένοι τε ἐλάβομεν, καὶ τοῦ γράψαντος αὐτὰ ἠγάσθημεν ὡς ἔνι μάλιστα. καὶ ἔδοξεν ἡμῖν ἀνὴρ ἄξιος ἐκείνων τῶν παλαιῶν προγόνων. &c. Plato.

Plato Archytæ rectè agere.

Quæ à te profecta sunt commentaria, mirum in modum libenter accepimus, eorumq; scriptorem quammaximè admirati sumus, visusque est nobis vir maioribus illis antiquis dignus &c. quam respiciens epistolam ingeniorum phænix Ioannes Picus Mirandulanus nobili Ocellum elogio in lib. 1. contra Astrologos ita decorauit. Ioannes Picus.

Cur & Ocellus idem Leucanus in libro de mundo: testimonio etiam ipse Platonis in philosophia eminentissimus. illudque idem Franciscus Patritius in disquisition. Peripat. passim testatus est, dum pleraq; Ocelli loca recenseret, è quibus vel inuito Ocello Peripatetica dogmata extorqueret, ibi quinimo lib. 7 Ocellum memorat ætate Hypocratem præcessisse, & Pythagoram audisse, è quibus certè testimonijs & librum de legibus, & elegans hoc prętereà, quod modò exponemus de vniu. natura opusculum ab Ocello fuisse conscriptum abundè confirmatur. Franciscus Patritius.

Hoc verò quod præ manibus habemus de nat. vniu. opusculum, illud idem esse quod Ocellum conscripsisse modò innotuit, nedum grauium confirmat virorum auctoritas, qui id agnouere.

Caspar siquidem Barthius Ocelli nec sine elogio, cum Barthius

plerumq; meminisset, scilicet Aduersar. lib. 1. c. 8. & 15. lib. 7. c. 2. lib. 19. c. 16. lib. 23. c. 10. & lib. 56. c. 1. retulit lib. 20. c. vlt. locum Ocelli ex cap. vlt. tex. 9. & lib. 42. c. 1. cum attulisset locum cap. vlt. tex. 3. & 4. huius operis de nat. vniu. addidit. *Dubitant nonnulli de libelli eius ingenuitate, non considerate satis, vt ego persuasus sum. nam & breuitas, & grauitas illi sæculo respondet, vt de rebus, & sermone nunc nihil dicam. ipsa etiã prima verba σεμνὸν illud aui virtuti deuotioris retinet* τάδε συνέγραψεν Ὤκελλος ὁ Λευκανὸς περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως *Hæc autem conscripsit Ocellus Lucanus de nat. vniu.* quomodo, & in libello Timæi eiusdem inscriptionis Ioannes Meursius in suis notis in epist. Bessarionis Cardinalis ad pædagogum filiorum Thomæ Palæologi ait.

Meursius

Ecce autem lector, quantũ Græcia illa vetus mutauerit, & in quam barbariem deuenerit. venit hic mihi in mẽtem oraculum illud Ocelli Lucani de nat. vniuersi cap. 3. πολλάκις γὰρ &c. vt cap. 3. tex. 4.

Daniel Senertus pariter in epit. sciẽt. nat. lib. 2. c. 1. huius operis locum legitimũ veluti Ocelli fætũ retulit, dixit .n. *Ocellus librũ suũ de rebus nat.* περὶ τοῦ παντὸς *inscripsit, & de his appellation b. scribit* τὸ δ᾽ ἐγε ὅλον. &c. vt c. 1. tex. 6.

Senertus

Præterea tamen in eo contenta dogmata eiusdem auctorem Ocellum Lucanum satis ostendunt: nam vniuersi æternitas primo c. expressa & cap. 3. exclusis quodãmodo difficultatibus confirmata Ocellum quidem in libro de vniuersi natura auctorem accersit. id Philo Iudęus in libro de mundo ita testatur.

Philo Iudæus.

Ἔνιοι δ᾽ οὐκ Ἀριστοτέλη τῆς δόξης εὑρετὴν λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν Πυθαγορείων τινάς. ἐγὼ δὲ καὶ Ὠκέλλου συγγράμματι Λευκανοῦ γένος ἐπιγραμμένῳ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ἐνέτυχον, ἐν ᾧ ἀγέννητον τε καὶ ἄφθαρτον, οὐκ ἀπεφαίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ δι᾽ ἀποδείξεως κατεσκεύαζεν. *cæterum sunt,*

qui

qui tradant opinionis huius non Aristotelem primum auctorem, sed Pythagoraeos quosdam fuisse. at mihi Ocelli genere Lucani inscriptus de vniuersi natura commentarius oblatus est, in quo quidem mundum esse ingenitum, & nũquam interiturum non solum protulit, verùm etiam exquisitissimis rationibus comprobauit.

Confirmat pariter Cẽsorinus de die natali cap. 2. quo loci dicebat: *Sed prior illa sentẽtia, qua semper humanum genus fuisse creditur, auctores habet Pythagoram Samium, & Ocellum Lucanum, & Archytam Tarentinum.* Censorinus.

quem ibi de nostro Ocello loquutum fuisse consensit Aldus Manucius Pauli filius in suis ad illũ locũ notis, dicens.

Ocellum Lucanum) cuius extat liber περὶ τῆς τῦ παντὸς φύσεως. *malè alias Cereium, vel Coccium Lucanum.* Manucius.

& disertè probauit Theodorus Canterus var. lect. lib. 1. cap. 17. qui correxit Syrianum Aristotelis interpretem lib. 13. metaph legentem Ἔκελλος non Ὄκελλος, vt pariter legitur in codice Censorini edito Parisijs 1583. a Lud. Carrione, & Louanij 1628. ab E. Puteano, & pariter ab Henrico Lindenborgio in sua editione facta Hamburgi 1614. qui in suis notis professus est Censorinum respexisse ad Ocelli verba, quæ hic habentur cap. 3. t. 3. Elementa cap 2. enumerata, cęliq; virtus in hæc inferiora ibi eruditissimè tradita Ocellũ quoq; auctorem agnoscũt. Sextus enim Empiricus, dum veterũ variantes de rerũ principijs sententias recenseret, adu. mathem lib. 9. cap. vlt. dicebat. Ἐκ πέντε δὲ Ὄκελος ὁ Λευκανὸς καὶ Ἀριστοτέλης. συμπαρέλαβον γὰρ τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις τὸ πέμπτον, καὶ κυκλοφορητικὸν σῶμα, ἐξ οὗ λέγουσιν εἶναι τα οὐράνια. *ex quinq; autem Ocellus Lucanus, & Aristoteles. simul enim cum quatuor elementis assumpserunt quintum corpus, quod mouetur in orbem, ex quo dicunt esse cælestia.)* Canterus. Lindenbergius. Sextus Empiricus.

Quod idẽ de primis qualitatibus ab Ocello ibid. enume- Picolomineus.

meratis Fräciscus Picolomineus primus olim in hac Patauina Academia philos.in 2.de gen. t. 6. ita proferebat. *Aristot. non profitetur se inuentorem numeri primarũ qualitatum: nam Ocellus Pythagoræus, & Hypocrates his frequẽter sunt vsi, at nõ patefecerunt quare tot, & tales essent.*

Stobæus. De cæteris tandem in hoc opusculo cõtentis quis dubitet? si enim primũ respiciamus caput, textum eiusdem vltimum: si secundum caput, textum sextum, si tertium caput postremam textus quarti partem, & textum quintum ac sextum, iisdem seruatis vocibus, immutata licèt dialecto adamussim veluti Ocelli dogmata describit Stobæus egl.phys.l.1.cap.24. si verò postremo tradita capite contemplemur, à Pythagoræa schola ea fere singula prodijsse ex Iamblicho in parte politica à textu 8. ad finem vsque obseruabimus, quem Ocelli opera inspexisse, cuius tam nobili meminit testimonio, nemini dubium. Nec quempiam turbari contingat, quod, & de lege fragmentum, eosq; vlterius, quos retulit Stobæus textus iisdem quidem omnino vocibus, at diuersa, Dorica scilicet dialecto, videat expressos: hinc enim nulla operi demenda fides, quod ipsa dogmata suo abundè vindicent auctori. Id certè asserẽdum crediderim Ocellum Dorica dialecto suum opus conscripsisse, tum quia Pythagoræos quoslibet illi studuisse comperio, quos legerim, si tamen de antiquis sit sermo: tum quia id Pythagoræ suadeant instituta, qui semper Græcorũ idiomatũ Doricũ maximè voluit sectari, tum antiquius, cum etiã præstantius illud semper arbitratus teste Iamblicho: indeq; tenui, ac facili immutatione Ocelli opera ad Atticam traducta dialectum, vt.s.celeberrima dogmata illa exprimerentur dialecto, quam maximè familiarem Græciæ eiusdẽ elegantia con stituerat, eo ferè pacto, quo Lusitano idiomate ab eruditis viris conscripta opera in Castellanam, amæniorem veluti di-

Hoc opus Atticè an Doricè fuerit cõscriptum

De vita Pyth. c. 34

ctio;

ctionem transferri haud raro conſpicimus exemplo.
His igitur expletis, quæ Commentatoris graue præſcribebat iudicium, doctiſſimum hoc opus ab Ocello, quē Italicæ philoſophiæ fulgentiſſimum iubar dixerim.

—— quia talia nobis

Pectore parta ſuo, quęſitaq; præmia liquit Lucr. l. 5.

commentarijs illuſtrare aggredior, in quibus mentem auctoris inquirere conſtanti cum ſanciuerim propoſito, hoc vno præ oculis ſemper habito cætera minimo cultu proſequar, varietate rerum philoſophica grauitate parū per delinita, vt inde lector excitatus mentis aciem acriùs defigat, prænobiliaq; Ocelli placita fortius attingat: & quia barbaris vocibus, quas recētiorum pleriq; proprias veluti philoſophicæ ſcientiæ adſcripſere non lucem, ſed tenebras in hac tradenda diſciplina affundi ſemper obſeruaui: has non omnino philoſophicis conſtruendis operibus neceſſarias credidi; ſed inauditis hiſce vocibus tunc tantùm vtendum cum monuerit Cicero, vbi in rebus inuſitatis verſemur, & latinæ forte deficiant: ideo quotieſcunque facilis, tradendiſq; diſciplinis apta permiſit eloquutio, eas fugiendas duxi; ne exponendi Ocelli gratia effictus commentarius nouo expoſitore diceretur indigere: conſcribendis tamen ſcientiarum præceptis ineptam hinc quiſpiam à me λεξιθηρίαν (phaleratarum vocum aucupium, non expectet, eam enim potius ſophiſtam, quàm philoſophum decere, quem res, non verba congruum eſt inquirere, monebat Xenophon. gratos imò eloquij ornatus philoſophicam grauitatē non exigere Romanæ innuit pater eloquentiæ, cum ait *à philoſopho ſi afferat eloquentiam, non aſpernor: ſi non habeat, non admodum flagitem.* nec me quiſpiam damnet, quod frequentibus Ariſtotelis, aliorumq; eruditorum vſus fuerim teſtimonijs, ac ſi ſuppreſſo nomine ſat fuiſſet erudita eorum monita recenſere:

Acad. q. li. 1.

De fini. bon. & mal. li. 1.

in-

ingenuo.f.animi candore ea, quæ aliorum erant inuenta suis auctoribus adscribere semper equum esse credidi,eorumq; ideo semper *nomina prætexui. est enim benignum, & plenum ingenui pudoris fateri per quos profeceris.* nec mihi vitio detur recentiorum plerorumq; placita ac dicta eo in opere me retulisse. in quo plurima vetustissimorum scriptorum monumenta collocabantur. *ego enim sum ex his, qui miror antiquos, non tamen, vt quidam, temporum nostrorum ingenia despicio.*

Plin. hist. nat. in præfat.

Plin. li. 2. epist. 21.

Hæc pauca tecũ volui, mi Lector, prefari. nũc ad Ocellum si lubet accede, in quo scias me vnicuiq; ingenio pro virili parte consulere tentasse. Si enim græca sapis, textu tantum greco varijs etiam lectionibus locupletato vtere: sin ea ignores, ad verbum versionem ad frontem illius vbique locatam inuenies. quòd si tibi insuauis hæc & duris nimium legibus efformata non arrideat, paraphrasim habes auctoris mentem liberiori quidem, at amæniori, & & faciliori stylo explicantem: indeq; si reconditi auctoris sensus, eruditaq; mysteria tibi occurrant, nulla in legẽdo commẽtario per te fiat temporis iactura. at si te adhuc ista lateant, meis laboribus vtere, quos vt omni secluso liuore euoluas, non deprecor; tanti non sunt enim hi commentarij, vt ἐπιφυόμενον τοῖς ὑπερβάλλουσι φθόνον (*inuidiam, quæ summis rebus adnascitur*) queant excitare. Si meliora ignores, hos tibi iucundos futuros spero; at si potiora eruditi vires ingenij (quod facillimè continget) tibi dictẽt, ea vt in lucem proferras obsecro, vt inde maior gloria Ocello, ac philosophiæ studiosis vtilitas conferatur: & dum *mea fama in obscuro sit, nobilitate, ac magnitudine eorum, qui nomini officient meo, me consoler.*

Hier. ocl. in carm. Pyth. n. 38.

Liuius in proœm. histor.

Ope-

OCELLVS LVCANVS

Operis auctor, ſubiectum, ac methodus exhibentur. Textus.

Τάδε συνέγραψεν Ὠκελλος. l. ὁ Λευκανὸς, περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως. τὰ μὲν τεκμηρίοις σαφέσι παρ᾽ αὐτῆς τῆς φύσεως ἐκμαθών. τὰ δὲ καὶ δόξῃ μετὰ λόγου τὸ εἰκὸς ἀπὸ τῆς νοήσεως στοχαζόμενος.

HÆc conſcripſit Ocellus Lucanus de vniuerſi natura: alia quidem argumentis manifeſtis ab ipſa natura edoctus, alia verò & opinione cũ ratione probabile à cogitatione aſſecutus. l. V. Ὠκελλος. al. Οἴκελλος.

PARAPHRASIS.

OCellus Lucanus hæc dogmata de vniuerſi natura conſcripſit: quorum alia certiſſimis veluti indicijs à naturæ eduxit operibus, alia verò opinione aſſecutus eſt, id ſẽper quod magis probabile videbatur per rationem, ex ijs, quæ cogitauerat, eliciens.

COMMENTARIVS.

PRęnobili ſpeculationum ſerie Vniuerſi naturam illuſtraturus Ocellus eam nobis aperit viam, cuius auſpicijs ſublimia hæc, quæ ſequntur theoremata, fęliciter potuit attigiſſe: dum illa & certis ex naturæ operibus eductis experimentis, & diligenti ſtudioſæ mentis conſideratione ſe profitetur aſſequtum; quæ ſanè vehemens vnicuiq; Au-

ctoris huius peruoluẽdi desiderium facillimè cõciliare valeant, dum hoc vnico tramite philosophiam gloriosè attingi posse crediderim; qua scilicet ratione quis naturalem philosophum se profitebitur, qui naturę industria numquã opera voluit obseruare? vel quomodo philosophi nomine se audebit insignire, qui scientiæ, cuius amorem vel apertè profitetur, neglecta ratione, solis deditus experimentis, eorum causas contemplari acerrimè recusauit? quarum ope tantummodo ad scientiam liceat accedere, dum hac tantũ sapientem potiri contingat.

Vera methodus Philosophica.

— *Postquam in proprias deduxit singula causas.*

Manil. astron. 1.

Horum vtrumque se præstitisse cum testetur Ocellus, è cuius placitis Academica, & Peripatetica emanarunt inuenta, ipsum verè philosophorum encomijs, & imitatione longè dignissimum congruum erit confiteri, cum scilicet omne ferat punctum in philosophicis, qui experimentorum certissimo non destitutus præsidio, ad causarum contemplationem suos diriget labores, & fælici nexu admirãda naturæ opera diligenti causarum inquisitione cõnectet. Hæc fuerunt tam nobilis scientiæ primordia, dum effectuũ admiratione capta, quia rudis adhuc

Philosophiæ initia.

In speciem conuersa operum ratione carebat,

Manil. ibid.

ad inquirendas eorum causas sciendi cupida mens humana se extulit *Phil. teste met.* 1. *sum.* 1. *c. vlt.* hinc philosophiæ amor tam fixas in mortalium animis egit radices, dum arcana naturæ opera sedulo studio recensita nostros ita labores allicerent, vt inuentis eorum causis, non secus quàm reperto ditissimo mentis thesauro delectaremur. Vnde à plerisque obseruatam methodum, qua à sensibilibus semper abstrahendo, philosophicas percurrere semitas consueuerunt, recentiorum odia non miror excitasse, dum amœnissima florentis scientiæ viridaria ita arescere compulerit, vt suo horrore spectatores expellant, & quæ

Vnde recentiorũ odia in philos.

elegantissimos fructus intellectui pollicebatur, inanes tantùm formas videantur exhibere. Hoc quidem me valdè sollicitat, quod Peripateticam hoc nomine plerosq; scholam odisse conspiciam, ac si experimentis, & naturæ operum obseruationibus infensa, circa abstracta tantum gestiat versari; & quæ Græcorum lepidissimus Comicorum in Socratem effingebat, non minus falsis nunc in Aristotelem iactentur commentis; atqui à veritate hæc prorsus abhorrere conuitia, & vbique à philosopho, ac Peripateticorum præstantissimis obseruata methodus ostentat, qui summa industria, ac sedulo labore ea, quæ humanam latere natura voluerat notitiam, inquirentes, ac fælici inueniētes conatu, nihil antiquius Peripateticis ostenderunt, quàm naturæ opera solerter rimari, præstantique causarum contemplatione illustrare: certè hoc ipsum apertè conuincit naturalis philosophiæ obiectum, quod à sensibili materia non esse immune vbique testatur Aristoteles. Familiarem igitur hanc Peripateticis methodum, ac vero philosopho maximè opportunam cum seruasse hic se profiteatur Ocellus, eam pariter, & in huius operis expositione sectari conabor, & ea, quæ ipse hic docebit, obseruatis naturæ operibus, & veterum philosophorum placitis, aperire, solerti causarum indagatione munire, poeticisque floribus, amœnæ eruditionis condimentis, & ingeniosis recentiorum inuentis materiæ delinita grauitate, antiquissimum philosophum, & qui reuera Platonis, & Aristotelis Philosophicas semitas monstrauit, nouissimo exornatum cultu exhibere curabo. Hic quisnam sit, quid doceat, & qua methodo traditam adeptus fuerit doctrinam, in hoc primo textu elegantissimè proponit; se scilicet Ocellum Lucanum, philosophum nuncupat, quem Italum genere, & Pythagoræum fuisse inde apparet, vt etiam mox ostendimus. Operis verò subiectum

Aristoph. in Nebul.

Peripateticus quo modo procedat

met. 6. t. 2

Methodus seruanda in hisce cōmētarijs.

Operis auctor.

Sub iectū

A 2 præ-

præſtantius certè non contingit exoptare: hìc enim Vniuerſi naturam generoſo perſcrutatur labore, vt audaci ferè conatu vltra quàm par eſſet mortalis progreſſa videatur potẽtia, quæ Vniuerſum breui verborum ambitu complecti tentauit, ſed

Manil. aſtron. 4.

— Quid mirum noſcere mundum,
Si poſſunt homines, quibus eſt & mundus in ipſis?
Exemplumque Dei quiſque eſt in imagine parua.

Synopſis in eo cõtẽtorum.

Ad eam igitur ſingula nec dubio feruntur greſſu dogmata hiſce quatuor modo explicandis comprehenſa capitibus, in quorum primo Vniuerſi æternitas: in ſecundo elementa, eorum principia, paſſiones, & mutationes, nec non cauſa ortus effectiua, cælum ſcilicet, diligenti perpenduntur examine: in tertio illæ, quibus prædicta premuntur, ſoluuntur difficultates: ac in poſtremo quanam ratione hominum ortus ritè ſuccedat, acutiſſimè diſſeritur. Quàm autem rectè in libello contenta eiuſdem inſcriptioni hæc ipſa reſpondeant, facilè licebit inferre, dum Vniuerſi natura propoſita explicanda, ipſum ratione ſui in primo capite conſideretur, de illo .ſ. tale agitãdo quæſitum, quod primo loco philoſophanti cuilibet occurrat, vt enim dicebat Plato, dum mũdi pariter naturam in Timęo perſcrutaretur.

Quodnã quęſitum primò ſẽ per explicandum.

σκεπτέον οὖν δὴ περὶ αὐτοῦ πρῶτον, ὅπερ ὑπόκειται περὶ παντὸς ἐν ἀρχῇ δεῖν σκοπεῖν, πότερον ἦν ἀεὶ γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος. (*Conſiderandum igitur de ipſo primùm, quod quidem ſupponitur de vnoquoq; ab initio opus eſſe ſpeculari, vtrum nullum habuerit ſui ortus principium, vel factus fuerit, à principio aliquo deducens exordium*) Cuius occaſione quæſiti pleraque, è quibus Vniuerſi perfectio apertiſſimè eluceſcat, quã ingenioſiſſimè explicantur. In ſecundo verò cap. Vniuerſi quoq; ritè naturã intuetur, dum ad illius conſtitutionem natiua quadam neceſſitate requiſitæ partes nobis dilucidè aſſi-

assignantur, elementa scilicet, ac cælum ipsum; eoque magis, quòd hæc non peculiaris ratione naturæ, sed quatenus Vniuersum immutabili quodam ordine respiciunt, nostra modò exercēt ingenia. hoc verò elementis, & cælo munus adscribēdum, quod Vniuersi partes statuantur, cōsensit Peripatus, dum illius princeps 1. *cæli t.* 5. quintum adesse corpus præter elemēta edocturus, huiusmodi entia voce *μορίων κατ' εἶδος* (*partium secundùm speciem*) in ordine ad Vniuersum voluit expressisse: eidem quoque inseruit operi tertium caput, in quo nonnullæ excluduntur difficultates, quas abūdè in secundo cap. traditæ elementorum mutationes excitauerant, vnde statuta in primo cap. Vniuersi æternitas videbatur euerti. imperfecta quinimò de Vniuerso quis Ocelli dogmata negaret, si primarum illius partium meminisse inepta recusasset negligentia, hic, vbi ipsum quatenus est etiam *τὸ ὅλον* (*totum*) vt 1 5. contemplari profitetur? sic enim eas pariter considerare oportebat, quia *ὅλον λέγεται, οὗ μηδὲν ἄπεστι μέρος, ἐξ ὧν λέγεται τὸ ὅλον φύσει* (*totum dicitur, cuius partium nulla abest, è quibus natura dicitur totum*) *met.* 5. *t.* 5. Nec incongruè quartum addidit caput (si tamen illud huius operis, & non alterius cuiuspiam eorum particulam asseramus, quæ hunc eundem auctorem conscripsisse prodidit Architas) in quo nobilior Vniuersi pars, si saltem inferiora intueamur, homo scilicet,

Elementa, & cælum Vniuersi partes.

Totum quid.

Hominis præstantia.

Cui ratio, & magna cælestia semina mentis
Munere sunt concessa Deum: mortalibus alti
Quantum cælicolę, tantumdem animalibus isti
Præcellunt cunctis, tribuit namq; ipsa minores
Hos terris natura Deos.

Sil. Ital. bell. Pun. lib 15.

exhibetur; non ratione quidem sui, sed vt ad vniuersi conseruationem omnes suos dirigit conatus; dum ibi de humana generatione differatur, politicè quidem magis, quàm physicè: sic enim longè potiori modo inde Vniuersi ema-

nat

nat perfectio, ac in quibuslibet naturę operibus expetita cõseruatio, quam vnicam in ortu, & educatione hominis se respicere Ocellus ibi profitetur: vnde variarum connexio elucescit speculationum, quæ hic profunda eruditione congestæ solida Peripateticæ doctrinæ fundamenta cõstituerunt.

Cõnexio partium huius operis.

Quod si nomine φύσεως in textus limine collocato generationem expressam velimus affirmare, vt affirmandum suasit Architas, dum inter opera Ocelli de Vniuersi ortu, non verò de Vniuersi natura recensuit opusculum; hìc pariter monuit eruditissimus Nogarola: ac primæua dictat nominis φύσεως significatio, per quàm ortus, & ad naturam per ortũ processus indicantur 2.*phys*.14. & 5. *met*. *t*.5. sicq; librum de Vniuersi generatione inscribendum placeat statuere, pulchrior etiã nobis huius operis series occurret. Vel enim Vniuersi ortum ratione, sui, vel ratione partium ipsius intuemur. Primum pręstat auctor *cap*.1. quo loci an Vniversũ genitum sit, vel æternum perquirit. Alterum cætera exhibent capita, dum huiusmodi partium mutuus ortus, ac ad perfectam mixti constitutionem, siue sub materiæ, seu sub effectricis causæ accedant ratione, concursus in 2.*cap*. acutissimè declaretur: exclusisq; in 3.*cap*. dubitationibus inde, vt dicebatur, emergentibus (non sat enim est veritatẽ edocere, ni eæ vlterius, quæ insurgunt validè opprimãtur difficultates *met*.3. *t*.2.) perfectioris mixti, hominis scilicet generatio in postremo capite exacta methodo cõsideratur, vt tamen ipsa ad Vniuersi bonum, perfectionem, ac eius inferiorum partium regimen recto rationis ducitur impulsu. Et hinc omninò corruet quod, quis facilè potuisset obijcere, hic scilicet pleraque omissa, quæ diligentis philosophi speculatio videbatur exigere; qualia fortè fuerint, quæ in suo de Vniuersi natura opusculo Timæus Locrus edocuit, ex eoq; in Timæum transtulit Plato: & quæ in libris de cælo tradidit philosophus, in quibus pariter περὶ τȣ̃ παντὸς φύσεως

φύσις generationem significat. *Laert. in Architas.*

Difficultas, & eius solutio.

σιως (*de Vniuerſi natura*) *l.* 1. *t.* 4. ſe agere profitetur; ille enim nedum Vniuerſi naturam, at etiam animam aſſumpſerat cõſiderandam, dum opus inſcripſit περὶ ψυχᾶς κόσμω καὶ φύσιος (*De anima mundi, & natura*) hic Vniuerſi partes, ac conditiones voluit indicare, ideoque librum non de Vniuerſo, ſed de cęlo potius inſcripſit: at Ocellus ſolam ſibi propoſuit Vniuerſi inquirendam generationem, &, ſi naturam explicare contendit, Vniuerſum tantummodo, ac ea, quę in ipſo præcipuæ veluti partes clauduntur, nec ratione ſui, at quatenus ipſum reſpiciunt, contemplari inſtituit.

Has verò de Vniuerſo ſpeculationes ſe duplici methodo aſſequtum profitetur, aſſidua ſcilicet naturalium obſeruatione, vnde manifeſta deduxerit τεκμήρια, & vlteriùs ex ijs, quæ rationabili cogitatione perpẽdebat, ea, quæ magis probabilia videbantur δόξῃ eliciens; vnde obſeruandum hic alia ab Auctore, vt neceſſaria, alia verò veluti probabilia exhiberi. Prima ſunt, quæ è naturæ operibus certiſſimis veluti argumentis dephrændit, vt denotat vox Τεκμήριον, quę propriè neceſſarium ſignum exprimit. Ariſtoteles enim *rhet. p. c.* 2. dum de ſignis diſſereret, aiebat. τούτων δὲ τὸ μὲν ἀναγκαῖον τεκμήριον (*horum quod quidem neceſſarium, eſt τεκμήριον*) Alia verò ſunt, quæ vigili comperta ſtudio, vt veritati magis conſona auctori placuit eligere, & hæc ad δόξαν reijcit, vtpote ad eam, cuius peculiare ſit munus probabilia attingere: vbi animaduertendum, quòd licet δόξαν pro actu mentis, per quem concluſionem contemplatur, hic accipiendum putarit Nogarola, cum tamen hic videatur pro intellectus opere conſtitui, cuius ope probabilia aſſequatur, ab Ocello propriè aſſumi arbitror, prout ſcilicet exprimit intellectus habitum ſcientiæ contradiſtinctum, qui circa ea verſetur (vt terminis ſcholarum vtar) quæ aliter poſſunt ſe habere, & dicitur opinio, iuxtà dogmata philoſo-

Methodus ab Ocello ſeruata.

τεκμήριον quid.

δόξα qd.

Habitus intellectus. losophi *eth. 6. c.* 3. quo loci sex habitus, quibus exornatur intellectus cum recenseret, intellectum, sapientiam, scientiam, prudentiam, artem, & opinionem, de quibus *ibid. & seqq. c.* hoc inter illos discrimen statuebat, quod huic non repugnaret falsitas, cuius omnino incapaces cæteras docebat, qui tantum ad necessaria dirigebantur. In eo verò sensu vocem δόξαν ab Ocello acceptam mihi suadet huiusmodi significatio apud Pythagoræos nominis δόξα familiaris, in quorum schola cum educatus fuerit Ocellus, verisimile est eum ipsorum terminos in disserendo vsurpasse, quantumuis dogmata non sectaretur omninò; quod vt veritati cõsonum appareat, ne parumper ad elegantem, circa principia Pythagoræorum tædeat digredi sententiam, è qua sola tradit ę certissimum veritatis argumentum valet prodire. Adnotandum igitur Pythagoram numeros entium primordia statuisse: id verò qua potissimùm ratione contingeret traditurus ille, numeri naturam denarium esse docuit, eo quòd in numero vltra denarium progredi nõ liceat, denarij verò vim in quaternione asseruit constitutam; si enim quaternario vnitatem, dualitatem, & ternarium in eo contentos placeat cõnectere, iam denarius emanabit. cum igitur, Plutarcho teste, vnitatum ratione in denario veram numeri quantitatem collocaret, quæ quoque in denario refulgebat, si tamen facultates spectaremus, quod prima pariter entia mathematica suadebant, dum vnitatis vicem gerebat punctum, cui, indiuisibile cum sit, ritè adaptabitur: dualitatis partes deferebat linea, quam duobus terminis scimus inclusam: ternarij verè munia subibat prima figurarum, nempe triangulus, ac tandem quaternarij vices supplebat primum corpus, videlicet pyramidale, vt obseruauit Hierocles; omnia ideo Pythagoras ex denario asseruit constitui, cuncta numerorum imitatione entia esse conijciens, vt dicitur *met.* 1. *t.* 6. quod pariter Plato secutus id.

Opinio q̃d apud Pythagoræos.

Numeri quomodo rerũ principia.

Denarius numeri natura.

De plac. phil. lib. 1.

In aur. carm. Pyth. con. 47.

idcirco ex vnius idea, longitudine, ac latitudine, & profunditate prima animal, & reliqua entia docuit prodire apud Arist. 1. *de an.* 26. eodemq; percitus dogmate, animam quoque nostram (vt ex ijsdem colligere licet auctoribus) quaternario, ideoq; denario numero credidit constitutam, dum in ea intellectum agnouit, scientiam, opinionem, & sensum, quorum primus vnitatis vicem gereret, vel quia, quæ percipit velut quid vnum consueuit comprahendere, prout scilicet è pluribus particularibus experimentis vniuersale efformat axioma, quod scientiæ est principium *post.* 2. *t. vlt. &* 1. *met. c.* 1. vel quia ad principia tantummodo fertur *eth.* 6. *c.* 6. scientia dualitatis rationem subit, cum à principijs, & causis ad conclusionem ita feratur, vt alteram cõtradictionis partem determinatè attingat *post.* 1. *c.* 24. *& seqq.* Opinio verò ternarium perfectissimè exhibeat, quia mens à principijs per opinionem, ad conclusionis notitiam ita deducitur, quòd alteri cõtradictionis parti inconcusso non adhæreat assensu, sed semper alterius partis formidine prematur *ibid. c. eod.* sensus tandem exactè quaternario respondebat, ratione obiecti, cum corpora tantùm prosequatur, quæ è quaternario videntur educta. cum igitur opinioni ternarium Pythagoras adscripserit, solo probabilitatis intuitu, eamq; nomine δόξας prædictis in locis videamus expressam, quis eam ab Ocello Pythagoræo accipi pro assensu intellectus probabilia considerantis audeat negare? eoq; magis, quòd hanc esse Ocelli sententiam libentius crediderim, quod non quibuslibet suæ mentis cogitationibus se adhæsisse profitetur, at ijs tantummodo, quę probabilioribus innixæ fundamentis inter eas prodierant. Suas igitur ad Vniuersum celebres cum dirigat Ocellus contemplationes, ea proponendo, quæ & illustribus naturæ operibus, & probabili ductus coniectura obseruauit, demonstratiuam necessita-

Anima quomodo ex quaternario.

tem in singulis huius operis partibus non expetenda m
meminerit lector, quòd si auctoris mentem alicubi nostris commentarijs non exactè inueniet expressam (quod plerumque certè continget) at tantùm probabilibus delineatam coniecturis, eas blando contempletur animo, memor hanc methodum in illius expositione auctoris non dedecere, qui per eam se profecisse quàm modestissimè profitetur.

Prima ratio, qua Vniuersi infertur æternitas ab Auctore.

Textus 2.

Δοκεῖ γάρ μοι τὸ πᾶν ἀνώλεθρον εἶναι καὶ ἀγένητον. ἀεί τε γὰρ ἦν, καὶ ἔσται. εἰ γὰρ ἔγχρονον, οὐκ ἂν ἔτι ἦν. οὕτως οὖν ἀγένητον τὸ πᾶν καὶ ἀνώλεθρον. 1. οὐθὲ γὰρ εἰ γενόμενόν τις αὐτὸ δοξάζει, εὕροιτο ἂν εἰς ὃ φθαρεῖ, καὶ διαλυθείη. ἐξ οὗ. 2. γὰρ γέγονεν, ἐκεῖνο πρῶτον τοῦ παντός ἐστιν. εἰς ὅ τε πάλιν φθαρήσεται, ἐκεῖνο πρῶτον τοῦ παντὸς ἔσται. τό γε δὲ. 3. πᾶν γινόμενον σὺν πᾶσι γίνεται, καὶ τὸ φθειρόμενον σὺν πᾶσι φθερεῖται, καὶ τοῦτό γε. 4. ἀδύνατον. ἄναρχον ἄρα καὶ ἀτελεύτητον τὸ πᾶν. οὐμὴν ἄλλως ἔχει. 5. ἢ οὕτως.

1. vv. ἀνώλεθρόν τε καὶ ἀγένητον τὸ πᾶν.
2. vv. & Lou. ἐξ οὗ τε καὶ γέγονεν.
3. v. δέ γε
4. n. γε δὲ. im. mut. ex v
5. n. ἔχη. im. ex c.

Videtur mihi Vniuersum interitu, & ortu carere, semper .n. fuit, & erit; si .n. in tempore, nõ adhuc esset. sic igitur ingenitũ vniuersum, & incorruptibile, neq; enim, si quis factum ipsum opinetur, inueniet in quid corrumpatur, & dissoluatur. ex quo enim factum est, illud prius Vniuerso est. in quodque rursus corrumpetur, illud posterius Vniuerso erit. Vniuersũ verò cum omnibus fit, & dum corrumpitur, cum omnibus corrumpetur. hoc autem impossibile. sine principio igitur, & sine fine Vniuersum. non igitur aliter se habet, quàm sic.

PA-

PARAPHRASIS.

VNiuersum sanè ortus expers, ac interitus est statuendum, quia semper fuit, ac semper erit. si enim in tempore conditum fuisse quis asserat, iam certè aliquando interitu premetur. ideoque satius erit ipsum ingenitum dicere, ac incorruptibile; non licet enim ostendere è quanam prodierit materia, hæc enim præcessisset Vniuersum, ideoque ipsum totum non fuisset productum; & pari ratione si interiret, in aliquam dissolueretur materiam, quæ eo corrupto permaneret, ideoque amplius Vniuersum interijsse non liceret asserere; vt enim Vniuersum fiat, omnes simul partes fieri, ac vt intereat omnes partes interire oportet; quod fieri cum nequeat, ortu, ac interitu Vniuersum carere dicendum erit.

COMMENTARIVS.

PRima sui erroris, quo æternitatē Vniuerso adscribere contendit, Ocellus hic constituit fundamenta, quæ in huius operis limine vigili collocanda studio, ac solerti lustranda examine, ne principij petitione *pr.2.c.*18. damnata, validissimo veluti concussa cuniculo miserrimè corruant. videtur scilicet Auctor in hoc contextu eidem positioni, principij, ac conclusionis munia tribuere, nec aliunde æternum inferre Vniuersum, quàm quia ortus Difficultas, & eius solutio.

æquè ac interitus expers censeatur, quæ duo in idem coincidere, cum nos moneat Phil. 1. *cæli* 125. iam idem probari per idem plerosque continget asserere. Auctoris igitur propositio, vt hæc euitentur absurda, ab ingeniosa eiusdem probatione acuta contemplatione seiungenda; & obseruandum, hic primò suam de Vniuersi æternitate (quam *hoc c. t. vlt.* prorsus euertemus) Ocellum referre sententiam, eamq; diligenter, nouam veluti ac cęterorum placitis philosophorum repugnantem, primò explicare, ac inde valida munire ratione, cuius exordium ibi οὔτε γὰρ (*neque enim*) Tunc nouum hoc dogma dixi, quia & posteriori ignotum ætati comperio, dum eruditissimum de cælo conscribens opus Aristoteles, nondum fortè conspecto hoc Ocelli opusculo, è quo inde plura fælicissimè desumpsit *lib.* 1. *t.* 102. omnes mundum genitum dixerit asseruisse. Perobscura sanè vtraq; textus pars, at longè maiori luce prior videtur indigere. Vniuersum in ipsa interitus statuit expers, & ortus, ideoq; æternum; quia semper fuisse, ac semper futurum arbitratur, è quibus sanè ortus rei excluditur ac interitus, cum ille ex traditis *physs.* 5. *t.* 7. à non esse ad esse, hic verò ex opposito ab esse ad non esse transitum penes philosophos consueuerit expressisse. cum tamen subdit, quòd si ἔγχρονος (*in tempore*) statuatur, in posterū non erit: Cimmerias video tenebras insurgere, ideoque lucem à veteri censeo exposcendam philosophia. Genitum veteres asserebant Vniuersum, eorum tamen pleriq; non putabant interitui obnoxium *d. t.* 102. inter quos sanè Pythagoras apud Plutarchum. idem de cælo asserebat Timęus *ib. t.* 109. hoc dogma crediderim Ocellum respexisse, atque idcircò dixisse ab Vniuerso, si ipsum interitu carere asseramus, excludēda pariter esse primordia: quia si genitum affirmemus, interitui certè subijcietur, vt *ibid. seqq. text.* probat philos. ideoque & ortu, & interitu

Auctoris mens in hoc textu.

Mundus apud antiquos genitus.

Ortus, & interitus quid.

De Vniuerso veterū sententiæ.

2. de plac. phil. c. 4.

teritu

teritu ipsum immune statuendum arbitrari. idq; voce ἄγχρονος expressisse reor, quia iuxta veterum dogmata, Vniuersum, si conditum asseramus, in tempore quoque genitum affirmare oportebit, dum & tempus æternũ omnes statuisse obseruet philosophus 8.*phys.* 10. vno excepto Platone, quem Ocello posteriorem ostendimus. Sic verò sua proposita sententia, simulq; declarata, eam pluribus munire contendit rationibus; earumq; prima, quam hic acutissimè effingit, talis profectò videtur. Si Vniuersum ortui, ac interitui est obnoxium, ex aliquo certè prodijt, quod ipsum Vniuersum præcessit, & in aliquid pariter resoluetur, quod erit Vniuerso posterius, vt mox abundè declarabitur. id verò à recta arbitratur ratione abhorrere Ocellus, ex eo, quòd si Vniuersum dicatur progigni, singulas insimul, quæ illi insunt, partes produci oportebit, si enim secus contingeret, non iam genitum foret Vniuersum, at tantummodo ex præexistentibus illis partibus non Vniuersum, sed reliquæ Vniuersi partes prodijssent: quòd si singulæ cum Vniuerso producuntur partes, iam nulla præexistit; cuius contrarium mox supponebatur, ac verum esse mox certis firmabitur argumentis. eademq; de Vniuersi interitu vigebit ratio. si enim ipsum interire statuamus, singulæ ipsius peribunt partes, alias non Vniuersi, at quarumdam tantùm partium contigisset interitus; ideoq; cum quid anterius, & quid posterius, à quo gignatur, & in quod resoluatur Vniuersum, assignare videatur impossibile, satius ortum ab ipso excludere, ac interitum. Longè verò certissimum, si naturæ iura placeat intueri, illud videbitur principium, quod si quid præesse oporteat, si Vniuersum sit progignendum, dum valida quauis naturæ facultate, ex non ente ens nequeat educi, ideoq; commune philosophantium fuisse placitum doceat Arist. 1 *phys.* 34. ex nihilo nil fieri, idemq; *met.* 11. *sum.* 2. *c.* 4. confir-

Tempus æternum veteres opinabãtur.

Ocelli ratio prima pro Vniu. ætern.

Ens non fit ex nõ ente.

firmet, indeq; hæc potissimum veritas elucescit, quod vix aliquid factum audimus, quòd naturali illicò quopiam perciti impulsu, ex quonam factum fuerit, inquirimus; vnde Epicuri studia lepida traxere primordia; ille siquidem adolescens adhuc, attentè Grammaticum hæc sibi Hesiodi carmina cum audiret explicantem.

Epicurus qua ratione philosophus. *in Theogon.*

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ——

Sext. Empir. adu. Mathem. lib. 9. c. de loco.

(*Primò quidem Chaos factum est, at deinde Terra latum habens pectus, omnium sedes*) à quonam tale prodijsset Chaos, si exortum fuisse ibi asserebatur, ingeniosissimè interrogauit. quo eleganti perculsum quæsito Grammaticum, hæc docere non sui muneris esse, at eorum, qui philosophi nuncuparentur, cum audisset respondentem; ad eos sibi Epicurus acutè intulit accedendum, dimissoque Grammatico, celeri gressu ad philosophiæ studia se conferens, eorum tanto correptus est amore, vt sedulo perquirendis opere naturæ arcanis omnino intentus, è vilibus tantummodo telluris, ac fontium muneribus ignobilia suo corpori ministrarit alimenta, vt auidum sciendi animum nobili meliùs speculationum vbertate recrearet. vnde Iuuenalis dicebat.

Diog. Laert. in eius vita.

Sat. 4.

Epicuri victus.

—— —— —— —— —— edam,
In quantum sitis, atque fames, & frigora poscunt,
Quantum, Epicure, tibi paruis suffecit in hortis.

Vt verò naturæ consonum est, omnia ex aliquo ente prodire, in ens pariter cuncta resolui immutabili eiusdem sancitum decreto, ideoque dogmaticorum omnium commune placitum asserebat Empiricus omnia ex aliquo ente progigni, & in aliquod pariter ens, dum intereant, resolui, quod quanam potissimum ratione contingat *phys. p.* 15. latè monuit Aristoteles impressa hic ab Ocello *cap.* 2. sequutus vestigia, quibus pariter inhæsisse videtur Lucretius, cum cecinit.

Pyrhon. hypot l. 3. c. 17.

Nil

Nil igitur fieri de nilo posse fatendum est, ter. nat. 1
Semine quando opus est rebus, quo quæque creatæ
Aeris in teneras possint proferrier auras.

Mutationes, quibus premuntur ea, quæ oriuntur, hic recensentur. Text. 3.

Πάντε. 1. τὸ γενέσεως ἀρχὴν εἰληφὸς, καὶ διαλύσεως ὀφεῖλον κοινωνῆσαι. 2. δύο ἐπιδέχεται μεταβολὰς, μίαν μὲν τὴν ἀπὸ τοῦ μείονος ἐπὶ τὸ μεῖζον, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ βέλτιον. καλεῖται δὲ τὸ μὲν ἀφ' οὗ ἄν. 3. ἄρξηται μεταβάλλειν, γένεσις, τὸ δὲ εἰς ὃ ἀφικνεῖται, ἀκμή. δευτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ μεῖον, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χεῖρον. τὸ δὲ συμπέρασμα τῆς μεταβολῆς ταύτης ὀνομάζεται φθορὰ, καὶ διάλυσις.

Qvidquid generationis principium accepit, & dissolutionis debet esse particeps duabus afficitur mutationibus, quarum est vna quidem à minori ad maius, & à deteriori ad melius. vocatur verò id quidem à quo incipit mutari, generatio: id verò ad quod peruenit, vigor. altera autem à maiori ad minus, & à meliori ad deterius. & terminus talis mutationis dicitur corruptio, & dissolutio.

1. V. δὲ.

2. V. desunt hęc duo verba.

3. vv. & C. ὑπερ.

PARAPHRASIS.

Qvidquid genitum est, ideoque interitui obnoxium, duabus premitur mutationibus, per quarum vnam à minori ad maius, & à deteriori progreditur ad melius, & huius

ius principium generatio, ac terminus eſt rei ipſius vigor; per aliam verò ex oppoſito à maiori ad minus, & à meliori vergit ad deterius; ac huiuſmodi terminus mutationis eſt ipſius rei interitus, & diſſolutio.

COMMENTARIVS.

Textus cũ præced.connexio.

VNiuerſum in præced. contextu inde Ocellus intulit æternum, quòd excogitabile non foret principium, è quo quis ipſum affirmaret prodijſſe, idem nunc alijs firmãdum cum ducat rationibus, alteram ex eo potiſſimùm deſumpſit, quòd ijs Vniuerſum non prematur mutationibus, nec ſubiaceat conditionibus, quas in genitis ipſis frequenti exemplo contingere videmus. has ideo in hoc textu ingeniosè recenſet, ac ſimul explicat, vt inde in ſequ. textu ſtatuendæ rationis certiſſima conſurgant principia. Nos igitur monet Auctor entia quælibet, quæ ortum ſortita communi naturæ lege interitui ſunt obnoxia, duabus neceſſariò mutationibus affici, per quarum vnam cum à non eſſe ferantur ad eſſe, à minori ad maius, & à deteriori ad melius fælici ducuntur ſorte: huiuſq; mutationis exordium, rei ortus dicitur, ac terminus ἀκμή, qui rei vigorem, ac perfectum ſtatum, eiuſq; florem exprimit. per alteram vero è perfecta hac conditione cum ad non eſſe præcipiti ferantur occaſu, à meliori ad deterius, & à maiori ad minus, infælix quidam erit tranſitus, cuius terminus ipſius entis erit interitus. medium verò illum ſtatum, quem hic ingeniosè ἀκμὴν nuncupauit Ocellus, eleganter nobis deſcripſit Timęus Locrus in ſuo de mundi anima opuſculo, quod nobilia Platonicæ philoſophiæ præbuit incrementa, ibi enim cum acutè contemplaretur,

Entium genitorum mutationes.

Ortus, vigor, & interitus in genitis.

viuido quotiescunque vegetantis animæ robore maior alimenti copia in viuentis immutetur substantiam, quàm natiui vorax caloris ardor consumpserit, viuens augeri, vt latè profitetur philos. 1. *de ortu* 41. dicebat ὃ καὶ εἴκα πλείω τὰς ἀπορρεούσας ἐπέρδοιτο, αὔξη λέγεται. εἴκα δὲ μείω φθίσις. ἀλλ' ἀκμὴ μεθόριον τούτων ἐστὶ, καὶ ἐν ἰσότητι ἀπορροᾶς καὶ ἐπιρροᾶς νοεῖται, (*quòd & si plus adueniat, quàm defluxerit, auctio dicitur; sin verò minùs, corruptio. vigor autem medius harum terminus est, & æqualitate defluxionis, & influxionis intelligitur)* hæc autem perfectæ, ac imperfectæ conditionis, incrementi, & decrementi per ἀκμὴν connexio in naturali tantùm mutatione perenni nobis apparet euentu; in ea siquidem apto veluti quodam incremẽto per gradus proportionaliter ad τὴν ἀκμὴν ascendimus, vnde pari decrementi ratione ad interitum vergimus. huius perspicuum nobis humana vita præbet exemplum, in qua à tenera ætate paulatim contracto vigore lento gradu ad ætatis robur progredimur, quod vbi nec longo decursu sensim imminui contigerit, iam siccitas superuenit, consequitur inde natiui caloris imminutio, quæ lentè quantumuis succedat, ni violentia morborum occurrat, reuera tamen natiuus calor ad eum statum paulatim vergit, vt à minima quauis alteratione extrinsecùs accedente dissipetur, miserrimèq; simul extinguatur. quas fugaces ætatis nostræ vicissitudines, mediæ quoque illius, quam ἀκμὴν diximus, conditionis non immemor Ouidius, sic elegantissimè describebat.

In motu naturali.

In humana vita.

Metam. 15.

Editus in lucem iacuit sine viribus infans
Mox quadrupes, rituque tulit sua membra ferarum,
Paulatimque tremens, & nondum poplite firmo
Constitit, adiutisque aliquo conamine neruis
Inde valens veloxque fuit, spatiumque iuuentæ
Transit, & emeritis medij quoque temporis annis

Labitur occiduæ per iter decliue senectæ.

Motus violenti conditio.

has verò immutabili se consequentes serie incrementi, ac decrementi vices violenta nobis non exhibet mutatio, ab extrinseca scilicet proueniens causa *eth.* 3. *cap.* 1. momentaneo velut ictu, id omne, quod natura successiuo temporis decursu benignissimè concessit, sæuissimè gestit abolere. Hæc autem quæ de ortu, & interitu, hic præscripsit Ocellus ad auctionem quoque, & diminutionem, ac eas alterationes, in quibus successiuè acquisita qualitas pari ferè successione deperditur, licet transferre; cuius oppositum in motu locali grauium apparebit, tam si naturalem, quàm si violentum ab inuicem disiunctos placeat considerare. in his enim non mobile à quiete, quam in termino à quo sortiebatur recedens

Virg. Aen. 4.

Mobilitate viget, viresque acquirit eundo;

Naturalis, & violenti motus natura, & discrimen.

ita quòd ad medium vsque spatij vires gradatim illius motus acquirat, quæ inde pari quoque proportione, vsque ad terminum in quo quiescet procedẽdo, omnino deperdantur: at si motus sit naturalis, quo magis mobile recedet à termino à quo, eo velociùs semper feretur, vt eo citiùs natiuo sibi loco liceat potiri: si verò sit violentus, ex opposito, quo magis ad terminum ad quem impellitur, accedit, eo magis acquisitam celeritatem deperdit. prædicta verò inter motum localem, & reliquas mutationes ex eo facilè emergit diuersitas, quòd in cæteris mutationibus, non vna tantùm assumitur, at duæ oppositæ connectuntur: hic verò seorsim vnumquemq; motũ localem contemplamur; quod si & hos connecteremus per quietem, quæ vt dicitur 8. *phys.* & *seqq.* in puncto reflexionis occurrit, non secus quàm per ἀκμὴν ortum, & interitum, auctionem, & diminutionem accessum, & recessum à qualitate coniungimus, idem profectò in motu locali, quod in cæteris motibus clarissimè appareret. Huius verò, cuius localis vnusquisque motus

Eiusdem ratio.

par-

participeſ eſt, inæqualitatis rationem (quæ eo inuentu difficilior videtur, quo nullum grauitatis gradum, nec vllam entitatem mobili, dum fertur, ſuperaddi conſpicimus, & ab eodem, quatenus idem ſemper prouenit idem) è philoſophorum doctrina, ſiue naturalem, ſiue violentum motum contemplemur, non difficili licebit eruere negotio, ſi non inutili omnino labore, vt illa inquiratur, à textu paulatim libeat digredi. illum quippe ſi contemplemur, quem naturalem ſcholæ nuncuparunt, ſemper intendi, &, quò magis ad locum naturalem mobile accedat, eo velociùs ferri 8. *phyſ.* 76. cum docuiſſet philoſ. talis rationem euentus 1. *cæli* 88. in grauitatis reijciebat incrementum, quæ mobili, dum moueretur, accederet; accipiendo ſcilicet grauitatem, non ſecundùm propriam rationem; hæc quippe in motu nec augetur, nec minuitur, ſed pro grauis corporis operatione, dum ſubeſt motui, in ordine ad media, per quæ motus exercetur; quam aliud eſſe non inueniemus, quàm imminutionem medij reſiſtentiæ, eatenus ſuccedentem, quatenus mobile per motum primæ aeris parti communicatum, efficit, vt ſubſequentis aeris partes minùs reſiſtant, imo quodammodo illius motũ coadiuuent, ac ſi à tergo mobile ipſum, & ſuccedentes aeris partes impellerent. nam vbi e. g. lapis ad inferiorem partem natiuo motu ferri inceperit, prima aeris pars in medio quieſcens illi ſubſtat, quam, propria grauitate quodammodo reſiſtẽtem violento quaſi vbi lapis mouerit impulſu, ipſa iam preſſa ſibi ſubiectam aeris partem quoque premit, ac neceſſariò vrget, viciſſim pellentibus etiam lapidem adhærentibus aeris partibus, ab eo, dum fertur, agitatis, ſicq; in ſecunda aeris parte longè minùs mobili cum reſiſtat aer, dum ad hoc illud perueniat iam motum, & ad inferiora à prima aeris parte impulſum, iã velocior in ſecunda parte motus apparebit; ocyori quinimo motu in tertia feretur mobile, quia hæc vehementio-

Cur naturalis motus in fine velocior.

ri premitur conatu à duabus aeris antecedẽtibus partibus, quàm pellerentur anteriores,ratione ſcilicet maioris molis: ideoq; ſemper eadem ſeruata proportione æqualia velocitatis incrementa in quarta, quinta, cæteriſque medij partibus, motus ſuſcipiet, quaſi feratur mobile per medium, quod ſimili motu iam in eamdem partem (ea, quam mox retulimus, ratione) inclinetur: ideoque licet toto ſpatio, nil grauitatis mobili accedat,illius tamen grauitatis opus maiores vires aſſumere, ac augeri dicetur. Si verò de violento motu diſſeramus, eius velocitatem, quo magis à ſuo diſtat primordio, ſemper imminui, cum obſeruaret Ariſt. 8.*phyſ.* 82. huius quoq; euentus rationem in medium reijciebat;quatenus ſcilicet talis motus vt mobili violentus,cui, contra propriæ appetitum naturæ, extrinſecùs communicabatur, omnino ab extraneo,puta proijciente lapidem (ſi de lapidis iactu ſermo contingeret) certiſſimè emanabat; dum ſcilicet ab hoc, in ipſo motus initio, nedum lapidi, at longè meliùs contiguo aeri validus conferretur impulſus; quod inde aer,ratione propriæ naturæ facillimè mobile, quodammodo præcurrens lapidem, proximam aeris partem moueret; quæ iam mota ſecundam aeris partem pelleret,ac illa tertiam, & ſic de ſingulis, ita tamen quòd ſemper neceſſariò cum tenuior vis mouendi ſucceſſiuè partibus imprimatur quo magis à primo diſtant principio, iam ferri contingat mobile ad aliquam aeris partem, quæ, iam ſenſim per præcedentes partes imminuta facultate motrice, nullam queat impartiri ſubſequenti aeris parti vim mouendi, ideoq; ſenſim pariter motus velocitas imminuatur, motusq; tandem violentus extinguatur: dictaq; de motu grauium pari quoq; conſideratione ad leuia licet transferre, corpora ſiquidem prout

Cur motus violentus in principio velocior.

— Læuiſſima ſunt, ita mobilitata feruntur.

Lucr. lib. 3.

ſingula verò hæc, à quibus motuum velocitatis incremen-

ta,

ta, & decrementa exoriri aſſeruimus elegantiſſimè phil. 3. *cæli* 28. edocebat, ibi enim cum naturalem ac violentum motum foret contemplatus aiebat, πρὸς ἀμφότερα δὲ ὥσπερ ὀργάνῳ χρῆται τῷ ἀέρι. πέφυκε γὰρ οὗτος καὶ κοῦφος εἶναι καὶ βαρύς. τὴν μὲν οὖν ἄνω ποιήσει φορὰν ᾗ κοῦφος, ὅταν ὠσθῇ καὶ λάβῃ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς δυνάμεως· τὴν δὲ κάτω πάλιν ᾗ βαρὺς ὥσπερ γὰρ ἐναφάψασα, παραδίδωσιν ἑκατέρῳ· διὸ καὶ οὐ παρακολουθοῦντος τοῦ κινήσαντος φέρεται τὸ βίᾳ κινηθέν. (*ad ambo autem tamquam instrumento vtitur aere. natus est enim hic & leuis esse, & grauis. cum igitur qui sursum est faciet motum, quatenus leuis est, cum pulſu fuerit, & sumpserit principium potentia, eum verò qui deorſum rurſum quatenus leuis est, velut enim aamota vtrique præbet, & propterea non ſequente mouẽte fertur quod violentè mouetur.*) Quod ſi quis anxiè nimis hiſce modò inhærens ſpeculationibus, hæc in motus naturalis, ac violenti progreſſu acquiſita, & deperdita velocitas qua proportione ſuccedat, diligenter inquirat, ſagacia quoque refulgebunt iuniorum inuenta huic quæſito abundè ſatisfactura. docuit ſcilicet P. Bonauentura Caualerius Mathemat. in Bononien. Archygimn. celeberrimus, ac eruditiſſimus, profeſſor, in motu naturali velocitatis deſumenda fore incrementa iuxta ſeriem numerorum imparium, ab vnitate ſcilicet exordia deducendo, eademq; ratione in motu violento retrogrado ordine procedendo occurrere decrementa. puta dum graue fertur ad inferiora, ſi primo momento puta vnico arteriæ ictu vnum ſpatij pertranſeat cubitum, ſecundo momento tria, tertio quinque, quarto ſeptem, quinto nouem percurret, ſicq; in cæteris proportionaliter: & ex oppoſito graue aſcendens ſi primo momento nouem pertranſeat cubitos, ſecundo ſeptem, tertio quinque, quarto tres, quinto vnum ita percurret, vt in ſexto momento ad reflexionem, quæ eſt violenti motus

in ſpeculo vſtor. cap. 39.

ter-

terminus, deueniat. quod ingeniosum dogma ibi eruditissimè confirmatum acutissimus quoque confirmauit Galilæus. Quod si velimus etiam horum motuum exemplo positam hic ab Ocello veritatem declarare & in his acquisitum per gradus vsque ad τὴν ἀκμὴν robur pari quoq; inde ratione deperditum obseruantes; congruè id fieret, si motum grauis alicuius assumeremus, quod vbi descendisset, in termino ad instar pilæ lusoriæ repercuteretur, per æqualia spatia talis mobilis naturalem, & violentum motum connectẽtes. sic enim mobile acquirendo proportionaliter in motu naturali velocitatem, ad punctum reflexionis accederet, quam inde ex eodem resiliens pari proportione in motu violento ad illud inde spatium, vnde recesserat, vbi perueniret, omnino deperdisset. Et hoc pacto triplex hæc in vnaquaque re genita conditio refulgebit, quòd primò imperfectum esse sortita suæ virtutis suscipiet incrementa, per hæc ad perfectissimum suæ naturę robur, & ἀκμὴν perueniat, à quo tamdem sensim, ac sensim in dies recedendo per continuata eiusdem decrementa pergat ad interitũ, eo ferè pacto, quo de humano corde philosophabatur Ægyptus, quæ ipsum per singulos annos augeri, ideoq; binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere arbitrabatur, ac tantumdem ab eo inde detrahi æquali temporis decursu affirmabat, & idcirco vltra centesimum annum humanam vitam protrahi non posse, inani quidem (vt Phlegeton Tralianus, & Lucianus ostendit) dogmate, monebat. præscriptam verò in textu veritatem exactissimè Ocellum imitatus Arist. 3. *de an.* 59. iisdem ferè terminis expressit, dum ait ἀνάγκη γὰρ τὸ γενόμενον αὔξησιν ἔχειν, καὶ ἀκμὴν καὶ φθίσιν. (*necesse enim est omne genitum auctionem habere & vigorem, & interitum.*) quibus vocibus duplicem hunc progressum, & entis cuiuslibet in medio vitæ decursu florem, nobis quàm breuissimè exhibuit.

in discur. Mathem. circa nouas de mechan. sciẽt. dial. 3.

Plin. nat. hist. lib. 11. c. 37.

lib. de Mirabilib. & Longæuis in Macrobijs.

Secunda ratio, qua Vniuersi infertur æternitas.

Textus 4.

E

ἀν οὖν καὶ τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν γεννητὸν. 1. ἐστὶν καὶ φθαρτὸν, γενομένον ἀπὸ τοῦ μείονος ἐπὶ τὸ μεῖζον μετέβαλλε. 2. καὶ ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ βέλτιον. ὥστε καὶ ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ μεῖον μεταβαλεῖ, καὶ ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χεῖρον. γενόμενος ἄρα ὁ κόσμος αὔξησιν ἔλαβε καὶ ἀκμὴν, καὶ πάλιν λήψεται φθίσιν καὶ τελευτὴν. ἅπασα γὰρ φύσις ἡ ἔχουσα διέξοδον ὅρους ἔχει τρεῖς, καὶ δύο διαστήματα. ὅροι μὲν οὖν εἰσὶ τρεῖς, γένεσις, ἀκμὴ, τελευτή. διαστήματα δὲ, τό τε ἀπὸ τῆς γενέσεως μέχρι τῆς ἀκμῆς, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀκμῆς μέχρι τῆς τελευτῆς. τὸ δὲ γε ὅλον καὶ τὸ πᾶν οὐδὲν ἡμῖν ἐξ αὑτοῦ παρέχεται τεκμήριον τοιοῦτον οὔτε γὰρ γενόμενον αὐτὸ εἴδομεν, οὔτε μὴν. 3. ἐπὶ βέλτιον καὶ τὸ χεῖρον μεταβάλλον, οὔτε μεῖζον ποτὲ ἢ μεῖον γενόμενον, ἀλλ᾽ ἀεὶ κατὰ τ᾽ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως διατελεῖ καὶ ἴσον, καὶ ὅμοιον αὐτὸ ἑαυτοῦ.

SI igitur totum & vniuersum genitum est, ac corruptibile, factum à minori ad maius immutatum est, & à deteriori in melius, quare & à maiori ad minus mutabitur, & à meliori ad deterius. factus igitur mundus auctionem suscepit, ac vigorem, & rursus finem assumet, atque corruptionē. omnis enim natura transitum habens terminos habet tres, & duo interualla. termini quidem sunt tres, ortus robur, & finis, interualla verò id quod à generatione vsque ad vigorem, & quod à vigore vsque ad finem intercedit. totum verò & Vniuersum nullum nobis ex se præbet indicium tale: neque enim vmquam factum nouimus, neque in melius, vel maius mutari, neque deterius aliquando fieri, sed sēper per se ipsum, & similiter permanet, & æquale, ac simile ipsum sibi ipsi.

1. v. θνητόν.

2. vv. μεταβάλλει.

3. N. μὲν. & vbi χεῖρον: deest μεῖζον, & è conuerso inuit. ex V V.

PA-

PARAPHRASIS.

TOtum igitur ac Vniuersum si genitum fuisse, ac interiturũ statuamus, vbi certè progenitum fuit, à minori ad maius, & à deteriori ad melius pertransijt, ac idcircò à maiori ad minus, & à meliori ferretur ad deterius. Quare si mundus fuit genitus, incrementum primò suscepit, ac inde vigorem, postremòque sortietur interitum, quælibet enim natura, quæ non permaneat, tribus terminis, ac duobus afficitur interuallis. ij sunt ortus, vigor, ac interitus. horum verò primum ab ortu ad vigorem, postremum verò à vigore ad interitum intercedit. Huiusmodi autem in Vniuerso nulla ratione contingunt: nullibi enim ipsum conditum fuisse apparet, nec vlla in eo in potiorem, vel deteriorem mutationis statum occurrunt vestigia, at semper idem, ac similiter se habens, sibique æquale, ac sibi ipsi omnino simile perseuerat.

COMMENTARIVS.

Mens auctoris. E Traditis in præced. textu acutam educturus Auctor rationem, qua Vniuersum rursus esse sanciat æternum, quod ibi vniuersaliter enuntiauerat dogma, nunc ad præsentem coarctat materiam, vt ibi enumeratis non subesse mutationibus cum doceat Vniuersum, quibus tamen entia quælibet progenita affici asseruerat, ipsum æternum

esse,

esse, nec iniuria, queat inferre. è qua certè methodo profunda nostri Auctoris elucescit eruditio, dum quãuis communia quælibet principia, ea quæ scientiam parit ratiocinatio, atrocissimè reijciat philosopho teste *post.1.c.7.* ab vnoquoque tamen scientifico ad propriam coarctata materiam vtilissimè assumi doceamur *ibid.c.8.& met.11.sum.2.c.2.* Habita præced. textu, & diffusè quidem expositio ab eodem nos modò immunes labore in hoc reddit contextu, in quo plurima ibi communi ratione recensita de ipso ingeniosè proferuntur Vniuerso, ideoque sat erit Ocelli rationem sic breui verborum ambitu perstringere, ipsumque sic inducere disserentẽ. Si ortui, ac interitui obnoxium statuere placeat Vniuersum, ab imperfecto certè statu ad florem ipsum progredi, & ab hoc inde ad interitum pariter digredi ex habitis superiùs necessariò erit asserendum. quod tamen de Vniuerso quis audeat proferre? illius enim ortus nemo certus nobis occurret testis, & in præced. recensitas mutationes in Vniuerso nemo potuit intueri, dum ipsum numquam incrementa suscipere, vel in deterius labi cõtigerit, at semper idem simili permaneat ratione, ac sibimetipsi semper æquale, simul, ac simile perseueret, è quibus certè identitas substantiæ consurgit, quantitatis quinimo, & qualitatis, quarum eam æqualitas, hanc certè similitudo respicit *vt in præd.c.de quanto,& quali.* Huius autem præpotentem rationis vim ne facilè liceat eludere solerti animaduertendum cura Vniuersum hic iuxta proprię conditionem naturæ assumi, non verò partium ratione vt valido verborum Τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν (totum & Vniuersum) nexu, textus nobis indicat auctoritas, eas enim si lubeat contemplari, quis perenni subiectas ignorat vicissitudini, & assiduis mutationibus non conspiciat agitari, quænam harum non vberrimè ferax terrarum orbis particula, dum felicissimè quondam vrbes, ac regna effloruerint, vbi nunc

Communibus principijs anutatur scientia.

Ratio pbãs æternit. Vniuers.

Vniuersi mutationes.

profunda maris intuemur: & è conuerso terrarum, ac montium ibi vigeant culmina, vbi depressæ quondam valles iacuere.

Ouid. met. 15.

Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
Fecit: & eluuie mons est deductus in æquor,
Eq; paludosa siccis humus aret arenis,
Quæq; sitim tulerant stagnata paludibus hument.
Hic fontes natura nouos emisit, & illic
Clausit, & antiquis tam multa tremoribus orbis
Flumina prosiliunt, aut exsiccata residunt.

perenni inferior hæc Vniuersi pars fluxu circumuoluitur, & vorax ille senex, qui suam prolem impio lacerare dente non perhorrescit, quò fortiùs nostra immortalitatem opera appetere intuetur, eò validiori gestit impetu disiecisse. Tu sola cunctarũ victrix gentium, ac Orbis domina id satis superq; testaberis Roma, quæ vti superbas tot Regum ceruices nobili iugo pressisse potuisti, ita tot Regnis proculcatis, gloriosis hostium spolijs onusta, quasi temporis, ac mortis præualidos elusura conatus, monumenta futura, interitus nescia, erigere tentasti, vix tamen nũc minima priscæ maiestatis remanent vestigia, per quæ ad tenuem tuæ gloriæ liceat accedere notitiam, vt iure cum Iano Vitali Panormita dicere possimus.

Hesiod. Theogon.

Romæ antiquũ decus.

Albula Romani restat nunc nominis index
Quin etiam rapidis fertur in æquor aquis.
Disce hinc quid possit fortuna: immota labascunt
Et quæ perpetuò sunt agitata, manent.

at hic dum asserit Ocellus idem permanere Vniuersum: ipsum secundum se contemplatur. vt enim præced. monuimus

mus textu, vt diceretur oriri, vel interire Vniuerſum, talibus vnamquamque illius partem mutationibus premi oportere. idem profectò nunc ſtatuendum ſi ſibi ipſi factum diſſimile velimus aſſerere Vniuerſum. vt enim terrarum orbis, certiſſimis Mathematicorum placitis, cum æqualitate quadam rotundus ſancitur, eximia licèt montium altitudo exactam ſphæricæ figuræ perfectionem impedire videatur; eo quia vbi ad vniuerſum reſpexeris, manifeſta eorum humilitas; ac vt in luſoria pila ſi commiſſuras eiuſdem, ac rimas quis adſpiciat *nihil illa interualla officiunt ad ſpeciem rotundi, ſic nec in vniuerſo quidem orbe terrarum editi montes, quorum altitudo totius mūdi collatione conſumitur.* & vti licèt quaſdam eius partes à motu non videamus immunes, immobilem tamen ipſum validiſſima ſuadent principia, vt latè 2. *cæli* 90. *& ſeqq.* in Vniuerſo pariter entia quantumuis aliqua augeantur, & alia in hoc terrarum orbe decreſcant, id quidnam iam traditæ Vniuerſi officiet immutabilitati? eoque magis, quòd tellus, in qua huiuſmodi præcipuè vigent mutationes, ſi Vniuerſum reſpicias puncti exerceat rationem, vt ideo dixerit philoſ. *meteor.* 1. *cap. vlt.* ὁ δὲ τῆς γῆς ὄγκος καὶ τὸ μέγεθος οὐθὲν ἐςι δή που πρὸς τὸν ὅλον οὐρανόν. *terræ autem tumor, & magnitudo nihil eſt ſanè ad totum cælum.* ac Cicero Scipionem induxerit dicentem *iam verò ipſa terra ita mihi parua viſa eſt, vt me imperij noſtri, quo quaſi eius punctum attingimus, pœniteret.* ni fortè quis ridiculè timeat, ne terræ mutationibus, & cæli afficiantur, eos inde credens conſeruari, quaſi è prodeuntibus ab ea vaporibus aſtra nutriri eo pacto, quo Sext. Empir. monebat, arbitretur. vel vt Stoici apud Porphyr. aſſerebant, qui Solem maris exhalatione, Lunam ea, quæ ex fontiū, fluminumq; aquis, aſtra tandem, ea quam tellus aſſiduè præberet, enutriri crediderе. Vniuerſum igitur ex vi propriæ naturæ, non partium

Tellus quo pacto cum æqualitate rotunda.

Sen. nat. q. l. 4. c. 11.

in ſomn. Scip.

Antro nympharum.

Adu. mathem l. 8 c. de Dijs

Declaratio prædictæ rationis.

ratione ipsum accipiēdo, semper idem sibi ipsi permanere obseruat modò Ocellus, vt ipse inf. expreſsè profitetur, ac *t. sequ.* vbi huic nil obesse positioni partium mutationem apertissimè testatur. Quod vero idem, ac sibi simile Vniuersum permaneat, è quo potissimùm allatæ rationis robur exoritur, non modò probat Auctor, illud arbitratus omninò manifestum. nulla scilicet talis progressus de imperfecto ad perfectum, vel è conuerso, nec etiam minima vsquam apparuerunt vestigia, cum nil ad id mutationes conferant in aliquibus tantummodo entibus succedentes, quæ vix partis nomen in Vniuerso promeruere: ni fortè in delira quis incidat animi sensa eorum, qui mundum pluries genitum, ac pluries corruptum, multoties pariter nouo adhuc ortui, ac interitui subijciendum, dixere (nec pigeat quempiam, me ad veterum aboletas commigrantem aliquando legere sententias, cum in vetustissimi auctoris expositione versemur) hi enim casu asserentes ipsum progenitum, in primordijs pleraque arbitrati sunt entia imperfecta prodijsse, quæ inde interierint, eorum salutem negligente natura, perfecta tantummodo exposcente; sicq; ex imperfecto statu aliquando ad ἀκμὴν iuxta horum placita Vniuersum videatur promotum, cuius sanè sententiæ Arist. testis, qui *phys.* 2. 43. Empedoclis carmen referebat dicentis.

Vniuersum semper idē.

Falsū est mūdum pluries genitum ac pluries corruptum fuisse.

Ὡς οὕτω συνέκυρσε θέων τότε πολλάκι δ' ἄλλως

sic contigit fortè tunc, sæpe autem aliter. & 76. eam sententiam fusiùs proferebat, ac ibid. reijciebat, & *de p. an.* 1. *c.* 1. ex immutabili naturæ ordine, ac operandi ratione, quam pariter Manil. respiciens canebat.

Astron. p.

Si sors ista dedit nobis, sors ipsa gubernet.
At cur dispositis vicibus consurgere signa,
Et velut imperio, præscriptos reddere cursus
Cernimus, ac nullis properantibus vlla relinqui?

Cur

Cur eadem æstiuas exornant sydera noctes,
Semper, & hybernas eadem, certamque figuram
Quisque dies reddit mundo, certamque relinquit?

eundem quinimo Vniuersi ad perfectionem fateri videntur progressum ij, qui ipsum in sui primordio incolis asseruere destitutum, qui inde è terra momento temporis eruperint: & decrementa perpeti ipsum asserere non dubitant, tellurem edocentes huiusmodi amplius animantia perfecta non progignere, eo quod iam viribus langueat destituta, iamque consenuerit, quam contemplabimur sententiam *inf. c 3.* at anilibus his fabulis, quæ terræ tātam vim tribuere, philosophi mentem turbari dedecebat, ijs enim tantummodo, quas insurgere permittit ratio, dubitationibus philosophi animus detinetur, ac in ijs tantùm soluendis elaborare consueuit: nullum autem euidens occurrebat signum, quod prædictas in Vniuerso indicaret mutationes, ac si quodpiam à veteribus philosophis contigit exhiberi, *id inf. cap. tertio* omnino deletur.

Opinio eorū qui quondā homines è terra gigni falsò putarunt.

Tertia ad illud idem probandum ratio.

Τὰ σημεῖα δὲ καὶ 1. τεκμήρια τούτου. 2. ἐναργῆ αἱ τάξεις, αἱ συμμετρίαι, σχηματισμοὶ, θέσεις, διαστάσεις, δυνάμεις, ταχύτητες πρὸς ἄλληλα καὶ βραδύτητες, ἀριθμοί γε μὴν. 3. καὶ χρόνων περίοδοι. πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα μεταβολὴν καὶ μείωσιν ἐπιδέχεται κατὰ τὴν τῆς γεννητῆς φύσεως διέξοδον. τῇ μὲν γὰρ ἀκμῇ διὰ τὴν δύ-

Signa verò, & indicia ipsius manifesta ordines, symmetriæ, figurationes, positiones, interualla, potentiæ, celeritates ad inuicem, & tarditates numeri quoque, & temporum circuitus. omnia hæc enim mutationem, & diminutionem suscipiūt, secundum genitæ naturæ transitum; vigorem

1. deest καὶ in v.
2. n. αὐτῶν im. ex vv.
3. v. τῶν ἄν.

entiam

ναμιν τὰ μείζονα καὶ τὰ βελτίονα παρέπεται, τῇ δὲ φθίσει διὰ τὴν ἀσθένειαν τὰ μείονα, καὶ τὰ χείρονα.

enim per potentiam maiora, & meliora concomitantur, interitum verò per imbecillitatē minora, & deteriora.

PARAPHRASIS.

TRaditæ verò veritatis haud dubia prębent argumenta, ordines, figuræ, ſitus, interualla, facultates, mutuæ celeritates, ac tarditates motuum, nec non numeri, & temporum circuitus; hæc quippe ſingula immutantur, eatenus, ac diminuuntur, quatenus genita natura, quæ ijs ſubeſt, immutatur. & ipſa enim reddita maiora, ac potiora rem in apice conſtitutam per natiuam vim concomitantur, & vbi hęc per imbecillitatem propriam ad interitum vergit, ſimul ipſa minora fiunt, ac deteriora.

COMMENTARIVS.

Cōnexio cum prę cedenti textu.

QVæ præced. textu erudito noſter auctor expreſſit conſilio, hic certè valido munire contendit præſidio, entium, quæ ſunt ad id munus peragendum quàm pluribus conuocatis, quorum pleriſque in rebus frequentia noſtrę ipſa notitię quàm maximè reddidit familiaria. Duo tamen ingenioſè nobis præced. textus cum exhibuerit doctrina, horum quidnam verè Ocellus reſpiciat, dubium profecto, an ſcilicet ibi expreſſam rerum viciſſitudinem, qua modò ad proprię conditionis florem nouis ſemper adauctę decoribus alacriter ferantur, modóque priſtino deſtitutæ

Dubitatio de intentione Auctoris

robore ad miserrimos interitus ocyssimè dilabantur: vel potius in postremis illius contextus verbis constitutam Vniuersi perennitatem noua velit ratione sancire. Ad primum placitum auctoris mentem potius certo gressu ferri Nogarola videtur opinari; ille siquidem V. C. vltima textus verba sic censuit vertenda. *Eiusmodi enim omnia, vt mortalis hæc & generationi obnoxia progreditur natura, mutationem, diminutionemque suscipiunt, ac quæ maiora quidem, ac potiora fuerint, statum ipsum propter vigorem, quæ autem minora, deterioraque sunt, interitum præ imbecillitate consequi solent.* è quibus apertè colligitur verbis, cum referantur ad entia in textu enumerata, ordinem scilicet symmetriam, & alia huiusmodi, hoc præcipuè Ocellum indicare, quod eorum ope potenti velut inductionis robore duplex illa inferatur conditio, quam *&* 2. *&* 3. *sexta* caducis inesse amplissimè ostenderat, dum his, quæ vel iunctim, vel seorsim in vnaquaq; re obseruantur, talem, nec immeritò, tribuat naturam, quod τὴν ἀκμὴν tunc ipsa assequantur (quam dictionem ipse per *statum* (nescio an propriè) explicat) cum propriæ congruam naturæ perfectionem adepta fuerint, indeque minora simul reddita, ac deteriora interitu præ imbecillitate propria premantur. quare in alijs entibus productis idem non dissimili exemplo videbitur asserendum: hancq; expositionem textus series non renuit, nec nostra paraphrasis (licet iam dictæ non omnino consona) ab ea prorsus videtur abhorrere. Huic quinimo dogmati, vt plena inductionis beneficio fides accedat, solerti sanè inuento Ocellum sola circumspicere accidentia, eorum quinimo pleraque relatiua vnusquisque fatebitur, si in accidentium naturam acuto feratur intuitu: ea quippe non entia simpliciter, at potius entis entia comperiet, vt *met.* 4. *t.* 2. monemur, ipsaq; idcirco naturam entium, quibus ea accidit inesse, exactè consequi, certissimè cognoscet; cum ab

Nogarolæ sententia circa mentem Ocel. & probabilis.

Accidentia natura.

eorum plerumq; principijs illa emanare contingat. hæc igitur magis nostro cum occurrant sensui, ac inde intellectui, cui singula sensus obiecta blando præbere non recusat ministerio, siquidem.

Inuentes primis ab sensibus esse creatam

Lucr. rer. nat. 4.

Notitiam veri ——

optimo sanè consilio, eorum exemplo accidentium superius dictas entium mutationes voluit aperire, hæc etenim cum nesciant abesse à subiecto, ortum in eo, & interitum assequentur, & ab eo cum fluant, eius quoq; naturam exactissimè poterunt indicare *p. de an.* 11. & hæc ideo *secundum genita naturæ*, cui scilicet insunt, *transitum* mutari, ac diminui prodit Ocellus, vt singula patebit percurrenti.

Omniũ accidentium maxime mutabilia sunt relatiua.

maximè verò relatiuorum meminit accidentium, quia in illis lõgè clarior apparet, ac facilior allata vicissitudo, dum ne minima quidem in subiecto facta mutatione, ipsi sponte quodammodo adhęreant, ab eodemq; pariter recedant, si correlatiuum scilicet tantummodo parum immutetur. 8. *phys.* 9. hæc quinimo magis congrua videbuntur, ni eam pigeat textus seruare expositionem, quam mox trademus: vniuersi scilicet ordo, & maxima eius partium connexio relatiuis præcipuè accidentibus ipsum reddunt quàm maximè obnoxium: vbi verò frequens accidentium occurrebat memoria, ac illa interius naturam respiciendo placebat contemplari, æquum erat temporis etiam meminisse, tùm quia tempus pleriq; dixerunt σύμπτωμα συμπτωμάτων παρεπόμενον ἡμέραις τε καὶ νυξὶ καὶ ὥραις καὶ πάθεσι καὶ

Hypoth. l. 3. c. 17.

ἀπαθείαις, καὶ κινήσεσι καὶ μοναῖς teste Empirico *accidens accidentium, consequens dies, noctes, & horas, & passiones, & immobilitates, motus, ac vnitates*, quare si accidentiũ credebatur accidens non sine crimine illius mentio poterat omitti, cum etiam quia ab eodem cuncta præcipiti ad occasum violentia afferantur impelli, ideoque 3. *phys.* 128. quærebat

rebat

rebat philos. cur tempori, licet ortus vniuscuiusq; rei sit parens, interitus tantummodo consueuerit adscribi. numquid hominibus quam maximè familiari crimine, quos tenax iniuriarum memoria semper concomitatur, ac parum syncera accepti beneficij obliuio? quod eleganti profectò quęsitum ibi ratione soluebat, erudito nos edocens responso, horum reuera neutrum entibus præ temporis vel odio, vel amore accedere, dum non à tempore, at potius in tempore rerum simul ortus perageretur, ac interitus; at quoniam entia quantumuis imperfecta effectricis, quæ tamen extrinsecùs accederet beneficio causæ ortum semper consequi sensus apertissimè intuetur, quæ tamen ad interitum ab internis vt plurimum impelli principijs contingat. & propriæ quasi ætatis pondere collisa in tenues auras, ac cineres miserrimè redigi, sua inde mortales primordia, quæ peculiari se causæ debere cognoscebant, non tempori adscribere voluisse, quod tamen proprij interitus, cuius auctor plerumque apertus nullibi appareret, certissimum asserere non dubitabant principium. In horum quolibet igitur accidentium confirmari toties repetitam duplicem entium mutationem, ex dictis in textus limine, licet asserere. vbi recensitæ si libeat expositioni adhærere, vereor, ne nostros aliquis veluti nimis faciles assensus, nec prorsus iniquo damnet iudicio, cur enim per se claræ, ac pluries repetitæ credamus insistere propositioni Ocellum, tenuique probatione, qui breuissimo vt plurimum stylo sua exprimere vel etiam difficillima sensa consueuit, vt plerumq; Aristotelicam etiam breuitatem excedat, vt frequenti exemplo inferius elucescet. ideo subtiliùs etiam speculando, profundiùs in hoc textu philosophandum censeo, quòd scilicet alia hìc ratione Auctor Vniuersi æternitatem testari contendat, & quasi omnium hucusq; dictorum veritatem ex ordine, symmetria, & huiusmodi petere accidentibus, ita tamen, quòd

Quare tempus dicatur causa corruptionis non autē generationis.

Probabilior sententia de opinione Auctoris.

eorum illam nobis esse præscribat conditionem, quòd caduca veluti, ac infirma, substantiam, cui innixa permaneāt, exoptent, ac necessariò exposcant *p. de ortu* 11. suasq; idcirco assumant ordine mutationes, prout illud subiectum, cui inseparabili nexu adhærent, immutari contingat, vt huius veritatem, & alterationem eorumdem quoque consequatur immutatio: quod nobis acutè arbitror Ocellum innuisse, dum enumeratis omnibus ijs accidentibus, ea singula, *mutationem suscipere secundum genitæ naturæ transitum*, edoceat, per quam procul dubio subiectum ipsum exprimi ex eo potissimùm indicari videtur, quod illi tantummodo verè, ac propriè ortus queat adscribi, vt obseruabimus inferiùs *cap. 2.* hanc quinimo auctoris mentem indicant simul, ac confirmant sequentia textus verba, quæ ad prædicta referri apertissimè monstrat subsequens particula γὰρ (*enim*) cuius peculiare est causam indicare: quæ verba an illis à

Vera sign. verbi. παρέπεται.

Nogarola tributam queant perpeti expositionem, dubium sanè, dum dictio παρέπεται propriè de re, quæ aliam sequitur, ac illi veluti comes adhęreat, passim consueuerit proferri, non autem significet *assequitur*, vt hic ipse videtur excogitasse; ideoq; potius ibi arbitror Ocellum nobis indicare enumerata accidentia, cum iuxta subiecti varietatē pręcipuè immutētur, sic se habere, quòd subiecti sui florem necessario nexu concomitentur & ipsa reddita maiora, & meliora, ac, vt ita loquar, & ipsa in flore constituta. nec dissimili ratione subiecti interitum concomitentur & ipsa quoque facta minora, ac deteriora, & ita proprio inhæreant subiecto, vt numquam deformi oppressa forte illius conditionē omnino sequantur. vnde quoties illa varietati intuemur obnoxia, eadem pariter subiectum certo premi consensu erit asserendum. ideoq; ingeniosissimè auctor verbo παρέπεται concomitantiam indicante vti voluisse erit asserendum. Hanc si lubeat amplecti expositionem; quam eousque le-

ctor

ctori benigno velim propositam, quousque ipse vel Nogarolæ versioni nesciat adhærere, vel aliam aptiorem, quod facili negotio ipsum præstiturum confido, non inuenerit: tunc longè diuersam ab ea quam in princ. textus recensuimus, fuisse Auctoris mẽtem, ipsumq; hic nouo ratiocinio ad Vniuersi perennitatem ferri, erit affirmandum, ac sic dissere. ordinem, commensurationem, & reliqua huiusmodi, hic enumerata mutationi, & occasui tunc certissimè videmus obnoxia, cum ad interitum progenita vergit natura, quam illa concomitantur: iuxta enim illius natiuum robur suæ conditionis florem, ac perfectionem assequuntur, à quo ad occasum ocyssimè inde ferantur, si illud imbecillitate pressum languescat; vbi videbimus igitur ordinem, figuram, velocitatis, ac tarditatis motuum proportionem, ac cætera huiusmodi interitu immunia, omnisq; expertia mutationis permanere, asserendum erit æternam esse illam, cui insunt, naturam, & opposita ratione, dum hæc immutantur, eorum quoq; subiectum immutari licet inferre, nam

—— ipsis in rebus item cum materiai
Internalla. viæ connexas, pondera, plagæ
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ
Cum permutantur, mutari res quoque debent.

hæc verò singula nulli obnoxia in Vniuerso vigent mutationi (subdat lector) & longæuis quibuslibet inconcussa temporibus, nullis vrgentur casibus, vel rerum premuntur vicissitudinibus, vt diligenti vniuersum cõtemplatione si placeat percurrere, clarissimè apparebit. immutabilis enim ordo in eo elucescit, dum in sui perenni incõstantia, & motu quodammodo immobile, æternam vbique seruat inconstantiã; easdem cælestium semper motuum proportiones; eadem, vigintiquatuor horarum spatio, celeritate totum orbem circumagi; eodem semper orbes ab inuicem, & ab ipsa tellure distantes interuallo; ijsdem res ipsas semper distatas

Noua textus expositio.

Lucr. l. 2.

Immutabilis ordo Vniuersi.

facultatibus, ac numerum semper eundem, & ambitum tẽporum in rebus quibuslibet certissimè intuemur, seu errantium motus syderum, siue recurrentes statis temporibus dierum, ac noctium longitudines, siue gestandorum in vtero fœtuum, progignendæq; proli aptas cõstitutas in animãtibus ætates, seu tandem quodcunq; aliud vel leuissimum naturæ opus attentè velimus aspicere: erudita tamen consideratione in sublunaribus his ea contenti necessitate, quæ in pluribus inuiolabili præscripta serie obseruatur 2. *phys.* 82. hoc tamen inter cælestia, & inferiora obseruato discrimine, vt dicitur *p. de p. an. c. p.* quod τὸ τεταγμένον, καὶ ὡρισμένον πολὺ μᾶλλον φαίνεται ἐν τοῖς οὐρανίοις, ἢ περὶ ἡμᾶς. τὸ δὲ ἄλλοτε ἄλλως καὶ ὡς ἔτυχε περὶ τὰ θνητὰ μᾶλλον (*ordinatum verò, ac definitum magis apparet in cælestibus, quàm circa nos. quòd verò aliàs aliter & potius vt contigit, circa mortalia.*) quare æternum videbitur, in quo hęc vigent, Vniuersum, vt eadem ferè inferebat ratione Manilius, dum canebat.

Astron. 1

Omnia mortali mutantur lege creata,
Nec se cognoscunt terræ vertentibus annis
Exutas variam faciem per sæcula gentes,
At manet incolumis mundus, suaque omnia seruat
Quæ nec longa dies auget, minuitque senectus,
Nec motus puncto currit, cursusque fatigat
Idem semper erit, quoniam semper fuit idem
Non alium videre patres, aliumue nepotes
Aspicient. ——

Duplici autem percitus coniectura huic assentiri non vereor expositioni. primò, quia sic optimè textus huiusce cum pręcedenti surgat connexio, in quo Vniuersum ideo statuebatur ingenitum, quia semper sibi ipsi idem permaneret; cum igitur subdat, *signa verò, & indicia ipsius manifesta &c.* cunctaque ibi recensita eadem seruari licet entia

particularia varientur, ac in sublunarium singulis speciebus & in cælestibus orbibus, quę maiorem & potiorem vniuersi constituunt partem, assiduè obseruent Astronomi, & re, non nomine tantum naturales Philosophi; patet hic validissimo cõfirmari medio iam sancitum dogma, quo æternitas illius, vel saltem identitas, quam in eo assiduè dixit obseruari; statuatur. Præterea, quia si primam illam propositionem superiùs prolatam certo declarare voluisset instituto, quam duplex singulis entibus genitis tribuebatur mutatio, satius erat hic ipsam in validissimis substantijs, quàm in tenuibus accidentibus longè perfectiùs expressisse; id quinimo vlteriùs velim animaduerti, quod hæc Vniuerso cum adscribatur æternitas non ratione particularium entium sublunariũ, at specierum potius (quod optimè indicabitur infra c. 2.) & corporum cælestium, hìc Ocellum ideo sola entia attulisse, quæ huiusmodi naturis queant conuenire.

Vniuersi natura, ac nomen explicantur.

Textus 6

Τὸ δὲ .1. ὅλον, καὶ τὸ πᾶν ὀνομάζω τὸν σύμπαντα κόσμον. δι. 2. αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ τῆς προσηγορίας ἔτευχε ταύτης, ἐκ τῶν ἁπάντων δὴ κοσμηθεὶς. σύστημα γὰρ ἐστιν τῆς τῶν ὅλων φύσεως. 3. αὐτοτελὲς καὶ τέλειον. ἐκτὸς γὰρ τοῦ παντὸς οὐδὲν, εἰ γὰρ τί ἐστιν, ἐν τῷ παντὶ ἐστιν, καὶ σὺν τούτῳ τὸ πᾶν, καὶ σὺν τούτῳ τὸ πάντα ἔχειν, τὰ μὲν ὡς μέρη, τὰδὲ ὡς ἐπιγεννήματα.

Totum autem & Vniuersum nuncupo vniuersum mundũ, idcirco enim talem sortitus est appellationem omnibus rebus exornatus: est enim constitutio omnium naturæ per se absoluta, & perfecta; extra vniuersum enim nihil est; namque si quid est, vniuerso inest, & cum hoc Vniuersum, & cum hoc omnia habere, alia quidem vt partes, alia verò vt superaccedentia.

1. n. ad γε.
2. n. διὰ γὰρ im. ex VV.
3. n. φύσεων, nec adest τῆς im. ex V.

PA-

PARAPHRASIS.

TOtius autem, ac Vniuersi nomine mundum exprimimus vniuersum, qui entibus quibuslibet exornatus, talem non aliunde sortitur denominationem, quàm ex eo, quòd sit quædam omnium naturarum per se absoluta, ac perfectissima collectio: extra ipsum enim nil reperitur, quia si quid est in rerum natura, id in ipso certè collocatum est mundo, qui eatenus etiam dicitur Vniuersum, quatenus & hoc in se complectitur, omniaque continet entia, hoc tantùm obseruato discrimine, quòd alia sint præcipuæ illius partes, alia verò se habeant veluti quædam accessoria.

COMMENTARIVS.

TVnc fallaces tantummodo æquiuocationis scopulos prorsus eludi *top.1.c.5.* monebat phil. dum illa, nominis significatio, cui adhæremus, cauto prænuntiaretur consilio. hoc idem Ocellus nunc præstat, qui mundo æternitatem pluribus adscribere cum tentet rationibus, vniuersi, ac totius nominibus hucusque acceptis, quid verè exprimatur nobis indicat, & rudi quadam definitione, quam quid nominis Peripatetici dicerent iuxta præscripta *7.met. t.14.* nunc declarat, indeq; cuncta docens ingenti vniuersi ambitu contineri, ea rursus entia, quæ ipsum suo sinu complectitur, recenset simul, ac distinguit. His igitur vocibus

τὸ ὅλον, & τὸ πᾶν (*totum, ac vniuerſum*) ſe σύμπαντα κόσμον (*vniuerſum mundum*) exprimere profitetur. vocem verò σύμπαντα eruditè ſanè voluit adiecìſſe, vt non terrarum orbem inde tantummodo, at cæleſtia vlteriùs etiam à ſe aſſumi teſtaretur, quæ voce κόσμος ſimpliciter accepta difficilè comprehendi contigiſſet, vt præpotenti licet Ariſt. auctoritate cõfirmare 1. cæli. 107. dicentis ἡ δὲ τοῦ ὅλου συστασίς ἐστι κόσμος, καὶ οὐρανὸς (*totius verò conſtitutio eſt mundus, & cælum*) Mundum verò iure σύμπαντα κόσμον obſeruat ideo nuncupatum, quia ſingulis entium ſpeciebus κοσμηθεὶς (*ornatus*) & miro ordine decoratus appareat. in hoc Pythagoræ inſiſtens veſtigijs, qui primus hunc ambitum, quo cuncta includuntur κόσμον nuncupauit ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως (*ex eo, qui in ipſo, ordine*) quatenus ſcilicet in eo omnis natura mirabili nexu cohæret, vt omnium inde entium perfecta, & abſoluta emanet congeries, dum nihil extra ipſum accipere contingat, ſi quid enim eſt, id certè in ampliſſimo vniuerſi ſinu compræhenditur, nec mundum vniuerſi nomine deceret inſigniri, niſi & hoc includeret, ac quantumuis minimum, ſuo ambitu benigniſſimè complecteretur. in hoc igitur cuncta nobili diſpoſita ſerie entia perſeuerant, tam arcto ipſi fædere connexa, vt quædam inſigne vniuerſi partium munus ſubeant, cætera verò præclara veluti additamenta eidem accedant. ita tamen partes velim accipi, quòd nedum eas quibus primò conſtituitur vniuerſum, cælum ſcilicet, ac elementa, lubeat aſſumere, verùm etiam ſubſtantias ex his prodeuntes, dum ad has etiam nomen partis quodammodo auctor diffuderit *c.* 3. *t.* 1. *&* 2. additamenti verò nomen crediderim Ocellum accidentibus adſcripſiſſe, ijſq; præterea entibus, quę à perfecto parumper naturæ deſciſcunt ordine ad meteorologiam reiecta à philoſopho *meteor.* 1. *c.* 1. hancq; totius naturam perpendiſſe videtur Ariſtoteles, indeq; *phyſ.* 3. 63.

Quid verè exprimat vox κόσμος.

Vnde mundus dicatur

Plut. de plac. phil. l. 2. c. 1.

Quęnam ſint vniuerſi partes, & quæ additaméta.

& met.

& met. 5.31. ſumpſiſſe definitionem, quòd ſcilicet totum ſit, cuius nullam partem extra ipſum poſſumus repetire. omnia quinimo hic tradita peripatetica eſſe quàm certiſſimè licet aſſerere. vniuerſi ſiquidem inde nomen deductum, quòd omnia complectatur, & Ariſtoteles obſeruauit *1 cæli t.*4. vbi τὸ πᾶν dicebat τέλειον ἀναγκαῖον εἶναι. καὶ καθάπερ τοὔνομα σημαίνει, πάντῃ, καὶ μὴ τῇ μὲν, τῇ δὲ μή. (*vniuerſum perfectum neceſſe eſt eſſe, ac quemadmodum nomen indicat ex omni parte, & non hac quidem ſic, illa verò non*) nullumq; vlteriùs ens extra vniuerſi ambitum collocari, & ipſe quoque Ariſt. eſt abundè profeſſus, qui cum docuiſſet cælum, præcipuè pro externa cæleſtiũ corporum ſuperficie reliqua ambiente aſſumendum, nullum extra ipſum corpus occurrere ſubdidit *1. cæli* 97. imo nullum nec etiam locum, vacuum vel tempus extra ipſum adeſſe *ibid.* 99. profitetur quod etiam ſenſiſſe videtur Plato in Timęo, quo loci mundum quoddam eſse animal cum profiteretur, ex vniuerſo igne, aere, aqua, ac terra dicebat compactum, nullamq; horum partem extrinſecùs relictam, vt maximè perfectum animal è perfectis partibus conſtitueretur, nullo quinimo extraneo frigore, vel calore ad ſenectutem, vel morbum poſset impelli: ideoque oculos ipſi Deũ nõ cõtuliſse, eo quia nil extra ipsũ reliquiſset, quod aſpectui occurreret, aureſq; denegaſſe, cũ nil extra ſupereſſet, quod auditũ afficeret, nullaq; illi mẽbra, per quæ noua ſuſciperet alimẽta, vel cibi emitteret excrementa aſſignaſſe, eo quia nihil ipſi accedere, vel ab eodem decedere poſſe videbatur. vniuerſam quinimo ferè ad verbum, qua mundum hic Ocellus deſcripſit, rationem, hinc videtur accepiſse auctor libri de mundo (de quo inf.) *c.* 2. vſus & ipſe voce σύστημα, dum ibi dixit mundum eſse σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχόμενον φύσεων (*compagem ex cælo, & terra, & in his contentis naturis*) eam

Vnde nomẽ Vniuerſi.

Nil extra cælum.

Et cur, iuxta Platonem.

Vniuerſum eſt animal apud Platonem, & cur deſtituatur ſenſibus.

tan-

tandem sectionem rerum, quæ in mundo continentur à Peripato non abhorrere asserendum. Arist. enim in libris de cælo, præcipuas vniuersi partes dum contemplaretur, 3. *cæli. t.* 1. perquirendas primò dixit substantias, opera, & passiones illarum, ac inde substantiarum nomine simplicia corpora, entia ex ijs vlterius constituta, cælum, ac eius partes, animalia, plantas, ac earum partes exprimi docuit: passiones verò, & opera statuit complecti, eorum entium motus ab elementis præcipuè prouenientes, aliaq; huiusmodi, quare cum omnibus illis nomen partis hic *c.* 3. *t.* 1. tribuat Ocellus, cur additamenti voce accidentia, ac meteora, quæ κατὰ φύσιν ἀτακτοτέραν (*secundum naturam magis ordine destitutam*) *meteor.* 1. *c.* 1. eueniunt, negabimus expressa fuisse?

Quæcunque sunt in Vniuerso, ipsum intuentur.

Text. 7.

Τὰ μὲν οὖν ἐμπεριεχόμενα τῷ κόσμῳ πρὸς τὸν κόσμον ἔχει τὴν συναρμογήν, ὁ δὲ κόσμος πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν. 1. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πάντα τὴν φύσιν οὐκ αὐτοτελῆ ἔχοντα συνέστηκεν ἀλλ' ἐπιδεῖται. 2. τῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐχόμενα συναρμογῆς. ζῷα μὲν πρὸς ἀναπνοήν, ὄψις δὲ πρὸς τὸ φῶς, αἱ δὲ ἄλλαι αἰσθήσεις πρὸς τὸ οἰκεῖον αἰσθητόν, τὰ δὲ φυτὰ πρὸς τὸ φύεσθαι, ἥλιος δὲ, καὶ σελήνη καὶ οἱ πλανῆται, καὶ

In mundo igitur comprahensa cum mundo habent conuenientiam, mundus verò cum nulla alia re, sed ipse cum seipso, 1. vv. αὐτόν. *alia enim omnia naturam per se absolutam non constituunt, sed adhuc indigent conuenientia quadam ad ea, quæ sunt extra.* 2. vv. & al. ἀλλ' ἐπειδὴ καί. *animalia quidem ad respirationem, visus verò ad lumen, alij autem sensus ad proprium sensibile,*

οἱ ἀπλανεῖς, κατὰ τὸ μέρος μὲν τῆς. 3. κοινῆς διακωσμήσεος αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ᾽. 4. αὐτὸς πρὸς αὐτόν.	*le, plantæ verò, vt produ-cantur. Sol quoque, & Luna, & planetæ, & fixa ad partẽ communis gubernationis ipsius, ipse verò ad nihil aliud, sed ad seipsum.*

3. ad οἰκονῆς ex vv. &c.
4. η ἀλλὰ πρὸς αὐτοῦ. im. ex vv.

PARAPHRASIS.

QVare singula, quæ sinu suo Vniuersum complectitur, ipsum ordine quodam respiciunt, at mundus se ipsum tantummodo intuetur, nec cum alio quopiam ordinem exercet, vel cognationẽ. cætera quippè entia prorsus perfecta nõ gaudent natura, ab extrinsecis suæ complementum perfectionis captantia, animalia enim extrinseco egent aere, vt respirent; visus lumen, ac cæteri sensus propria exposcunt sensibilia, vt sua queant munia exercere, plantęq; ipsę multa extrinsecus adsciscũt, vt prodire valeant. Sol etiam, Luna, ac tam errãtia, quàm fixa sydera vniuerso inseruiunt, in inferiorũ veluti regimen suis influxibus intenta, at Vniuersum nil præter se ipsum respicit.

COM-

COMMENTARIVS.

VNiuerſum æternum eſſe alia edocturus ratione Ocellus, in hoc cōtextu diſcrimen, quod inter Vniuerſum, ac eius partes vigere obſeruat, nobis aſſignat: vt inde ſcilicet, iam expreſſa vniuerſi præſtantia, ex hac in ſequ. textu eiuſdem perennitatem inferat. Eo igitur potiſſimùm à ſuis partibus Vniuerſum nos monet differre, quòd hæ velut arcto cognationis vinculo illi coniectæ, cōſtanti in ipſum ferantur ordine. Vniuerſum verò, propriæ quaſi viribus naturæ, vndequaque perfectum quidpiam aliud non reſpiciat, ſed proprij veluti decoris conſcium, ſeipſum tantummodo geſtiat intueri. Huius autem primæua inde prodit diſcriminis origo, quòd cętera ea cōditione conſpicimus affecta, quòd vndequaq; perfecta deſtituantur natura, ideoq; ſemper externi alicuius indiga, cuius ope propria exerceant munia, nobis apparent. hæc ſanè veritas nobiliorum Vniuerſi partium exemplo nunc confirmatur, vt inde cæterarum quoque partium tenuis conditio, qua externis ipſis connectuntur, faciliùs appareat, dum præſtantioribus ijs hac ſemper inſeruire immutabilis Vniuerſi ſeries compellat: eo ferè pacto, quo ſingula homini, velut entium præſtantiſſimo inſeruire æterna naturæ iura ſtatuerunt, quod reſpiciens philoſ. dicebat *phyſ. 2. 24.* ἐσμὲν γὰρ πως καὶ ἡμεῖς τέλος (*ſumus enim quodammodo & nos finis*) idemq; dogma, cui conſenſit Cicero, elegantiùs etiam ſic expreſſit *polit. p. c. 8.* docens τάτε φυτὰ τῶν ζώων ἕνεκεν εἶναι, καὶ τὰ ἄθλα ζῶα τῶν ἀνθρώπων χάριν. τὰ μὲν ἥμερα, καὶ διὰ τὴν χρῆσιν, καὶ διὰ τὴν τροφήν. τῶν δ᾽ ἀγρίων, εἰ μὴ πάντα, ἀλλὰ τά γε πλεῖστα τῆς ζοφῆς, καὶ ἄλλης βοηθείας ἕνεκεν, ἵνα καὶ ἐσθὴς καὶ ἄλλα ὄργανα γίνηται

Homini cuncta inſeruiunt.

De Nat. Deor. 2. prope finem.

ἐξ αὐτῶν. εἰ οὖν ἡ φύσις μηθὲν, μήτε ἀτελὲς ποιεῖ, μήτε μάτlω, ἀναγκαῖον τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν αὐτὰ πάντα πεποιηκέναι τlὼ φύσιν (*plantas animalium gratia esse, & alia animalia hominum gratia. mansueta quidem propter vsum, & cibum, fera verò, si non omnia saltem plurima cibi, & alterius præsidij causa, & vt vestis, ac cætera instrumenta fiant ex ipsis. si igitur natura nihil neque imperfectum facit, neq; frustra, necesse & hominum gratia hæc omnia fecisse naturam*) quorum ideo fortasse, vt Sanctiss. Pontifex Vrbanus VIII. in cælestissimo cuius ingenio cunctorum eruditio sæculorum fæcundo prouentu vberrimè effloruit, in eruditissimo carmine ad sapiẽtissimum Nepotem Franciscum Card. Barberinum, nobile verè pij Principis exemplar, Ecclesiastici orbis Alcidem, vnàq; literarij Mecenatem, elegantissimè meditabatur.

—— iussis animantia cætera terræ
Subdidit & cæli volucres, turmasque natantes.

prædictum verò partium ordinem, quo vniuerso connectuntur, inductiuè ex eo confirmat, quòd animalia, vt respirent, externorum vsu indigent, similem pariter visus cum lumine sortitur nexum, & pari ordine cæteri sensus proprium respiciunt sensibile, stirpesque ipsæ, imo viuẽtia omnia, vt prodeant, externa quoque adsciscunt. aeres scilicet, vt respiret, eget animal ratione caloris interni 2. *de an.* 88. vt hic aeris attracti vi imminuatur: aliàs non extingueretur quidem, non adesset enim frigus, quod diuelleret, at marcore pressus corrumperetur *de resp. c.* 9. vnde animalis erũperet interitus, dum natiui caloris ope viuentia quælibet nutriantur *de p. an.* 2. *c.* 2. ideoq; viuant, iuxta illud philos. 1. *de gen.* 41. & 2. *de an.* 47. μέχρι τούτου ἐστὶν, ἕως ἂν καὶ τρέφηται. (*eo vsque est, quo vsque nutritur*) lumine pariter visus eget, quia eo destitutus color conspectui non occurrit 2. *de an.* 67. vel non est actu

Cur aere egeat animal.

Color sine lumine an actu color

co-

color, vt quidam opinantur, quod non videtur à mente phil. prorſus abhorrere, qui 3.*de an.*18. dixit τό φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα ἐνεργίᾳ χρώματα (*lumen facit potentia exiſtentes colores actu colores*) Senſibilia quoque ſenſus alij neceſſariò expoſcunt, vt proprium eliciant opus, dum hoc diſcriminis inter ſenſum, ac intellectum vigere monuerit Ariſt. 2.*de an.*60. quòd, eo quia ſcientia vniuerſalia attingit, quorum auctor eſt intellectus *p.de an.*8. *&* 3. *de an.* 18. intelligere poſſumus quotieſcunque libeat, non verò ſentire; quia ſenſibilis præſentia neceſſariò exigitur, vt ſenſitiuum liceat opus elicere, cum ipſius obiectum extra ſenſitiuam facultatem ſit conſtitutū. conſultò autem, non ſimpliciter ſenſibile accepit, at dixit οἰκεῖον αἰσθητὸν *(propriū ſenſibile)* quia id verè obijcitur vnicuiq; ſenſui, ac circa ipſum perfecta, & deceptionis incapax exercetur operatio, quod nec in ſenſibili cōmuni, vel per accidens, de quibus 2.*de an.* 63.*ſeqq.* non contingit. Similiter plantæ, vt enaſcantur, externis egent, vbi etiam conceptæ fuerint, aquas .n. expoſcunt, vt enutriantur, ac Solis aſpectum, vt foueantur, non ſecus, quam fętus in vtero contenti maternum alimentum, & in ouis clauſi externum expoſcant calorem, ſiue animalis ipſius, vt in noſtris regionibus frequenti intuemur euentu, ſiue alia quapiam ratione, vt in Aegypto contingit, vbi oua citra incubitum nedum in fimetis ſponte naturæ pullos gignunt, vt obſeruabat Plinius, verum etiam in furnis oua tepido calore, & magna induſtria, ac admirabili fouentibus, vt *ibid.* monebat Dalechampius. nec quiſpiam obijciat è piſcium ouis pariter animal prodire, quæ tamen externo deſtituuntur calore, cum in aquis ſint, quibus natura frigus contulit, vt *ſeqq.c.* & tamen inde fętus vberrimè erumpunt: etenim illa à piſcibus ipſis imperfecta eduntur, ſuumq; extrinſecus aſſumunt incrementum, & perfe-

Diſcrimen inter ſenſū, & intellectū.

Ex ouis pulli in Aegypto citra incubitum.

nat. hiſt. l. 10. *c.* 54.

cte-

ctionem *de ortu an.* 3. *c.* 1. Aſtra tandem, corporum licet perfectiſſima, quodam & ipſa ordine Vniuerſum reſpiciunt, cuius diſpoſitionis præcipuæ quædam partes exiſtunt: eos quoque, quibus inſunt, orbes intuentur, & ab ijs vlterius pendent, à quibus mouentur, intelligentijs, de quibus *met.* 12. 48. niſi forte motrices à cęlis cum recen-

Opinio excludẽtium motrices intelligentias.

tioribus quibuſdam excludere placeret intelligentias, & à præpotenti ſupremi artificis manu progenitos planetas in fluidum æthera ab eodem aſſerere longo immerſos, ac immiſſos interuallo, naturali ſibi impetu circularem motum vindicaſſe; eo quia corpori motus ille non repugnet, ac in perfecta omnino ſuperficie, remotis quibuslibet impedimentis, perfectæ ſphæræ communicatum motum nunquam liqueat interrumpendum. à quo placito non receſſiſſe videtur omnino Plato: cui licet quis velit

in Timęo

adhærere, nõ tamen inde cæleſtium ordo ad externa omnino excluderetur, dũ inferioris huius mũdi nunc placido, nunc ſeuero intuitu habenas moderentur (vt *c. ſeqq. t. vlt.* dicetur) quare & ipſi vniuerſo inſeruient. Singula igitur entia cum appareat neceſſarium quendam ordinem cum extrinſeco quopiam ſemper exercere, quo Vniuerſum neceſſariò careat, cum nil extra ipſum occurrat *hic t.* 5. iam patet cætera omnia Vniuerſum, hoc verò ſe ipſum tan-

Dubit.

tummodo aſpicere. Quæret tamen aliquis, cum aere indigeat animal vt reſpiret; ſenſibile pariter exigat obiectũ, vt ſentiat: cur in textu non aeris, at potius actionis in reſpiratione auctor meminerit, dum ait ζῶα μὲν πρὸς ἀναπνοὴν, à ſenſum dum contemplaretur, non opus ipſius at obiectum aſſumpſerit, ſi quidem dixit αἰσθήσεις πρὸς τὸ οἰκεῖον αἰσθητόν. Si velimus aſſerere id temerè factum, quid hoc indignum philoſopho proferremus acu-

Solutio.

tis ſanè monitis, ac diligenti cõſilio prima nobis naturalis ſcientiæ dogmata pręſcribente. Dicerem ego idcirco ab

aucto-

auctore id factum, quia respiratio hic exprimit necessariam illam, vt vita permaneat, caloris natiui temperiem, quæ externorum præsidio peragitur: hæc verò non aeris tantum beneficio, vnauè tantùm ratione exercetur. illa scilicet adest & in piscibus, qui pulmone carent, ac in aquis degunt, quibus natura branchias est elargita, vt earum ope agitantes aquam, eodem fruerentur munere, quo in aere viuentes *de resp. c.* 10. & vlterius apparet in cartilagineis ipsis: ideoque non aeris, at respirationis voluit meminisse, vt eo nomine comprehenderet quamcunq; respirationis rationem, siue membra, per quæ, siue medium, in quo exerceatur, placeret contemplari: eoque magis quòd hic exactissimè materies illa non erat pertractanda, tum quia hic illius sedes non erat constituta, cum etiam quia exempli tantùm gratia afferebatur, quare cum dixisset entia quælibet externis connecti, optimo certè exemplo respirationem voluit assumere, quç etiam in aquarum incolis, & per diuersa membra in exanguibus, & sanguine præditis exercebatur, de quibus latè *de resp. c.* 9. Simile tamen quid non licebit excogitare, si quispiam inquirat, cur luminis meminerit, vbi visum contemplaretur, cum tamen alios sensus circa proprium sensibile inspexerit, quod (si visum intueamur) colorem esse, nemo ignorat. Dicamus nos luminis Ocellum fortasse meminisse, eo quia hoc arbitrabatur adæquatum visus obiectum. color enim non videtur sine lumine, & præter colorem lumen etiam ipsum aspectui occurrit, & singula, quç in tenebris videntur, vt lucida sanè videntur, puta quercus putrida, squammæ pisciũ, ac huiusmodi, & idcirco phil. 2. *de an.* 66. monebat adæquatum visus obiectum non esse colorem, at quidpiam nomine destitutum, quod colorem quidem, vt lumine prçditũ complecteretur, at vlterius etiam ea, quæ vt lucida videmus; quare lucidis

Cur piscibus datę brãchię.

Color nõ est adæquatum visus obiectum.

cidis lumen cum conferat vt videantur, idem quoque prestet colori *ibid.* 23. non incongruè lumen hic accepisse Ocellum potius, quàm colorem videtur asserendum; eoq; magis, quod sat erat aliquid assumere rei extraneum, quo destituta proprio operi peragendo inepta redderetur. At his longè maior emergit difficultas contra postrema textus verba, in quibus Vniuersum ad nil referri statuitur. nonne Deum ipsum respiciet Vniuersum? cũ profectò oporteat

Pind. Pyth. od. 5.

Παντὶ μὲν θεὸν αἴτιον ὑπερτιθέμεν

(*cuique rei quidem Deum causam superponere*) & ipse Arist. mundum profitebatur æternum 1. *cæli* 101. *& seqq.* eundem tamen, primum motorem supremum veluti finem intueri edocuit, dum ab eo mundum, ac naturã prorsus monuit pendere 12. *met.* 38. quo loci Deum efficiẽtem Vniuersi causam statui, multi profitentur, ac huiusmodi dogma in via peripatetica sustinendum acutissimè probauit doctissimus Vincentius Montecaluus preceptor meus in suis eruditissimis metaph. specul. ne tamen dubijs omninò certa misceamus, nemo ausus est vnquam negare eo loci ab Arist. Deum finalem saltem vniuersi, & naturæ causam constitui. Ocellum igitur tam impium dicemus, vt Deum saltem Vniuersi finem negauerit? & si illius est finis, iam certè Vniuersum ad quidpiam aliud, Deum scilicet, necessario ordine feretur. An id considerauerit Ocellus, ignoro, verosimile tamen est harmoniæ mundi auctorem Deum constituentem Ocellum, ac fatorum memorem, Deo saltem tribuisse, quòd finalis foret vniuersi causa, etenim fata admittẽdo prouidentiã quandam ipsius Dei fateri videtur, eoq; magis, quòd Pythagoreum ipsum fuisse nouimus: & in hoc potissimum celeberrima illa schola videtur profecisse, vt vnus instar omniũ testabitur Hierocles, si excelsa illius dogmata legere

Deus vniuersi supremus finis.

An efficiẽs causa iuxta Peripateticos.

de pr. & 2. int. c. 4

In ope. de legibus hie c. 2. 1. 2.

Pythagoræi prouidentiã Dei nouere.

re placeat, quare dicerem Ocellum Vniuersi nomine cælos, tellurem, ac Deum ipsum fuisse complexum, ideoq; Vniuersum à nullo pendere, statuisse, quia Deus omnium causa, ac sempiternum, optimumque viuens 12. *met.* 39. in Vniuerso ab eo collocabatur, neque mirum id cuipiam videatur nam cælum certè auctor Vniuersi nomine voluit contineri, & cælos Deum incolere crediderunt antiqui, vt .n. monebat philos. 2. *celi t.* 2. τὸν δὲ οὐρανὸν, καὶ τὸν ἄνω τόπον οἱ μὲν ἀρχαῖοι τοῖς θεοῖς ἀπένειμαν, ὡς ὄντα μόνον ἀθάνατον (*Cælum, & eum, qui sursum est, locum veteres Dijs attribuerunt, vt existentem solum immortalem*) cælum quinimo genitum ideo asserebat Hesiodus.

in carm. Pyth. cõ. 16. & 17

Dij cęlorũ incolę

in Theogon.

Ὄφρ' εἴη μακάρεσσι θεοῖς ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ (*vt esset beatis Dijs sedes tuta semper*) quare si sedem Dei cælum arbitrabatur, & illud in Vniuerso locabat, iam clarum est, Vniuersum iuxta Ocelli placita Deum comprehendere; ideoq; illius licet causa Deus statuatur, optimè dicetur ab alio Vniuersum non pendere. nec quis hæc Ocellum asserat nõ fuisse opinatum, cum enim inf. *cap.* 3. dicat Deos in cęlis esse, hæc quoque singula videtur asseruisse. nec quispiam turbetur, quòd ibi plurali numero Ocellum videat loquutum, illud .n. vulgari insistens rationi protulit: sapientis quippe intellectus Deorum multitudinem nescit excogitare, at vnum ipsum cũ Arist. prædicabit 12. *met. vlt.* dicente οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη εἷς κοίρανος (*nõ bona principatuum multido: vnus princeps*) cum *superius ibid. t.* 50. primi motoris vnitatẽ tradita, dixisset, cætera quæ de Dijs confinxerat antiquitas μυθικῶς ἤδη προσήχθη πρὸς τὴν πειθὼ τῶν πολλῶν καὶ πρὸς τὴν εἰς τοὺς νόμους καὶ τὸ συμφέρον χρῆσιν. (*fabulosè addita, vt multitudo suaderetur, & ad leges, & ad eas res, quæ conducunt, complectendas*) is scilicet, qui primus

Deus vnus iuxta veteres sapientes & cur plures asererent.

tàm ſtolida Dijs adſcripſit, populiſq; ſua ſit, non prorſus inſanos ethnicos arbitratus, illa excogitauit, verùm vt aiebat Iſocrates ἅμα μὲν ἐθίζειν οἰόμενος δεῖν τὸν ὄχλον ἅπασιν ἐμμένειν τοῖς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων παραγγελλομένοις, ἅμα δὲ βουλόμενος πεῖραν λαμβάνειν τοῖς φανεροῖς ἥν τινα περὶ τῶν ἀφανῶν διάνοιαν ἔχωσιν. ἐνόμιζε γὰρ τοὺς μὲν τούτων ὀλιγωροῦντας, τυχὸν ἂν καὶ τῶν μειζόνων καταφρονήσειν, τοὺς δ' ἐπὶ πάντων ὁμοίως ἐμμένοντας τῇ τάξει βεβαιώσεσθαι τὴν αὐτῶν εὐσέβειαν ἐπιδεδειγμένους. (*partim vulgus aſſuefaciendum eſſe ad obſeruanda omnia principum edicta exiſtimauit, partim in rebus manifeſtis experiri voluit, quid de occultis ſentirent. nam qui hæc negligerẽt, eos fortaſſis etiam maiora contempturos. qui autem æquè in omnibus ordinem conſeruarẽt, eos iam edidiſſe ſpecimen ſuæ in conſeruanda religione conſtantiæ arbitrabatur*) his autem abſurdis, per quæ Deorũ turba effingeretur, licet non adhæreret Ariſtoteles, voluit tamen Deos plurali nomine expreſſiſſe, vt vulgarem .ſ. loquendi modum ſectaretur, ea de cauſa, quam *inf. c. 2. t. 9.* exprimemus; qui etiã cum Ocello mirificè cõſentit, dum cuncta, quæ ſunt in vniuerſo mutuo tradat ordine connexa 12. *met.* 52. ita vt vnum quid, bonum ſcilicet vniuerſi reſpiciant, quod pariter hic Ocellum intendere eſt veroſimile, quem etiam ad externa ordinem in ipſis elementis acutè expreſſit Ariſt. dum 4. *phyſ.* 48. ſic ea inuicem ſe obſeruauit habere, quòd ipſorum vnũquodque ad ſuperius ita properaret, ac ſi ab eo per ſimilem qualitatem conſeruari appeteret, illudque ſemper, quod inter ipſa foret inferius ad ſibi proximũ corpus, ſuum veluti actum præpeti greſſu ferretur *ib.* 49. vt inf. obſeruabimus. & nobilem hunc cunctarum Vniuerſi partium nexum, & illum, quo Deum ſupremum opificem, primò, ac præcipuè reſpicit, ordinem ſic eleganter expreſſit Manilius.

[Margin notes: *in Buſir. laud.* (beside "inſanos ethnicos"); Mutuus elementorũ ordo. (beside "ipſis elementis"); *ca. 2. t. 4.* (beside "per, quod inter ipſa"); *aſtron. 1.* (beside "ganter expreſſit")]

Hoc

Hoc opus immensi constructum corpore mundi,
Membraque naturæ diuersa condita forma
Aeris, atque ignis, terræ, pelagique iacentis
Vis animæ diuina regit, sacroque meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat,
Et multa in cunctas dispensat fœdera partes,
Alter vt alterius vires faciatque, feratque
Summaque per varias maneat cognata figuras.

Quarta ratio, qua Vniuersi æternitas infertur. Text. 8.

Ἔτι δὲ καὶ οὕτως εὔγνωστον ἔσται τὸ λεγόμενον, ὅτι ἀληθές ἐστι. τότε γὰρ πῦρ ἑτέρῳ θερμαντικὸν ὂν αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ. 1. θερμόν ἐστι. καὶ τὸ μέλι γλυκαντικὸν γενόμενον αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ. 1. γλυκύ ἐστιν. καὶ αἱ ἀρχαὶ τῶν ἀποδείξεων τῶν ἀφανῶν σημαντικαὶ οὖσαι αὐταὶ ἐξ ἑαυτῶν ἐμφανεῖς. 2. τε, καὶ γνωστικαί εἰσιν. οὕτως οὖν καὶ τὸ τοῖς ἄλλοις αἴτιον γινόμενον τῆς αὐτοτελείας, αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ αὐτοτελές ἐστι, καὶ τὸ τοῖς ἄλλοις αἴτιον. 3. γινόμενον τῆς σωτηρίας, καὶ διαμονῆς αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ σωζόμενον, καὶ διαμένον ἐστὶ. καὶ τοῖς ἄλλοις αἴτιον γινόμενον τῆς συναρμογῆς, αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ συνηρμοσμένον ἐστιν. ὁ δέ γε κόσμος αἴτιός ἐστι τοῖς ἄλλοις καὶ 4. τοῦ εἶναι,

Adhuc autem melius cognoscetur iam dicta vera esse: ignis enim alia cum calefaciat ex se
ipso calidus est, & mel, 1. n. αὐτοῦ im. ex v. & al.
quod alijs dulcedinem cōmunicat, ex se ipso est dulce, & demōstrationis principia, per quæ obscura nobis innotescunt, ex se ipsis 2. n. ἐκφανῆς. im. ex vv. & c.
manifesta sunt, ac nota. sic igitur & quod alijs causa est vt in se sint perfecta, ipsum ex se ipso perfectū est, & quod alijs est 3. in vv. deest αἴτιον.
causa salutis, ac permanentia, ipsum ex se ipso saluum est, ac permanens, & quod alijs est causa concentus, ex se ipso est concinnum. Mundus sanè
causa alijs, quod sint, ser- 4. ad τοῦ ex vv.

καὶ τοῦ σώζεσθαι, καὶ τοῦ αὐτοτελῆ εἶναι. αὐτὸς ἄρα ἐξ ἑαυτοῦ ἀΐδιός ἐστι, καὶ αὐτοτελής, καὶ διαμένων τὸν πάντα αἰῶνα, καὶ δι᾽ αὐτὸ τοῦτο τοῖς ἄλλοις παραίτιος γινόμενος
5. ad. ex c. & vv. τῆς διαμονῆς τῶν ὅλων. 5.

uentur, & in ſe perfectionem habeant, ipſe igitur ex ſe ipſo perpetuus eſt, ex ſe perfectus, & permanet per omnia ſacula, & per hoc ipſum cæteris eſt cauſa, vt perpetuo permaneant.

PARAPHRASIS.

EOrum verò, quæ dicta ſunt, veritas magis eluceſcet, ſi placeat animaduertere ignem, quia alijs calorem confert, ſuapte natura ſibi calorem, & ſic pariter mel, cum cæteris dulcedinem communicet, eam ſibi, eadem ratione, vindicare: prima quoq; demonſtrationis principia, per quę ignotæ nobis innoteſcunt concluſiones, per ſe nota eſſe, ac manifeſta. quare ſimili profectò ratione de eo philoſophandum, quod cæteris perfectionem, ſalutem, ac permanentiam conferre conſueuit; ipſum ſcilicet per ſe perfectum eſſe, ſalubre, ac permanens, idq; ex ſe concinnum eſſe, à quo cætera concentũ deſumunt. ideoq; Vniuerſum, vt alia quælibet entia exiſtant, ſeruentur, ac ſint perfecta, vera cum ſit cauſa, neceſſariò per ſe perpetuum erit, per omnia permanebit ſęcula, ac ſuam virtutem alijs quoque rebus, vt perpetuò permaneant, communicabit.

COM-

COMMENTARIVS.

DEsumpto ferè ex traditis præc. textu principio, alia hic statuitur ratio, qua vniuersum æternum esse, illi quinimo prædicatum huiusmodi per se, ac ferè secundùm quod ipsum, de quibus latè *post. 1. c. 4. & seq.* inesse facillimè inferatur: ac ita differere videtur Ocellus. ab vniuerso cætera sortiuntur, quòd existant, permaneant, ac perfecta sint; quare à se ipso hæc eadem singula assequetur vniuersum, ideoque æternum permanebit. quæ singula veritati esse consona ex eo potissimùm apparet, quòd si vniuersum, non aliunde, quàm ex se ipso proprium esse depromit, nullam certè licebit rationem excogitare, qua illud queat amittere, vt latiùs *inf. t. 9.* quòd verò cæteris singula iam tradita vniuersum vberrimè præstet, ex eo patet, quòd sup. monebamus, cuncta ad vniuersum referri edocentes; ac inde confirmatur, quod eatenus res est, permanet, ac propriæ dicitur perfectionis particeps, quatenus est actu in rerum natura, & extra suas causas, quod est idem ac esse in vniuerso: ideoq; res ab ipso singulæ pendebunt, vt ab eo, in quo sint, conseruentur, & ab eiusdem potissimis partibus omnino constituantur. Vniuersum verò ea singula non ab alio quopiam, at à se ipso assequi, inde infert auctor, quod semper ex se ipso est tale, quod alij confert, vt alia sint. puta ignis, à quo alia calorem desumunt, suapte natura calidus est; mel pariter, quòd alijs dulcedinem tribuit, est per se dulce; demonstrationis principia ex se sunt certa, & manifesta, quia ignotas nobis conclusiones aperiunt, sicq; singula entia percurrendo, quidquid alijs perfectionem aliquam confert, vt eiusdem, actu, vel virtute sit per se particeps, oportet. Hanc Ocelli rationem, hic obseruat Nogaro-

Auctoris ratio.

garola, & à Critolao Peripatetico ad hoc idem probandum fuiſſe depromptam, ac Philonem in duabus præced. idem præſtitiſſe, id tamen in illius V. C. notis, in huius operis calce impreſſis, vnuſquiſque legat, cum ſit noſtri tantummodo instituti Ocellum commẽtarijs illuſtrare, & Ariſtotelis præcipue ex eo deprænhenſa dogmata obſeruare, vt Peripateticę ſcholę aliquid vtilitatis, tenues hi noſtri labores (ſi noſtra permittat imbecillitas) conferant. & idcirco animaduertendum, Peripateticis pariter eſſe commune axioma illud, ens vnumquodque eam ſuapte natura ſibi qualitatem adſciſere, quam alijs valeat elargiri, ipſum ſciliget longe clariùs, & firmiùs iiſdem ignis, & demonſtrationis principiorum exemplis exhibuit philoſophus tum vniuerſaliter, tum etiam vni certæ demonſtrationis materiæ coaptatum: primum nobis occurrit *met.* 2. *t.* 4. quo loci edocebat, ens illud, quod reliquis qualitatem quampiam confert, ſemper eiuſdem quam maximè particeps eſſe, cum ſic edoceret ἕκαστον δὲ μάλιστα αὐτὸ τῶν ἄλλων, καθ᾽ ὃ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει τὸ συνώνυμον, οἷον τὸ πῦρ θερμότατον, καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὸ αἴτιον τοῦτο τῆς θερμότητος. ὥστε καὶ ἀληθέστατον τὸ τοῖς ὑστέροις αἴτιον τοῦ ἀληθέσιν εἶναι *(vnumquodq; autem maximè ipſum aliorum per quod & alijs ineſt vniuocum, vt ignis calidiſſimus, namque hic alijs cauſa caliditatis, quare & maxime verum, poſterioribus quod eſt cauſa vt vera ſint)* alterum aperte expreſſit pariter philoſ. *poſt. p. c.* 2. vbi demonſtrationis principia eſſe notiora concluſione cum doceret, ex eo potiſſimùm veritatem illam inferebat, quòd concluſionis notitiam parerent; & celebre illud ibi ſtatuebat axioma, ἀεὶ γὰρ δι᾽ ὃ ὑπάρχει ἕκαστον ἐκεῖνο μᾶλλον ὑπάρχει *(ſemper enim propter quod eſt vnumquodque, illud magis ineſt.)* ens ſcilicet illud, quod alteri confert, vt alicuius particeps ſit qualitatis, eam nedum ſibi vindicare,

Peripateticum axioma.

care, ſed etiam magis, quàm illud ens, cui eam communicet, vt prędictum ignis exemplum abunde confirmat. quod eleganter ſanè reſpexit Iſocrates, dum principes longè ſubditis præſtantiores eſſe oportere inde ſuadebat, quòd ex ijs pręſtantia quodammodo in hos transferretur. aiebat, enim προσήκειν ἡγησάμην, τοσούτῳ τοὺς βασιλέας βελτίους εἶναι τῶν ἰδιωτῶν, ὅσωπερ καὶ τὰς τιμὰς μείζους αὐτῶν ἔχουσι. καὶ δεινὰ ποιεῖν ὅσοι τοὺς μὲν ἄλλους κοσμίως ζῆν ἀναγκάζουσιν, αὐτοὶ δ᾽ αὑτοὺς μὴ σωφρονεστέρους τῶν ἀρχομένων παρέχουσι. (*decere arbitrabar tantò reges meliores eſſe priuatis hominibus, quo maiores habent honores, quàm ipſi, & iniquiſſimè facere quoſcunque, qui alios quidem modeſtè viuere cogunt, ipſi verò ſe ipſos modeſtiores non prabent ijs, quibus imperant.*) Deus moderator Vniuerſi.

Quinta ad hoc idem oſtendendum ratio. Textus 9

Ὅλως δὲ εἰ καὶ διαλύεται τὸ πᾶν, ἤτοι εἰς τὸ ὄν, ἢ εἰς τὸ μὴ ὂν διαλυθήσεται. καὶ εἰς μὲν τὸ ὂν ἀδύνατον. οὐ γὰρ ἔσται τοῦ παντὸς φθορὰ ἐὰν εἰς τὸ ὂν διαλύεται. 1. τὸ γὰρ ὂν, ἤτοι τὸ πᾶν, ἢ τὸ μέρος τί ἐστι τοῦ παντὸς, καὶ μὴν οὐδὲ εἰς τὸ μὴ ὄν. ἀμήχανον γὰρ τὸ ὂν ἀποτελέσθαι ἐκ τῶν μὴ ὄντων, 2. ἢ εἰς τὸ μὴ ὂν ἀναλυθῆναι. ἄφθαρτον ἄρα. 3. καὶ ἀνώλεθρον τὸ πᾶν.

Omnino autem, & diſſoluatur vniuerſum, vel in ens diſſoluetur, vel in non ens. & in ens quidem eſt impoſſibile, non enim erit Vniuerſi corruptio, ſi in ens diſſoluatur: ens enim vel eſt ipſum vniuerſum, vel vniuerſi quadam pars, & ſanè neq; in non ens: namque impoſſibile ens perfici ex non entibus, vel in nō ens reſolui. incorruptibile igitur, & interitus expers eſt vniuerſum.

1. c. & v. διαλύηται.
2. vv. ἀπόλεσθαι ἐκ τῶν ὄντων.
3. c. & vv. non ἄρα, ſed γάρ.

PA-

PARAPHRASIS.

PReterea Vniuersum si contingeret dissolui, vel in ens certè, vel in non ens resolueretur. si prius quis statuat, is opposita simul affirmabit, nam quoties in ens resolutum dicamus Vniuersum, ipsum negamus interijsse: eo quia ens vel idem sit ac vniuersum, vel saltem illius pars. absurdum pariter est alterum, cum à rectis dissonum sit philosophiæ monitis, edocere, ens ex non entibus prodire, vel in ea resolui. quare vt hæc absurda euitentur, sancire oportebit, interitus expers esse Vniuersum.

COMMENTARIVS.

VNiuersi æternitatem alia suadet ratione Ocellus, quæ primo loco recensitæ non dissimilis, omnium certè validissima videatur, quas philosophus, cui solum naturæ lumen affulserit, queat afferre, ac ita disserit. Si vniuersum quis statuat interire, per interitum vel ad ens vergere, vel ad non ens, proculdubio affirmabit; quorum prius asserere si placeat, vniuersum adhuc permanebit, posteaquam ipsum interijsse statuerimus; ens siquidé vel erit ipsum Vniuersum, vel Vniuersi pars; vox enim πᾶν (vniuersum) singula quæ sunt, complectitur. Si verò alterum quis affirmat, illud pariter absurdum, eo quia, vt ens

Ratio Auctoris

ex non

ex non ente nequit prodire, in non ens pariter resolui est impossibile. Huic diutius insistere rationi foret inutile, dum fusè ex ijs, quæ *tex.* 1. tradidimus ipsa illustretur: illo siquidem nititur dogmate, quòd viribus naturæ nil queat ex non ente prodire, nec per interitum vnquam aliquid in nihilum redigi contingat, vt ideo cecinerit Lucret. Lib. 1.

Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus
Omne genus nasci posset: nil semine egeret.
E mare primùm homines, è terra posset oriri
Squamigerum genus, & volucres, ——

indeque interitum eorum, quæ sunt, respiciens, *ibidem*, subdebat.

Huc accedit, vti quidque in sua corpora rursum
Dissoluat natura: neq; ad nihilum interimat res.

Qua ratione ortus apud Arist. sit æternus.

ex hoc verò naturæ instituto perpetuum esse ortum, & interitum educebat Arist. dum entia æternitatem huiusmodi in Vniuerso sortiri dicebat, non quòd materia foret infinita, è qua res educerentur (abundè .s. infinitum fuerat exclusũ, *phys* 3. 35. *& seqq.*) sed quia vnius interitum semper alterius entis ortus consequebatur 1. *de ortu* 17. quatenus res dum interiret, in materiam resolueretur, quæ illico alia forma exornaretur, vnde Ouid. elegantissimè dicebat. Met. 15.

Nec perit in tanto quidquam, mihi credite, mundo,
Sed variat, faciemq; nouat: nasciq; vocatur
Incipere esse aliud, quàm quod fuit ante: morique
Desine illud idem: cum sint huc forsitan illa,
Hac translata illuc. —— —— ——

hanc tamen rationem, non secus quàm cæteras, quibus falsum hoc inhæret Ocelli dogma, *inf. t. vlt.* facillimè solui ostendemus. quam ingeniosam esse vel Aristotelis suadere videtur auctoritas, qui, non dissimili

Materia ortus expors ac interitus

methodo, materiam pariter ortus expertem, ac interitus *phys. p.*82. profitebatur. quam tamen, cum formis aliquando videret destitui, quibus antea gaudebat; eam idcircò per accidens oriri dixit, & interire, ratione annexæ priuationis, quæ vnum numero cum ipsa constituit *ibid.*66. quod non ita crediderim intelligendum, vt pleriq; interpretum opinantur; aduentum.s. formæ, illi ortum per accidēs conferre, eiusdemq; abscessum illius interitum moliri: at potius ex opposito arbitrarer, quòd eatenus ortum sibi, ac interitum materia cum adsciscat, quatenus vnum numero cum priuatione constituit: tunc per accidens materiam oriri videatur statuendum, quando recedente forma compositum intereat, sicque materiæ priuatio accedat: eamque pari ratione interire, per accidens, cum formæ accessus ab ea priuationem expellat, indeq; compositum enascatur; vt apertè *phys. p.*82. suadetur, quo loci philosophus materiæ interitum docebat adscribi, quia, τὸ φθειρόμενον ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ στέρησις, *quod corrumpitur in hac, est priuatio.*

Quo pacto per accidens oriatur & intereat.

Sexta ad hoc idem ratio.

Text. 10.

1. V. non habet καὶ.
2. C. δοξάζει.
3. al. l. ἔξωθεν, ἤτοι ὑπὸ τίνος τῶν ἐντός.

Εἰ δὲ καὶ 1. δοξάζῃ 2. τις αὐτὸ φθείρεσθαι, ἤτοι ὑπό τινος τῶν ἔξω. 3. τοῦ παντὸς φθαρήσεται δυναστευόμενον, ἢ ὑπό τινος τῶν ἐντός. οὔτε δὲ ὑπό τινος τῶν ἔξωθεν. ἐκτὸς γὰρ τοῦ παντὸς οὐδέν. τὰ γὰρ ἄλλα πάντα ἐν τῷ παντὶ, καὶ τὸ ὅλον, καὶ τὸ πᾶν ὁ κόσμος.

SI autem quis opinetur ipsum corrumpendū, ab aliquo, quod sit extra vniuersum, superatum corrūpetur, vel ab aliquo, quod sit intra. non sanè ab aliquo extrinseco, extra vniuersū enim nihil est, alia namq; omnia in Vniuerso, & totum

οὔτε ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ. δεῖ γὰρ ταῦτα μείζονά τε, καὶ δυναμικώτερα εἶναι τοῦ παντός. τοῦτο δὲ οὐκ ἀληθές. 4. ἄγεται γὰρ τὰ πάντα ὑπὸ τοῦ παντός, καὶ κατὰ τοῦτο, καὶ σώζεται, καὶ συνήρμοσται, καὶ βίον ἔχει, καὶ ψυχήν. εἰ δὲ οὔτε ὑπό τινος τῶν ἔξωθεν, οὔτε ὑπό τινος τῶν ἔνδοθεν φθαρήσεται τὸ πᾶν. ἄφθαρτος ἄρα, καὶ ἀνώλεθρος ὁ κόσμος. τοῦτο γὰρ ἔφαμεν εἶναι τὸ πᾶν.

ac Vniuersum est mundus. nec etiam ab aliquibus quæ sint in ipso; hæc enim maiora ipso, ac potentiora esse oporteret, hoc autem verum non est, nam omnia aguntur ab vniuerso, & per ipsum seruantur, conueniunt, vitam habent, ac animam. si verò nec ab aliquo externo, nec ab interno quopiam vniuersum corrumpetur, incorruptibilis igitur, & æternus erit mundus, cum enim diximus esse Vniuersum.

4. π. ἀληθένει. im. ex v. & c.

PARAPHRASIS.

SI autem quis opinetur ipsum corrumpendum vel ab aliquo, quod sit extra Vniuersum, superatum, interibit, vel à quopiam, quod in ipso locetur: non sanè ab aliquo extrinseco, namq; extra vniuersum nihil continget reperiri cum vniuerso singula insint entia, ac mundus sit ipsum Vniuersum. ab aliquo intrinseco eo minùs interitum pertimescet, quia id certè ipso maius, ac potentius esse oporteret, dum illius interitum queat moliri: quod dissonum est, cum omnia regat vniuersum, vitamq; singulis, ac animam conferat. quare cum nec interna, nec externa vllum ipsi minentur interi-

tum, mundus perennis erit, nec interitui obnoxius, cum idem sit mundus, ac Vniuersum.

COMMENTARIVS.

LOngè omnium ingeniosa ratione sæpiùs probatum dogma hoc textu confirmat Ocellus, & ita ratiocinatur, vt interitui nunquam futurum obnoxium inferat Vniuersum. si interiturum ipsum statuamus, illius certè corruptionem molietur quidpiã, quod in illius sinu claudatur, vel quod extra ipsum iam fuerit constitutum. postremum hoc, tradita *t.* 5. abundè reijciunt, dum inde constet nil extra ipsum reperiri, at omnia in eo comprehendi: neque magis veritati consonum videtur prius, id siquidem vniuerso lõgè validius esse oporteret; cuipiam .s. non succumberet, ni illud se ipso potentius experiretur: videmus enim contraria, quæ assiduè in mutuum cõspirant interitum, semper quidem acres pugnas exercere, sed tunc tantummodo eorum vnum alterum euertere, cum eo fortius, ac vehementius fuerit, vt obseruabat Arist. 1. *de gen.* 88. at vero simile non est aliquid in vniuerso contineri ipso validius, cum id singula entia complectatur, eademq; per ipsum sint, seruentur, ac proprias perfectiones acquirant: imo vniuersum cunctas partes, è quibus consurgit, robore superabit; cum illas moueat, agitet, ab illisq; nil simile patiatur: quare si nec interna, nec externa illius queunt perniciem moliri, proculdubio interitus expers erit statuendum: & hac eadem ferè ratione vniuersi pariter ęternitatem apud Stobæum Philolaus inferebat, dicens ὔτε γὰρ ἔντοσθεν ἄλλα τις αἰτία δυναμικώτερα αὐτᾶς εὑρεθήσεται, ὔτ' ἔκθοσθεν φθεῖραι αὐτὸν δυναμένα (*nec intra ipsum causa potentior vlla reperitur, nec extra quicquam, quod possit eum perdere.*) nec huius

Auctoris ratio.

rationis principia à Peripateticis dissentiunt fundamentis. hoc enim duplex interitus principium interius scilicet, ac exterius, & in ipsis viuentibus, obseruauit Aristoteles *de resp. c. 17.* quo loci modos corruptionis ab inuicem specie differre docebat, quia mors aliqua foret violenta, cum .s. ab externis prodiret principijs, altera verò naturalis, cum illius principia in ipso vigerent subiecto, quod *ibid. & c. seq.* fusiùs declarat: & hæc tunc accidit, cum contraria, è quibus vnumquodq; consituitur (de quibus hic *cap. seq.*) inuicem pugnent, eorumq; vnum cętera omnino sibi subijciat, inde enim mixti formam recedere oportet, vt plenè philos. expressit 1. *cæli t. vlt.* tunc verò illa cōtingit cum ab externis quibuslibet causis opprimitur compositum. duplex hoc corruptionis genus pariter in ipsis rebus publicis philos. *polit. 5. c. 7.* docuit contingere, dicens πᾶσαι δ᾽ αἱ πολιτεῖαι λύονται ὁτὲ μὲν ἐξ αὐτῶν, ὁτὲ δ᾽ ἔξωθεν. *(dissoluuntur verò cunctæ respublicæ interdum per seipsas, interdũ per externam causam.)* nec miretur aliquis nedum violentos interitus, at naturales etiam adesse, dum hoc etiam discrimen in ortu, auctione, reliquisq; speciebus motus, obseruarit Aristoteles *phys. 5. 57. & seqq.*

Duplex causa interitus. — Mors naturalis, & violēta quæ — Rerum publ. duplex interitus causa. — Ortus naturalis, & violentu

Aeternitas quanam ratione entibus caducis à natura conferatur.

Text. 11.

Ἔτι δὲ καὶ ὅλη δι᾽ ὅλης ἡ φύσις θεωρουμένη τὸ συνεχὲς ἀπὸ τῶν πρώτων καὶ τιμιωτάτων ἀφαιρεῖ, κατὰ λόγον ἀπομαραινομένη τὸ συνεχὲς, καὶ προσάγουσα ἐπὶ

PRætereà tota natura secundum totam considerata, continuitatem à primis & maximè honorabilibus adimit, proportione seruata languidã reddens consi-

1. v. κατ᾽ ὀλίγον.

ἐπὶ πᾶν τὸ θνητὸν, καὶ διέξοδον ἐπιδεχομένη τῆς ἰδίας συστάσεως (τὰ μὲν γὰρ πρῶτα κινούμενα κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως κύκλον ἀμείβει) 2. διέξοδον 3. οὐκ. 4. ἐφεξῆς καὶ συνεχῶς. οὐ μὴν τόν γε 5. κατὰ τόπον, ἀλλὰ τὸν κατὰ μεταβολήν.

2. vv. ἀμείβοντα. 3. lou. περίοδον ἐφέξῆς. 4. v. ἕν. 5. h. τὴν. im. ex v.

tinuitatem, & ad omne mortale adducens, & transitum accipiens suæ constitutionis (prima enim quæ mouentur per eadem & similiter circulum pertranseunt) transitum non deinceps, & continuò, neque illum qui sit secundum locum, sed qui sit secundum mutationem.

PARAPHRASIS.

IPsa quoque natura, si eam vniuersam contemplemur, hæc indicat: dum perẽnitatem à primis, & pręcipuis Vniuersi partibus ad eas, quæ sunt caducæ, ac mortales, licet proportione quadam seruata, tenuatam, videtur ita transferre, vt non perfecta tamen, at diminuta quadam ratione ijs attribuatur, vt enim prima corpora quæ mouẽtur, per eadem semper spatia, eademq; ratione perenni motu circumuoluuntur, ita caducorum species non cõtinuato quidem, & non interrupto motu, nec etiam per localem lationem, sed per cæteras mutationes conseruantur.

COM-

COMMENTARIVS.

PLuribus hucusque Auctor sua placita illustrauit rationibus, quibus vniuersi æternitatem ostenderet, quia tamen hæc facilè euerti posse videbantur, dum in inferiorum quibuslibet entium speciebus, in ipsis quoque elementis interitus quocunque temporis occurrat momento, vnde hoc prorsus Ocelli dogma caderet: vbi enim testis sit sensus, ac sensibilia spectemus, frustra ad rationes confugimus, quę contrarium ostentent 8. *phys.* 32. ni forte Heraclitum placeat sectari, qui barbaros tantum animos fidem sensibus habere profitebatur. aiebat enim apud Empiricum κακοὶ μάρτυρες ἀνθρώποισιν ὀφθαλμοὶ, καὶ ὦτα βαρβάρους ψυχὰς ἐχόντων (*Mali sunt testes hominibus oculi, & aures barbaras habētium animas.*) Auctor ideo, vt hanc ingeniosè eludat difficultatē, illius quasi præueniens impetum, qua potissimùm ratione entium quoq; caducorum speciebus æternitas insit, nobis aperit, & in earum perpetua etiam mutatione æternitatis quandam nec obscuram simul edocens refulgere imaginem, noua præsidia confert, quibus statutum dogma valide contingat inniti: ac si ratiocinetur ita. partes vniuersi, quæ assidua premuntur mutatione, æternitatem præseferunt, idem igitur longè magis cæterę præstabunt, quæ illi non videntur obnoxiæ, indeq; vniuersi consurget æternitas. Id præcipuè cum hoc, & *seqq. tex.* velit suadere, nunc elegantem exprimit rationem, qua enti vnicuiq; ęternitas a natura tribuatur, & docet, quod si naturam ipsam secundùm se totam attentè contemplemur, videbimus eam à primis, & præstantissimis vniuersi partibus quodammodo auferre perennitatem, eamque proportione quadam seruata sensim imminuere, & langui-

Heracliti sententia de sensibus.

Adu. mathem. lib. 7

Æternit. vestigia etiam in caducis.

gui-

guidam quodammodo reddere, ac ita imminutam ad vnumquodque mortale adducere, ita vt in entibus quoque caducis æternitas appareat, ſed non ita viuida, ac perfecta, vt in ſupremis illis partibus refulget. Sed cedo mi Ocelle quanã ratione langueſcit hęc æternitas, quonã pacto imminuitur? ab ea enim ſi quid vel minimũ dempſeris, nobili æternitatis nomine prorſus erit indigna; pręcipiti nimis impetu ad metaphoras hęc ferũtur, ideoque à philoſophia omnino excludenda non minùs, quam

Mare terræ ſudor.

maris illa definitio, quam afferebat Empedocles dicens ipſum terrę ſudorem, fuerit ideo ab Ariſt. excluſa *meteor.* 2. *ſum*. 1. *c*. 3. Declarat acutè quid ſentiat Ocellus, & id; quod perobſcurè tradiderat, ſubdit cõtingere, quia æternitas ſuæ conſtitutionis quendam percurſum, ac tranſitum aſſumit: immobili .ſ. non ſeruat ratione id, quod eius perfecta conditio exigere videtur. quę enim ſunt abſolutè æterna, à ſe quæcunque vel minima ortus, ac interitus veſtigia excludunt *eth*. 6. *c*. 3. quod in præcipuis vniuerſi partibus exactiſſimè viget, ideoq; in illis perfecta æternitatis floret conſtitutio, quæ in cæteris imperfectè cum refulgeat, tranſitum ideo quendam, ac percurſum videtur aſſumere. Sed dicas quæſo, ò Ocelle, his primis partibus quomodo æternitas ineſt, ac cęterę quonam pacto illa imminuta potiuntur, & quiſnam hic eſt percurſus, quem ſumit in cæteris perennitatis conſtitutio? quęſito ſatisfacturus, eorum ferè quæ dixerat propriam afferens rationem, obſeruat ea, quę primò mouentur per eadem, & ſimiliter circulum, ac orbem ſuum pertranſire: hoc eſt ipſi cæli, qui primum inter corpora motu prędita locũ ſibi vindicant, in orbem ita feruntur, vt ſemper ſimiliter, ac per eãdem viam, & per eamdem media nullius alterius alterationis participes, circulari motu ferantur, qui ſolus vnus, continuus, & perpetuus eſſe po-

Æternitatis tenuatæ ratio.

Cęlorum motus qualis.

test *phys.* 8.73. cæterosq; omnes motus à se excludunt 1. *cæli* 22. dicit verò *per eadem* pertransire, & conficere circulum, quia ab eodem in idem circularis motus progreditur *d. t.* 73. eademque ideo semper spatia percurrit: addiditque *similiter*, quia talis motus solus vnitatis particeps cum sit solus etiam est regularis, 8. *phys.* 76. vt qui simili semper ratione, & æquali velocitate queat exerceri, non me latet Arist. docuisse *d. t.* 73. circularem motum nũquam esse in ijsdẽ, vt in recto motu contingit, vnde falsum videatur quod hic statuitur, per eadem in circulari motu fieri transitum: at hæc nil officiunt, ibi siquidem de regressu est sermo ad terminũ à quo motus inchoarat, qui succedit, nouas semper spatij partes percurrendo, quod in recto motu reflexo non contingit, vt *ibid.* obseruatur: hìc verò loquitur auctor de iterato motu circulari, qualem in cælestibus orbibus intuemur, in quibus perennes reuolutiones statis temporibus continuè iteratæ per eadem spatia, eademque prorsus ratione exercentur. ex ijs igitur iure infert æternitatem in cælis refulgere; quia suos peragunt motus cuiuslibet contrarietatis, alterationis, & interitus incapaces, ideoq; illos primas, ac præstantissimas vniuersi partes nuncupauit, ijsque tantummodo veram, ac propriè acceptam æternitatem adscripsit, quod pariter ab antiquis obseruatum monuisse videtur Arist. dum 2. *cæli t.* 2. ait τὸν δ' ὀυρανὸν καὶ τὸν ἄνω τόπον, οἱ μὲν ἀρχαῖοι τοῖς θεοῖς ἀπένειμαν, ὡς ὄντα μόνον ἀθάνατον. (*Superum locum cælumq; veteres Dijs tribuerunt, vtpote qui solùm sit immortalis.*) Hanc verò tenuatam in alijs apparere suadet æternitatem, quia progressum accipiat in illis, non perenni quadam, ac perfecta serie, vt in cælis euenit, corruptioni namque reliqua entia sunt obnoxia, ideoq; nec huiusmodi progressus continuus in ijs exposcendus, qui

Motus circularis solus regularis.

Dubitatio.

Solutio.

Cælum cur Dijs tributũ.

succedat secundùm motum localem, huius enim vnitas vnitatem exigit subiecti 8. *phys.* 64. cū ille tantùm motus sit simpliciter vnus, qui cōtinuus cum sit, vlteriùs dicit vnitatem termini, subiecti, & temporis. 5. *phys.* 35. sed perennitas dicitur assumere *transitum secundum mutationem*, quia in rebus continuò apparent quædam mutationes, quarū nexus ijsdē tribuat æternitatem; dum semper vnius interitū alterius ortus cōsequatur, quod dilucidè *t.* 12. *hic* explicabitur, in fine præsertim, vbi docebit entium plurima dissolui, & inde alia fieri. mutationis verò nomine ab Auctore nunc ortum, & interitum expressos fuisse, nedum ex eo licet conijcere, quod ijs verè mutationis rationem scimus competere, vt monebat Arist. *phys.* 5. *t.* 7. quo loci motum propriè ijs non conuenire obseruabat *textu seq.* at vlteriùs inde inferendū, quod *superius t.* 2. ortum, & interitum mutationis nomine tantummodo exprimi Auctor profitebatur. Alia quoque possumus ratione excogitare imperfectam æternitatem in entibus caducis vigere; quatenus .s. beneficio generationis, vt dicetur *inf.* licèt intereant indiuidua, species conseruantur, ac ita humana v. g. species æternitatis particeps cōstituitur, licet singula indiuidua corruptioni sint obnoxia: cæli verò, quia ijdem numero semper permanent, verè, ac perfectè æternitatem consequi dicuntur, quæ in cæteris est imminuta, & *transitū* sumit per *mutationem*, dum generationis beneficio de vno ad aliud indiuiduū talis naturæ, puta humanæ, ęternitas pertransit, ac progreditur. & huic si placeat insistere expositioni, Aristotelem pariter eiusdem certissimum testem assequemur, dum .n. docuit à motu circulari æterno cælorum, æternam horum inferiorum generationem prodire 2. *de gen.* 59. hoc idem exprimit, quod hic præscribitur, à primis corporibus demptam æterni-

Qui motus simpliciter vnus.

Ortus & interitus verè mutationes.

t. vlt. t. 2. Æternitas quomodo insit caducis.

ta-

tatem inferioribus hisce à natura cōferri. & dum *ib.* 59. ait impossibile cum foret singula semper permanere, Deum alia ratione vniuersum cōpleuisse, perēnitate generationi tributa, imminutā hanc æternitatem inferioribus collatam videtur suasisse; ac demum docens *ib.* 57. circuitum inferioris cuiuslibet vitā, ac ætatem dimetiri, nō quidem prorsus eūdem, at alijs maiorem, alijs minorem tributum, nam τοῖς μὲν γὰρ ἐνιαυτὸς, τοῖς δὲ μείζων, τοῖς δὲ ἐλάττων ἡ περίοδός ἐστι τὸ μέτρον (*his enim annus, his autem maior, alijs autem minor circuitus est mensura.*) idem certè declarauit, quod hic nobis exhibet auctor; dū sensim æternitatem in cæteris entibus imminui monuit quadam seruata proportione, edocturus, quòd licèt nulla species æternitatis non foret imperfectè saltem particeps, si tamen indiuiduorum vitam spectaremus, eam non eodem modo in omnibus apparere, sed quadā vniformi diuersitate seruata; quod pariter clarissimè 1. *cæli* 100. expressit, dum ait τὸ τὸν πάντων ἄπειρον χρόνον καὶ τὴν ἀπειρίαν περιέχον τέλος, αἰών ἐστιν, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ εἶναι εἰληφὼς τὴν ἐπωνυμίαν, ἀθάνατος καὶ θεῖος. ὅθεν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξήρτηται, τοῖς μὲν ἀκριβέστερον, τοῖς δ' ἀμαυρότερον, τὸ εἶναι καὶ ζῆν; (*omnium infinitum tempus, & infinitatem continens finis æuum est, ab eo quòd sit semper sumpta denominatione, immortale, & diuinum. vnde & alijs pendet his quidem exactius, his verò obscurius esse & viuere.*) Sibimetipsi tamen Ocellum contradicere nemo dubitet, quia dicat refulgere συνεχὲς in omnibus mortalibus, & inde dicat non adesse progressum, iam dictum in ijs συνεχῶς; ibi enim per συνεχὲς accipit *æternum*, hic verò *continuum*, ac si diceret ęternitatem feruari & in caducis modo prædicto; non verò continuitatem, quæ æternitati iuncta subiectum exigeret idem numero. continuum imo ac συνεχὲς cum occurrat, quando idem

Deus vniuersum cōseruat.

Omnia mensurātur circulo.

Dubitatio.

Solutio.

συνεχὲς quid.

idem sit, & vnus entium, quæ continua dicuntur, terminus 5.*phys*.26. iam patet huiusmodi continuam æternitatem in entibus caducis esse non posse, quæ optimè in motibus cuiuslibet orbis cælestis apertè refulget, in quibus idem cum sit terminus prioris, ac posterioris reuolutionis, perfectè τὸ συνεχὲς, ac inde æternitas aderit. imo nos optimè monuit talem æternitatis progressum nec

ἐφεξῆς quid.

etiam esse ἐφεξῆς (*deinceps*) hac enim voce ea tantùm cum exprimantur, quæ eiusdem cum sint naturæ, sic se habent, vt inter ipsa nil intercedat eorum, quæ in eodem genere constituuntur 5.*phys*.25. iã patet in caducis non posse æternitatis progressum vigere ἐφεξῆς: cum .n. prædicta æternitatis ratio non tribuatur speciei è duorum tantummodo indiuiduorum nexu, sed plurium, imo infinitorum, quę sibi inuicem succedant, apparet inter hęc nõ posse huiusmodi nõ interruptam successionem occur-

Synopsis textus,

rere. Ex his igitur, quod sentit Auctor, illaturi dicamus naturam etiam in caducis præseferre ęternitatem, ita tamen quòd illa perfectà, ac omnibus numeris absoluta in cælis cum vigeat, inde inferioribus entibus conferri videatur ratione succedentium mutationum, quatenus interitum vnius alterius semper ortus consequitur: vel etiam, vt postremò dicebatur, quia species ipsæ perenni indiuiduorum successione aliquam, licet tenuem, æternitatis speciem sibi vindicare videntur.

Text. 11.

Illud idem in elementis, ac plantis declaratur.

Πῦρ μὲν γὰρ εἰς ἓν συνερχόμενον, ἀέρα ἀπογεννᾶ, ἀὴρ δὲ ὕδωρ, ὕδωρ δὲ

IGnis enim in vnum coactus aera progignit, aer verò aquam, & aqua terrã, à ter-

γῆν, ἀπὸ γῆς δὲ ἡ αὐτὴ περίοδος τῆς μεταβολῆς. 1. μέχρι πυρὸς, ὅθεν ἤρξατο μεταβάλλειν. οἱ δὲ καρποὶ, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ῥιζοφύτων ἀπὸ σπερμάτων ἀνέλαβον τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως, καρπωθέντα δὲ, καὶ τελεσφορήσαντα, πάλιν εἰς τὸ σπέρμα τὴν ἀνάλυσιν ποιεῖται, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν διέξοδον ἐπιτελουμένης. 2. τῆς φύσεως.

à terra autem idem circuitus mutationis vsque ad ignem, vnde capit mutari. fructus autem, & radicem emittentium plurima à seminibus resumpsere initiũ sui ortus, & fructum vbi tulerint, & sint perfecta, rursus in semen regrediuntur ab eodem in idem percursũ perficiente natura.

1. in aliq. desunt duo verba seqq.

2. vv. ἀποτελουμένης.

PARAPHRASIS.

IGnis siquidem in vnum coactus aera progignit, & hic pari ratione in aquam, & aqua in terram immutatur, ac rursus è conuerso è terra aqua, ab hac aer, & ex hoc ignis rarefactionis prodit benefitio. arborum, & plantarum plurimæ è seminibus prodeunt, ac vbi fuerint adultæ fructus progignunt, qui in semen ita resoluuntur, vt circuitu quodam ab eodem ad idem quodammodo regredi natura videatur.

COM-

COMMENTARIVS.

AEternitatem, diminuta licet ratione, entibus quibuslibet à natura attribui docuit Auctor in præced. quanam potissimùm ratione id contingat, singula quæ sunt percurrendo, in hoc textu & seq. inquirit simul, ac determinat. elementa quippe docet sic se habere, vt vnum in aliud frequ ẽter mmutetur rari, ac densi beneficio: puta igne condensato, aer prodibit; ex hoc, quoq; si cõdensetur, aqua erumpet; & pariter ex hac, terra, rursumq; per rarefactionem ab inferiori ad superius elementũ, erit regressus; inter .n. simplicia corpora id semper quod superius est, magis etiam tenue apparet, minusq; materiæ, quasi dixerim, obnoxium; & iure, cum semper superius elementum contineat inferius, ac in ordine ad ipsum quodammodo formæ exerceat rationem *phys.* 4. 49. huius immutationis frequens præstat experimẽtum aer, dum inter silicem, ac ferrum interceptus, vel inter quædam ligna, quæ inuicem atteruntur, Plinio teste, facillimè in ignem conuertitur, quare Lucr. canebat.

Elementa inuicẽ immutãtur.

Superius elementum forma inferioris.

Exprimitur validis extritus viribus ignis,
Emicat interdum flammai feruidus ardor
Mutua dum inter se rami, stirpesq; teruntur.

idemq; aer ex opposito, si denseтur, in aquam celerrimè immutatur; vt indicant assidue vapores vi solis è terra elati, qui aereæ quodammodo participes naturæ, vbi à frigore in secunda aeris regione occupantur, in aquam illicò conuertuntur *meteor.* 1. *sum.* 3. *c.* 1. ac nubes, & pluuias progignunt, vt Nonnius elegantissimè describebat

Pluuiæ & nubes quomodo generentur.

— μετανάστιον ἀτμίδα γαίης Dion. γ.
Ηέλιος φλογαρῆσι βολαῖς ἀντωπὸν ἀμέλγων
Τινθαλέῳ κοτέουσαν ἀνείρυσεν αἰθέρος ὁλκῷ
Ηδὲ παχυνομένη νεφέλων ὤδινε καλύπτρην
(*euagantem vaporationem terræ Sol flammantibus radijs contra è regione eliciens feruido humidam existentem extraxit, ætheris tractu, hæc verò incrassata nubium genuit tegumentum.*) aerq; ab ore animalis respirãtis hyemali tempore emissus, ambientis corporis frigore densatur, ac in aquã ferè immutatur, vt nostro occurrat ideo aspectui, quod æstate nõ contingit. & hoc raritatis opus Cæneus apud Arist. *post.* 1. *c.* 9. respiciebat, dum ignem augeri multiplicata proportione asserebat; quod idem contemplabatur philos. 2. *de gen.* 37. eidem insistens exemplo, dum ex hemina vna aquæ decem aeris heminas prodire aiebat. cum igitur mutua inter elementa vigeat immutatio, ac inuicem ipsa perenni ascensu, & descensu conuertantur, vt abundè *seq. cap.* asserendum profectò in ijs corporibus, quæ primam inferioris naturæ partem constituunt, & ex quibus quælibet entia componuntur 2. *de ortu* 46. *&* 49. æternitatem refulgere; tum quia eorum aliquid in nihil vnquam vergat, at in alterius elementi naturam tantùm immutetur, cum etiã quia prædicti regressus beneficio æternitatem quandã in propria specie præseferunt. Idem quoq; æternitatis studium apertè in vegetabilibus natura profitetur, & illa namq; circulari quodam progressu ad perpetuitatem properant; nam plantæ semper fructus edunt, è quibus semen prodit, quod terræ commissum grata rursum vicissitudine fructum, & plantas nobis elargitur; ac ita perennis quidam enascitur regressus, dum semen nobis plantã, & è conuerso planta semen fęcundissimè tribuit. dixit verò Auctor *radicem emittentium plurima*, vt am-

Qua ratione in elemẽtis ęternit.

plio-

pliori etiam ambitu ea complecteretur, quæ non fructū, at flores tantùm, ac ex ijs semen edunt; & illa vlteriùs, quę non semen præbent, & ramulos, qui decisi, & terræ commissi virescunt, & hoc tenui munere à natura suę æternitatem speciei mercari videntur. semen autem, ac fructus quonam inuicem nexu iungantur *t. seq.* edocebimus. nulla verò ratione entium imperfectiorum, cuiusmodi sunt lapides, gemmæ, & similia meminit Ocellus; hęc enim ab ipso, non exactissimè huiusmodi pertractāte, se vt omnino terrena cōsiderantur, nisi quis nouarum opinionum auidus sectator, quod nostro sæculo maximè contingit, ingeniosæ adhæreat sententiæ eruditissimi Peireskij; & hęc eo loci opinetur ideo compræhensa, quo seminis auctorem contigit meminisse. munificentissimus. s. sui sæculi Mecænas Nicolaus Peireskius, quem ad omnium scientiarum benefitia natum, vtinam singuli principes imitarentur, quorum gloriam viuens occupauit, singulos lapides proprię materiei, ac proprijs quibusdam seminibus suos debere censuit natales, ita vt horum omnium materiem afferens aquam, seu liquorem, vel succum varijs in locis varia arbitraretur rerum semina contineri, lapidamq; præcipuè, quæ prædicto liquori immixta, ipsum adglutinarent, ac specialem formam, simulq; figuram imprimerent: eademq; ratione crystallū, adamantem, ametystum, cæterosq; huiusmodi nobiles lapides progigni; cum scilicet eorum semina purum omnino liquorem, ideoq; cōgruum, nacta fuissent, alios verò lapides constitui, turbido, magisq; denso liquore eorum semini occurrente: & quoniam concauitate quadam ceu conceptaculo, ne præ tenuitate propria diffluat, vnusquisq; liquor indigeat, inde euenire vt pretiosis etiam lapidibus crassum quid, & obscurum aliquādo subsidat; tum quia conceptaculum huiusmodi ter-

Cur hic lapidum & gemmarum nulla mentio.

Noua de lapidibus & lapidescētibus Peireskij philosophia.

reum sit, vt plurimùm, ac immundum, tum quia quid quid in liquore crassius inest, id totum subsidere oportet; vt aquę fontium in vasis seruatæ apertè demonstrāt, indeq; longè hebetior in extrema parte congelatio facillimè contingit, eademque ratione mirum non erit crystallis, diaphanisq; alijs lapidibus paleas, muscas, & huiusmodi inesse, quæ casus quispiam in liquorem, vel conceptacula adtulerit, dum in eo contentus liquor indurescerent; eo ferè pacto, quo de vipera electro inclusa dicebat Martialis. Animalcula in gemmis. Epig. lib. 4

Flentibus Heliadum ramis dum vipera serpit,
Fluxit in obstantem succina gemma feram:
Quæ dum miratur pingui se rore teneri,
Concreto riguit vincta repente gelu:
Ne tibi regali placeas Cleopatra sepulchro
Vipera si tumulo nobiliore iacet.

hos verò lapides (ne quid intactum in hac materia relinqueret amænissimum illud ingenium) dum densantur arbitratus est diffindi; indeq; in plures quasi scisso humore particulas, plures eodem loco progigni; eo ferè pacto, quo multiplici decoram fætu vnicam aristam intuemur. ideoq; mirandum non esse crystallum figuram oblongam subire hexagonam, smaragdum dodecahedricam, Adamantem, & Rubinum octahedricam, & pari ratione cæteras gemmas peculiarem sibi figurā, propriorum ratione seminum, vindicare; e quibus lapides non minus constanter suam deducerent figuram, quàm stirpes ipsæ, ac animalia inde pariter suæ formæ, ac figuræ certum deducant exemplar; indeq; oriri docebat, quod aliquando lapides ad figuras concharū, cochlearum, & innumeras alias accederent: dum .s. hęc ludentis naturæ opera casui adscribere liceret, quo, conchas, cochleas, & huiusmodi liquori illi excipiendo cō- Figuræ cur lapidibus propriæ. Lapides conchis similes.

ceptaculũ fieri cõtigisset, vt facilè lapidescens in illis iã contentus humor, ac in ijsdem coagulatus, continentis figurã seruasset; eo ferè pacto, quo liquatum æs continẽtis figurã, vbi induruerit, sibi vindicare cõspicimus: imo sic etiam tenuiorem humoris partem testam ipsam sibi suppositã quandoq; penetrare opinatus est Peiresk; nec non adiacentia sibi plantarum folia, ossa, vel alia huiusmodi; indeq; talia lapidescere: ac præterea si huiusmodi humor crassus fuerit, crassum quoq; circa eadem corpora lapidem effor nare: ac in alijs acuta similiter indagine philosophandum opinabatur, vt elegantissimè descripsit Gassendus; quod retulisse operæ pretium duxi, vt ad huiusmodi consideranda tam nobili vnusquiq; excitetur exemplo, tum quia lepidam hanc sententiam, & quibuslibet in hac materia soluendis problematibus longe aptissimam, non temerè omnino damnandam vel Auctoris veneranda iubet eruditio: nec omnino à naturæ institutis abhorrere chimicorum præstantissimi se sępe expertos, iurati testes quopiam liquore alteri duritiem conferri, mihi hæc apud eos disserenti, nec semel fuere, nec inter admiranda prorsus recensendum illud dogma monet natura, quæ si aquis quibusdam tribuit, vt suo contactu mollia corpora adglutinare, ac indurare valerent; pulueri quoq; Puteolano eam vim indidit, vt aquam vbi attigerit, saxum fiat; & sulphuratã tandem aquam circa canales suos, tubosq; voluit durari: cur admirandas constanti ordine formas, ac figuras vnicuiq; lapidi, ac gemmæ, non minusquam plantæ, ac animali cum eadem præscripserit, è proprio pariter eas elicere semine, quod crassioris particeps conditionis aquas queat adglutinare, ac pretioso aliquando compede vincire, docẽtem ingeniosissimum Gallum, si non sectari, saltem laudare recusabimus?

Lapidescentia.

In eius vita lib. 4.

Senec. nat. q. l. 3. c. 20.

Idem

Idem in hominibus, & animalibus indicatur.

Text. 12.

Οἱ δὲ ἄνθρωποι καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα μᾶλλον ὑποβεβηκότως τὸν καθόλου ὅρον τῆς φύσεως ἀμείβουσιν. οὐ γάρ ἐστιν ἐπανάκαμψις αὐτοῖς ἐπὶ τὴν πρώτην ἡλικίαν. 1. οὐδὲ ἀντιπερίστασις μεταβολῆς εἰς ἄλληλα, 2. καθάπερ ἐπὶ πυρὸς, καὶ ἀέρος, καὶ ὕδατος, καὶ γῆς, ἀλλὰ τὸν. 3. διὰ τῶν τεσσάρων τετραμερῆ κύκλον ἀνύσαντα, καὶ. 4. τὰς μεταβολὰς τῶν ἡλικιῶν, διαλύεται, καὶ ἄλλα γίνεται. 5. ταῦτα 6. οὖν ἐστι σημεῖά τε καὶ τεκμήριά τοῦ τὸ μὲν ὅλον καὶ τὸ περιέχον μένειν ἀεὶ καὶ σώζεσθαι, τὰ δ' ἐπὶ μέρους καὶ ἐπιγινόμενα αὐτοῦ. 7. φθείρεσθαι, καὶ διαλύεσθαι.

At homines, & caeterae viuentia longè inferiori ratione ad Vniuersalis terminum naturę pertranseunt, ipsa enim non reflectuntur ad primam aetatem, nec est antiperistasis mutationis ad inuicem, vt in igne, aere, aqua, & terra; sed per quatuor quadripartitum circulum cum perfecerint, & mutationes aetatum, dissoluuntur, & alia fiunt. hac igitur sunt signa, & certa indicia, quod vniuersum, & continens maneat semper, ac seruetur, partes verò, & quae ipsi ad nascuntur corrumpãtur, & dissoluantur.

1. in Louã. deest ab οὐ γὰρ vsque ad οὐδὲ.
2. fortè corrigendum, vt in nostro coment.
3. vu. τῶν διὰ τεσσάρων.
4. vu. κατὰ.
5. c. & uu. γίνεται.
6. Lou. τούτων, & uu.
7. n. non habet αὐτοῦ, ad. ex c. & uu.

PARAPHRASIS.

IN hominibus verò & brutis longè diuersa ratione procedit natura; hęc enim deteriori modo naturæ perennitatem specierum exoptantis finem attingunt, dum ad primam

ætatem nunquam reflectantur, nec mutua in ipsis occurrat mutatio vt modò in elementis cõtingere obseruabamus. at vbi quadripartitum orbem pertransierint, ac ætatum impleuerint discrimina, dissoluuntur, ex eorumq; materia alia efformantur. è quibus naturæ institutis, certissimis veluti argumentis, inferendum, vniuersum ipsum, quod omnia cõplectitur, semper permanere, ac ea tantùm, quæ illi adnascuntur, dissolui, & interire.

COMMENTARIVS.

Series doctrinę horum textuum.

ENtium vnicuique generi, licet longè diuersa ratione, æternitatem tributam *tex.* 10. animaduertens Ocellus, eam quodammodo à supremis ad infima docebat transferri, ita vt sensim imperfectioribus hisce tributa imminueretur, in præstantissimisq; tantummodo entibus præstantissimè refulgeret. Id quonam pacto fieret, cognitu longè difficile videbatur, *textu* ideo *seq.* in elementis, ac inde in vegetatiua præditis facultate, huius elegantẽ sanè aperuit euentus rationem, ea mutuæ, cuiusdam mutationis, hæc perennis regressus beneficio æternitatem consequi, acutè obseruans: ad homines, & cętera animalium genera nunc digreditur, & in ijsdem quoque tenuiora tamen æternitatis vestigia docet apparere, dum ijs, quas modò recensuerat, assequendæ æternitatis rationibus, ipsa destitui, in hoc difficillimo textu contempletur. Explicandum igitur in hoc textu dogma proponens, homines ait, ac cætera animalia vniuersæ naturæ terminum, sed imperfectius implere, ad æterni-

tatem scilicet & ipsa tendere, eam tamen imbecilliori longè ratione assequi: nil aliud enim auctor hic per ὅρον (*terminum*) potuit expressisse, tum quia nunc solam ęternitatem cōtemplatur, ea tamen ratione, qua entibus cōfertur, cum etiam quia à quibuslibet entibus perpetuum esse primò, ac præcipuè expeti nos monuit Philos. dum 2. *de an.* 34. vbi docuisset viuentia quælibet ad progignendos sibi similes fætus vehementissimo ferri desiderio, huiusce veram euentus assignans causam subdebat ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου μετέχωσιν ᾗ δύνανται· πάντα γὰρ ἐκείνου ὀρέγεται, κἀκείνου ἕνεκα πράττει ὅσα κατὰ φύσιν πράττει. (*vt ipso semper & diuino participent, secundùm quod possunt. omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quacunque agunt secundùm naturā*) quo loci potissimum veluti finem singulis æternitatem entibus præscriptam procul dubio elucescere voluit, dū hunc esse τὸ οὗ ἕνεκα (*id cuius gratia*) doceamur 2. *phys.* 29. in homine verò, cæterisq; animalibus imperfectiori ratione æternitatem adesse, hanc quasi ex traditis *prac. textu* eliciens veritatem, ex eo testatur, quod in his ad priorem ętatem reflexio non occurrat, nec mutationis antiperistasis; per illam certè relatam *in antec.* innuit assequendæ æternitatis rationem, quam in plantis obseruarat, dum ibi regressum ad priorem statum occurrere indicauerat, cum è semine fructus, & ex hoc rursus perenni quadam reflexione semen prodiret, quam exprimens eleganter ἡλικίας (*ætatis*) nomine vti voluit, vbi enim seminis & fructus connexio cōsideratur, qui idem quodammodo esse videntur, tunc certè ætatis licet meminisse; cum enim tantùm prioris, & posterioris differāt ratione semen, & fructus, alias verò ἄμφω ταὐτό ἐστιν (*ambo idem sunt*) 1. *de gen. an. c.* 18. semen infans fructus, ac fructus semen iam consenescens videbuntur. Per anti-

Naturæ terminus cur generatio.

Animalia ad generandum pel iuia.

Finis, cuius, gratia.

Quid per reflexionem, & antiperistasim exprimat Auctor.

Ætas qua ratione in plātis.

tiperistasim verò illum profectò mutationis indicat regressum, quē in elemētis *ib.* contingere docuerat, & hūc pariter ab animalibus exclusurus. Quonam tamen pacto huiusmodi regressus per vocē ἀντιπερίστασις μεταβολῆς (*antiperistasis mutationis*) declaretur, non percipio: non enim antiperistasim esse mutationis, at ex opposito potius mutationē fieri per antiperistasim arbitror; id siquidem indicasse videtur Ocellus, dum mutationē elementorum in id præcipuè reijciebat, quod rari, & densi beneficio eorum vnum in aliud conuerteretur, quam conuersionem ad antiperistasim referendam mox cognoscemus, & abunde confirmat philosophus, cum antiperistasim mutationis causam asseruit, *phys.* 8. 82. dicens ἡ δ' ἀντιπερίστασις ἅμα πάντα ποιεῖ κινεῖσθαι, καὶ κινεῖν. (*antiperistasis autem simul omnia facit moueri, & mouere*) quare non οὐδὲ ἀντιπερίστασις μεταβολῆς, sed potius exigua facta mutatione, οὐ δι' ἀντιπερίστασιν μεταβολὴ (*nec per antiperistasim mutatio*) legendum arbitror. ille. s. error facile scriptoris potuit incuria contingere, qui δὲ pro δι' legerit, indeq; constructionis causa tenui mutatione dictiones eas volens corrigere, vt sensum literæ seruaret, philosophicum perdidit. Sic verò textum si placeat emendare, quæ hic traduntur & inuicem, & cum *præced.* exactè cohærebunt. duos enim cum *in præced.* communicatæ ęternitatis modos attigerit, quorum alter is erat, quo fructus ad priorem videbatur regredi conditionem, dum semen fæcundè progignebat, è quo rursus prodibant fructus; alter erat, per quem condensationis, & rarefactionis ope, elementorum mutua successio emanabat; vtrumque hic repetit, illum per ἀνάκαμψιν, quæ perennem illam à semine ad fructum, & ab hoc ad semen exhibeat reflexionem; hunc verò per μεταβολὼ, quæ δι' ἀντιπερίστασιν contingeret, quàm propriè ex-

Quid antiperistasis.

Textus correctio.

expressit: si enim tunc tantùm succedit, cum in vnum coactus verbi gratia aer in aquam, vel rarioris naturæ compos redditus in ignem immutatur, quis in antiperistasim renuat hunc effectum reiecisse, dum circumobsistentis contrarij impulsu contingat? si aera enim contemplemur, ac quodpiam corpus opposita præditum qualitate ipsum circumobsistere statuamus, in illud profectò immutabitur elementum, in quo talis superemineat qualitas: puta ipsum ambiat corpus frigidum, in aquam illico immutabitur. & idcirco pleriq; primam fontium originem inde eduxerunt, asserentes, quod inanes telluris partes, aeris commercio cum non forent immunes, vt inde vacuum euitetur, iam natiui frigoris participes contentũ aera in aquas immutent assiduè, sicq; puras inde, ac tenues aquas è perẽni hac cõuersione prodeuntes, singulari prouidæ naturæ instituto, à tellure nobis vberrimè cõferri, vt asserendũ credidit doctissimus Franciscus Baconius, nec prorsus à philos. doctrina videtur abhorrere *meteor*. 1. *sum*. 4. *c*. 1. Si quoque aera circum obsistat igneum corpus, raritatem ipsum contrahere intuemur, ac in igneã illico translatum naturam ignis munia exercere: vt in ea licet aeris parte obseruare, quæ flammæ proximè adhæreat. si quis enim accensæ lampadis facem admoueat, ita tamen vt physicus inter has non occurrat contactus, de quo 1. *de ortu* 44. & hanc illico ardere conspiciet; flammam s. illi conferente aere, qui accensam lampadem ambiebat. hocque opus reor Ocellum respexisse, dum mutationis, quæ contingit per antiperistasim, meminit, cũ videam ipsum obseruauisse hanc elementorum mutationem, cuius intuitu eam nũc adduxit, rari, & densi ministerio succedere *tex. prac*. quonam verò pacto per antiperistasim opus accipiendũ Arist. satis *met*. 1. *sum*. 3. *c*. 2. profitetur, & elegantissimè

Fontes vnde.

In histor. nat. c. 4.

In igne experimẽtum.

Antiperistasis qua ratione cõtingat.

Nat. q. l. 6 c. 13.

ſimè declarat Seneca. At ſi vtraque prædicta ratione, qua ſibi æternitatem vindicent, homo & cætera carent animalia, quonam pacto à veritate non aberrabit *t.* 10.

Dubitatio.

allatum dogma, in quo natura cunctis entibus æternitatem licet imminutã impertiri ſanciebatur, quam è cælis

Quid per ignem à Promotheo ſublatũ indicetur.

ipſis videbatur abſtuliſſe? eo ferè pacto, quo cęleſtibus ſublatum ignem ſagax ille Prometheus inferiori mundo eſt elargitus, quo forſitan commento à cęlis vitam inferioribus attribui, veterum innuebat ſapientia; dum

Anima ignis.

De plac. phil. lib. 4. c. 3. epi. 4.

animam ignem quendam eſſe eorum plerique opinarẽtur, inter quos Democritus apud Ariſtotelem 1. *de an.* 20. & Plutarchum, ideoq; eorum quidam animas humanas, quas alioquin immortales aſſerebant, ſtolidè metuerent interire, ſi corpora, quibus illę inerant, aquis demerſa occumbere contigiſſet, vt ideo Sineſius obſeruarit apud Homerum, Aiacem minorem, qui aquis obru-

Aiax apud Homerũ cur nõ in inferijs.

tus ceciderat, in duabus inferijs nunquam in toto dramate induci, ac ſi eius anima apud inferos non adeſſet, pariq; ratione fortiſſimum Achillem, ſubeũdiſq; pericu-

Achilles cur mortem in aquis timeret.

lis vel maximè promptum, mortem tamen in aquis perhorreſcere, eamq; ideo λευγαλέον *pernicioſam* nũcupare, eo quia .ſ. Homerus falsò ſimul ac ſtolidè opinari videretur τὸν καθ' ὕδατος θάνατον ὄλεθρον εἶναι καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς (*mortẽ in aquis perniciem eſſe & ipſius animę*) huic videtur Ocellus occurrere difficultati, dum monet,

Solutio.

quod duabus his aſſequendæ æternitatis rationibus ab animalium genere excluſis, aliqua tamen in ipſo remanent eiuſdem veſtigia; vbi enim homo, ac cætera animalia in quatuor ſectum partes circulum abſoluerint, ac ætatum mutationes, tunc *diſſoluuntur, & alia fiunt*, hoc eſt non euaneſcunt, vt ad nihil redigantur, ſed alijs materiam præbent entibus, vt inde oriantur, non ſecus quàm aliorum interitus ijſdem materiam

con-

contulerit, è qua prodirent: sicq; tenuissima quædam æternitatis species in his quoq; apparebit. & hinc infert elucescere vniuersum, quod in se omnia continet, semper seruari, eas verò tantùm particulas, & entia, quæ in ipso in dies enascuntur interitui esse obnoxia; & hæc nō iniuria ex dictis educitur positio: si enim cælos asseramus æternos simpliciter; elementa mutuo regressu; vegetabilia reflexionis ope æternitatem quoque assequantur, quis vniuersum asseret destruendum, dum vlteriùs etiam animalia, quæ duabus his destituuntur assequendæ ęternitatis rationibus, vbi terminum suæ vitæ explerint, non prorsus euanescunt, sed alijs, vt oriantur, materiem præbent, & ex ijs *alia fiunt*, è quo vnico ortum æternum in vniuerso futurum inferebat Arist. 1. *de ortu*. 17. διὰ τὸ τὴν τοῦ δὲ φθορὰν ἄλλου εἶναι γένεσιν (*propterea quòd huius corruptio alterius est generatio.*) hanc tamen animalium immutationem tunc præcipuè contingere, cum asserat textus, cum dissoluātur, vbi *per quatuor quadripartitum circulum perfecerint, & mutationes ætatum*, arduam prodire cerno difficultatē, dum quid per circulū quatuor diuisum sectionibus Ocellus exprimat, conijcere lōgè arduum videatur. ætates siquidē ibi nō respexisse auctorem, vel ex eo patet, quòd earumdem illicò meminit addita particula καὶ, quæ eas ab eo circulo videatur arcere, ętatum quinimo numerus idem confirmat, dum hæ longè plures recenseantur, si, quam vulgus sequitur, earūdem spectemus cōstitutionē; ac tres tantùm constituantur, si philosophis velimus adhærere, eas tres tantùm in vnoquoque animali cognoscentibus, nempe iuuentutem, vigorem, ac senium, vt dicitur *de resp. c.* 18. 3. *de an.* 59. *& rhetor.* 2. *c.* 12. vbi *& duobus seqq. cap.* harum cuiuslibet ętatum mores ad viuum exprimūtur, & 8. *eth. c.* 1. quo loci amicitiam vnicuique ætati mul-

Vniuersū qua ratione æternum.

Quadripartitus circulus qs apud Auctorē

Ætatum numerus

Mores.

Cur vnicuiq ætati amicitia veitis.

tum conferre eruditiſſimè monens Ariſt. dicebat prodeſſe καὶ νέοις δὲ πρὸς τὸ ἀναμάρτητον, καὶ πρεσβυτέροις πρὸς. θεραπείαν, καὶ τὸ ἐλλεῖπον τῆς πράξεως δι' ἀσθένειαν βοηθεῖ τοῖς τ' ἐν ἀκμῇ πρὸς τὰς καλὰς πράξεις. (*iuuenibus item cōducit ad id vt non peccent: ſenioribus ad obſequiū, & ad defectum actionum, ad quas ob imbecillitatem auxilio indigēt, & ijs, qui in ſtatu*(exponerem ego in vigore) *ſunt conſtituti ad honeſtas res capeſſendas.* idemq; Ocellus ſentire videtur, qui in rebus ipſis tres tantùm hoſce ſtatus agnouit. quòd ſi hæc etiam elaberetur difficultas, quin ſuperfluitatis reum aſſeramus Ocellum vix euitabimus, dum circulum quadripartitum aſſeruit quaternario: quis enim id ignoret, vel ternario, aut quinario ſectionem quadripartitam ſtolidè opinetur? Duplici via vim difficultatis eludi poſſe crediderim. primò modica verborum textus immutatione: poſtremò hac reiecta ad Pythagoræorum placita confugiendo, quarum vtrāque proponam, vt ijs potius eruditorum ingenia excitētur, quàm acquieſcant. Dicerem igitur tranſponendam particulam ἀλλὰ, & ante vocem ἀνύσαντα collocandam, quod mendum facilè potuit vitio librariorum irrepere, dum vocem forſitan in M. S. codicis margine collocatam, incuria potius illi, quàm huic adnectere deliberarint, tunc enim legendo textum eo pacto, quo in M. S. S. Vaticanis deſcribitur, in quibus habetur ἀλλὰ τῶν διὰ τεσσάρων τετραμερῆ κύκλον ἀνύσαντα κατὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ἡλικιῶν. & voce ἀλλὰ inde remota, legendo poſt κύκλον, ἀλλ' ἀνύσαντα, prima facie certè ſenſus auctoris menti conſonus occurret, dum per illa priora verba, vſque ad κύκλον mutuam illam elementorum quatuor, quæ recenſuerat, declaret mutationem, quam per antiperiſtaſim ſuccedere docuerat, & per ſequentia eam explicet, quæ ætatum ratione in animalibus con-

Sup. hoc cap. 1.

Correct. textus.

tingit: ac ſi ſic diſſerat. homines, & animalia cætera æternitatem non aſſequntur per reflexionem ad priorem ſtatum plantis attributam, neq; per mutationem mutuã, quę per antiperiſtaſim contingit, vt in igne obſeruamus, aere, aqua, & terra, ratione circuli in quatuor ſecti partes; *at vbi percurrant per ætatum mutationes diſſoluuntur* &c. & rectè mutuam illam generationem elementorum, circulum dixit, quia talis ortus circularis denominatur Ariſt. teſte 2. *de ortu* 59. vbi dicebat ὅταν γὰρ ἐξ ὕδατος ἀὴρ γένηται, καὶ ἐξ ἀέρος πῦρ, καὶ πάλιν ἐκ τοῦ πυρὸς ὕδωρ, κύκλῳ φαμὲν περιεληλυθέναι τὴν γένεσιν, διὰ τὸ πάλιν ἀνακάμπτειν. (*cum enim ex aqua aer generatur, & ex aere ignis, & rurſus ex igne aqua, circulo dicimus reuertiſſe generationem, quia rurſus reflectitur.*) quod idem videtur *ibid. t.* 68. indicaſſe. neque hac ſeruata lectione ſuperflua erit vox τεσσάρων (*quatuor*) imò neceſſaria: cum enim ratione huius regreſſus longè plures, quàm quatuor hæ videantur generationes; ex terra enim in aquam, ex hac in aera, & inde in aquam nouã ſi contingat mutatio &c. quis hunc generationis circulũ non iure quadripartitum dictum fuiſſe dubitaſſet, cũ hæ plures, quam quatuor ſint mutationes: ideo addens dictionem τεσσάρων, quæ ad mox enumerata elementã procul dubio referenda, cum nullius entis, quod quaternario gauderet huc vſq; meminerit Ocellus, omnẽ procul arcet dubitationem; ac ſi innueret, licet plures videãtur mutationes, quam quatuor, circulus tamen ille quadripartitus erit aſſerendus, quia à quatuor tantũ entibus conſtituitur ibi mox enumeratis, & quæ omnes ibi contingentes complectatur mutationes, licet innumeræ ſtatuerentur. quòd ſi cuipiam hanc vel minimam textus mutationem indulgere non arrideat, hac omiſſa, dicendum auctorem ibi aſſerere, hominem & cętera anima-

Elementorum mutua generatio, circulus.

Alia expoſitio.

lia relato *in præced.* regreſſu, nec reflexione gaudere, at vbi cõfecerint circulum quatuor diuiſum ſectionibus, perire, & ne quis dubitaret, quiſnam hic foret circulus, & qua ratione ipſum percurrere liceret, illico quid ſentiat proponere, ac dicere per mutationes ætatum, huius circuli percursũ ab animalibus prꝑſtari. iure autem quaternarij meminit in circulo, qui ætates complecteretur, quia licet hæ plures numero à pleriſq; cenſerentur, quorum placita recenſuit Rhodiginus, conſtans tamen priſca ſæcula inuaſit opinio, quòd quatuor ſtatuendæ forent ætates, vt apud Perſas legimus obſeruatum, vnicuique harum propria fora, ac præſides aſſignantes, quam videtur ſectionem medicorum ſchola amplecti, dum Galenus eas quattuor ſtatuerit, quarum primam τῶν νέων (*iuuenum*) alteram τῶν α᾽κμαζόντων (*vigentium*) tertium τῶν μέσων (*mediorum*) poſtremam γερόντων (*ſenum*) nuncupauit. cui pariter diuiſioni adhærebat Horatius, dum cecinit.

Ætates verè quatuor.

Ant. lect. lib. 19. c. 21. & 22.

Xenoph. de Ciri educat. l. 1 Apud Rhodig. ibid.

De arte poet.

Ætas pueri, ac mores.

Reddere qui voces iam ſcit puer, & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere, & iram
Colligit, ac ponit temerè, & mutatur in horam.

Iuuenis.

Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto
Gaudet equis, canibuſq;, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris,
Sublimis, cupiduſq;, & amata relinquere pernix.

Viri.

Conuerſis ſtudijs ætas, animuſq; Virilis
Quærit opes, & amicitias, inſeruit honori,
Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.

Senis.

Multa ſenem circumueniunt, incommoda, vel quòd
Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet vti:
Vel quòd res omnes timidè, gelidèque miniſtrat,
Bellator, ſpe longus, iners, auiduſque futuri,

Dif-

Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero cenſor, caſtigatorq; minorum.

has ergo quatuor ætates Ocellum opinor reſpexiſſe, quarũ duas medias ἀκμὴ æqua veluti proportione diſſecta conſtitueret, eo ferè pacto, quo pueritiam quatuor ſectionibus plerique diuiſere, eam in infantiam, pueritiam, pubertatem, & adoleſcentiam partientes: & iure quatuor hic contemplari voluit ætates, quia Pythagoræis familiare fuit, quaternarij etiam, quem excolebant fortè intuitu, quatuor homini aſſignare ætates, pueritiam ſcilicet, adoleſcentiam, iuuentutem, ſeu virilitatem, ac tandem ſenium, priorum vnicuique viginti annos, poſtremæ decennium adſcribendo, quas Pythagoras cum anni temporibus ita conferebat, Laertio teſte, vt παῖς ἔαρ, νεηνίσκος θέρος, νεηνίης φθινόπωρον, γέρων, χειμών (*puer ver, adoleſcens æſtas, iuuenis autumnus, ſenex hyemi*) ſi ætates reſpicere placeret, percommodè diceretur; ea forſitan ratione, qua præſtitit Galenus, qui intimi caloris mutationes hominem afficientes cõtemplatus, primæ ætati, quam ipſe νέων dicebat, calidam, ac humidam temperaturam adſcribebat, eam veriſimilem conſtituens. ἀκμάζοντας calere ſimul, ac areſcere æſtatis modo; μέσους frigidos pronunciabat, ac ſiccos, eo ferè pacto, quo autumnum conſpicimus, & γέροντας tandem humectos cũ frigiditate aſſerebat: ideoque acutè Patroclus apud Stobæum ſenectam τοῦ βίου χειμῶνα (vitæ hyemem) dicebat, in primis ſanguinem, alteris flauam bilem, tertijs nigram, ac tandem in ſenibus phlegma ratus efflореſcere: quibus Ocellum quoque vero ſimile cum ſit adhæſiſſe præceptoris velut eruditiſſimi placitis, quę ideo Pythagoram Ouidius ſic effingebat referentem.

Quid? non in ſpecies ſuccedere quatuor annum
Aſpicis ætatis peragentem imitamina noſtræ

Ætates quatuor Pythagoræis cum anni temporibus collatæ, & cur.

In eius vita.

dicto loco.

Senectus vitæ hyems.

Ser. 115.

metam. 15.

Anni tẽpora ętatibus cõparata.

Nam

Nam tener, & lactens, puerique; simillimus æuo
Vere nouo est; tunc herba virens, & roboris expers
Turget, & insolida est, & spe delectat agrestes.
Omnia tum florent, florumque coloribus almus
Ludit ager, neque adhuc virtus in frondibus vlla est.
Transit in æstatem post ver robustior annus:
Fitque valens iuuenis: neque enim robustior ætas
Vlla, nec vberior, nec quæ magis ardeat vlla est.
Excipit Autumnus, posito feruore iuuentæ
Maturus, mitisque inter iuuenemque, senemque
Temperie medius: sparsit quoque tempora canis.
Inde senilis hyems tremulo venit horrida, passu
Aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.

elegantem certè Auctoris sensum è verbis textus elicere licebit, quòd scilicet homines, & alia animalia non regressu, & reflexione iam allatis gaudeant, sed vbi quadripartitum circulum absoluerint per mutationes ætatum intereunt. nec addita vox τεσσάρων tali casu superfluet, nam hæc exprimi non poterant per τετραμερῆ κύκλον tantummodo, eo quia hunc in cunctis entibus obseruabant Pythagoræi: eorum enim dum placita interpretaretur Hierocles aiebat, καὶ ἁπλῶς τὰ ὄντα πάντα ἡ τέτρας ἀνεδήσατο, στοιχείων, ἀριθμῶν, ὡρῶν τοῦ ἔτους, ἡλικιῶν συνοικισμῶν, καὶ οὐκ ἔστι εἰπεῖν ὃ μὴ τῆς τετρακτύος ὡς ῥίζης καὶ ἀρχῆς ἤρτηται. (*denique, vt semel dicam, quicquid est, id omne colligauit quaternarius: in elementis, in numeris, in tempestatibus anni, in ætatum contubernijs: nec quicquam potest adferri, quod à quaternario tanquã radice, atque principio non dependeat.*) vt abundè *sup.* 1. *textus* docuimus. ideoque oportebat quaternarij aliquã speciem illi circulo adscribere, & idcirco τεσσάρων meminit, vt eam vocem proximè recensita quatuor elementa complecti inferretur, quæ tantummodo huc vsque

In carm. Pyth. 47.

Quaternarius in omnibus

quaternario prædita in hoc opuſculo contigit inſpexiſſe; quæ ætates etiam reſpicere ſatis ſuadet tradita humorum ſectio, qui in vnaquaque vigeant ætate, quos in animalis corpore elementorum vices gerere nemo ignorat. nec incongrua ſane ratione circuli nomine vſum auctorem quis dicat, eo quia in ætatibus non detur regreſſus, ideoq; circuli munia illę non videantur obire; ſiquidem in ijs cum ad qualitates aliquas, quæ iam primas ferebant partes, recens permittatur tranſitus: puta in tertia ætate frigiditas quoque efflore ſcat denuo, quæ in prima viguerat ætate, ingenioſè cuncta hic ab Ocello collocata nemini certè licebit negare. Veritati tamen, ac menti auctoris hæc licet conſona ſtatuantur, relatum adhuc in textu diſcrimen inter animalia, & plantas à vero quàm maximè videtur abhorrere, quod ſcilicet in ijs non vigeat, quæ in his obſeruatur reflexio: ſeminis enim beneficio, ſi hæc quid ſibi cognatum producere cõſueuerunt, nonne pari ratione hominem, & quęque animalia ens ſibi ſimillimum progignere conſpicimus; dum ex homine ſemen prodeat, cuius inde vi hominem contingat produci: ſicq; in animali non ſecus quàm in plantis reflexio occurrat? Circuitu quodam entium ortum peragi (ſiue æternitatem ipſi falsò tamen cum Ocello adſcriberamus, ſiue hanc ipſi tributam cum ſapientioribus negemus) & in eodem reflexionem quandam occurrere communi philoſophorum placito eſt ſancitum. cum enim formarum expertem adeſſe materiem naturæ repugnet decretis, ortus interitui & è cõuerſo ſemper ſuccedet enti ſcilicet producendo materiem conferentem illi enti, cuius formam recedere contigit. Huius rationis, quæ ortum iungat, & interitum primò hic meminit Ocellus: Plato inde, *in Phædone* verum ortus modum expreſſurus, huc pariter reſpi-

Circulus qua ratione in ætatibus.

An in animalibus, ut in plãtis prędicta vigeat reflexio.

Circulus in ſingulorum entium ortu.

Etiã iuxta Platonem.

ciens,

ciens, ait enim εἰ γὰρ μὴ ἀεὶ ἀνταποδιδοίη τὰ ἕτερα τοῖς ἑτέροις γιγνόμενα, ὡσπερεὶ κύκλῳ περιιόντα, ἀλλ' εὐθεῖά τις εἴη ἡ γένεσις ἐκ τοῦ ἑτέρου μόνον εἰς τὸ καταντικρύ, καὶ μὴ ἀνακάμπτῃ πάλιν ἐπὶ τὸ ἕτερον μηδὲ καμπὴν ποιοῖτο. οἶσθ' ὅτι πάντα τελευτῶντα τὸ αὐτὸ σχῆμα ἂν σχοίη, καὶ τὸ αὐτὸ πάθος ἂν πάθοι, καὶ παύσαιτο γιγνόμενα. (*nisi.n.ea quæ fiunt altera alteris vicissim cõponerentur tãquam circulo quodam commeantia, sed recta tantùm esset generatio ex altero tantùm ad oppositum, nec rursus ad alterum reflecteret, flexũq; aliquem, siue regressum faceret, ita habeto futurum, vt tandem omnia eandem figuram haberent, eademq; ratione afficerentur.*) Ac idem præstitit

Iuxta Arist. Aristoteles *d.t.59.& 68.2.de ortu.* hanc tamen ἐπανάκαμψιν, & ipse in aliquibus tantùm entibus obseruauit, at longè diuersa ratione ab Ocello. nam hanc in elemẽtis primò videtur professus *ib. 24. & seqq.* vbi *tex.* 30. inferebat ὅτι μὲν οὖν ἅπαντα ἐκ παντὸς γίγνεται, καὶ τίνα τρόπον εἰς ἄλληλα μετάβασις γίγνεται (*quod ergo omnia ex omni generantur, & quomodo ad inuicem transitus fit*) ac inde in nubium & pluuiæ ortu *ibid. t. vlt.* &

An ad idem numero sit regressus. tandẽ in ceteris entibus *ibi.* hoc tamen addito discrimine, quòd si in entibus mobilibus ex æterna constitutis substantia versemur, hæc eadem numero regredi continget: at si corruptioni obnoxia entia contemplemur, hæc eadem tantùm specie iterari continget. Distincta hæc ratione protulit philosophus: cum tamen circuitus quidam inter nubem, & pluuiã videatur insurgere, ac inter animal pariter, & semen, vt in eorum vnoquoque idem tantùm specie progignatur, minus tamen ipsum apparere in animalium, quàm in imbris ortu, videtur suasisse *d.t.vlt.* ita vt in hoc potius, quàm in illo identitas dicatur cõseruata. Ingeniosi cuius discriminis exacta certè occurrit ratio, si numericæ identitatis naturã placeat

ceat perſcrutari, quæ à materia ſua videtur ducere primordia 5. *met.* 12. dum enim in nube, & imbre totum producens, puta tota nubes, ſit tota materia geniti; ac vniuerſa aeris portio ſit integra aeris ex eo geniti materies; homo verò generans non ſit tota hominis geniti ab eo materies, & id quod huic à producente tribuitur ſit leuis portio ſeminis, per quam nil generans ipſum contingat imminui, in his nullus ideo videtur adeſſe regreſſus, vt in ijs, in quibus quædam videtur omnino ſeruata identitas numerica ratione materiæ, quæ videtur vtrique termino fuiſſe communis. Hoc idem arbitror ego reſpexiſſe Ocellum; cum enim ſemen additum à fructu contemplaretur, hoc incolumi, non prodire, at huius tantùm conſequi interitum, vt in ipſum videretur iam fructus reſolutus, vel planta ipſa; ideo quandam in illo agnouit identitatem, quę ſibi in animalibus non occurrebat, quorum ſemen nō viuentis pars quæpiam eſt, at excrementū licet vtile 1. *de gen. an* c. 19. & par viget ratio in plantis, quæ non per ſemen, at per ramos ſuam conſeruant ſpeciem, dum .n. agricola

— plantas tenero abſcindens de corpore matrum *Virg. georg.* 2.
Depoſuit ſulcis

illæ veluti partes eius corporis, à quo abſcindūtur à no-
bis conſiderantur, ideoq; maior in ijs apparebit identi-
tas; & idcirco licet ſeminis beneficio plantarum, & ani-
malium ſpecies perſeuerent, in his regreſſum negauit
auctor, quem ijs tribuit; dum in ijs generans in genitum
ſeruata quodammodo materiæ identitate reſolui vide-
retur, quod in animalibus nō accidit, quæ ita diſſoluun-
tur, vt ex eorum interitu entia diuerſæ longè conditio-
nis emergant: huncq; ſenſum videtur Ocellus ipſe di-
ſtare, dum de plantarū interitu differens *hic* dixit ἀνα- *tex. præc.*
λυσιν ποιεῖται (*reſoluuntur*) at vbi animalium interitus

meminit, vocem διαλύεται (*dissoluuntur*) non ἀνάλυσιν (resolutionem) assumpsit; indicaturus, nõ hæc in sibi cognatum resolui, vt ea, sed ita dissolui, vt quid extraneum prodiret.

Text. vlt.

Ratio postrema, qua Vniuersi æternitas infertur.

Ἔτι δὲ τὸ ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ χρόνου, καὶ τῆς οὐσίας τοῦτο πιστεῦται διότι ἀγέννητος ὁ κόσμος καὶ ἄφθαρτος. ἥτε γὰρ τοῦ σχήματος ἰδέα κύκλος. οὗτος δὲ πάντοθεν ἴσος καὶ ὅμοιος. διόπερ ἄναρχος καὶ ἀτελεύτητος. ἥτε κίνησις. I. κατὰ κύκλον, αὕτη δὲ ἀπαράβατος καὶ ἀδιέξοδος. ὅτε χρόνος ὁ ἄπειρος, ἐν ᾧπερ ἡ κίνησις, διὰ τὸ μήτε ἀρχὴν εἰληφέναι τὸ κινούμενον, μήτε τελευτὴν λήψεσθαι. ἥ γε μὴν οὐσία τῶν πραγμάτων ἀνέκβατος καὶ ἀμετάβλητος, διὰ τὸ μήτε ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ βέλτιον, μήτε ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χεῖρον πεφυκέναι μεταβάλλειν. ἐκ τούτων οὖν ἁπάντων σαφῶς πιστεῦται, ὅτι ὁ κόσμος

I. n. τῆς κινήσεως im. ex al.

Praterea carẽtia principij, & finis, figuræ, motus, temporis, ac substãtia hoc suadent, quare ingenitus sit mũdus, & incorruptibilis. figuræ enim species circulus, hic verò vndequaque æqualis, & similis, ideoq; principio, ac fine destitutus. Motus quoque circularis, ipsa autem interminabilis, & exitu carens: tempus quoq; infinitum, in quo sanè motus, eo quia nec initium sumit, quod mouetur, nec finem sit habiturum: substantia quoq; rerũ exitu carens, & immutabilis, eo quia nec à deteriori ad melius, nec à meliori ad deterius nata est immutari. Ex his igitur omnibus manifestò suadetur mundũ ingenitum esse, & incorruptibilem

tibilem

ἀγέννητος καὶ ἄφθαρτος. καὶ περὶ μὲν τοῦ ὅλου καὶ τοῦ παντὸς ἅλις εἰρήσθω.

tibilem. ac de toto quidem, & vniuerso satis dictũ sit.

PARAPHRASIS.

PRædicta vlterius satis à figura, motu, tẽpore, ac substantia confirmantur: hæc enim singula cum initio careant, ac termino, tale quoque vniuersum esse apertè suadent. figura scilicet est circulus, qui sibi ipsi vndequaque æqualis, & similis, nulla præditus est parte, quæ principij, vel finis rationem exerceat. Motus pariter est circularis, ideoq; terminis omnino carebit. Tempus & ipsum, quod vniuersi motum dimetitur, infinitum est: id enim, quod eo fertur nec ortui subiacet, nec interitui. ipsius pariter substantia vniuersi est huiusmodi, cum nulla in ea à deteriori ad melius, vel à potiori ad deterius vigeat mutatio. è quibus singulis manifestò vniuersi perẽnitas apparet. ac de toto, & vniuerso hæc satis.

COMMENTARIVS.

POstremam hic recenset Ocellus rationem, qua percitus vniuersi æternitatem voluit asseruisse, eamque ex figura, motu, tempore, ac substantia ipsius quæ

ſingula perennitatem ſuadent, acutè deducit. Si figura ſpectetur, circulare eſt vniuerſum, vt abundè Phyſici 2. *cœli* 22. *& ſeqq.* & Mathematici de ſphæra differentes vberrimè oſtẽdunt; ac entia quælibet mollia apertè ſuadent, quorum proprium eſt continentis formam aſſumere, quia facile termino alieno clauduntur. 2. *de ortu* 9. *&* 13. videmus enim ciatho infuſum vinum ad ſphęricam figuram accedere, & hoc idem in mari ipſo, ac fluminibus obſeruãt Mathematici, ac in ſputo ex ore in terram vehementer licet emiſſo vniuſcuiuſq; oculis occurrit: circulus autẽ principio caret, & fine, quia, vt obſeruabat philoſ. 8. *phyſ.* 77. τί γάρ μᾶλλον ὁποιοῦν πέρας τῶν ἐπὶ τῆς (περιφερῦς) γραμμῆς; ὁμοίως γὰρ ἕκαστον καὶ ἀρχὴ, καὶ μέσον, καὶ τέλος. ὥστ' αἰεί τε τινὰ εἶναι ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει, καὶ μηδέποτε. (*cur magis quoduis eorum, quæ ſunt in linea terminus erit? ſimiliter enim & vnũquodque & principium, & medium, & finis eſt, vt ſemper quædam ſint in principio, & fine, & nunquam.*) ideoque Manilius, dum circularem figuram contemplaretur, canebat.

Vniuerſũ circulari formã gaudet, ideoq; etiam in eo contenta.

Cui neque principium eſt vſquam, nec finis in ipſo,
Sed ſimilis toto remanet, perque omnia par eſt.

Aſtron. 1.

Motus quoque vniuerſi eſt circularis, qui ſuapte natura perennis eſt, quod luculenter probauit philoſ. *ibid.* cum primum motum illũ eſſe edoceret *t.* 73. *& ſeqq.* ſimulq; ſolum continuum, & perennem: quarum ſanè conditionum motus rectus non eſt particeps, hic enim ratione ſpatij nequit eſſe infinitus, quia ſpatium actu infinitum renuit natura, vt latè 3. *phyſ.* 40. *& ſeqq.* & ſi reflectatur motus, vnitate ſimul, & continuitate carebit, dum in puncto reflexionis ſemper intercedat quies, vt validiſſimis confirmatur rationibus 8. *phyſ.* 65. *& ſeqq.* Tempus quoq; in quo exercetur motus, & quod illius eſt nu-

Motus circularis æternus.

Solus cõtinuus.

merus, & mensura 4. *phys.* 102. assseritur æternum, eo quia mobile, cuius motum id dimetitur, ortum non habuit, nec interitum sortietur, ex habitis *superius*. Idem tandem ex vniuersi comprobat substantia, argumentoq; inhæret superius *t.* 3. allato, in quo vniuersum nec à deteriori ad melius, nec à meliori ad deterius progredi statuebatur, ideoque eiusdem substantia ortus erit incapax, ac interitus. Et de Vniuerso satis dictū subdit, eo quia scilicet, eam, quam ab initio proposuerat de Vniuersi perennitate quæstionem, à se sufficienter arbitratur definitam.

Singula verò hucusque tradita, si ea spectemus, quę cælesti destituta pręsidio humana inscitia valet attigisse, acutè simul, ac ingeniosè prolata vnusquisq; fatebitur; nec damnandum ideo, ignarū veluti, asseret Ocellum, alijsue ideo eiusdem dictis fidem detrahendam, quòd in graui hac contemplatione falsa protulerit. in ea siquidem hic versamur controuersia, in qua non dicam sanè Ocellum philosophicè disserendo vera tradidisse (philosophia siquidem scientiæ, ideoq; veritatis parens, si ritè pertractetur, nulla potest dogmata sancire, quæ cuicunque veritati consona vir sapiens non comperiat, dum veras inter propositiones vlla vnquam vigere queat oppositio *(periherm. 2. c. vlt.)* id tamen affirmabo solo naturæ ductu procedentes, nec immenso supremi Numinis fauore ad certissimam diuinorum operum notitiam elatos, cælestiumq; nescio arcanorum, veritatem certo ictu vix attingere potuisse. eruditissimum vnà, ac sanctissimum audite Theologum. *Mundum non semper fuisse sola fide tenetur, & demonstratiuè probari non potest.* Ignoscat ideo vnusquisque Ocello antiquissimo scriptori, vnàq; Aristoteli vniuersi ęternitatem falsò licet asserenti. & tātorum discat viro-

Soluūtur rationes Ocelli, quibus æternitatem vniuersi probauit.

Excusatur Ocellus.

1. p. q. 46. art. 2. in corp.

8. phys.

rum exemplo exilem humanam esse sapientiã, ac mortales quoslibet Platonici velut antri nouos incolas non veritatem, at veritatis vmbras inani tantummodo semper captaturos complexu, ni diuinæ radius affulserit sapientiæ; quam nobis vberrimè cum diuinus amor exhibuerit, singula hæc, quibus innixum stabat Ocelli dogma, facillimè continget euertere. si omnipotentem Deum è nihilo vniuersum immensa virtute contemplemur eduxisse,

Soluitur prima ratio.

Quem non externa pepulerunt fingere causæ
Materiæ fluitantis opus; verùm insita summi
Forma boni.

Boet. de cons lib. 3 metr. 9.

Secunda, & tertia.

ideoque nullius materiæ indigum ijs neglectis legibus, quas ipse naturæ præscripsit, vniuersum vnaq; singulas illius partes procreasse: congrua qualibet illis perfectione tributa vnico temporis momento non successiuo decursu, quam omni ab ijs excluso virtutis decremẽto eousque seruabit, quousque immensa eiusdem bonitas dictabit, ac sapientia, à prepotenti cuius nutu, non à seipso mundus, cæteraque simul entia omnino cũ pendeant,

Quarta.

Vnus enim rerum pater est
Vnus cuncta ministrat,

Boet. ib. metr. 6.

non aliunde ortus, vel interitus vniuersi causa expetenda; quod vel in nihilum facillimè redigeretur, cum ipse temporis, ac motus primæuus auctor suos subtraheret vniuerso influxus, quod, dum ipsius exposcant imperia

Quinta.

Sexta.

Vna dies dabit exitio: multosque per annos
Sustentata ruet moles, & machina mundi.

Lucr. l. 5.

vbi scilicet æterno ab eodem constitutum decreto aduenerit tempus,

Quo mare, quo tellus, correptaq; regia cæli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Ouid. 1. metam.

huius-

huiusmodi profecto nil auertente interitum sphærica figura, quam Deum idcirco vniuerso contulisse credidit Plato *in Timæo*, quia suo ambitu cuncta cum forent continenda, ea ipsum æquum erat exornari figura, quæ omnium maximè capax esset figurarum. quare vniuersum asserentes æternum errasse statuendum: illi scilicet immensa Dei potentia primordia contulit, cuius sanè rei hanc vnicam assignare possumus causam, quòd scilicet Deus, vt *ibid.* dicebat Plato ἀγαθὸς ἦν (*bonus erat*) vt .n. aiebat Hierocles αἰτία γὰρ τῆς τῶν πάντων ποιήσεως οὐδεμία ἄλλη πρόσεστιν εὔλογος, πλὴν τῆς κατ' οὐσίαν ἀγαθότητος. ἀγαθὸς γὰρ ὢν φύσει (*neque.n. causa alia rationi consentiens rerum omnium creationis afferri potest quàm quę ab essentiali Dei bonitate proficiscitur. est enim bonus Deus natura ipsa.*) & paulo post αἱ γὰρ παρὰ τὴν ἀγαθότητα λεγόμεναι αἰτίαι τῆς δημιουργίας τοῦδε τοῦ παντὸς, ἀνθρωπίναις μᾶλλον περιστάσεσιν, ἢ τῷ θεῷ πρέπουσιν (*quæ enim aliæ præter bonitatem creandæ vniuersitatis huius causæ assignãtur, mortaliũ necessitatibus potius, quàm Deo conueniunt.*) ac ipsius interitum eadẽ molietur, vbi satius esse ipsius decreuerit sapientia. nam vt ait Plato in Timæo, vniuersum tam aptè cohæret, vt sit ἄλυτον ὑπὸ τῶν ἄλλων, πλὴν ὑπὸ τοῦ ξυνδήσαντος (*nequeat dissolui vllo modo, nisi ab eodem, à quo est colligatum.*)

Vltim. §

Vniuersũ cur sphæricum.

Cur Deus vniuersũ condiderit.

In carm. Pyth. com.

CAPVT SECVNDVM.

Textus 1.

Vbinam generatio sit, & generationis causa.

Ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ παντὶ τὸ μέν τοι γένεσις, τὸ δὲ αἰτία γενέσεως, καὶ γένεσις μὲν, 1. ὅπου μεταβολὴ καὶ ἡ 2. ἔκβασις τῶν ὑποκειμένων, αἰτία δὲ γενέσεως, ὅπου ταυτότης τοῦ ὑποκειμένου. φανερὸν ὅτι περὶ μὲν τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως τὸ ποιεῖν καὶ τὸ κινεῖν ἐστὶ, περὶ δὲ τὸ δεχόμενον τὴν γένεσιν τὸ πάσχειν, καὶ τὸ κινεῖσθαι.

1. μὲν deest in v. 2. ad. ἡ ex v. & b.

Quoniam autem in Vniuerso aliud quidē generatio, aliud verò generationis causa, & generatio quidem, vbi mutatio, & egressus subiectorum, causa verò generationis, vbi identitas subiecti: manifestum, quòd sane circa causam generationis facere, & mouere est, at circa suscipiens generationem pati, & moueri.

PARAPHRASIS.

IN vniuerso, cum longè differant generatio, & ipsius causa: illaq; ibi vigeat, vbi subiectorum occurrit mutatio, & ex vna forma in aliam transitus. hæc verò ibi tantummodo seruetur, vbi subiecta nulla mutatione afficiuntur. iam patet quòd causæ ortus proprium erit mouere, & agere, subiecti verò, in quo generatio exercetur, munus erit pati, ac moueri.

COM-

COMMENTARIVS.

PLuribus vniuerso æternitatem adscribere rationibus *cap. præced.* contendit auctor, vel in ipsis entibus, quæ assiduè interitu premuntur, nec ignobilia æternitatis vestigia docens refulgere, tum quia in ijs quædã reflexio, ac perennis occurrebat regressus, tum quia recentia in dies prodibant entia, quibus materiem eã, quæ interire contigerat, vberrimè præbebant. hinc facilè interrogasset quispiam, qua potissimum ratione hic rerum ortus succederet, ex quo scilicet, & à quo res ipsæ progignerentur: nunc ideo *in hoc 2. cap.* vera ortus vult assignare primordia, materiale simul, ac effectiuũ generationis principium dilucidè expositurus, & vtriusque naturam *hoc textu* leuissimè percurrit, vtrumque diffusius, inde petita occasione *seqq. text.* declaraturus. In generatione igitur duo contemplatur occurrere, generationem scilicet, ac vlteriùs generationis causam, ortus nomine transitum de non esse ad esse exprimendo, quem superiùs *c. 1. t. 3.* progressum à deteriori ad melius elegantissimè dixerat: & generationem ibi præcipuè docet vigere, vbi *mutatio, & regressus subiectorum* adest, vbi scilicet materia (cui subiecti conditiones attribuet mox *t. 3.*) mutationibus premitur, vt ita immutetur, quòd ferè ex vna forma in aliam digredi videatur. ex eo enim perennis rerum ortus effluit, quòd materia cum genus formarum respiciat, suum veluti adæquatũ obiectum, easq; singulas simul nequeat recipere, easdem successiuè saltem assequi exoptat, ac vnius compos reddita, eam quasi fastidiens, ac velut satiata eam dimittit, alteriusq; formæ commercio gaudet: ideoq; *phys.* 1.

Cõnexio cum præced. cap.

Synopsis huius capitis.

Vbi generatione.

Vnde nã ortus æternitas.

81. formas auidissimè dicitur expetere. cum igitur generatio consurgat, ex quo subiectum mutatur, ac è priori quadam forma ad aliam digreditur, acutè modò dixit ortum ibi contingere, vbi mutatio subiectorum adsit. Ad hęc tamen si auctoris mens ferebatur, satius fuisse formarum, quàm subiectorum mutationis meminisse, dubitabit aliquis, nam materia permanet *phys.* 1. 60. formæ verò mutantur, & recedunt, inani tamen laborabit dubitatione: materia siquidem permanet, ac ideo rectius illam mutari dicemus, quàm formam; id enim præcipuè mutatio videtur exigere, quòd res illa permaneat, quæ mutatur, ita tamen quod ex vno habitu in alium digrediatur: formæ verò singulæ, quia euanescunt, si intellectum excipias, non eas propriè mutari asseremus, sed potius mutationem contingere in subiecto in ordine ad illas, quatenus huiusmodi transitum ex vno termino in alium ex vi nominis exprimit mutatio, vt inde nomen hoc μεταβολὴ (*mutatio*) deductum obseruet philos. 5. *phys.* 7. vlteriusq; solum materiam naturam esse veterum pleriq; cognoscebant 2. *phys.* 7. ac perinde mirum non est, quod vbi γενέσεως (*generationis*) est mentio, quam primò natura exprimit, dum φυομένων γένεσις (*eorum quæ nascuntur generatio*) definiatur *met.* 5. *t.* 5. quod etiam respiciebat philos. 2. *phys.* 14. ibi materię omnia tribuãtur; eoq; magis quòd materiam ipsam in rerum ortu veteres omnes respexisse testatur philosophus *de p. an.* 1. *c.* 1. vbi tamen quatuor causarum gènera à se explicata 2. *phys.* 27. *& seqq. ac* 5. *met. t.* 2. ad illud subiectum docebat referenda: vlteriusque antiquos materialem tantùm, & effectricem causam obscurè tamen attigisse testatur *met.* 1. *sum.* 2. *c.* 2. de quibus eos differentes, illis similes dicebat, qui bellãdi ignari prçlia subibant, etenim illi circumeuntes

Materia eo quia permanent, rectè dicitur mutari.

Natura primò generationem sig.

Materia & efficiẽs causa antiquis notæ.

egregias plerũq; plagas hostibus infligũt. cũ igitur materia vera sit ortus Sedes, huius causã ibi Ocellus obseruat occurrere, vbi est *idẽtitas subiecti*, hoc est, vbi subiectũ nullis premitur mutationibus, nec ex vna forma in aliã digreditur: & huiusmodi est ipsum cęlum, in quod inf. *hoc eod. cap.* causa generationis reijcietur, si tamen primam placeat contemplari, è qua semper propter quid à philosophis eruendum docemur *phys.* 2. 27. ex quo enim cælu n corruptioni non est obnoxium, nec alterationi 1. *cæli* 22. & 2. *cæli t.* 1. iam patet subiectum in eo non subesse mutationi formarum. Sed cur subiecti, singulariter, dum ortus causam, pluraliter verò dum ortum contemplaretur, meminisse voluit Ocellus? illam scilicet ibi dicens vigere, vbi identitas *subiecti*, hanc verò, vbi mutatio *subiectorum*. idcirco id auctorem præstitisse reor, quia in inferiori parte vniuersi plura adsunt indiuidua, quæ assiduè oriuntur, & intereunt, eaq; idcirco plurali voce subiectorum opus fuit expressisse, quod in cælis cur non erat præstare? quia hic induunt vnius subiecti rationem, vnus in ijs, ac idem cum vigeat operandi modus, ac ille hic obseruetur; eoq; magis quod Soli munus hoc præcipuè assignabit. & obseruandum, quòd licet vsus sit nomine ταυτότης (*identitas*) vbi de cælis erat sermo, non vti voluit nomine ἑτερότης (*diuersitas*) quod illi opponitur, vbi materiam inferiorum considerabat, ne quis scilicet inde opinatus fuisset, diuersę rationis materias subijci formis horum inferiorum, è quo inde euerteretur mutua illa inter ipsa immutatio, per quam dictum est superiùs caducis entibus æternitatem attribui, & quã inter prima corpora succedere mox diffusè docebimur, nam quæ inuicem immutantur, communem sortiantur materiam oportet 1. *de gen. t.* 1. & ex hoc elegãti discrimine, quod inter ortum, eiusq; causam constituit, peculiare

Vbi sit causa generationis.

hoc c. s. vlt.

cap. 1.

Quę mutantur inuicẽ cõmunem materiã habent.

liare vtriusque munus infert, quod .s. ortus causæ peculiare veluti munus adscribendum sit facere, ac mouere; ad illud verò, quod generationis est susceptiuum, pati spectat, ac moueri. vnde licebit colligere consonam esse menti Ocelli expositionem eam, cui inhærendum diximus, quòd .s. ibi sermo fuerit de materia, & efficiēte, dum hæc munia illis competere nunc appareat, vel consentiente Aristotele, qui ijsdem fere verbis 2. *de gen.* 53. docuit materiæ proprium esse pati, & moueri, mouere autem, & facere alteriùs potentiæ.

Textus 2

Vniuersi in suas partes diuisio.

1. vv. αὐτὰς.

2. legere ἀειπαθὲς & ἀειχίνυτον.

3. vv. d. & c. ὑπ' αὐτὴν.

4. ad. ex vv. & c.

Αἱ δὲ μοῖραι αὐταὶ. 1. διορίζουσι καὶ τέμνουσι τό τε ἀπαθὲς μέρος τοῦ κόσμου τὸ καὶ ἀκίνητον (ἰσθμὸς γάρ ἐστιν ἀθανασίας 2. καὶ γενέσεος ὁ περὶ τὴν σελήνην δρόμος) τὸ μὲν ἄνωθεν ὑπὲρ ταύτης πᾶν καὶ τὸ ἐπαναυτὴν. 3. θεῶν κατέχει γένος, τὸ δ' ὑποκάτω σελήνης νείκους καὶ φύσεως. τὸ μὲν γάρ. 4. ἐστιν ἐν αὐτῇ διαλλαγὴ γεγονότων, τὸ δὲ γένεσις ἀπογεγονότων.

Fata autem ipsa distingūt, ac secant impassibilem vniuersi partem, & immobilem (isthmus enim est immortalitatis, & generationis Lunæ cursus) omne quidem, quod est superius supra illam, & quod in ea Deorū incolit genus, quod verò est sub luna contētionis, & naturę. hoc quidem, est in ipsa genitorum immutatio, hoc verò eorum quæ perierunt, generatio.

PARAPHRASIS.

Vniuersi partem impassibilem, & immobilem seiungunt fata, vt Lunæ cursus

sit

sit veluti inter immortalitatem, & ortum quidam isthmus. nam quidquid & supra se, & in se Luna continet, id omne Deorum sedes: quod verò infra illam constitutum est, totum id contentioni, & Naturæ assignatum. ita vt in ipso & interitus eorum, quæ iam genita sunt, & ex ijs, quæ interiere, aliorum ortus assiduè succedant.

COMMENTARIVS.

DVo præcipuè, vt rerum ortus in vniuerso contingeret, à natura fuisse constituta præcedenti textu abundè monuit Ocellus, horum vtrumque, vt in qua vniuersi parte iaceat apertè innotescat, in duas partes ipsum congrua sectione monet diuisum, quarum vtriusque conditiones nunc elegantissima methodo describit. ac ideo monet fata seiunxisse, & proprijs terminis prouidè circumscripsisse impassibilem vniuersi partem, ac immobilem, vt è duabus his præcipuis veluti portionibus vniuersi moles coalescat, simulq; cōseruetur. Voce μοῖρας, hic fata certè expressa nemini dubium erit: at quid fatorum nomine significare voluerit, certò asserere difficillimum, hac enim voce auctorem alibi vsum fuisse non apparet. crediderim sanè ipsum prò lege eorum, quæ in vniuerso eueniunt, & per prouidentiam reguntur fati nomen vsurpasse, quo ferè pacto à veterum plerisque videmus acceptum *apud Plutarchum*. idq; eo magis, quod inter Pythagoræ dogmata hoc præcipuè scimus refulsisse *ex Laertio*, quòd in Deo inferiorum prouidentiã piè simul, ac

Sectio Vniuersi.

Fatum quid.

De plac. l. 2. c. 28.

In vita Pyth.

ac eruditè cum collocaret, fato omnium per partes administrandorum causam, munusq; adscriberet, vnde forsitan Pythagoræus Architas percitus aiebat στρατεύματος μὲν ἄγεται στρατηγὸς, πλωτήρων δὲ κυβερνάτης, τῷ δὲ κόσμῳ θεὸς, τᾶς ψυχᾶς δὲ νόος, τᾶς δὲ περὶ τὸν βίον εὐδαιμοσύνας φρόνασις (*exercitui præest imperator, nautis gubernator, mundo Deus, animæ mens, vitæ huius beatitati prudentia*) nec ab auctoris eleganti abhorret instituto, qui inf. *c. vlt. t. 2.* viuidos homini appetitus à Deo insitos, ac per ipsum perēnitatem in singulis entiū speciebus suppleri cū ingeniosè profiteatur *c. præc.* certè videtur auctorem cunctorum, Deum apertissimè fateri, eo ferè pacto, quo & philos. scimus asseruisse, dum *aliàs allato t. 38. 12. met.* ait ἐκ τοιαύτης ἄρα ἀρχῆς ἤρτηται ὁ οὐρανὸς, καὶ ἡ φύσις (*à tali ergo principio tum cælum, tum natura dependet.* quem sequtus Manil. & ipse vniuersum professus æternum, canebat

Deus Vniuersi moderator.

Astron. 1.

——— ——— ——— ——— omnia toto
Dispensata manent mundo, dominumque sequuntur.
Hic igitur Deus, & ratio, quæ cuncta gubernat.

Deus vnus etiā apud veteres.

quempiam verò ab hac amplectenda ne deterreat sententia Deorum pluralitas ab antiquis conficta, ac si faciles inter eos dissensiones vel in Troiano bello frequētes eos ab vniuersi regimine potuissent distrahere. veteres enim quoslibet sapientes vnicum naturæ parentem Deum confessos fuisse nemo ignorat, vt abundè superius *c. 1. t.* monuimus, id quinimo respiciens omnis parens eruditionis Homerus *(in quo, vt aiebat* Velleius, *hoc maximum est quod neque ante illum, quem ille imitaretur, neq; post illum, qui eum imitari posset, inuentus est)* edocuit, dum illius meminit catenæ, cui vniuersa si appenderetur ethnicorum Deorum turba, summum Iouē nil potuisset dimouere, qui tamen ipsos cum terra, ma-

Hist. lib. 1

Iliad. θ.

Catena Homerica quid allegoricè significet.

riq;

riq; facillimè, vel vſque ad olympi cacumen attollere valebat, eos inde præcipiti caſu ad profundum vſque tartarum, ſi libuiſſet, proiecturus. quo certè commento vnicum Deum vniuerſi monarcham nobis exhiberi, *ibi* obſeruabat Euſtath. dicens ὡς γὰρ ἐν τοῖς κάτω οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἄνω, καὶ πολλῷ μάλιστα ἐκεῖ (*vt enim in inferioribus non bona eſt multitudo principatuum* (quod indiſtinctè 12. *met.* 55. proferebat Ariſt.) *ſic & in ſuperioribus, & quàm maximè ibi.* (iure igitur prædicta crediderim auctorem fati nomine fuiſſe complexũ, & ſupremum vniuerſi regem, à quo cuncta dependent reſpexiſſe. nec dubitet aliquis an hunc cauſarum nexum, quo vniuerſum exactiſſimè regitur, fati nomine voluerit Ocellus expreſſiſſe, quia voce εἱμαρμένη is potius ſignificari conſueuerit: & vox μοῖρα, qua hic vtitur auctor, illum potius cauſarum ordinem præſeferre videatur, quo ſingulis entibus ſua conditio à ſummo numine præſcribitur, quod Pythagoræus Hierocles exponens Pythagoræ carmen illud Quod diſcrimen inter μοῖραν, & εἱμαρμένην.

Ὡς ἂν μοῖραν ἔχῃς, πράως φέρε, μηδ' ἀγανάκτει

(prout ſors tua fuerit (dicerem ego tuum fatum) *eam ferto moderatè: neque indignare.*) videtur obſeruaſſe, dixit enim εἶναι δὲ τὴν ἑκάστῳ ἀπονεμηθεῖσαν ἀξίαν, τὴν νῦν λεγομένην μοῖραν, ἠρτημένην τῆς τε προνοίας τοῦ θεοῦ, καὶ τῆς κοσμικῆς εὐταξίας, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης προαιρέσεως. εἰ μὴ γὰρ εἴη θεοῦ πρόνοια, οὐκ ἂν εἴη τάξις ἐν κόσμῳ, ἣν καὶ εἱμαρμένην ἂν εἴποι τις. &c. (*nec eſſe aliud mercedem cuique tributam, quàm* μοῖραν *ſortem, de qua nunc ſermo eſt, quæ à Dei prouidentia, mundaniq; ordinis præſtãtia, atq; humana voluntate dependeat. neq; enim ſi non eſſet prouidentia, ordo ille in mundo exiſteret, quod* εἱμαρμένην *fatum poſſet quis appellare.* licet enim μοίρας nomine vniuerſale etiam fa- com. 18.

tum expressum apud plerosque auctores intueri, quorũ abundè exempla afferunt lexicographi, ad idq; mens auctoris, ideo congruè referenda; eoq; magis quòd lõgè aptius hic loci nomen μοῖρα, quàm εἱμαρμένη poterat collocari, dum hic sectionis partium vniuersi occurrat mentio, Deumq; ipsum μοῖραν dictum ἀπὸ τοῦ μεμερίσθαι (*à rerum partitione*) acutè prodiderit auctor libri de mũdo *c. vlt.* siue is reuera Aristoteles fuerit, vt ex Iustino Martyre, & Bessarione Card. & alijs adnotabat Paulus Benius: siue fuerit Nicolaus Peripateticus, vt Victorius censuit *in varijs lect.* siue tandem Possidonius Stoicus, vt suspicari videtur Thomas Aldobrandinus. nec tam rigido ponderandæ examine, ac grãmaticali trutina à philosopho acceptæ dictiones, non voces, at res ipsas considerante, quibus quemcunq; vsum grammatici adscripserint, hic sanè μοῖραν Ocellum assumpsisse asserendum, pro eo naturali ordine, quo in cælestem mundus diuiditur, ac inferiorem partem. hæc igitur fata vniuersi portionem *impassibilem* diuisisse docet, ac *immobilem*, quibus dictionibus cęlestem, ac inferiorẽ partem circumscribi cum tradita *prac. textu*, & quę hic exhibentur, ac inf. assignabuntur nos satis moneant, mẽdum inesse textui, nec temerè licebit suspicari, neutra scilicet earum conditionum inferiorem scimus partem affectam, quam perenni obnoxiam vicissitudini conspicimus, ideoq; nec passione, nec motu immunem. quod si quis ibi cælorum tantummodo meminisse Ocellum arbitretur, ad quid vniuersi referre sectionem vnica illius delineata parte, cum duos saltem terminos diuisio videatur exigere, quorum vnum ab altero seiungi contingat? imo licèt ἀπαθὴς cælum placeret cum philos. 1. *cali* 22. asserere, vbi ipsũ ἀγήρατον, καὶ ἀναλλοίωτον, καὶ ἀπαθὴς *insenescibile, inalterabile, & impassibile*, dicebat

Deus cur μοῖρα.

Quis fuerit auctor libri de mũdo ad Alexãdrum *in Plat. Tim. dec. 1. l. 3. l. 25. c. 13. in notis in Laert. l. 2. n. 390.*

illud tamen *ἀκίνητον immobile* non asseremus, quod perenni motu nouimus gaudere, dum de ipso 2. cæli 17. proferatur, quod *φύσει κινεῖται κύκλῳ ἀεὶ* (*natura circulariter mouetur semper*) è quo reliquis entibus singuli motus vberrimè conferantur 1. *de ortu* 14. omnesq; rerum ortus prodeunt & interitus *inf. t. vlt. & latè 2. de ortu* 55. *&* 59. quare potius cum Nogarola hic legendum censuerim *ἀειπαθὲς μέρος καὶ ἀεικίνητον* (*semper passibilem partem, & semper mobilem*) vt etiam legisse obseruo Patricium. illa enim voce rectè inferior hæc pars exprimitur, in qua perennem tantùm vicissitudinem vigere, & assidua constantem esse inconstantia semper intuemur, vt Protagoræ sententia è perenni rerum fluxu concipientis talia esse quæcunque, qualia vnusquisque opinatur, de qua disseremus inf. *t. vlt.* si non assensu, excusatione saltem quam maximè digna videatur: cælestis verò regio, vt mox dicebamus, iure per *ἀεικίνητον* fuit expressa, quam sine occasu motu destitui non contingat. imo sic legendũ necessario horum videtur dictare terminorũ Pytagoręis acceptio familiaris, vbi vniuersi partes recensebant. sic enim vniuersum à Critone Pythagoræo legimus diuisum, vbi ait *ἔντι γὰρ τᾶ τῶν ὅλων περιοχᾶ συναρμογὰ συναμφοτέρων τᾶν φυσίων, τᾶς τε ἀεικινάτω φύσιος, καὶ τᾶς ἀειπαθέος, κόσμος ἐστὶ.* (*in Vniuerso primùm vtriusque naturæ compositio, tum quæ semper mouet, tum quæ semper patitur, mundus est*) ac inferiorem hanc partem, cælestem respicere iisdem vocibus Theages pariter Pythagoræus edocebat, dicẽs *συντέτακται τὸ χέρειον ἕνεκα τῶ βελτίονος. ὡς ἐν μὲν τῷ κόσμῳ τὸ ἀειπαθὲς πᾶν μέρος ἕνεκα τῶ ἀεικινάτω.* (*quod deterius est præstantioris causa cæpit existere: vt in mundo semper patiens pars propter eam, quæ semper mouetur.*) frustra tamen aliunde te-

Textus emendatur.

discus. peripat. t. 2. l. 6.

Protagoræ opinio

in libro de prud. & falicitate.

in libro de virtutibus.

teſtes ad id probandum accerſo, dum hiſce terminis Ocellum inf. *c.* 3. *t. vlt.* & in ſuo de lege libello vſũ conſpiciam, vt eiuſdem teſtatur fragmentum, quod in huius

Ecl. phyſ. l. 1. c. 16.

operis calce ex Stobæo eductum collocauimus, & expoſuimus, vbi vtriuſq; etiam partis munia recenſens dicebat τὸ δὲ ἀεικίνητον κυβερνεῖ, τὸ δ' ἀειπαθὲς κυβερνᾶται, *(quod ſemper mouet, gubernat; quod ſemper patitur, gubernatur)* vbi verò terminus ſit harum partium docet illico, lunamq; tradit eſſe huiuſmodi terminum, ac inter immortalem, mutationiq; obnoxiam partẽ com-

Iſthmus quid.

prehendi, dum ſupra ſe cæleſtem, infra ſe caducam ſortiatur regionem. eleganterq; ideo ipſã ἰσθμὸν *(iſthmũ)* nuncupauit, dum hoc præcipuè munus contemplaretur, vt enim iſthmum anguſtias terræ duo maria dirimentis Geographi nuncupant, vt pluribus confirmat e-

In præfat. ad.

xemplis Dionyſij ſcholiaſt. Euſtath. deſumpta (vt adnotauit Iohannes Benedictus in ſuis ſchol. in Pindarum doctiſſimis) ſimilitudine τοῦ ἰσθμοῦ, quæ eſt pars μεταξὺ τοῦ στόματος καὶ τοῦ στομάχου *(inter os, & ventriculum)* ſic dicta ὅτι δι' αὐτοῦ ἴενται τὰ σιτία *(quoniam per ipſam tranſeunt cibaria)* vt ſicuti per fauciũ anguſtias cibi ad ventriculum deferuntur, ita per iſthmum, per quaſdam veluti fauces, à continenti ad inſulam, vel peninſulam detur acceſſus. pari poſſumus ratione aſſerere, cum per orbem lunæ ex incorruptibili parte ad caducam perennis quidam ſtatuatur tranſitus, ac latiſſima veluti ianua (ſic .n.

Olymp. od. 9.

Pindarus Corinthiacum iſthmum nuncupauit, dicens ἐν Κορίνθου πύλαις *(in Corinthi portis)* quia per ipſum ceu per portam è mari ad Corinthum foret ingreſſus) lunam eſſe iſthmum immortalitatis, & generationis, quarum illa in ſuperna, hæc in inferiori viget regione, auctorẽ quam ingenioſè aſſeruiſſe, qui vlterius vniuerſi ſupremam partẽ Dijs veluti ſedem adſcribit, in ea & ipſã

lu-

lunæ cõplexus, ne quis eam quasi corruptioni obnoxiam cũ inferiori parte putaret coniungẽdam, in quo placito conuenerunt antiqui, vt aliàs obseruauimus ex Arist. 2. *cæli t.* 2. quod pariter testabatur. 1. *cæli* 22. dicens πάντες γὰρ ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν, καὶ πάντες τὸν ἀνωτάτω τῷ θείῳ τόπον ἀποδιδόασι, καὶ βάρβαροι καὶ Ἕλληνες, ὅσοι περ εἶναι νομίζουσι θεοὺς, δηλονότι, ὡς τῷ ἀθανάτῳ τὸ ἀθάνατον συνηρτημένον. (*omnes enim homines de Dijs habent existimationem: & omnes eum, qui sursũ est, locum Deo tribuunt, & Barbari, & Græci, quicunque putant esse Deos, tanquam videlicet immortali immortale coaptatum sit.*) Partem verò vniuersi, quæ est infra orbem lunę dicit esse *contentionis*. quod licet possemus asserere ab auctore dictum, quatenus contentionis ipsam esse sedem opera humana demonstrant, nam.

Cęlũ cur Dijs assignat um.

Inter homines eiusdem artis contentio.

Hesiod. operum a.

—— ζηλοῖ δέ τε γείτονα γείτων
Εἰς ἄφενον σπεύδοντ᾽. ἀγαθὴ δ᾽ ἔρις ἥδε βροτοῖσι.
Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων,
Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.

æmulatur sanè vicinum vicinus ad opes properantem, bonaq; hæc contentio hominibus, & figulus figulo succenset, & faber fabro, & mendicus mendico inuidet, & cantor cantori. tamen vt philosophum nos philosophicè interpretemur, dicamus ab Ocello regnum adscribi contentioni in mundo sublunari, quia in eo, vt mox dicetur, clauduntur elementa contrarijs prædita qualitatibus, ideoq; assiduè inuicem contendentia, vt mutationes compleantur, *vt inf. t.* 4. addit verò inferiorem hãc partem vniuersi esse etiam *naturæ*, vt sicut illa superior Deorum est sedes, sic inferior hæc sit contentioni & naturæ assignata, hanc assumendo, prout præcipua illius significatio ortum complectitur, vt *tex. præc.* ex Arist. adnotabamus, quare optimè sublunaris pars illi assigna-

Qua ratione in mũdo adsit cõtentio, & natura.

gnatur, quæ quodammodo à cælesti excluditur cum hæc ortum arceat, quem illa perenniter admittit. imo peripateticis etiam insistendo dogmatibus, naturæ solum inferiorem hunc orbem licet assignare, eamque à superiori remouere, si naturæ definitionem traditam *phys.2.t.3.* sumamus, ibi enim cum statuatur causa, & principium motus, & quietis eius, in quo est &c. cælum certè nō complectetur, quod quietis incapax ab ijsdem statuitur. nec quispiā hæc arbitretur me protulisse communi illa dubitatione perculsum, nemini eorum, qui vix à limine lycæum salutarint, ignota. quæ contra allatam definitionem ex eo emergit, quòd cælo non insit quies. eam enim excludere non foret difficile, obseruata animæ definitione *in 2.de an.24.* collocata; in qua professus Arist. animæ quodcunque genus complecti, eam dicebat esse, qua primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus; non, quòd vbicunq; occurrat anima, quæcunque hęc munia exerceat, aliàs & plantis, & brutis intellectum stolidè adscribere oporteret: sed quia vbicunque aliquod ex ijs operibus vigere conspicimus, id è valida animæ virtute scimus prodire: pari enim ratione asserere permitteretur naturam primum motus, & quietis appellari principium, non eo quia vbicunque, & motum exerceat, & quietem; sed quia vbicunq; alterum huiusmodi operum, vel ambo ab interno prodeunt principio per se, ea ab ipsa progigni natura sit affirmandum. eatenus tamen dixi, ea naturæ definitione cælos complexum non fuisse Aristotelem, asserere, non absurdum fore in via Peripatetica, quoniam *1.cæli t.5.* naturam, quæ partibus cæli inest, motus principium dixisse Aristotelem, nulla quietis habita mentione conspicimus; ac si suadere voluisset, quòd licet tam cælum, quam inferiora regat natura, longè

Naturæ definitio ab Arist. tradita explicatur.

Animæ definitio.

ta-

tamen diuersà ratione illam cælo tribuimus, ne definitione illa in limine 2. *phys.* assignata compræhendi arbitremur. quod acutissimè videtur expressisse Arist. dum naturam, & cælum velut entia distincta recensuit, hoc & eam à primo motore dicens pendere *alias allato t.* 38. 12. *met.* quasi dissimilem in ijs vigere expressurus rationem; inferiorem verò hanc partem contentioni, & naturæ cum attribuerit auctor, docet in ipsa contingere iam genitorum mutationem; & eorum, quę interierunt ortum; quæ singula in eo latebant, quod dixerat contentioni, & naturæ assignatum orbem inferiorem; nam ratione contentionis elementorum, quæ simul ideo nequeunt permanere, mixtum dissoluitur in elementa, è quibus fuerat compactũ, vt apud Arist. 8. *phys. t.* 2. videbatur edocere Empedocles, quæ vbi rursum contingat adæquatis iam eorum potentijs coniungi, mixtum prodit, 1 *de gen.* 89. & rei occurrit generatio, quę verè naturę gaudet nomine, vt obseruauimus. primo omnia, quæ de ortu, quo ad hoc propositum philosophamur, interitum etiam complectuntur, eo quia & ipse naturæ est opus, si M. Antonium audiamus, qui nullo pacto metuendam, mortem edocturus, dicebat. τί ἐστὶ τὸ ἀποθανεῖν, καὶ ὅτι ἐάντις αὐτὸ μόνον εἰδῇ, καὶ τῷ μορισμῷ τῆς ἐννοίας διαλύσῃ τὰ ἐμφανταζόμενα αὐτῷ, οὐκέτι ἄλλο τι ὑπολήψεται αὐτὸ εἶναι, ἢ φύσεως ἔργον. φύσεως δὲ ἔργον εἴτις φοβεῖται, παιδίον ἐστί. (*quidnam est mors? certè si quis eam per se intueatur, cogitationeq; omnia ab ea separet, quæ ei inesse videntur: is iam nihil existimabit esse mortem quàm opus naturæ, at verò puer est, qui naturæ aliquod opus formidat*) interitus præterea certissima quædam videtur via ad generationem, quæ ipsum necessariò subsequitur, quatenus vnius interitus alterius semper est ortus 1. *de gen.* 17. dum verò dixit

Mors naturę opus.

De vita sua li. 2.

Corruptio vnius est generatio alterius.

Auctor inorbe inferiori contingere generationem eorum, quæ perierunt; id eatenus non protulit, ac si vellet edocere ea, quæ fuerant deperdita, resurgere: à priuatione enim ad habitum, vt vulgo dicitur, non viget regressus *post præd. c. de op. & 2. de gen. t. vlt.* at illud eruditè respexit, quod illa quæ in vniuerso intereunt, materiem ijs præbent, quę inde oriuntur: vt enim animaduertebat idem sapientissimus Imperatorum *ibid. σπέρμα τρόπον*
de vita na l.4. *τινὰ πᾶν τὸ ὂν τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐσομένου. omnia, quæ in natura Subli?ant, semen quasi sunt eorum, quæ ex illis sunt na(scitura)* ipsaq; præterea rursus oriuntur, non eadē numero, verum eadem specie *d. t. vlt. 2. de gen.* & latè nos obseruauimus superius *c. 1. t. 11.*

Text. 3. ## Materiæ natura, & conditiones assignantur.

Ἐν ᾧ δὲ μέρει τοῦ κόσμου φύσις τε καὶ γένεσις ἔ-
1. v. ἔχει χουσι. 1 τὴν δυναστείαν, τρία δεῖ ταῦτα ὑπεῖναι. πρῶτον μὲν τὸ πρὸς ἀφὴν ὑφιζόμενον σῶμα πᾶσι τοῖς εἰς γένεσιν ἐρχομένοις. τοῦτο δ' ἂν εἴη πανδεχὲς, καὶ ἐκμαγεῖον αὐτῆς τῆς γενέσεως, οὕτως ἔχον πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν γενόμενα, ὡς ὕδωρ πρὸς χύ-
2. ego leg. πρὸς ψόφον σιγή. λον, καὶ ψόφος πρὸς σιγὴν. 2. καὶ σκότος πρὸς φῶς, καὶ ὕλη πρὸς τεχνιτὸν. τό τε γὰρ
3. N ἄποιον. im. ex C. B. & v. ὕδωρ ἄχυλον καὶ ἄποιον. 3.

IN qua verò parte mundi natura, & ortus dominantur, tria huiusmodi subesse oportet. primo sanè contrectabile corpus singulis ad generationē venientibus subiectum, hoc verò omnia suscipit, & est ipsius generationis simulacrum & ad ea se habet, quæ ex ipsis fiunt, vt aqua ad saporem, & strepitus ad silētiū, & tenebræ ad lumē, & materia ad artificiale: aqua enim sine sapore est, & sine

qua-

πρός τε. 4. τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν. 5. ἀνὰ λόγον καὶ πρὸς δριμὺ καὶ ἁλμυρὸν. καὶ ὁ ἀὴρ ἀδιατύπωτος πρὸς ψόφον, καὶ 6. λέξιν, καὶ 7. μέλος. καὶ τὸ σκότος ἄχροον. 8. καὶ ἄμορφον πρός τε. λαμπρὸν καὶ ξανθὸν καὶ λευκόν. λευκὸν δὲ πρὸς ἀνδριαντοποιητικὴν καὶ 9. κηροπλαστικήν, ἄλλως 10. δὲ ἡ ὕλη πρὸς ἀνδριαντοποιητικήν. Δυνάμει ὦν πάντα ἐν τούτῳ πρὸ τῆς γενέσεως, ὅταν τελεία δὲ γενόμενα καὶ λαβόντα φύσιν. ἓν ὦν δεῖ τοῦτο πρῶτον ὑπεῖναι πρὸς τὸ γίνεσθαι γένεσιν.

qualitate, ad dulce, & amarum concinna, & acutum, ac salsū. & aer informis ad strepitum, locutionem, & concentum, & tenebræ sine colore, & forma, ad luciдū, flauum, & album. album verò ad statuariam, & ex cera effectricem, sed aliter materia ad statuariam potentia igitur omnia in hæc ante generationem, perfecta verò cum generantur, & sumunt naturam. vnum igitur oportet hoc primo subesse, vt fiat generatio.

4. N. δὲ im. ex vv. & B.
5. vv. & B ad καὶ τὸ.
6. N. ad πρὸς im. ex B.
7. Com. ad. πρός.
8 v. ἄχροον ex B. & v. ἄχρονον.
9. B ad. πρός.
10 hæc verba vsque ad δύναμει no adsūt in vv. nec in B.

PARAPHRASIS.

IN ea verò vniuersi parte, in qua natura viget, ac ortus, tria adsunt, quorum primum est corpus contactui, ac singulis, quæ oriuntur, subiectum, quod omnia suscipit, & id est, in quo generatio effingitur, ac eandem ad ea, quæ ex ipso progignuntur, seruat proportionem, quam sortitur aqua ad saporem, aer nedum motus ad sonum, tenebræ ad lumen, ac materia, ad ea, quæ per artem conficiūtur. aquam enim sapore quolibet secun-

dum

dùm se, ac qualitate conspicimus quidem destitutam, dulce tamen amarum, acutum, salsum, & cæteros sapores suscipere. sic quoque informis aer sonum in se, locutionem, & concentus recipit, tenebręq; per se informes, & colore destitutæ, lucidi, flaui, & albi fiunt subiectum; album quoq; statuariam respicit, & ex cera imaginum effectricem, alia tamen ratione, quàm materia. quare inferendum omnia in prædicta materia esse in potentia antequam generentur, & tunc perfectionem assequi, cum actu fiunt, & producũtur. ideoque hanc primò subesse oportebit, vt entia oriantur.

COMMENTARIVS.

Series textus. ENtium ortus notitiam ex intimis eiusdem educturus principijs Ocellus, cum diligenti sectione vniuersum in duas distinxerit partes, ac in earundem postrema illum vigere in præced. monuerit, quanam id præcipuè ratione contingat, vt appareat, nunc ea proponit, è quorum nexu generatio in vniuerso coalescit; & tria esse profitetur materiam scilicet, oppositas qualitates, & elementa. quorum primum in hoc textu vt eleganti nobis opere depingat, quoddam corpus docet adesse, quod communis veluti sedes singulis entibus, quæ generantur, substernatur, additq; tactui inseruire non quasi inter obiecta tactus enumeretur. (nemini enim ignotũ id muneris qualitatibus tãgibilibus de-

Materia quanam ratione tactui inseruiat.

mandatum fuiſſe, hasquæ *text. ſeq.* auctor monet eſſe
ſecundum quod in rerum ortu occurrit; & quia ſuadet
materiam, & ſubiectum hoc, de quo nunc eſt ſermo, il-
las qualitates anteire, & præcedere, non potuit ſubiecto
adſcribere, quòd ſecundùm ſe foret tangibile) ſed id ea-
tenus dixit, quatenus res tantum tangibiles cum ſint, &
contrectabiles, prout materia illis molem elargitur,
quam inde iam dictæ qualitates concomitentur, hac
deo ratione tactus etiam particeps videbitur materia
in rebus, quæ oriuntur, eoq; magis quòd ipſam οὐ χωρι-
στὴν, ἀλλ' ἀεὶ μετ' ἐναντιώσεως (*non ſeparabilem, ſed
ſemper cum contrarietate*) eſſe docuit philoſ. 2. *de gẽ. t. 6.*
quam cum dixerit primũ, quod in rerum ortu occurrit, Materiæ
eiuſdem illico nobis aſſignans conditiones, docet eſ- conditio-
ſe omnia ſuſcipere, quatenus formæ ſingulę illi adue- nes enu-
niunt; quod reſpiciens opus materiæ modò adſcriptũ merãtur.
Ariſt. *phyſ. 1. 62.* ſemper adeſſe dicebat τί, ὃ ὑποκεῖται,
ἐξ οὗ γίνεται τὸ γιγνόμενον (*aliquid, quod ſubijcitur, ex quo
fit, quod fit*) addit pręterea eſſe ἐκμαγεῖον (*ſimulacrum*)
ipſius generationis, quia in ipſa generatio effingitur, vt
eo ferè pacto, quo ſtatuæ formam in rudi marmore vi-
demus exprimi, in naturali pariter materia, à generante
forma mixti imprimatur, quod *phyſ. 1. 63.* teſtabatur
philoſ. tum ſtatuæ exemplo, quæ tranſfiguratione fit ex
ære, vel ſubtractione, vt dum ſolers artifex Ouid. met 10.

—— *niueum mira fælicitèr arte*
Sculpſit ebur, formamque dedit.

tum cæterarum rerum, quæ vel appoſitione, vel com- Materia
poſitione, vel alteratione ab arte naturæ æmula 2. *phyſ.* cur ἐκ-
79. effinguntur. hoc verò nomen ἐκμαγεῖον id veluti, μαγεῖον.
quo exactè materiæ natura exprimeretur, hinc princi-
pes philoſophorum ſectas crediderim hauſiſſe, quarum
vtramque illud amplexatam obſeruabat Plutarchus,

De plac. phil. l. 1. c. 8. iuxta horum placita monens materiem οἷον τιθηνὴν, καὶ ἐκμαγεῖον, καὶ μητέρα γένεσθαι. (*veluti nutricem, simulachrum, & matrem fieri*) imo Pythagoræis fuisse commune vel sola Timæi auctoritas videtur abunde testari

De an. mundi. qui illud nedum materiæ attribuebat, verùm etiam, qua ratione ipsi assignaretur, sic eruditè describebat. τὰν δ' ὕλαν ἐκμαγεῖον, καὶ ματέρα, τιθάναν τε καὶ γεννατικὰν εἶμεν τᾶς τρίτας ὠσίας. δεξαμέναν γὰρ τὰ ὁμοιώματα εἰς ἑαυτὰν καὶ οἷον ἀναμαξαμέναν ἀποτελεῖν πάντα τὰ γεννάματα. (*materiā verò esse expressum rerū simulachrū, & matrem, & nutricem, & ad generationem tertiæ essentiæ aptam. cum enim effigies rerum in se susceperit, & velut impresserit, hos fætus producere.*) quam Ocelli, & Timæi doctrinam ijsdem sanè terminis *in Timæo* pariter expressit Plato, qui de materia cum protulisset quòd ἐκμαγεῖον φύσει παντὶ κεῖται (*simulachrum naturæ unicuiq; subiacet*) mox subdidit ἐν δ' οὖν τῷ παρόντι χρὴ γένη διανοηθῆναι τριττά. τὸ μὲν γιγνόμενον, τὸ δὲ ἐν ᾧ γίγνεται. τὸ δ' ὅθεν ἀφομοιούμενον φύεται τὸ γιγνόμενον. καὶ δὴ καὶ προσεικάσαι πρέπει τὸ μὲν δεχόμενον μητρὶ, τὸ δ' ὅθεν πατρὶ, τὴν δὲ μεταξὺ τούτων φύσιν ἐγκόνῳ, νοῆσαί τε, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἐκτυπώματος ἔσεσθαι μέλλοντος ἰδεῖν ποικίλου πάσας ποικιλίας. τὸ τ' αὐτὸ ἐν ᾧ ἐκτυπούμενον ἐνίσαται γένοιτ' ἂν παρεσκευασμένον εὖ πλὴν ἄμορφον ὂν ἐκείνων ἁπασῶν τῶν ἰδεῶν ὅσας μέλλει δέχεσθαι ποθέν. (*tria in præsenti genera sumenda sunt, unum quod gignitur, aliud in quo gignitur, aliud à quo similitudinem trahit, quod nascitur: idcirco comparare hæc tria decet, quod recipit, matri: unde recipit, patri: naturam istorum mediā, proli. sed ita intelligendum est, quòd cum esse debeat effigies rerum omni formarum varietate distincta, nunquā illud ipsum formationis huius gremium bene erit præparatum, nisi informe sit, & suapte natura omnibus formis,*

quas

quas receptururum est, careat,) quo loci expressi simulacri nomen ab Ocello non minus Platonem mutuatum fuisse elucescit, quam ab hoc matris nomen in exprimenda materiæ natura philosophum 1.*phys.* 80. videamus excepisse. cum igitur materia cunctarum sit susceptiua formarum, ijsdem omnino, si eius naturam intimè perscrutemur, immunis erit, & hoc potissimum eius cōditio exigere videbitur, quam nobis cæterarum exemplo rerum, quæ sunt alicuius formæ participes, ideo explicat; materiam docens huiusmodi ad ea se habere, quæ ex ipsa progignuntur, [eo ferè pacto, quo aqua ad saporem: ipsa .n. cum sit omnino saporis expers & qualitatis illius, quæ ipsum immediatè progignit, de qua *de sens. & sens. c.* 4. tamen quandam præsefert proportionem cum acuto salso, ac cæteris saporum speciebus, vt eorum capax facillimè reddatur. eademq; ratione se habet subiectum ad ea, quę ex ipso progignuntur, quare strepitus ad silentium, & aer ad lumen. aer enim cum nullam ex se adsciscat formam sonoram, quendam gerit ordinem ad sonum, locutionem, & melos, quæ in ipso ex collisis corporibus formantur. 2 .*de an.* 78. *& seqq.* vbi *t.* 83. per se insonus aer dicitur, vt hic exprimere cōtendit Auctor, dum ipsum vocat informem, qui talem aera, vbi quiescat, nec vllo agiteretur ictu, vocat ... quia sicuti prædictus aeris motus, sonus dicitur *d. t.* 83. ita pariter idem aer vt quiescens, silentium iure vocabitur, & à Pythagorę o præcipue philosopho, cui ex scholæ instituto frequens huius mentio & reuerentia. vnde corrigendum censeo textum, ne .s. in eo legatur *sonus ad silentium,* sed potius πρὸς ψόφον σιγὴ (*ad sonū silentium*) si enim dicatur (vt textus verba præseferūt) eadem proportione materiā illas intueri formas, quas recipit, & sonitum respicere silentium, hoc est, aerem

Explis declaratur materię natura.

Plut. de Homero.

Text. emendatur.

non percuſſum, proportio certè non erit congrua; non enim in ſtrepitu aer percuſſus, ſed è cõuerſo in hoc ſtrepitus producitur, ac ſilentium prædicto modo acceptũ in ordine ad ſonum materiæ exercet rationem, eo modo, quo in cæteris exemplis deducta pariter præſtant, non autem è conuerſo. & concinna vlterius eſt hęc emendatio cum ſeqq. verbis textus, in quibus aer, cui mox indebatur ſilentij nomen, ſtatuitur veluti materia ſtrepitus, dictionis, & concentus; eoque magis ipſam recipere licebit, cum parua occurrat mutatio, cui facilè præbere cauſam potuit inſcitia librarij. non diſſimili ratione tenebræ, quæ priuationem luminis in perſpicuo nobis exhibent 2. *de an.* 70. luce ſimul, ac colore deſtituuntur, quorum vtrumque tamen reſpiciunt, dum perſpicuum facillimè lumen recipiat, nec non album flauum, cęteroſq; colores. *d.t.* 70. *& ſeq.* at quia quis hoc candoris percitus exemplo, an hæc vigeat proportio, facilè dubitaſſet, dum etiam ſculptoris artem cãdidum intueri videamus, quæ tamen huius non eſt ſubiectum, idcirco diuerſa longè ratione obſeruat, cãdidum ab ea arte, & à tenebris reſpici; in his ſiquidem ad candorem viget ordo, velut ad ſibi congruam formam, & propriũ habitum, quod allata modò expetebat ſimilitudo, ab illa verò arte candor, vt accidens ſuæ materiæ tantummodo conſideratur, quæ vt plurimum è candido marmore ſua effingere opera cõſueuit. huius tandem naturalis ſubiecti conditiones aptiſſimo comprobat exemplo, ipſum dicens ad ea ſe habere, quæ ex eo prodeunt, eo fere pacto, quo ὕλη (quo nomine materiam artificialem à Plat. expreſſam hic obſeruat Nogarola, quod ad naturalem etiam tranſtulit Ariſt. 1. *phyſ.* 66.82. *& alibi*) ſe habet ad ea, quæ artis prodeunt beneficio, quod imitabatur dictum Ariſt. *ibid.* 69. dicens materiam cogno-

ὕλη quid

ſci

sci per Analogiā (nō ad formam, vt expositorum multi arbitrantur, sed ad artis opera) & ideo *ibi* subdebat ὡς γὰρ πρὸς ἀνδριάντα χαλκὸς, ἢ πρὸς κλίνην ξύλον, ἢ πρὸς τῶν ἄλλο τι τῶν ἐχόντων μορφὴν. οὕτως αὕτη πρὸς οὐσίαν ἔχει, καὶ τὸ τόδε τι, καὶ τὸ ὄν. (*vt enim ad statuam æs, vel ad lectum lignum, aut ad aliquid aliud habentium formam, sic hæc ad substantiam, & hoc aliquid, & ens.*) ideoque, Timæus cognosci dicebat τὰν ὕλαν λογισμῷ νόθῳ. τῷ μήπω κατ' εὐθυωρίαν νοεῖσθαι, ἀλλὰ καθ' ἀναλογίαν. (*materiam adulterina quadam ratiocinatione, quod videlicet non recta quadam rei animaduersione, sed ex proportione intelligatur.*) è quibus omnibus cum appareat hanc esse præcipuam conditionem subiecti, quod careat forma secundum se, gerat tamen potentiam ad illam, eamq; semper respiciat, vt ideo inter ea, quæ ad aliquid recenseatur 2. *phys.* 26. inde quasi eiusdem naturam descripturus colligit, quòd in hoc subiecto omnia sunt in potentia, antequam generentur, perfecta verò sunt, hoc est actu, postquam sunt producta, & naturam acceperunt, ortū. s. vt superiùs obseruabamus; ita vt materia hæc semper primò subsit, vt fiat generatio, ideoq; ab Arist. dicatur subiectum primum, ex quo fit aliquid cum insit. 1. *phys.* 82. & 2. *phys.* 28. & per hæc nobis eleganter materiæ natura indicatur, dum illius ad recipiendas formas aptitudo assignetur ab Ocello, quē Academicis in Timæo ingeniose fatebitur adhæsisse vnusquisq;, qui ab ijs primo huic subiecto attributas respiciet cōditiones: hi namque apud Ciceronem *subiectam putant omnibus sine vlla specie, atq; carentem omni illa qualitate materiam quandam, ex qua omnia expressa atque effecta sint.* Nemo tamen veritati congruum arbitretur crimen, quod Aristoteli inurere tentauit Patricius, quòd. s. hinc

Materia cognoscitur p analogiā

De an. mundi.

Est subiectum primum.

Acad. q. lib. 1.

Aristoteles defenditur.

ille

Discuss. perip. lib. in verbo Materia.

ille sua de materia dogmata prorsus hauserit, & tamen hãc esse ens in potentia cum profiteatur, inde suo quasi gloriabundus inuento 1. *phys.* 78. iactet omnem veterum è tali placito cadere ignorantiam; cum tamen Ocellum *hic* non latuerit ea materiæ conditio, cuius primum auctorem ibi se videtur Arist. falsò profiteri. siquidem licet reuera eadem materiæ vterq; adscripsisset, iniuria tamen Aristotelem damnaremus, qui in ijs vnquam verbis professus est antiquos omnes eam materię conditionem ignorasse; sed eos tantummodo philosophos in eã lapsos fuisse inscitiam protulit, qui ea perciti dubitatione, quem *t.* 71. proposuerat, in id erroris deuenerunt, vt de entium ortu absurda proferrẽt: quia diuisionem, qua ens in id quod est actu, & quod est potentia, secatur 3. *phys. t.* 3. numquam cognouere, ideoq; prædictam materiæ conditionem ignorauere, quidquid inde protulisset de ipsa Ocellus alijq; quos leuis illa nõ turbasset difficultas. At esto, vniuersaliter loquutus sit philosophus; materiam esse ens in potentia quoslibet antiquos ignorasse sit professus, illius positionis se iactet auctorẽ, num falsò id illum præstitisse dicemus? nó certè, longè enim diuersa ratione materiam nobis describit Aristoteles. namq; auctor hic ait materiam esse omnia potestate, quæ in ipsa debent generari, non tamen inde docet esse potentia ens. at Arist. *ibi* non profitetur eam esse in potentia ad generabilia, & ad formas tantùm; sed soluturus difficultatem quęrentium, an ens fieret ex ente, vel ex non ente; respondit, nec ex ente progigni, nec ex non ente, actu, at ex materia, quæ sit ens in potentia, & quæ per se ipsam, vt dicitur *metaph.* 7. *t.* 8. neq; τὶ, μήτε ποσὸν, μήτε ἄλλο μηδὲν λέγεται, οἷς ὥρισαι τὸ ὄν. (*quid, neq; quantum, nec aliquid aliud quippiam dicitur, quibus ens determinatur.*) quia est poten-

Quęnam sit materiæ potẽtia

tia ens,cum ad ipſum dicatur ſe habere,vt ęs ad ſtatuam 1. *phyſ.* 69. differt etiam Ariſt. aſſertio à poſitione Ocelli,quòd hic materiam non diſiúgit à priuatione,at dum eam contemplatur aptitudinem, quæ illi ineſt ad ſuſcipiendas formas,quibus caret,vnum quid omnino videtur materiam cum priuatione ſibi annexa cēſere, ideoque eam aptis exemplis declaraturus,tenebras aſſumit, quæ luminis priuationem potius videntur exprimere, ac ſi idem forent omnino cum diaphano, quod eſt ſubiectum,ac veluti materia luminis,2. *de an.* 69. *& ſeqq.* quam diſtinctionem cum exactè tradat philoſ. 1. *phyſ.* 58. *& ſeqq.* ſe ipſum iure illius poſitionis auctorem *ib.* 79. poterit aſſerere.

Contrarietates ſunt generationis principium, & quæ.

Textus Quartus.

Δευτέρον δὲ τὰς ἐναντιότητας, ἵνα μεταβολαὶ καὶ ἀλλοιώσεις ἐπιτελῶνται πάθος καὶ διάθεσιν. 1. ἐπιδεχομένης τῆς ὕλης, καὶ ἵνα αἱ δυνάμεις ἀντιπαθεῖς ὦσαι, μήτε κρατῶσιν εἰς τέλος αὗται αὐτῶν, μήτε κρατῶνται αὗται αὐτῶν. τυγχάνουσι δὲ αὗται τό τε θερμὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν 2.

Secundum vero ſunt cōtrarietates, vt mutationes, & alterationes perficiantur paſſionē, & diſpoſitionem ſuſcipiente materia, & vt potentiæ mutuò exiſtentes patibiles, neq; tādem ipſæ ſe ipſas ſuperent, neq; ab iiſdem ſuperentur. Eæ verò ſunt calidum, frigidum, ſiccum, & humidū.

1. N. l. διαθέσεις im. ex VV C. & B.

2. V. & B. præponunt ψυχρὸν & ὑγρόν.

PA-

PARAPHRASIS.

SEcundum verò locum ſibi vindicant contrarietates, vt per eas alterationes, & mutationes contingant, dum inde paſſiones, ac neceſſariæ diſpoſitiones in materia ſuccedunt; ac præterea, vt facultates in ſe mutuo agentes nec prorſus ſuperent, nec omnino ſuccumbant. Illæ verò ſunt calidum, frigidũ, humidum, & ſiccum.

COMMENTARIVS.

Textus cũ præc. nexus.

IN præced. apparuit contextu tria præcipue vigere in ea vniuerſi parte, in qua rerum ortus cadit; quorum primum abundè ibi cum explicarit auctor nempè materiam', quam rerum ortus cum prærequirat vt eã, in qua ipſe exercetur, 12. *met. t.* 12. æquũ erat primo loco recenſeri: nunc ad ſecundum digreditur, & contrarietates eas nobis exhibet, quibus afficitur materia, earum munia recenſens, vt ipſarum neceſſitas in entium ortu eluceſcat, ac inde quænam illę ſint declarans; duplex igitur ijs adſcribit opus, ſicq; duas nobis aſſignat rationes, quibus percita natura eas materię tribuit, vt rerum ortus ſuccedat. quorum primum eſt, per eas perfici *mutationes, & alterationes*; mutationes quidem, quia ratione contrarietatis omnis contingit mutatio, contrario agente in contrarium, vt illud in propriam conuertat naturam, illudque ſibi ſimile reddens, commu-

Quæ ſint contrarietatum munia.

Mutatio fit ratione cõtrarietatis.

munẽ sequatur naturæ impulsum, quo ens vnumquodque sibi simile progignere vehementi expetit appetitu: quare cum actio contrarietatem formæ exigat, necessariò, dum simile ab omninò simili quidpiam pati naturæ decretis repugnet. 1. *de ortu* 48. ac semper mutatio actionis succedat beneficio, cuius ope vnũ contrarium aliud superat, & in propriam cõuertit naturam, idcirco materiæ dicuntur attributæ contrarietates, vt fiant mutationes. & veritatem hanc apertè nobis exhibet Arist. 1. *de ortu* 51. hoc idem tradens, imò etiam *prac. textu*, quo loci dum quęsitum illud solueret, an inter similia, vel contraria actio vigeret, ac passio, docebat necessariam esse materiæ similitudinem, at formarum exigo oppositionem, vt actio succedat, per quam vnum ens alterum queat immutare. Similis pariter viget ratio, si quis in vniuerso *alterationes* expoicat, eo quia si actionibus huiusmodi terminũ imponat qualitatis acquisitio, non verò substantialis formæ, (quo casu verè, ac simpliciter est generatio) tunc alteratio dicitur 1. *de ortu* 23. *&* 24. cum hæc sit ad qualitatem motus 5 *phys*. 18. cum igitur & alterationis, & mutationis intuitu has contrarietates materiæ naturam contulisse protulerit, quid reuera ijs hæ conferant, subdit; idq; eatenus statuit euenire, quatenus inde *passionem*, *&* *dispositiones* materia suscipit; has enim qualitates ab agente impressas si ita suscipiat; vt cum præexistente forma substantiali conueniant, passiones dicuntur, & inde vera oritur alteratio *d. t.* 23. & si vehementius in materia ab agente imprimantur, quam illi inexistens substantialis forma queat perferre, tunc mutationẽ progignant, & dispositiones dicuntur, quia materiam ita disponunt, vt præcedens recedat forma, & recens in subiecto necessario introducatur: quo casu

Simile nõ patitur à simili.

Actio an inter cõtraria vel similia.

Alteratio quid.

Quid inter passiones & dispositiones discrimẽ.

non impropriè sanè materiam dicuntur disponere, cum illi aptitudinem conferant, vt huius potius, quàm illius formæ particeps reddatur: idq; monet philosophia dum formã quamlibet subiectum dispositum exposcere testatur, id edocente philosophorum principe 2. *phys.* 26. præcipue, quod ἄλλῳ εἴδει ἄλλη ὕλη *(ad aliam formã alia materia)* & vnicuiq; rei materiam propriam adscribi *met.* 8. *t.* 11. quo principio Pytagoreorum falsa cõmenta, de quibus latè Ouid. per quæ pereuntium virorum animas manebat noua.

Met. 15. Pythagorica metempsychosis.

—— vita, tamen mutata figuram.

Tibul. l. 4. *paneg. ad Messal.*

euertebat, 1. *de an.* 53. ex eo scilicet quod non quælibet forma vnicuique posset subiecto adaptari, ideoq; nec quodlibet corpus vnicuiq; animæ conueniret, vt enim apud Stobæum de statu animarum post exitum profitebatur Mercurius ἄλλο σῶμα οὐ χωρεῖ ἀνθρωπίνην ψυχήν, οὐδὲ θέμις ἐστὶν εἰς ἀλόγου ζώου σῶμα ψυχὴν ἀνθρωπίνην καταπεσεῖν. θεοῦ ὁ νόμος οὗτος φυλάσσει ψυχὴν ἀνθρωπίνην ἀπὸ τῆς τοιαύτης ὕβρεως *(Aliud quippe corpus, quàm humanum, animam non capit humanam: neq; fas est in corpus animæ ratione carentis animam rationalem corruere: lex enim diuina generationem tam nefariam prohibet.)* è quo placito nimis credulos veteres fuisse quispiam non opinetur, illud enim vulgi potius, quàm eruditorum auribus Pythagoram subsequutos sapientes crediderim adaptasse, dum ignauorum animos in corpora muliebria, ad ignominiam; homicidarum in sæua bruta, ad pænam commigrare asseruerunt: sic libidini immersos in suum, vel aprorum formas; eorum qui vana iactantur temeritate, in species volantium, segnium denique, impiorum, ac stolidorum, in seriem animantium aquas incolentiũ transferebant, dum tamen sapientũ, proborumq; animas ad fælicissimã vitã deducerent,

Egl. phys. l. 1. *c. vlt.*

Animarũ transmigratio polaticã iuuentũ.

Tim. de an. mun. di in fine.

cerent; vt .s. his auditis rudes mortalium animi ad probitatē fortius atrocis pęnæ terrore excitarētur, quos nuda veritas, ac virtutis amor ad recta opera nequaquā allicere potuisset. ὡς γὰρ τὰ σώματα νοσώδεσι πολλάκις ὑγιάζομες, εἴκα μὴ εἴκῃ τοῖς ὑγιαινοτάτοις, οὕτω τὰς ψυχὰς ἀπείργομες ψευδέσι λόγοις, εἴκα μὴ ἄγηται ἀλαθέσι. (*quemadmodū enim corpora remedijs quibusdam morbosis sanamus, nisi cedant saluberrimis, ita & animos falsis sermonibus coercemus, nisi ducantur veris*) hanc verò Ocelli doctrinam mutationes, & alterationes ad contrarietatē reijcientis, eruditè in elemētis exhibebat philos. 2. *de gen.* 24. quo loci contrarietates has, quarū auctor hic meminit, alterationis causas edocuit, dicens κατὰ τῶν ἁπτῶν πάθη ἡ ἀλλοίωσις ἐστὶ. (*secundum ipsius tactus passiones alteratio est*) ac prætera mutationis eorum, *paulo post* subdens ἡ γένεσις εἰς ἐναντία, καὶ ἐξ ἐναντίων. (*generatio in contraria & ex cōtrarijs*) Alterum opus contrarietatibus alterius hic auctor attribuit, quod .s. eorum vi contingat, ne potentiæ diuersis entibus insitæ mutuo se vincant, sed in pugna persistant: nam nisi entia quæ ex materia consurgunt, contraria qualitate gauderent, iam vnum alteri qualitatē propriam exoptans conferre, nil in eo impedimenti reperiret, illudq; ideo facillimè in propriā immutaret naturam, nec tertium quidpiam ex illis vnquam effingeretur: at cōtrarietates materiæ natura cum super addiderit, vt *seqq. text.* elucescet, sibi inuicem resistunt, indeq; non agentium vnum tantummodo in aliud immutatur, ac aliquod aliud ens ex ijsdem etiam consurgit, nempe mixtū: vnde si vnū eorū vincat aliud, hoc in illud immutetur, sicq; vnum elementum *in seqq.* in aliud videbimus conuerti, quia ἐὰν μὴ ἰσάζῃ, μεταβάλλει εἰς ἄλληλα (*si non coæquentur, mutantur in se inuicē*) 2. *de ortu* 48.

Tim. ibid.

Mixtum quando generetur.

at ſi contrarietates ita inuicem pugnēt, quod vna aliam non ſuperet, earum quidem vires retunduntur, at vnum in alterū non immutatur, ſed inde prodit mixtum, vt latè docemur 1. *de ortu.* 89. hæ verò contrarietates, quas materiæ adiungit, vt entia oriantur, ſunt calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, de quibus infr. *t.* 6. *& ſeq;* abunde diſſeretur. Et hoc idē obſeruauit pariter Ariſt. qui eadem dum cōtemplaretur, quæ hic Ocellus exhibet, 2. *de gen. t.* 6. dixit ὥστε πρῶτον μὲν τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητὸν ἀρχή: δεύτερον δὲ αἱ ἐναντιώσεις λέγω δὲ οἷον θερμότης, καὶ ψυχρότης (*quapropter primum quidem potentia corpus ſenſibile principium eſt: ſecundum autem contrarietates: dico autem vt caliditas & frigiditas*) quibus addit ſiccum, & humidum *ib. t.* 8. è quibus inde qualitatibus materiæ coniunctis, qua ratione elementa conſtituantur, *tex. ſeqq.* latè teſtabitur. &c.

Cum Ocello cōueniunt Peripatetici.

Elementorum numerus, & à contrarietatibus differentia aſſignatur.

Text. 5.

Τρίτον δὲ αἱ οὐσίαι, ὧν. 1. αἱ δυνάμεις εἰσὶν αὗται, πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ ἀὴρ καὶ γῆ, 2. διαφέρουσι δ᾽ αὗται τῶν δυναμέων, αἱ μὲν γὰρ. 3. οὐσίαι ἐν τόπῳ φθείρονται ἐξ ἀλλήλων, αἱ δὲ δυνάμεις οὔτε φθείρονται οὔτε γίνονται, λόγοι γὰρ ἀσώματοι τυγχάνουσι τούτων.

1. in Ioan. deeſt vſq; ad πῦρ 2. *Il.* ad καὶ 3. B. non habet γάρ. & V. l. οὖν non γάρ.

TErtium verò ſubſtātia, quarum potentia ſunt ipſa, ignis, & aqua, & aer, & terra: differunt verò ipſa à potentijs, ſubſtantiæ enim in loco corrūpuntur inuicem, potētia verò neq; corrumpuntur, nec generantur, rationes enim incorporeæ ſunt harum.

PARAPHRASIS.

AC tertio tandem loco recensentur substantiæ, quas prędictæ contrarietates, veluti propriæ facultates, concomitantur, & hæ sunt ignis, aer, aqua & terra; inter quas, & earum facultates hoc viget discrimen, quod ipsæ se mutuo in loco interimunt, at hæc nec oriuntur, nec intereunt, eo quia incorporeas sortitæ sunt rationes.

COMMENTARIVS.

DVo præmisit auctor, quæ in inferiori vniuersi parte rerum ortui inseruiebant & interitui, nunc tertium addit, ac postremum, quod ex ijs constituitur, vt inde primorum corporum educta natura, quanam ratione in vniuerso mixtorum ortus contingat, facilè appareat. & tertiũ huiusmodi docet esse substantias, quarũ facultates *præc. textu.* modò sunt enumeratæ; quæ sunt quatuor vocata elementa, vt verbis philosophi vtar 2. *de gen. t. p. & 4.* quo loci ea loquendi forma vtebatur, quia de illis nedum determinauerat, ac præterea multa cum exprimat hæc vox elementum *met. 5. t. 4.* vt appareret ipsum prima corpora simplicia considerare, quæ vulgò elementa nuncupabantur. ea verò docet esse ignem, aerem, aquam & terram, quem elementorum numerum ante Ocellum Homerus ingeniosissimè expressit, Plutarcho teste, & post illum asseruit Arist. *in lib.*

Cur Ari. dixerit vocata elementa.

Ea quænam sint.

In libro de Homero de plac. l. 1. c. 3. egl. phys. l. 1. c. 13.

lib. de cęlo, generat. & alibi. in, eoq; plurimi consense-runt apud Plutarchum, & Stob.

Qui quattuor ex rebus posse omnia rentur

Ex igni, terra atq; anima procrescere, & imbri.

Lucr. rer. nat. l. 1.

hunc quinimo eũdem entium ordinem, quæ vna coale-scunt, vt res producantur, complectebatur Arist. 2. *de gen.* 6. dicens ponendam materiam quandam ἀλλὰ ταύτην οὐ χωριστήν, ἀλλ' ἀεὶ μετ' ἐναντιώσεως ἐξ ἧς γίνεται τὰ καλούμενα στοιχεῖα. (*sed hanc non separabilem, sed semper cum contrarietate, ex qua generantur vocata ele-menta*) elegantissimè pariter Timæus imitabatur, dum ait ἀρχαὶ μὲν ὧν τῶν γενομένων ὡς μὲν ὑποκείμενον ἁ ὕλα, ὡς δὲ λόγος μορφᾶς τὸ εἶδος. ἀπογεννάματα δὲ τουτέων ἐστὶ τὰ σώματα γᾶ τε, καὶ ὕδωρ, ἄηρ τε, καὶ πῦρ. (*rerũ crea-tarum vt subiectum, est materia: vt ratio, proportioq; for-ma, idea; harum autem fętus corpora, nimirum terra, a-qua, aer, & ignis.*) Sed initabit fortasse quispiam, non-ne materia est substantia, & contrarietates pariter sunt substantiæ hic, vbi assumuntur veluti elementorum formæ; & tamen substantias sola elementa videtur hic auctor vocare? quidquid sit de his contrarietatibus ad hoc enim pręsentis loci non fertur speculatio, materia certe, & forma substantialis elementorum, inter substan-tias collocandæ; cum ex nõ substantijs fieri substantiam sit impossibile 1. *phys.* 52. & licet Ocellus (quod ex nul-lo licet conijcere) Parmenidis, & Melissi omnia vnum asserentis sententiam sequutus fuisset, quæ recensetur, ac euertitur à philos. 1. *phys.* 49. *& seq. ac met.* 1. *sum.* 2. *c.* 4. vnde contrarietates has, seu formas elementorum à numerò substantiæ oporteret excludere, materiã cer-tè cum omnibus subijciat hic *t.* 3. eam à substantiæ serie non arcerbit, eoq; magis, quod ipsam naturam esse om-nes asserebãt antiqui, quod eorum pleriq; de forma ne-garunt,

De ani. mundi.

Dubitatio.

garunt. 2. *phys. t. 7. & seqq.* quare dicendum arbitror sola elementa hic substantiæ nomine insignita, non vt cætera ad accidentiũ naturam reijcerentur, at quia cõpositis tantũ modo substantiæ nomen adscribere consueuerunt philosophi, quatenus illę tantum propria substantiæ munia exercent, dum solæ reliquis substent, ac cætera omnia sustineant *in prędic. c. de subst.* idq; testatur Arist. qui *ibid.* substantiæ proprietates dum recenseret, non esse in subiecto maximè proprium substantiæ negabat, quia iuxta huius conditiones de quibus *in prædicab. c. de proprio, & top.* 5. *c.* 1. soli nõ inerat, cũ substãtialibus etiã cõpeteret differentijs, ac si istæ apud philosophos nomẽ substãtiæ sibi propriè nõ vindicarent. Horum vero elementorũ discrimen assignat, quo ab allatis contrarietatibus longè differũt, quas hic vocat potestates, quia per eas veluti sibi insitas facultates in se mutuo agunt, alterationes, ac mutationes progignunt vt *præc. textu* dicebatur, & docet, quod substantiæ, aer. s. terra, & huiusmodi *in loco corrumpantur inuicem*, potentiæ verò nempe calidum &c. *neq; corrumpuntur, nec generantur*: ac discriminis huius rationem assignãs, vt indicat dictio γὰρ, subdit, quòd harum *sunt incorporea rationes*. nullus certè locus difficilior in Ocello occurrit, calidum enim &c. mox contrarietates nuncupauit, quare se inuicem iuxta naturam contrariorum periment, qua igitur ratione eas hic negat corrumpi? & *mox t.* 12. *& seqq.* humorem aeris docebit perimere ignis siccitatem, & sic de singulis, imò per interitum vnius ex his qualitatibus contrarijs elementum concomitantibus, ipsum in aliud elementum dicet immutari. ri. hic subsisterem libẽter & tibi, Lector, sensum auctoris perquirendum relinquerem, vt tamen vniuersus textus commentarijs illustretur, quid sentio, proferam,

Solutio.

Compositũ tantũ propriè substantia.

Contradictio in dictis auctoris.

eoq; magis quod me ad id videatur inuitare philosophus, vt tibi speculandi nec ignobilis conferatur occasio, dicebat enim met. 2. t. 2. οὐ μόνον χάριν ἔχειν δίκαιον τούτοις, ὧν ἄν τις κοινωνήσαι ταῖς δόξαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔτι ἐπιπολαιότερον ἀποφηναμένοις. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι συμβάλλονταί τι, τὴν γὰρ ἕξιν προήσκησαν ἡμῶν. (*non solum illis, agendæ sunt gratiæ, quorum opinionibus quis acquiescet sed illis qui superficietenus dixerunt. conferunt enim aliquid etiam isti: habitum namque nostrum exercuerunt.*) arbitrarer ego mentem auctoris hic esse, elementum puta ignem differre à calido, & sicco, quæ sunt illius potestates, quod ille gignatur, & intereat, vt vnicuiq; patet, at quę in eo est siccitas, & caliditas verè, & propriè non dicitur interire, nec etiā gigni: non quòd & hæ non acquirant esse, ac transeant ad non esse, sed quia reuera eorum transitus ad esse, & inde ad non esse, ortus & interitus nomen non promereantur. quod vt faciliùs intelligatur, ne pigeat arbitrari, & in hoc Aristotelem imitari Ocellum, vt in plerisq; præstitit, ac illico, quæ nunc assero, apertissimè elucescent: quod vt fiat, altius repetito principio, obseruandum, quòd licet actio semper succedat ratione formæ agenti insitæ, tamen non formæ, sed composito attribuitur actio, eo quia ipsum est principium, quod elicit operationem, talis verò forma non producit opus, at ipsum agens per illam. hoc perpendens Arist. dixit *met.* 1. *t.* 1. actiones esse compositi, quod etiam videtur affirmare 1. *de an.* 64. & sicuti actionem attribuit non formæ, sed composito, sic quoque eidem ortum attribuit, ac interitum, at illius incapacem profitetur formam ipsam; quod ne à me inuentum quispiam arbitretur, vel ab Arist. incautè prelatum, is Arist. legat *met.* 8. *t.* 8. quo loci dicebat Τὸ εἶδος οὐθεὶς ποιεῖ οὐδὲ γεννᾶται, ἀλλὰ

Soluitur dubitatio.

Actio est compositi non formę.

Forma nec oritur nec interit.

ἀλλὰ ποιεῖται τόδε, γίγνεται δὲ τὸ ἐκ τούτων. (*formam nullus facit, neq; generatur, sed efficitur hoc, fit autem quod ex his.*) quare cum formas videamus incipere esse, nulla enim ipsarum præcedit tempore compositum, quod ex ea conficitur, ac eas dissoluto composito transire ad non esse, vno excepto intellectu 12. *met.* 16. & *seq.* & tamen statuatur formas non generari, neq; corrumpi, patet quòd in via peripatetica continget, eas, si sint oppositæ, in se agendo destrui, nec tamen propriè corrumpi, eo fere pacto, quo 8. *phys.* 46. dicebatur indiuisibilia posse aliquando esse, & aliquando non esse absq; eo quòd generarentur, & interirent, & 1. *cæli* 112. aliqua dicebatur, cum prius non forent, inde esse ἄνευ τοῦ γίνεσθαι (*absq; eo quod generetur*) huic igitur si placeat insistere doctrinæ, crediderim illi innixum Ocellum modò docuisse substantias differre à formis hisce contrarijs, quòd illæ intereant, hæ verò nequaquam, quas licèt videamus per mutuam actionem se abolere, idq; ins, dicatur, ac ijs attribuatur corruptio, dicendum illud impropriè positum, assumendo interitum pro eo statu, quo vergunt ad non esse; at hic vbi propriè assignatur in hoc discrimen inter substantias, & tales contrarietates, iure dici eas ortu carere, & interitu. & hæc ab Ocelli mente non abhorrere nobis dictat modus loquendi ipsius, quia tribuens interitum elementis, dicebat corrumpi *in loco*: quia .s. corpora pereunt in loco, in quo sunt, & in loco pariter producuntur; at id non contingit in formis, ac præcipuè accidentalibus, quales sunt hæ inter qualitates locatæ 5. *met.* 19. siquidem illę non in loco, sed in subiecto producūtur, & acquirūt, ac amittunt esse. vt enim non sunt verè entia accidentia sed entis entia, *met.* 4. *t.* 2. sic nō verè dicuntur esse, sed potius inesse: & quid tale respexisse auctorem, vel ex eo

Forma nūquam præcedit compositum.

licet colligere, quod huius addens discriminis rationem, dicebat, *rationes enim incorporeæ sunt harum*: si enim contrarietates non dicuntur oriri, nec interire, quia eorum rationes corpus non claudunt, sunt enim qualitates, ideoq, corporeo, nec incorporeo gaudebunt, cum talia sint substantiarum differentiæ ex Poriph. *c. de specie*: & diuersorum generum quorum vnum sub altero non collocetur diuersæ sunt specie differentiæ *antepræd. c.* 4. & cauete, ne considerantes qualitatum sectionem penes scholasticos in reales, & intentionales, eas verè corporeas dici posse arbitremini: nõ.n. participes sunt corporis, à quo queant denominari, at potius illarum particeps est corpus.) iam patet, quòd compositis tantummodo ex materia, & forma, & ideo corporibus verum attribuit ortum & interitum. Quod si alicui hæc nõ arrideat expositio, tunc ad alterũ ex duobus antiquorũ placitis cõfugiendo, alterũq; Ocello adscribẽdo, facilè hũc licebit locum exponere. prius sit, ex antiquis plures sola corpora entia dixisse. testis sit Arist. qui de vacuo veterũ sententias, dum recenseret 4. *phys.* 52. dicebat οἰόμενοι δὲ τὸ ὂν ἅπαν εἶναι σῶμα (*æstimantes autem omne quòd est (corpus esse.)* quare per ortum in ens per interitum in non ens mutatio ex ente cum fiat, & hic contrarietates à corporũ natura segregẽtur, iure verus ortus, ac interitus ab ijs secludetur. Alterum sit, ꝙ duplex sit generatio, ac corruptio, alia dicta simpliciter, cuius terminus est substantia, alia verò dicta secundum quid, qua ens secundùm quid accidens. *s. met.* 4. *t.* 2. *& met.* 9. *t.* 1. progignitur: quod sequitur dogma philosophus 1. *de gen.* 18. *&* 1. *phys* 62. cum igitur substantias Auctor hic statuat esse elementa, quod non adscribit contrarietatibus; illa simpliciter, hæ nequaquam, orientur, & interibunt. & ita veritati consona erunt, quæ hoc textu tradũtur,

Alter modus respõdendi.

Alter modus respõdendi

Generatio dupl.

tur, quòd si *in seqq. text.* ens interire dicitur: ibi de interitu secundum quid est sermo, quem ab ijs arcere voluit Occellus, modo diserens de propriè, & simpliciter dicto ortu, ac interitu, qui licet succedat ratione pugnæ contrarietatum, ijs tamen non adscribitur, at composito; sicuti omnis actio licet succedat ratione formæ 3. *phys.* 17. non tamen formæ, sed composito ipsi attribuitur. & ita primum cum sit materia, alterum cõtrarietates, iam postremum erunt substantiæ, videlicet elementa, quæ propriè cum oriantur, & intereant, iam mutabuntur, vt latiùs etiam *seq. textu* exhibebit auctor, quò loci singula hęc Peripateticis cõsona principijs apparebunt. Tradita verò in textu si quis cõtempletur, longè facilius institutam aboleri potuisse dubitationem cogitabit, asserendo Ocellum noluisse ibi à contrarietatibus ortum, ac interitum simpliciter remouere, sed mutuam tantummodo inter eas generationem, quam in elementis tamen contingere seqq. text. suadebit, & idcirco vsum fuisse dictione ἐξ ἀλλήλων *(inuicem)* & huic expositioni plerosq; reor prima facie adhęsuros, quia veritati consona, & Auctoris menti videatur *seqq. textu* dicentis, inuicem elementa mutari, non verò contrarietates: at quia hic dicendi modus non omnino à difficultatibus est immunis, eam in seq. textu diligenti examine prosequemur. Hæc verò eadem corpora, elementa quoque Pythagoreas nuncupauit, & huic eidem numero, quaternarij intuitu, quem vbiq; quærere, ac inuenire gestiebant, Pythagoræi semper adhæserunt, Aristoteles, vbique videtur acquieuisse: qui congruam ipsius rationem à tangibilium complexu qualitatum, profundè. 2. *de gen.* 16. è motricibus quoque qualitatibus, ingeniosè 2. *cæli* 18. & 19. & tandem ex ea, quam Vniuersi series in ijs exigebat, æqualitate *meteor.* 1. *sum.* 1. *c.* 3. acutè

Laert. in eius vita Hierocl. carm. 47. Elementa cur quatuor apud Arist.

eduxit. cuius numeri necessitatem pariter in vniuerso, eleganter sanè *in Timæo* ex eo eruebat Plato, quod corporeũ ipsum esse, visuique, ac tactui occurrere oportebat: ideoq; ignem exigebat, vt huius ope conspiceretur; indeq; terram, quia quidpiam, nisi solidum sit, tangi non potest, nilq; solidum erit, quod terra destituatur. & quoniam duo sola cohærere videtur impossibile, nisi communi connectantur vinculo, & illud tantùm huic longè aptissimum muneri videtur dicendum, cuius virtute, ea quæ prius erant seiuncta, ita iunguntur, vt nedum inter se, at cum eodem etiam vnum quid maximè perficiant: ideo aliquid huiusmodi præter ignem & terram in vniuerso cum exigeretur, alia duo elementa à diuina prouidentia produci oportuit, aerem scilicet, ac aquam, vt nedum latitudine, at profunditate vlteriùs prædita vniuersi moles firmiùs connecteretur; duo vincula, ad id operis peragendum solidis exigentibus, vt apte vinculum extremo vnicuique similitudinis ratione cohęreat; ideoq; aeri aqua superaddita, ad quam tellus eadem se habeat ratione, qua ignis ad aerem, eademq; proportione aer, & aqua se mutuò respicerent, vt qualitates elementorum inferiùs recensendæ aptissimè indicabunt: indeq; vniuersi conflatum corpus, quod tam præstanti fædere aptissimè vbiq; cohæreret: cuius numeri similes è Pythagoręis Platonicisq; deductas principijs alias rationes quisquis exposcit; Ficinũ cõsulat, easdem in Timæi Platonici commentario eruditissimè referentem.

Curapud Platone.

pap.20.& seqq.

Qualitates actiuæ, & passiuæ recensentur.

Text. VI.

Τῶν δὲ τεσσάρων, τὸ μὲν θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ὡς αἰτία καὶ ποιητικά· τὸ δὲ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν, ὡς ὕλη καὶ παθητικά. πρῶτον δὲ ὕλη τὸ πανδεχές. κοινὸν γὰρ ὑπόκειται πᾶσιν. ὥστε πρῶτον τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητὸν ἀρχή. δεύτερον δὲ ἐναντιώσεις, οἷον θερμότητος καὶ ψυχρότητος καὶ ὑγρότητος καὶ ξηρότητος. τρίτον δὲ 1. αἱ οὐσίαι, πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆ καὶ ἀὴρ, ταῦτα γὰρ μεταβάλλουσιν ὡς ἄλληλα, αἱ δὲ ἐναντιώσεις οὐ. 2. μεταβάλλουσι.

Qvattuor verò calidũ quidem & frigidũ vt causa & actiua; humidũ verò & siccum vt materia & passiua. primò autem materia omnia suscipit, nãq; omnibus communiter subijcitur, quare primum potentia corpus sensile principium. secundum verò contrarietates, vt caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis. tertium verò substantiæ ignis & aqua & terra & aer: hæc enim adinuicem mutantur, contrarietates verò non mutantur.

1. N. non habet αἱ οὐσίαι im ex lou.

2. V. non habet. οὐ vide comment. in fine.

PARAPHRASIS.

INter quas contrarietates calidum & frigidum causæ & actiui, humidum verò & siccum materiæ & passiui exercent rationẽ. quare tria in rebus occurrent, primò scilicet materia, quæ omnia suscipit, omnium siquidem est commune subiectum, sicq; primum prin-

cipium est potestate corpus sensile. inde contrarietates, nempe calor, frigus, humor, & siccitas. ac postremò substantiæ videlicet ignis, aqua, terra, & aer, quæ corpora inuicem immutantur, quod in contrarietatibus ipsis non contingit.

COMMENTARIVS.

Connexio cum præced. EA in præced. Auctor cum enumerauerit, quæ ortus, & interitus in inferiori regione vera dixerat principia, & inter hæc colorem, frigus, humorem, ac siccitatem recensuerit: ne quis eorum singulis pariter adscriptum contrarietatis nomen obseruans, eodẽ quoq; pacto principij munia obire cogitaret, eas longè diuersa ratione id opus exercere nunc suadet, indeq; *hoc cap.* hucusque tradita eleganti claudit epilogo, vt ad explicandam elementorum naturam facilior nobis via sternatur. hoc igitur inter prædictas qualitates vigere obseruat discrimen, quod calidum & frigidum causę &

Qualitatũ diuisio. actiui, humidum verò & siccum materiæ & passiui in-

Actiuę qualitates cur dicantur causæ. duant rationem. Actiuis verò qualitatibus causæ nomen adscripsit: eo quia 1. *tex.* causæ actionem tribuerat; imo causæ nomen effectrici tantùm, è sententia Ocelli videtur attribuendũ, non materiæ: quia hæc est principium

Inf. in lib. de lege. ex quo res fiunt 1. *phys.* 81. causam verò definiebat Ocellus esse *δι' ὃ γίγνεταί τι (per quam fit aliquid)* imo rectè si placeat philosophari, licet materiam pari ferè cum cæteris ratione causæ nomen, ac vires sibi vindicare intueamur, illi tamen patientis potius, & effectiuo

Efficiens est verè causa. principio, agentis ratio peculiari quopiam vsu videtur attribui. idq; fortè respiciebat philos. dum præter vni-

uersa-

uersalia principia in vnoquoq; entium genere propria etiam requiri edoceret, inde intellectus agentis necessitatem in intellectiua educturus: dicebat enim ἐν πάσῃ τῇ φύσει ἐστί τι, τὸ μὲν ὕλη ἑκάστῳ γένει τοῦτο δὲ ὅτι πάντα δυνάμει ἐκεῖνα, ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον καὶ ποιητικὸν (*in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuiq; generi, id autem est quod potentia omnia illa, alterum autem causa & factiuum.*) *3. de an.* 17. quare non immerito actiuas qualitates causas nuncupauit. iure pariter qualitatibus passiuis materiæ vices assignat; quia *ib.* subiecti proprium docuerat esse pati, quod materiæ quoque tribuebat philosophus 2. *de ortu* 53. hanc pariter qualitatum sectionem amplexus est Arist. *meteor.* 4. *c.* 1. vbi ex eorum operibus iure calidum & frigidum inter actiuas, humidum verò & siccum inter passiuas qualitates collocari inferebat, quod pariter ex eorum definitionibus colligi monebat 2. *de ortu*. 8. quatenus calidi proprium munus obseruabat esse, ea quæ sunt eiusdem generis congregare, frigidi verò ea quæ sunt diuersi generis. hoc enim cum partes adstringat, vt in glacie intuemur, à circumferentia certè ad centrum mouebit, ac ideo omnia cuiusque sint generis connectere videbitur. illius verò munus cum sit potius dissoluere, à centro ad circumferentiam ex opposito mouebit: ideoq; ad hanc tenues partes cum facillimè excitentur, ab his crassiores segregari continget, quarum etiam, similium veluti partium connexio in centro occurret: huiusmodi verò opera, calidum & frigidum agere, apertissimè inferunt, cuius oppositum humidi & sicci *ibid.* recensitæ testantur definitiones, dum illud facilè, hoc verò difficilimè termino alieno coarctetur; quia hoc solidis, illud vero fluentibus vndequaq; partibus constitui contingat, quæ certè humidum & siccum passioni dedita lucidissimè osten-

Calidum & frigidũ cur actiuæ qualitates, humidum vero, & siccum passiuæ.

Calidi, & frigidi cõditiones.

Humidi & siccia.

Humidũ, & ſiccũ qua ratione.

oſtentent. hæc verò non ita aſſeruntur, ac ſi ita humidum, & ſiccum ab actione arceantur, quod eam inuicem non exerceant omnibus attributam contrarijs, quæ mutuò ſe expellere cum conſueuerint *met.* 5. 16. inuicem profectò vt agant, & patiantur 1. *de gen.* 51, oportebit, vnde Ouid. canebat.

Metam. 1

Frigida pugnabant, calidis humentia ſiccis,
Mollia cum duris, ſine pondere habentia pondus.

ſed eatenus Ocellus, & inde Ariſt. prædictis qualitatibus hæc munia collata aſſeruere, quatenus ſi mixta corpora accipiamus, quæ ex elementis, ſeu potius eorũ virtutibus coaleſcunt. 2. *de p. an. c.* 1. in ijs calor & frigus agẽtis, humor verò & ſiccitas patiẽtis potius ac materiæ vices gerant, vt abundè 4. *meteor. d. c.* 1. indicatur. Hac vero qualitatum ſectione tradita, ea, quæ in parte adſunt, in qua ortus aſſiduè, ac interitus exercentur, ſparſim hucuſq; enumerata exacto colligit epilogo; & in rerum ortu primo materiam recolit adeſſe, quæ cuncta ſuſcipiat, & ſingulis veluti commune ſubiectum, & primum corpus poteſtate ſenſile ſubſidat: & hac potiſſimum ratione ortus dicenda ſit principium: eam verò poteſtate ſenſilem dicit, eo quia annexam gerit facultatem ad ſuſcipiendas contrarietates, quæ actu qualitates dicuntur 2. *de ortu*. 8. & 2. *de an.* 108. Alterum verò quod neceſſariò rerum ortus expoſcit, ſunt quatuor modò recenſitæ qualitates, ac poſtremò ſuccedunt aqua, ignis, terra, & aer: quæ corpora inuicem mutari obſeruat, quod in prædictis qualitatibus docet non cõtingere, hoc idem eadem ſerie expreſſit philoſ. 2. *de ortu* 8. quò loci ait, ὥστε πρῶτον μὲν τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητὸν ἀρχή. δεύτερον δὲ αἱ ἐναντιώσεις. λέγω δὲ οἷον θερμότης καὶ ψυχρότης. τρίτον δὲ ἤδη πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ τὰ τοιαῦτα, ταῦτα μὲν γὰρ μεταβάλλει εἰς ἄλληλα καὶ οὐχ ὡς Εμπε-

δο-

δοκλῆς, καὶ ἕτεροι λέγουσιν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ἀλλοίωσις. αἱ δ' ἐναντιώσεις οὐ μεταβάλλουσι. (*quapropter primum quidem potentia corpus sensibile principium est: secundum autem contrarietates: dico autem vt caliditas, & frigiditas: tertium autem iam ignis, & aqua, & talia. hæc enim transmutantur in se inuicem, &, non vt Empedocles, & alij dicunt, neq; enim esset alteratio. contrarietates autem non transmutantur.*) eam verò Empedoclis sententiam latè *ib.* 37 & 1. *de ortu t.* 1. & *seqq.* recensuit. Timæus quoque videtur amplexus, dum contrarietatibus tantum omissis, & earum loco ideæ attributo dicebat ἀρχαὶ μὲν οὖν τῶν γεννωμένων ὡς μὲν ὑποκείμενον ἁ ὕλα. ὡς δὲ λόγος μορφᾶς τὸ εἶδος ἀπογεννάματα δὲ τουτέων ἐστὶ τὰ σώματα, γᾶ τε καὶ ὕδωρ, ἀήρ τε, καὶ πῦρ. *rerum igitur creatarum vt subiectum est materia, veluti autem ratio, proportioq; formæ est idea, harum autem fætus corpora, nimirum terra, aqua, aer, & ignis.*) Postrema tamen textus verba à philosopho etiam *d. t.* 6. approbata non modicam videntur excitare difficultatem. Quonam enim pacto contrarietates mutuò dicemus non immutari, at elementa tantum modo: cum inter corpora, ratione contrarietatatis quælibet succedat actio 2. *de ortu* 24. quæ tunc tantum adest, cum calidum v.g. aeris, frigidum aquæ immutarit, & sic de singulis. *ib.* 25. & ignem, vt ignis est nil agere, nec pati, sed tantùm prout illi contrarietas inest, dicatur *de sensu & sens. c.* 4. quanam imò ratione elemētum in aliud immutari asseremus, quin pariter eiusdem qualitatum mutatio non contingat? vt enim illa non ita euenit, quòd simul aqua sit, & aer 2. *de gen.* 31. ita nec etiam, quòd simul calidum sit, ac frigidum; & ideò vt aqua in aerem, ita calidum in frigidum dicemus immutari, & è conuerso. eo q; magis quòd vnumquodq;

[illegible]

Difficultas in præc. textu excitata rursum agitatur.

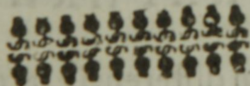
quodq; ex contrario fieri primum veluti naturalis disciplinæ principium statuitur 1.*phys*.43.*& seqq.* Certissimum profectò est dogma, contraria inuicem immutari, & contrarietatum benefitio elementa ipsa, quæcumq; imò corpora pugnas exercere: hinc tamen non sequitur contrarietates immutari. sunt illæ sanè quarum opera alteratio succedit, & immutatio, illius tamen ipsæ sunt incapaces, quia subiectis tantũ, vt superius monebam, non formis mutatio adscribitur, neque qualitatibus, quæ potius mutationis termini dicuntur. cauendum tamen, ne quis contrarietates in abstracto conceptas, cum ijsdem in concreto assumptis confundat: hæ siquidem ratione subiecti, quod claudunt, & in propria conditione complectuntur, mutationem subire videntur, quod ijs adscribi non potest, ac ideò contraria, non verò contrarietates inuicem verè dicemus immutari, sed harum ratione in subiectis ipsis pugnas, & mutationes semper occurrere: ac ideò obseruandum neq; Ocellum. nec Arist. contrarij nomen, sed contrarietatis in hac materia vsurpasse, nec calidũ, vel frigidũ, at calorẽ potius, ac frigus, per quæ non subiectũ, quod ijs potiretur, sed potius contrariæ formæ indicãtur. hanc verò nobis apertè doctrinã exbet philos. dum motus naturam ingeniosissimè describens, *phys*.5.*t*.3. cũ obseruasset in motu adesse subiectum, quod mouetur, terminum à quo, & formam, ad quam ferebatur, ac tandem locum, in quo motus exercetur, & huius exemplum veritatis in ligno proferret, subdebat ἡ δὲ κίνησις δῆλον ὅτι ἐν τῷ ξύλῳ οὐκ ἐν τῷ εἴδει. οὔτε γὰρ κινεῖ οὔτε κινεῖται τὸ εἶδος, ἢ ὁ τόπος ἢ τὸ τοιόνδε *motus manifestum est, quod in ligno est, non in forma neq; enim mouet, neq; mouetur forma, aut locus, aut ipsum tantum)* imò hæc omnia *ib.t.*5. docebat immobilia,

Contrarietates non immutari quomodo intelligendũ. *Hoc c.*1.1

Forma, locus, & qualitas non mouetur.

bilia, dicens τὰ δὲ εἴδη, καὶ τὰ πάθη, καὶ ὁ τόπος εἰς ἃ κινοῦνται τὰ κινούμενα ἀκίνητα ἐστιν. (*formæ autem, & paſſiones, & locus, ad quæ mouentur ea, quæ mouentur immobilia ſunt.*) Si igitur formæ, ad quas eſt motus, motu non ſunt præditæ, imò immobiles, quas hic contrarietatis nomine videmus expreſſas, quid mirum per celebres hoſce viros eas inuicem immutari, negare? & hinc quoque tradita præc. textu non leuiter confirmabuntur. Quod ſi malit quiſpiam, vt tot euitentur ambages à vulgata lectione Ocelli recedere, ac illam ſequi, quam hunc referēs locum Stobæus recenſebat, nullus ſupererit prædictæ dubitationi locus. Ocelli. n. apud ipſum verba cum hæc ſint. ταῦτα γὰρ μεταβάλλοντ' ἐς ἄλληλα, αἱ δὲ ἐναντιώσιες μεταβάλλοντι (*hæc enim inter ſe mutantur, cōtrarijs mutantibus.*) cui adheret M. S. codex Vaticanæ antiquus, in quo legitur αἱ δὲ ἐναντιώσεις μεταβάλλουσι. (*contrarietates verò immutant*) vt in var. lect. in margine num. 2. adnotabamus, quis ibi apertam proferri veritatem dubitet, dum mutari inuicem elementa doceat auctor contrarietatum ratione, vt ſcilicet earum vi immutentur, quatenus vnius elementi qualitate eam, quæ alteri adhæret, ſuperante, ſequitur immutatio, vt 2. *de ortu* 25. dicitur, vbi *t.* 24. non aliunde profitebatur Ariſtoteles elemēta omnia inuicem immutari, quàm quia ἔχει ἐναντίωσιν εἰς ἄλληλα (*omnia inuicem habent contrarietatem.*

Egl. phyſ. l. 1. c. 42. Textus emendatur.

Differentiæ corporum in priores, & posteriores diuiduntur.

Text. 7.

Αἱ δὲ διαφοραὶ τῶν σωμάτων δύο, αἱ μὲν γάρ εἰσι τῶν πρώτων, αἱ δὲ τῶν γενομένων ἐκ τούτων. θερμὸν μὲν γάρ καὶ ψυχρὸν, καὶ ὑγρὸν καὶ ξηρὸν τῶν πρώτων. τὸ δὲ βαρὺ καὶ κοῦφον καὶ πυκνὸν καὶ μανὸν τῶν γινομένων ἐκ τούτων. τυγχάνουσι δὲ αἱ πᾶσαι δέκα ἕξ. θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ὑγρὸν καὶ ξηρὸν, 1. βαρὺ καὶ κοῦφον, ἀραιὸν καὶ πυκνὸν, λεῖον καὶ τραχὺ, 2. σκληρὸν καὶ μαλακὸν, λεπτὸν καὶ παχὺ, ὀξὺ καὶ ἀμβλύ. τούτων δὲ γνωστικὴ 3. καὶ κριτικὴ πάντων ἁφή. διὸ καὶ τὸ πρῶτον σῶμα, ἐν ᾧ διαφοραὶ αὗται, δυνάμει αἰσθητὸν 4. ἐστι πρὸς ἁφήν.

1 VV & B. ante quamcũque qualitatem apponũt καὶ.
2 hæ desunt in textu N. vsq; ad ὀξὺ. ad ex VV. & B.
3. V. & B. legunt γνωστικὴν &c.
4. H. αἰσθητικὸν, im. ex V. & B.

AT corporum differentiæ in duplici sunt genere collocatæ, aliæ siquidem sunt priorũ, aliæ verò ex his prodeuntium. calidum quidem, & frigidum, & humidum, & siccum: priorum, graue verò & leue, densum, & rarum, prodeuntiũ ex primis. Sunt verò omnes sexdecim, calidum, & frigidum, humidum, & siccum, graue, & leue, rarum, & densum, lene, & asperum, acutum, & obtusum; has verò omnes indicat, & cognoscit tactus, & propterea primum corpus, in quo differentiæ ipsæ, potentia sensile per tactum.

PARAPHRASIS.

CORporum differentiæ in duplici genere collocantur, aliæ siquidẽ sunt primæ, aliæ verò ex primis progenitæ. inter priores ca-

calidum, frigidum, humidum, & ſiccum recenſentur: at graue, leue, denſum, & rarum & huiuſmodi prodeunt ex primis. quòd ſi tàm has, quàm priores ſimul placeat enumerare, iam ſexdecim aderunt, calidum ſcilicet, & frigidum, ſiccum, & humidum, graue, & leue, rarum, & denſum, lene, & aſperum, acutum, & obtuſum, quas omnes differentias percipit, & iudicat tactus, ideoq; primum corpus, cui hæ inſunt, inter obiecta tangibilia collocatur.

COMMENTARIVS.

Contrarietates inter ortus primordia cum locaſſet, eaſque quatuor eſſe in pręced. recenſuiſſet, quæ tactui occurrant: longe plures eſſe facillimum erat vnicuiq; aſſerere, ſicque vel omnino falſam, vel ſaltem imperfectam iam traditam qualitatum ſectionem ſuſpicari. Ocellus ideò & reliquas enumerat qualitates, ac ſimul primatum nequaquam ſibi vendicare cum eruditè profiteatur, eas iure eò loci omiſſas teſtatur, in quo non qualitates ſimpliciter, at veluti rerum ortus, ac interitus principia collocabantur. Tangibiles igitur has corporum differentias, quas ſubſtantiarum, quæ mouentur Πάθη (*paſſiones*) dicebat Ariſt. *met.* 5. 19. idcirco monet auctor, alias eſſe τῶν πρώτων, alias verò τῶν γινομένων ἐκ τούτων, quæ verba duplicem ſortiri interpretationem cum valeant, vel quòd ſ earum aliæ ſint principes, aliæ verò ex ijs ortæ; vel quòd aliæ primorum ſint corporum differentiæ,

Tangibilium qualitatũ aliæ ſunt principes aliæ vero ex ijs ortæ.

aliæ

aliæ verò illorum potius, quæ ex ijs prodeunt, qualia sunt mixta: priori malim adhęrere, quàm huic posteriori, quæ prima facie occurrit vocem πρώτων (*primorum*) ad vocem σωμάτων (*corporum*) referendo: eo quia & veritati, & auctoris doctrinæ illam magis consonam comperio. Veritati quidem, quia leue, & graue non secundis tantummodo, at primis etiam corporibus adscripta intuemur, & tam congrua contemplatione, vt inde primorum corporum numeri elegãtem eductam 2. *cæli* 18. videamus rationem. Auctoris verò magis consonam doctrinæ pariter dixi, quia seq. textu primis quoq; corporibus has qualitates adscriptas aspicio. in Peripatetica verò schola ne minimum quidem huic permittit dubirationi locum verè tradendis dogmatibus aptissimum Aristotelis eloquium, hic enim 2. *de gen. t.* 8. *&* 9. calidum frigidum, humidum ac siccum dum enumerasset, *ibid. t.* 10. reliquas, quæ tactui occurrunt, qualitates ab ijsdem prodire docuit. huic igitur inhærendo expositioni, recensitas in præced. contrarietates principes esse docet qualitates; graue verò & leue, rarum ac densum, cæterasque huiusmodi ex ijs prodijsse. Quarum omnium perfecta nobis vt accedat cognitio, eas in textu enumeraturus, sexdecim esse monet, quare à codice, quem edidit Nogarola recedendum, in quo duodecim tantùm recensentur, dum σκληρὸν, μαλακὸν, λεπτὸν, παχυ (*durum, molle, tenue & crassum*) quæ ex Vaticanis & C. V. Thomæ Bartolini codicibus MSS. adiddimus, vel textus deprauati vitio, vel impressoris incuria, quod potius crediderim, videam omissa, æ verò sunt grauitas & leuitas, densitas, & raritas, leuor & asperitas, durities ac mollities, tenuitas & crassitudo, acumen tandem ac obtusitas, quæ prædictis quatuor primis si superaddãtur, iam

Graue, & leue tum primis, tum secundis corporibus insunt.

Sexdecim sunt qualitates tangibiles.

erunt sexdecim. hasq; singulas è principibus illis prodire, vel leuis inductio satis ostentat: calidi enim & sicci fætum esse leuitatem, è contra humidi & frigidi grauitatem, ignis & terræ nedum natura, at vniuscuiusq; mixti abundè testatur. tenue verò ad humidum reduci inde elucescit, quòd humorem, quia proprio caret termino, continens facillimè replere, & quia fluxibile, id à quo tangitur, ocyssimè sectari conspicimus: quibus certè præditum conditionibus vt plurimum tenue corpus, suæ tenuitatis ratione minimum quodcunq; corpus ita ingreditur, vt totum toti nesciat non adhęrere. & eadem ratione à sicco pendebit crassum, dum contrarios effectus cōtrarias sibi causas vindicare (si tamen eas, quæ per se dicũtur causę contemplemur *phys.* 2.33. *&* 5 *met. t.* 2. dum per accidens oppositos effectus eadem causa producere consueuerit *ibid.* 30.) sit vnicuiq; notissimum. molle pariter, vt 2. *de ortu.* 10. exprimitur ab humido oriri vel illa dum tangitur, in se ipsum fuga suadet, quàm illi humoris haud dubiè copia confert, à quo pariter assequitur vt tangenti facillimè cedat, licet ipsum inde non circum ambiat illico, vt humorem præstare *ibid.* 13. obseruabat philosophus. cuius oppositum in duro cum videamus, à sicco ipsum prodire, eadem causa dictabit. lene pariter ab humido progigni certissimum, quo illius gaudet superficies, vnde vt vna pars ad aliam æquaferatur planitie ipsi confertur: cum partibus ex opposito siccitas tribuat, vt in superficie inæqualibus constent dispositionibus. quæ pariter in raro vigent, ac denso; caloris tamen, & frigoris potius beneficio, dum illius proprium rarefacere, huius densare, eæ, quibus æstate, ac hyeme premimur, affectiones certissimè demonstrent. quid verò acutum, & graue cum tangibilibus

Calidum frigidum humidũ, & sicum sunt quibus cętere sensibiles qualitates prodeũt.

bus qualitatibus communε præseferant, *sequ. textu* contemplabimur. has tamen contrarietates philosophus quoq; *2. de ortu* eadem ferè methodo cum describeret, in earum serie, ac numero, cum Ocello non conuenerit facilè quispiam inquiret: ille namque ibi non obtusi, & acuti, nec rari, & dẽsi meminit: lubricũ verò, & aridũ recensuit, quorum hic oblitus auctor. Prouido numquid peracta hæc dicemus consilio ab Arist. vt propria celaret furta, & Ocello debitam gloriam sibi vindicaret. Absit hæc ab eruditorum cætu calumnia, qua vulgaris liuor vniuersæ eruditionis principem inanilicet conatu perstringere tentauit, ac si flammis veterum philosophorum scripta tentarit abolere, vt inde translata dogmata Peripateticæ gloriæ firmiora struerent fundamenta: qua enim arbitrabimur ratione prudentissimum virum irridendo sanè consilio credidisse tenui suæ ætatis potentia priscorum in futuris sæculis aboleri potuisse memoriam, quorum etiam eruditionis monumenta in plerisque vigebant regionibus, quæ non Macedonis imperia, sed vix ipsius nomen audiebant: & quanam ratione flammas exiguum hoc Ocelli euitauit opusculum? & si quis Aristotelem talia expetijsse opinetur, ab ijs saltem fatebitur coerceri potuisse, quæ Platonem à comburendis Democriti voluminibus deterruere, dum .s. Amyclæ, & Cliniæ Pythagoræis maluit obedire, id ab ipso frustra tentari asserentibus, dum eius libri vnicuique erudito innotuissent. eo fortassis florebat sæculo Aristoteles, quo iam cecidisset philosophia? quæ Socratis primùm, ac inde Platonis in Græcia, & Pythagoræorum ope in Italia tunc ita efflorescebat, vt illius æui fructus omnia inde sæcula delibarint: & tunc ita priscorum dogmata cuiusque animis ita inhærerent, vt vbiq; Aristotelem

Falsum est Aristotelem priscorũ scripta flammis abolenitse.

Laert. in vita Democr.

fat

sat fuerit ea vel leuissimè tangere, ac si notissimas contemplaretur sententias. Occelli verò nusquam ipsum meminisse oportuit, dum elementorum, & materiæ naturam perquireret, hæc enim singula Pythagoreæ scholæ inuéta fuisse nemo ignorat, & Italicæ sectæ abundè meminit Arist. *metaph.* 1. t. 5. Viguit auté inter Occellum hic & Arist. 2. *de ortu* 8. relatum discrimen, non quia eas qualitates Arist. non agnouerit: acuti scilicet, & obtusi alicubi ipsum meminisse, ac iure hic omissa seqq. textu confirmabimus. rarum verò, & densum qualitates tangibiles esse, eundem fateri satis indicant ipsius placita 2. *de p. an. c.* 1. quo loci hæc in serie qualitatum collocabat, & à primis illis prodire pariter edocebat, quæ *a. t.* 8. omisit, quia ibi singulas non profitebatur se recensere qualitates, sed tantum magis præcipuas, rarumque & densum crasso, & tenui maximè propinqua videbantur, magisq; partium dispositionem in qualitate, quã qualitatem præseferebant, at operæ prætium erat *d. c.* 1. recolere, quia præcipuę animalis partes illis videntur prędítæ, quales sunt fortè iecur, pulmo, os & huiusmodi. Nec mirum est Occellum aridi, & lubrici non meminisse, quia hæc forsitan rari, & densi, vel tenuis, & crassi nomine complectebatur dum lubricum pariter ad humidum eo ferè pacto, quo tenue redigatur, hoc tantùm superaddito discrimine, quod propter subtilis terrei appositionem, vnctuosum reddi contingat, quod eius inde partes separari non permittat. Aridum quoq; sicci prolesest ad instar cæterorum, est enim perfectè siccum 2. *de ortu.* 12. quatenus tali humido vnctuoso prorsus destituitur ex vi caloris humiditatem ab ipso extrahentis: in quo differt ab ea exsiccatione, quæ prodijt à frigore; hæc enim & à calore, vt patet in cæno humido igni exposito, & à frigore cum possit prodire, vt in glacie apparet

Cur Arist. ab Ocel. circa numerum qualitatũ sensibiliũ differat.

paret, hoc inter huiusmodi viget discrimen, quòd si desatio illa vi caloris humorem extrahentis prodeat, non amplius talis corporis à frigore solutio fiet, sed à vehementi tantùm calore, id humoris, quod erat reliquum prorsus extrahente: at si à frigore illa exoriatur, eo quia meatibus tantùm coarctatis, non verò extracto humore succedit, vi caloris rursus talia entia soluuntur, qui & meatus aperire, & humorem elicere valeat. ideoque si calor ijs accedat entibus, in quibus frigoris opus præcessit, ea soluit, quia adhuc in ijs humor superest, sed ijs si admoueatur, in quibus caloris opus præcessit, ea potius densat; dum in ijs minimum humoris permanserit, quod corporis solutionem non permittit, vel ita exactè exsiccat, vt modico, qui supererat humoris viscosi, natiuo veluti glutine partes connectẽtis prorsus extracto, corpus illud iam nõ liquescat, sed in cineres miserrimè redigatur cum igitur aridum sicci sit quidam excessus, opus non erat Ocellum illud recensere, non ita exactè naturalia ponderante, vt inde præstitit omnium naturæ arcanorum benè conscius Arist. qui singulas humidi, & sicci differentias contemplabatur *ibid.* 14. *&* 15. eas quinimo Ocellus assignare qualitates hic instituit, quas primis conuenire corporibus obseruauerat, plerasq; ideo omisit, quibus illa destituuntur, idq; ipsum respexisse ex eo facilè apparet, quòd seq. textu eas elementis tentat adscribere. Enumeratas verò qualitates in hoc monet conuenire, quòd singularum verus iudex sit sensus tactus, & ideo tangibiles ab Arist. dicuntur *d. t.* 8. *&* 2. *de an.* 117. & idcirco illud corpus cui primò inerunt potentia, vt tactui obijci possit, facultatem procul dubio sortietur.

Vni

Vnicuique elemento propriæ qualitates adſcribuntur. Text. 8.

Τὸ μὲν οὖν θερμὸν, καὶ τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ἀραιὸν, καὶ τὸ ὀξὺ πυρός ἐστι. τὸ δὲ ψυχρὸν, καὶ τὸ ὑγρὸν, καὶ τὸ ἀμβλὺ, 1. καὶ τὸ πυκνὸν ὕδατος. τὸ δὲ μαλακὸν, 2. καὶ τὸ λεῖον, καὶ τὸ κοῦφον, καὶ τὸ λεπτὸν ἀέρος. τὸ δὲ σκληρὸν καὶ παχὺ καὶ βαρὺ καὶ τραχὺ γῆς.

Calidum ſanè, & ſiccũ, & rarum, & acutum eſt ignis. frigidum verò, & humidum, & obtuſum, & craſſum aquæ. molle verò, lene, leue, & tenue aeris. durum autem, & craſſum, graue, & aſperum terræ.

1. N. non habet ad ex v. & c.
2. L. τὸ δὲ ὑγρὸν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ μαλακόν.

PARAPHRASIS.

INter prædictas verò differentias igni calor, ſiccitas, raritas & acumen conuenit. Frigidum, humidum, ac obtuſum aqua: molle, lene, leue, ac tenue, aer: durum tandem craſſum, graue, & aſperũ terra ſibi vindicat.

COMMENTARIVS.

QVas ſuperius auctor recenſuit qualitates, primis corporibus nunc adſcribit, vt inde earum ipſum iure meminiſſe appareat. nulla textus hic expoſitione videtur indigere, nam ibi tradita nulla premuntur difficultate. ac eorum ſenſus prima facie occurrit. ignem calidum eſſe, & ſiccum, vt pariter monuit Ariſt. 2. *de gen.*

16. nemini dubium: rarum pariter esse vel aeris in ipsum immutatio ostendit, quæ tunc præcipuè contingit, cum vel ictu celeri inter silicem, & ferrum deprehensus, vel motus velocitate agitatus rarescit, indeq; igneā assumit naturam; cuius frequentissimi euentus, quo plumbeos sagittarum mucrones liquefieri affirmauit Philos. 2. *cæli* 42. & pariter obseruauit Virgilius, penes quem Acestes in æthera telum cum contorsisset

Plumbei mucrones sagittarum liquefiũt.

——— volans liquidis in nubibus arsit arundo,
Signauitq; viam flamis.

Aeneid. 5.

& in plumbo funda velociter proiecto, euenire dictabat Ouidius, canens

Metam. 2.

Non secus exarsit, quàm cum Balearica plumbum
Funda iacit: volat illud, & incandescit eundo,
Et quos non habuit, sub nubibus inuenit ignes.

ratio elegantissimè assignatur *meteor.* 1. *sum.* 1. *c. vlt.* Id tantũ aliqua dubitatione videtur inuolui, quòd ignẽ Ocellus dixerit acutum, nam quid respexerit id proferens, non omnino certum. Figuram ignis fortasse pyramidalem Ocellum obseruasse quis suspicabitur, indeque igni acumen attribuisse: pyramides enim apud Marcellinũ inde scimus deductas, quid τοῦ πυρὸς (*ignis*) speciem nec obscurè exercerent. cum tamen terræ qualitates tangibiles hic referre professus fuerit auctor, inter quas nullum sibi vendicat locum figura inter sensibilia communia, non propria, à philosopho 2. *de an.* 64. collocata, illius certè intuitu acumen igni hic attributum affirmare nõ ausim, eoq; magis quòd an huiusmodi figuram igni natura attribuerit singula non conueniunt philosophorum placita, dum sphæricam potius sibi formam ignem adsciscere pulcherrimo confirmet exemplo Bachonius, quo loci monet, si facem, quam, aqua vitæ vulgò dicta, ambiat accendamus, sphæricam illi-

Pyramides vnde dictæ *lib.* 23.

Ignis cur acutus.

illico figuram flammam aſſumere videbimus, pyramidali reiecta; quam ſibi conſueuit in aere degens ignis adſciſcere, præ aeris violentia, flammæ latera valido comprimentis impulſu, è quo motu ſphæram in pyramidem declinare certiſſimum; & id fortè crediderim reſpexiſſe Ariſtotelem, dum igni pyramidem ſimpliciter noluit adſcribere, ſed 3. *cæli* 73. ait, τὸ δὲ πῦρ σφαῖρα ἐστὶν, ἢ πύραμις. (*ignis autem ſphæra eſt, vel pyramis*) ideoq; potius opinor vim ignis actiuam, qua vehemente ſenſus tactus excitatur, reſpicientem Ocellum igni acumen attribuiſſe. ſic enim curas, quibus vehementer afficitur animus, acutas apud Homerum aſſerebat Penelope dicens

nat. hiſt. lib. 1. c. 4. Ignē eſſe ſphæricū experimēto cōfirmatur.

—— πυκιναὶ δέ μοι ἀμφ' ἀδινὸν κῆρ

Ὀξεῖαι μελεδῶναι ὀδυρομένην ἐρέθοισιν.

(*denſæ autem mihi circa cor valde acutæ cogitationes lugentem deſtruunt.*) & niuem, quæ longè vehementius ſenſum percutit, quàm aqua hic eadem ratione obtuſa dicta, à Pindaro pariter acutam dictam obſeruo, dum Ætnam ſic elegantiſſimè deſcribebat

Odyſ. 19. Cogitationes acutę.

—— —— κίων

Δ' οὐρανία συνέχει

Νιφόεσσ' Αἴτνα πανέτης

Χιόνος ὀξείας τιθήνα.

Nix acuta.

columnaq; celeſtis cohibet niuoſa AEtna per totum annū niuis acutæ nutrix. quare acutus dicetur ignis, quia maximè actiuus, & ſumma vi, & acri impetu tactum conſueuit afficere. huic vt adhæream ſententiæ me impellit grauiſſima Platonis & Ariſtotelis auctoritas: ille ſiquidem videbatur, ſi non igni, eius ſaltem actioni acumen tribuere, dum in Timæo dicebat πρῶτον μὲν οὖν ἦ πῦρ θερμὸν λέγομεν, ἴδωμεν ὧδε σκοποῦντες τὴν διάκρισιν καὶ τομὴν αὐτοῦ περὶ τὸ σῶμα ἡμῶν γιγνομένην, ἐννοηθέν-

Pyth. od. 1. epod. 1.

τες ὅτι μὲν γὰρ ὀξύ τι τὸ πάθος, πάντες σχεδὸν αἰσθανόμεθα *(in primis qua ratione ignis calidus dicitur, videamus, quod ita demum perspiciemus, si discretionem, diuisionemq; ab eo in nostro corpore factam consideremus, quod enim acumen quodam ea passio est fermè, est omnibus manifestum)* Aristoteles verò acutum in sono occurrere docebat, illi per translationem à tangibilibus attributum 2. *de an.* 86. ac subdens, τὸ μὲν γὰρ ὀξὺ κινεῖ τὴν αἴσθησιν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐπιπολὺ, τὸ δὲ βαρὺ ἐν πολλῷ ἐπ' ὀλίγον. *(acutum enim mouet sensum in pauco tempore multum, graue autem in multo parum)* quod βαρὺ *(graue)* in sensu tactus dici ἀμβλὺ *(obtusum)* vt hic ab Ocello vsurpatur *ibidem* exprimebat, dum ait acutum & graue in voce ἀνάλογον ἔχειν τῷ περὶ τὴν ἁφὴν ὀξεῖ καὶ ἀμβλεῖ. τὸ μὲν γὰρ οἷον κεντεῖ, τὸ δὲ ἀμβλὺ οἷον ὠθεῖ, διὰ τὸ κινεῖν τὸ μὲν ἐν ὀλίγῳ, τὸ δὲ ἐν πολλῷ. *(similitudinem habere cum eo, quod circa tactum, acuto & obtuso: acutum enim quasi pungit, obtusum verò quasi pellit, propterea quod mouet illud quidem in pauco, hoc autem in multo.)* quid clarius? & hinc patet cur non meminerit acuti, & grauis Aristoteles 2. *de ortu* 8. vt præced. textu obseruabam, quia scilicet inter differentias tãgibiles immerito collocabatur, tum quia in solo tactu non obseruabãtur, tũ vlterius, quia potius modum, quo tactum à suo affici contingeret obiecto, quàm tangibilis obiecti differẽtiam inde exprimi cõtingeret, cæteris assignatæ elementis hoc textu cõtrarietates omnem prorsus arcent dubitationem; molle siquidem, tenue, ac lene aeri inesse nemo ignorat, qui exilẽ eius naturam velit intueri, quæ pariter eiusdem nobis indicat leuitatem, quam facilis ipsius quoque exhibet ascensus, eam tamen illi non simpliciter, at secundum quid congruum est assignare 4. *cæli* 36. & longè facilius telluri tribu-

Acutum & obtusũ in sensu tactus.

Soluitur difficultas præc. textu excitata.

tributæ qualitates innotescũt; quare ijs immorari prorsus inutile foret, nec obtusum aquæ assignatum nouas exigit speculationes, dum illud de ignis acumine tradita illustrare vaelant.

Excessus qualitatum quibus elementis competant. Text.9.

Τῶν δὲ τεσσάρων πῦρ μὲν καὶ γῆ ὑπερβολαί. 1. καὶ ἀκρότητες τῶν ἐναντίων. τὸ μὲν γὰρ πῦρ ἐστιν ὑπερβολὴ θερμότητος. ὥσπερ ὁ κρύσταλλος ψυχρότητος ἡ. 2. γὰρ πῆξις τε καὶ ζέσις ὑπερβολὴ τινός ἐστιν. ἡ μὲν θερμότητος, ἡ δὲ ψυχρότητος. ἐὰν οὖν ὁ κρύσταλλος ἐστὶ πῆξις ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ καὶ τὸ πῦρ ἔσται ζέσις ξηροῦ καὶ θερμοῦ. διόπερ οὐδὲν ἐκ κρυστάλλου γίνεται οὐδὲ ἐκ πυρός.

Ex quatuor verò, ignis, & terra sunt excessus, & extremitates cōtrariorum: ignis siquidē est excessus caliditatis, quemadmodum glacies frigiditatis: cōcretio enim, & feruor cuiusdam excessus est, hic quidem caliditatis, illa verò frigiditatis (si igitur glacies est concretio humidi, & frigidi, & ignis erit feruor sicci, & calidi, propterea nil ex glacie fit, neque ex igne.

1. V.&D. γῆν ὑπερβολάς.

2. ad. ex V. & B. vsque ad ἐάν τε.

PARAPHRASIS.

INter hæc corpora ignis, & terra se habent veluti contrariorum excessus quidam, & extremitates: nam ignis est calidi excessus, eo pacto, quo glacies est frigidi redundantia: cōcretio enim, & feruor excessus quidā sunt,

hic calidi, illa vero frigidi. quare si glacies humidi, & frigidi est concretio, ignis erit sicci & calidi feruor, & idcirco nec ex igne, nec ex glacie quidquam progigni continget.

COMMENTARIVS.

Corporum simplicium numerus, & qualitates solerti nobis studio in præced. innotuere, eorumdem mutua habitudo nunc cōsideranda, vt facilius quonam mutuo fædere, vel dissidio ipsa premantur, innotescat. idcirco Ocellus hoc textu obseruat elementorum quædam non leni oppositione perfungi, at potius contrarietatis excessus præseferre, ignem scilicet, ac terram. Hunc locum reuera difficillimum dixerim, dum integram aliquā dictare sententiam non videatur, vt ipsum textū imperfectum esse suspicari non omnino à ratione videatur alienum: dubium enim censeo, quonam pacto, non in elementi serie, at contrarietatis, excessus & extrema dicātur ignis, & terra; eoq; magis, quòd in igne id abundè cum explicetur, nulla prorsus terræ mentio amplius occurrit, vel consideratio, & tamen vsus ea dicendi forma cum fuerit Ocellus, τὸ μὲν, vero simile videtur eundem in textu subdidisse ἡ δὲ γῆ, quod tamen in eo non legitur. Sed esto, nullius hæc sint ponderis, longè difficillimum certè erit conijcere, quanam ratione potissimum redundantiæ, & excessus contrarietatum prædictis corporibus tribuantur, cum id nulla ratione in terra appareat: eam enim prędicto excessu prędi tam asseremus, vel eam cum igne comparantes, vel cum cæteris elementis, vel ipsius naturam seorsim considerantes. si prius placeat asserere, falsò contrarietatis exces-

Difficultas huiusce textus.

excessus dicentur: igni enim terra non perfectè oppo-
nitur, at aqua, vt ex earum qualitatibus inferiùs patebit.
eadem pariter vigebit difficultas, si terram cum cæte-
ris elementis comparemus, dum ipsa duabus sit prædi-
ta primis qualitatibus, qua conditione cætera quoque
elementa afficiuntur: quòd si tandem eam simpliciter
spectemus, nullus in ea viget contrarietatis excessus, dũ
ea terræ portio, quę nostro subijcitur sensui, ita admix-
tas oppositas sortiatur qualitates, vt potius eæ, quæ illi
insunt, vt propriæ, tenues appareant, cum frequens im-
brium copia, & Solis vis perfecta frigiditate, & siccitate
eam gaudere non permittant, & si illius viscera pene-
tremus, fontium copia earum pariter conditionũ perfe
ctionem abolebit, non secus quàm debilitent in plerisq;
locis erumpentes flammæ, quæ ingeniosissimæ Ioan- *In opere de igne subter.*
nis Nardij, de igne subterraneo positioni eruditam oc-
casionem præbuere. Nec quis dicat Ocellum hic doce
re duo prædicta elementa esse extremitates, quatenus
in extremo situ in elementorum ordine sunt locata,
dum, aer, & aqua eum, qui medius est, sibi vindicent *Ast. on. 1*
seq. textu. quam seriem sic elegantissimè Manilius ex-
primebat.

Ignis in æthereas volucer se sustulit auras,
Summaq; complexus stellantis culmina cæli
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit.
Proximus in tenues descendit spiritus auras,
Aeraq; extendit medium per inania mundi.
Ignem flatus alit vicinis subditus astris.
Tertia sors vndas strauit, flatusq; natantes,
Æquora perfudit toto nascentia ponto,
Vt liquor exhalet tenuis, atq; euomat auras,
Aeraq; ex ipso ducentem semina pascat.
Vltima subsedit glomerato pondere tellus

Conuenitq; vagis limus permixtus arenis,
Paulatim ad summum tenui fugiente liquore.

prædictam siquidem textus tenuit expositionem, cum in eo asseratur ipsa quasdam esse redundantias, ac nomen extremi non simpliciter ijs adscribatur, sed potius cum hac oppositione *contrarietatum*. Ne tamen à nostro declinantes instituto, textum hunc omni vel saltem leuissima, vt nostri moris est, priuemus speculatione, dicamus auctorem quidem duobus his elementis tribuere, quod contrarietatum sint excessus: id tamen non intuitu primarum tantummodo qualitatum, quibus gaudent, at potius secundarū, cōsiderando scilicet in igne nedū calorē & siccitatem, at præterea raritatem, & acumen: in terra, verò non frigidum, & siccum, at potius duritiem, grauitatem, & asperitatem. idq; satis suadere videtur præcedens textus, in quo terræ, ac igni eas qualitates assignauit, ac illico in primis huiusce textus verbis intulit cōtrarietatum esse excessus; quia si illæ considerentur in ijs elementis, easdem quàm maximè vigere, & præstantissimè pollere videbimus. nam si illud maximè tale asserimus, à quo cętera, vt talia dicantur, consequuntur *met. 2.t. 4* maximè siccus, & maximè calidus erit ignis, alijs exactissimè vtranque eam conferens qualitatem, illiusq; acumen nullum certè elementum vel mixtum æquabit, dum ipse procul etiam præueniens tactum, suæ actionis vim summis etiam cum cruciatibus nos cogat acerrimè perpeti. quid tandem igne magis rarum? dum aer ita rarum corpus, vt admixtorum corporum ratione tantummodo visibile reddatur, in maiorem adhuc declinet raritatem, si igneam assumat naturam, vt superius obseruauimus. eadem quoque ratione tellurem proprias qualitates summo robore complecti apparebit: tangenti namque corpori cedit ignis, cedit & aer, ac aqua, modicum quid licet resi-

stant. ideoq; sonum in ijs edi videmus 2. *de an.* 79. vnde vel ipsi aeri aliquo cum impetu ab ore animalis prolato eorum vtrumq; cedere appareat. terra verò vix multo rorè perfusa parumper mollis euadet, & summa præditos duritie fętus, lapides scilicet progignēs, vix acerrimis ferri ictibus eos aliquantulum cedere permittit, vt ideo dura hominū corda non obstupuerit Ouidius, dum eos è lapidibus Deucalionis pietate proiectis enatos effingebat, dicens. *Met.* 1

Inde genus durum sumus, experteśq; laborum,
Et documenta damus, quæ simus origine nati

crassitiem pariter terræ, ac asperitatem maximam inesse nemo dubitat, dum hæ mixto à terra tribuantur, idemq; de grauitate dicendum, quæ soli telluri simpliciter conuenit 4 *cæli* 39. has igitur respexisse Ocellum puto, dum extremitates contrariorum terram, & ignem dixit, quo casu terræ amplius in hoc textu cur non erat meminisse, vt ignis: eo quia illi attributas qualitates eā summo gradu sibi vindicare sensus satis indicabat, cuius iudicium in sēsibilibus dimittere *ἀῤῥωςία τίς ἐςι διανοίας* (*infirmitas quędā est intellectus*) 8. *phys.* 22. & in igne acuti, & rari eadem fere ratione oblitus calidum, & siccū voluit tantùm contemplari, vt inde colligeremus in primis qualitatibus etiam excessum ignis, eo quia ipsè duabus ijs qualitatibus vehementiùs etiam potitur, quàm propria exigat natura: ideoq; glaciei ipsum similem asserit, quæ frigiditatis particeps est, longe vehementiori ratione, quàm aqua. & ita nobis indicat ignem à cæteris differre in primis qualitatibus, dum eas validissimas adsciscat, non quidem ita exigente propria natura, sed potius ex admixtione contrarij, vt in aqua glacie concreta contingit. ignemq; idcirco excessum caloris docet eo pacto, quo glacies frigoris est redundantia, similitudinisq; hanc assignat rationem, quod

si glacies est humidi, & fr gidi cõcretio, ignis pariter feruor quidam est sicci, & calidi, & excessum tàm hic, quàm ille exprimit. quam doctrinam amplectebatur Aristoteles, ijsdemq; verbis proponebat 2. *de gen.* 21. hæc verò glaciei, & ignis similitudo inde potissimũ emanat, quòd sicut concretio aquæ non accedit ea ratione, qua aqua est, sed quatenus illi terrei vapores cõmiscentur, quorum ratione & ipsa quodammodo mixta videatur: ita pariter ignis à dispositione extranea feruorem illum contrahit, dum ipsi terreum densum admiscetur: ideoq; opacum illud cum sit maiorem in igne lucem, ac vnà rubedinem quandam conspicimus, maioremque inde emergere percipimus caliditatem, vt leuia etiam indicant experimenta, si ad puram flammam accedamus, cui minus terrei admisceatur: & si carbones plurimum terræ includentes iam igniti admoueantur. allatam imò similitudinem ex non dissimili euentu comprobat, quòd nil ex glacie progignatur, neque ex igne, quod ijsdem quoq; vocibus *d. c.* 21. affirmabat Arist. dicens *διὸ καὶ οὐδὲν οὔτε ἐκ κρυστάλλου γίγνεται, οὔτ' ἐκ πυρός.* (ideo nihil ex glacie generatur, neq; ex igne.) Vulgato contra positionem hanc inuehitur argumento hìc V. C. Nogarola, quod scilicet teste etiam Arist. 5. *de hist. an. c.* 19. & ex igne, & ex glacie prodeant animalia. quod confirmabat Sext. Empi-

Hypot. l. 1. c. 14. ricus esse dicens *ζωόφιλα τὰ ἐν τοῖς καμίνοις φαινόμενα*

( )

insolutam reuera difficultatem relinquit Nogarola. hoc tantùm adijciens, quòd aliter *in extrarijs*, aliter *in auscultatorijs libris* loqui consueuerit Philosophus; quod quidem veritati consonum est: id enim semper animaduertendum, si veram Arist. sententiam assequi velimus, quod

de visu c. vlt. à propria sede, cuius obiectum illa contemplatio, eruantur testimonia, eo quia, vt acutissimus monebat Zabarel-

la

la, Arist. omnia suis locis exactè discutit & pertractat, & si quid vnquam extra proprium locum collocat, leuiter illud tangit, imo in externis locis iuxta aliorum sententias exempla adducere consueuit, summa sanè cum industria: dum nil ibi referat, quam sectetur sententiam, recensere, & ex opposito infirma facillimè & difficultatibus obuia, quæ traditur doctrina, tunc reddatur, cum in exemplis quispiam à vulgi placitis recedat. & exempla assignari consueuerint, non quasi omnino veritati consona, sed vt tradita doctrina faciliùs apprehendatur. nobis apertè hanc dictat considerationem Arist. sententia de visus ratione, quam cum *de sens. & sens.* velut in propria sede *c.* 2. videamus statutam, quod visus suum opus eliciat obiecti species in se vberrimè recipiendo, oppositũ ab eodem asseritur in plerisque soluendis problematibus *probl sect.* 31. imo 5. *de gen. an. c.* 1. dicitur nil referre siue hac, siue illa ratione visum exerceri arbitremur. & *met.* 3. *c.* 4. trucem cujusdam morbum, cuius oculis propria semper imago obseruabatur, in eandem quoq; causam reiecit, ac si euentus ille, quem læsa potius pruducebat phantasia, à radijs, quos visus emittebat, prodire consueuisset. idem pariter in ijs locis, quibus luminis naturam explicauit, apertè obseruandum: nam dum 2. *de an.* propria veluti sede luminis conditiones explicare contẽderet, incorporeum ipsum contra Empedoclem *t.* 70. inferebat ex ocyssimo percursu, quo totum illustrabat hemisphærium: cum tamen corpus illi tribuere *sect.* 11. *probl.* 33. videretur; radios Solis aeri in die immixtos, vt voces longe melius nocte audirentur, docens operari, dũ eorum immixtione immunes omnino tenebræ apparerent. hinc tamen allata non ruit dubitatio, quia vtrumq; dogma, quod scilicet nil ex igne oriatur, & quod rursus ex eo prodeant animalia proprijs in locis traditum fuisse

con-

conspicimus : illud enim vim ignis respiciens non alibi melius, quàm *in 2. de gen.* vbi ex professo elementorum natura perquiritur; & hæc ex igne, & glacie prodeuntium animalium historia non alibi melius quàm loco prædicto poterat collocari, vbi ortus animalium sedulo examine contemplabatur. quare incongruum huiusmodi tam *2. de ortu*, quã *5. de hist. an.* tradita, velut omnino veritati consona ab Arist. non fuisse prolata asserere; ideoque vt contradictionis suspicio penitus aboleatur, obseruandum *in 2. de ortu* ex glacie entia generari, negasse quidem Arist. at nullibi oppositum protulisse. non enim *d. c. 19.* glaciei meminit, sed niuis, quæ licet ex aqua pariter concreta videatur constare, non tamen efficaci adeo est prędita frigore, quale nouimus vigere in glacie; pigrumq; ideo fortasse frigus dicebat Martialis illud, quo nix concresceret, dum ait.

Nix cur nõ ita frigidi sicuti glacies

Lib. 4. epigr. 3.

Concretas pigro frigore vidi aquas.

eoq; magis quod non niuis simpliciter, at vetustæ meminit, dum hunc *ibi* recenseret effectum, in qua & frigus non ita intensum certè. imo nec ex niue, sed *in niue* oriri dicuntur: ait enim *ἐν χιόνι*, quo casu niuem ipsorum vermium progenitricem asserere fortasse falsum, dum potius per antiperistasim quandam putris calor in extima tunc terræ superficie occurrens, simulq; è niue prodiens humor vermibus ijs ignobiles præbere queant natales, qui tardi motu *ibid.* dicuntur, vt pertenui tantùm calido gaudentes, à quo motus, & operis cuiuslibet vitalis celeritatem prodire nemini dubium. ideoq; diligenter animaduertendum, rubeos eosdem vermes dici, quia è niue prodeant præ vetustate erubescente, qui color niuis certe non naturalis imminutas quoq; illius testatur facultates, imo fidem prisci codicis Græci ab aliquibus corruptam dum *ἐν μηδίᾳ* scripserunt, vnde latinus interpres vertit *in*

Nullo pacto Vermes in niue, oriri possunt, licet ij p saquidã orri appareant.

Medin, si placeat sectari, vt certè opportunum monuit Marsilius Cagnatus, omnis prorsus delebitur difficultas. ibi siquidem cum legatur *ἐν ἐνδίᾳ χίονος (in tepore niuis)* eorum plerosq; nasci, qui sint albi & longi, albedinem scilicet niuea conferente qualitate, & longitudinem, humoris copia, quis dubitet, nō niuem tātùm, at teporē iam dictum animalcula illa suæ vitæ auctorem accersere. Nec difficiliùs ea, quæ de Cypri fornacibus *ibid.* afferuntur, omnem arcent in philosophi dictis inuolutæ contradictionis suspicionem; ex igne enim Arist. 2. *de ortu* progigni quidem negauit animalia, id tamen 5. *de hist. an.* nō ausus est affirmare, at tantùm ibi generari animalia *ἐν τῷ πυρί (in igne)* edocuit, non ab igne, vel ex igne causa veluti effectiua, vel materiali gigni expressurus: hac enim carere virtute ignem, vel ipsos Romanos non latuit, qui ideo Vestam, quam ignem esse arbitrabantur, Virginem esse proferebant, vnde Ouidius.

var. obs. l. 1 c. 24.

Tepori potius adscribēda est talis ꝓductio vermiū.

Licet in igne animalia genita appareant, nō tamen ex igne genita sunt.

Fast. 5.

Nec tu aliud Vestam, quàm puram intellige flammam,
Nataq; de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur Virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit, & comites Virginitatis amat.

non ideo ex igne, at in igne, veluti in loco prodire ea animalia obseruauit Arist. quatenus humor calidus è lapide illo vi ignis eductus in amena, & fæcunda Cypri regione, quam ideo Veneri dicauit erudita vetustas, per quam.

—— genus omne animantum
Concipitur, visitq; exortum lumina Solis.

Lucr. l. 1.

animalculis ijs vitæ auctor in igne quidem sit, non verò ignis. hocq; philos. respexisse eiusdam testantur verba 2. *de ortu an. c. 3.* à Cagnato diligentissimè perpensa. *ibi.* siquidem cum dixisset semini fæcunditatem à calore cōferri, & calorem huiusmodi non ignem esse, sed spiritum

ibid. obser 23.

quen-

quendã ferè sidereum, subdebat διὸ πῦρ μὲν οὐδὲν γεννᾷ ζῶον, οὐδὲ φαίνεται συνιστάμενον πυρουμένοις, οὔτ' ἐν ὑγροῖς, οὔτ' ἐν ξηροῖς οὐδέν (*quamobrem ignis nullum animal generat, neq; constitui quicquam densis, vel humidis, vel siccis* (vetterẽ ego) *ex ignitis, neque in humidis, neque in siccis videtur*) vbi cum negat quid ab igne produci, vel ex ignitis corporibus constitui, patet ab igne vim effectricem, & materialem in ortu animalium auferre, nõ tamen in igne ea progigni posse vnquam negare. nec obiiciat quispiã ipsum *4. meteor. c. 4.* in igne esse animalia etiam negauisse; ibi enim potius materiam, & alimentum animaliũ respiciebat, quod eorum naturæ sit simil limum, oportet, cum ex iisdem animal constet, ac nutriatur *2. de ortu* 50. ideoq; in solo igne ita degere, quod aliquando in terra non quiescerent, ipsum crediderim negasse, cum nõ igne, at prædicto humore è chalcite prodeunte nutriantur: id vel allatum comprobat Arist. testimonium, is siquidem ait ἐν γῇ καὶ ἐν ὕδατι ζῶα μόνον ἐστίν. ἐν ἀέρι δὲ καὶ πυρὶ οὐκ ἔστιν. (*& in terra, & in aqua solùm animalia sunt. in aere & igne, non sunt.*) at rationem *ibid.* subdebat, dicens ὅτι σωμάτων ὕλη ταῦτα (*quoniam corporum hæc materia*) vbi cũ in aere neget esse animalia, qui tamen assiduo auium volatu verbaratur, certè dicendum non ab iis elementis omnino arcere voluisse animalia, sed potius ostendere ibi perpetuò non manere, quia animalis densæ partes, quarum sanè materia terra, vel aqua videbãtur, grauitatem cum præstarent, in ijs tandem opus erat quiescere, & in iisdem alimenta captare, quæ aeris, & ignis tenuitas præstare non valebat, vbi tamen terreæ, ac igneæ animalis partes in terra, & aqua poterant nutriri, dum tenuia corpora, cuiusmodi sunt aer, & ignis, crassa possint permeare, non è conuerso. & sicuti aues in aere non perpetuò degunt, sed terram petunt, inde alimenta accipiẽtes

Neq; igne, neq, aere animalia nutriri possunt.

(ni

(ni fortè quis Manuchodiatam obijciat, quam ſemper in aere degere, pedibuſq; ideo carere, vt mortua tantũ terræ inſiſtat, plurimi opinantur. pedibus enim, & hoc auium genus præditum Cluſius prodidit, ac incedere, & aquas potare, vnde certè fabulæ, quàm hiſtoriæ propiora eſſe ea, quæ de illis enarrantur, aſſerendũ) eadem pariter ratione de animalculis in igne degentibus diſſerendum, quæ vlteriùs in igne ſimpliciter progigni nõ videmus aſſeruiſſe philoſophum, at in fornacibus Cypri in quibus chalcites lapis concrematur, & ignis eius lapidis vaporibus quàm maximè permiſcetur: vnde & motum, & alimenta deſumant, ideoque & igne deſtitutæ illico pereunt, quia congrua materia carent, qua nutriantur, quam igni miniſtrabat commixtus vapor, & eadem vigent in animalculis, de quibus Empiricus, nec inde ſequitur puro igne, vel aere nutriri animalia. Quis verò aera animali nutriendo aptum ne imaginetur ex eo, quòd chameleontem aere nutriri apud pleroſque auctores legerit, fęminaſq; aliquãdo menſium, imo annorũ decurſu abſque cibo vixiſſe audiamus, quo in caſu certè aera ipſis alimentum præbuiſſe aſſerendum videatur, dum viuens animal nutriri oporteat 3. *de anima* 59. eoq; magis, quod mulieres aliquas toto triẽnio, alias ſeptennio inediam toleraſſe legimus, quæ tamen familiaria opera exercerent, quæ robur exigunt, quod deficiente alimẽto neceſſariò recedit, vnde Diomedes apud Homerum dicebat.

Neq; perpetuo in in his elementis manere poſſunt quidq.d dicatur de Manuchodiata & de quibuſdam alijs.

Singularis quarundam mulierũ inedia.

Iliad. 5.

— τεταρπόμενοι φίλον ἦτορ

Σίτε καὶ οἴνοιο. (τὸ γάρ μένος ἐςὶ καὶ ἀλκή.)

refecti charum cor cibo & potu (hoc. n. robur est, & virtus.)

ſi has enim ſpectemus mulieres, quarũ exempla, & celebriorũ de ijſdem medicorum ſententias cõgeſſit Thuanus, aere nutritas fuiſſe non erit aſſerendum: at potius

hiſt. lib. 123.

eas, quia frigidiores, & crassioribus refertę erant humoribus, plurima abundasse pituita, nedum sexus, at proprij vlteriùs temperaméti ratione, è qua crudorum humorum copia, & frigiditate spasmum quendam vniuersalem contrahere statuendum, vt ventriculus earũdem omninò stupefactus cibi desiderio prorsus destituatur, imo etiam potus, dum à phlegmate humectetur, sitis .n. frigidi, & humidi appetitus definitur, vt fames calidi, & sicci 2. *de an.* 28. viuunt illæ tamen, quamuis cibo destitutæ, quia humoris huius aliquantulum concoquẽs natura in locum deperditi substituit, quod modicum cum sit propter imminuti caloris natiui tenuitatem, vtique nutrimento sufficiet, ni perpetuò inediã seruent, à qua illæ tandem proculdubio perimentur; eo ferè pacto, quo visos, & huiusmodi animalia videmus hyeme terræ penetralia incolere continuo somno oppressa, hæc enim pituita nutriri, quam abundè in æstate congesserunt, certissimum, ideoq; longo fruuntur somno præ copia vaporum è tali alimẽto humido prodeũtium, cum somnus ex τῆς περὶ τροφὴν ἀναθυμιάσεως (*euaporatione circa alimentum*) emanet, quia inde multa humiditas attollatur, quæ communem sensum vinciat *de somno & vig.* c. 3. & vbi è terrę penetralibus prodeũt, amæni veris delitijs illecta, macie oppressa conspiciuntur: quare non aere hæc animalia, nec illæ mulieres victitant, dum quidquid in ijs fuerit deperditum prædicta ratione è natura substituatur, vt latè docuit summus Philosophus Simon Portius. quæ verò de chamæleonte subdebantur, longe minùs nos deterrebunt, dũ à veritate abhorrere certissima suadeant experimenta. linguam scilicet, vtilem veluti promuscidem chamæleonti tribuit natura semipedalis prope longitudinis, quam iaculi instar euibrat, & tanta quidem velocitate,

Quorumdã animaliũ inedia a quo causatur.

de puella Germanica.

Chamæleontes linguam maxime magnitudinis habẽt, & eã celeriter mouent.

ve visus aciem effugiat, quod officuli cuiusdam peragit beneficio vtrinq; ad extremas fauces infixi quod cętera teres secundũ oris longitudinẽ implicandæ, explicãdęq; linguę deseruit, quę caua intestini instar apparet in summo tamen quadam prædita caruncula nonnihil viscida, qua prædã ecorripit, vt Gallicus Męcenas Peireschius apud Gassendum obseruauit: hac lingua insecta venatur, & in os attrahit, vt pariter tradiderunt Scaliger, & Bellonius. quare ridiculũ foret asserere ipsum aere nutriri, quem insecta scimus expetere & pręcipuè vermiculos, quos è farinaceis mactris legi cõtingat, vt idem Peireschius obseruauit, qui exactam Chamęleõtis recensens anatomen, dispositos in eo elegãter animaduertit dẽtes, quales, & ego obseruaui in chamæleõtis cadauere, quod penes me cum lingua exerta seruatur à Thobia Aldino medico chimico p celebri Sãctiss. Vrbani VIII. botanico, & Emin. Card. Barberini familiari mihi elargitũ, qui vlterius se pluries bibẽtem vidisse chamæleontem, quo viuo potiebatur, apertè testatur. illi verò dentes ipsi certè natura non foret elargita, nisi cibo conterendo destinasset: sicuti nec ventriculum tribuisset, nec intestinũ, quod illi vnicum assignatum fuit non circumuolutionibus, at curuaturis tantummodo productum, imo etiam excremento non omnino destitutum idem Peiresk. acutissimè animaduertit. At nil mirum hęc à plerisq; licet vana, de chamęleonte m... proferri, quod congruum arbitror fabularum esse subiectum, dum pleraq; quę de ipso leguntur vana comperiam, quod tamen animal non est adeo rarum, quin abundè ipsum natura non exhibeat, dum Bellonius sepes Cairi hortos ambiẽtes ijs doceat refertas, in quibus inter dumeta versantur, vt viperarũ insidias euitent, à quibus sæuissimè deuorantur. legimus siquidem colo

In eius vita lib. 5.
De subtil. exerc. 196. nu. 4.
Obseru. l. 2. c. 34.

Chamæleontes bibunt.

Habent dẽtes, vẽtriculum, & intestinum.

Pleraque falsa de ipso legũtur.

d. c. 34. vbi copia ipsorum

res rerum obiectarum ipsum induere, vnde dicebat Ouidius.

Metam. 15.

Id quoque, quod ventis animal nutritur, & auras,
Protinus assimulat, tangit quoscunque colores.

pradicto loco.

Falsũ est colorem mutare.

quod non omnino verum monuit Scaliger, & penitus falsum expertus est Peiresk. qui chamæleontes, seu virides sint, seu cinerei, atrorem quendam tantum subire, qua parte ad Solem, vel ad ignem obuertuntur, ac nil præterea conspexit immutari. vt Gassendus disertissimè prodidit. apud Piniũ videmus vlterius Crocodilo Aegyptio Niliaco magnitudine parem dici, cum tamen vix chamæleon cubitalis appareat, non tamen omnino damnandus mendacij Plinius, hic enim ex Democrito cuncta, quæ de chamæleonte protulit, fatetur se hausisse, & erroris inde haud dubia prodijt occasio. dũ Ionica dialecto scripserit Democritus, qua Lacerta voce κροκοδίλος exprimeretur, vt acutè obseruauit Vlysses Aldrouandus, & Cl. Salmasius: lacertęq; figurã & ferè magnitudinem chamęleonti tributam videmus, vt pariter tradidit Arist. 12. *de hist. an. c.* 11. vbi animal hoc elegantissimè describebat. nec omnino similes renuunt excusationes reliqua, quę de chamęleonte falsò tradita contemplabamur; aliquibus enim mensibus ipsũ inediam tolerasse obseruauit Peiresk: vnde forsitan ipsum aere nutriri quispiam putauit. & aliqui chamęleontem colores immutare dum legerent, animali id fortasse tribuerunt, quod herbæ cuidam fuerat adscriptum: dum herbam, quę chamęleon dicitur, cum terra, in qua progignitur, colores immutare doceat Plinius, vt. s. alibi viridis, alibi cyanea, alicubi crocea, alijsue prædita appareat coloribus, hac è terra, in qua oritur, sibi collata varietate &c.

d. lib. 5. Nat. hist. l. 28 c. 8. Dicitur quare crocodilum magnitudine.

Quid κροκοδίλος apud Ionas.

De quadrup. digit. ouip. lib. 1. c. 9.

Plin. exerc. in Solin. p. 873

Inediam tolerat.

Herba chamæleon. *hist. nat. l. 22. c. 18*

In-

Inter elementa, quęnam extremi & medij habeant rationem. Tex. 10.

Τὸ μὲν οὖν πῦρ καὶ ἡ γῆ ἄκρα, τὸ δὲ ὕδωρ καὶ ὁ ἀὴρ μεσότητες. μικτὴν. 1. γὰρ ἔχουσι. 2. τὴν σωματοποιίαν. ἔτι δὲ ἕν. 3, τῶν ἀκρῶν ὄντα εἶναι 4. δεῖ δὲ τὸ ἐναντίον εἶναι. ἔτι δὲ δύο. δεῖ. 5. γὰρ τὸ μεταξὺ εἶναι. ἀντίθετοι γὰρ ταῖς ἀκρότησιν αἱ μεσότητες.

Ignis igitur, & terra extrema: aqua verò, & aer media, mixtam enim habēt corporis structuram. neque verò vnum extremorū possibile est, oportet enim contrarium esse, neq; verò duo; oportet enim medium esse, contraposita enim extremis media.

1. l. μικτά.
2. deest in V.
3 ἓν & 2. lij legunt ἐκ im ex V. vide commēt.
4. Deest. vsq; ad δεῖ in V.
5. γὰρ deest in V.

PARAPHRASIS.

Ignis præterea, & terra sunt extrema, aqua verò, & aer medij habent rationem, quodammodo enim sunt mixta. vnum siquidem tantùm esse extremum impossibile est, nam oportet & illius oppositum adesse: neque duo opposita sunt satis, nam quid inter ea medium intercedat opus est, eo quia medium, & extrema opponuntur.

COM-

COMMENTARIVS.

IGnē, ac terrā in pręced. extrema quędam, & excessus, erudite nuncupauit, nunc illud idem etiā longè exactius considerans, docet quænam elementa medij gerant rationem inferens tam hæc, quàm extrema esse necessaria, si recte libeat philosophari. ignem igitur, & terram monet esse extrema aerem verò, & aquam media potius esse elementa: quod licet illico veritati consonum appareat, si illum spectemus situm, quo in vniuerso collocantur; non tamen ideo ab auctore censeo prolatum, quia nil rei cum situ mixta elementi conditio sortitur, è qua mox allatæ positionis ratio eruitur, nec ratione primarū qualitatum id statutum ab Ocello possumus asserere, eo quia (vt inf. dicetur) ignis, & aqua in siccitate conueniunt, ac ideo harum intuitu extremorum vices non assument. quare opinor Auctorem hic, non secus quàm in præced. ista proferre, eas in elementis qualitates considerantem, quas ijsdem *t*. 8. attribuerat, quarum ratione ignem, & terram extrema corpora esse *in pręc.* docuimus, aqua verò, & aer mediā quādā sortientur rationem. & iure dicutur *mixtam* habere *corporis structuram* quia raritatem, grauitatem, leuitatē, & pleraſq; alias qualitates ignis, & terræ vidētur admiscere, quod in motricibus qualitatibus à philosopho obseruatum 4. *cæli* 19. 30. 34. *& seqq.* etiam in tangibilibus apparet, ideoq; media elementa ab Ocello hic nuncupantur, quod pariter pręstitit Arist. 2. *de ortu* 22 dicens ἄκρα μὲν καὶ εἰλικρινέστατα, πῦρ καὶ γῆ. μέσα δὲ καὶ μεμιγμένα μᾶλλον ὕδωρ καὶ ἀήρ. (*extrema quidem & syncera ignis, & terra: media autem, & mixta magis aqua*

Aqua, & aer cur elemēta media.

Admiscēt qualitates elemētares.

qua

qua, & aer) & hucuſque facillimus in textus expoſitio-
ne progreſſus. in ſequentibus verò verbis, ſi tamen vul-
gata lectio ſeruetur. ſ. οὔτε δὲ ἐκ τῶν ἀκρῶν (*neque vero ex
extremis*) me ſenſum auctoris ignorare ingenuè fateor:
quidnam eſt enim id, quod ex extremis negat eſſe? me-
dia nonne contemplatur copora? & hęc, ex quo media,
extremorum mixtionem præſeferunt, hoc enim potiſ-
ſimum complecti videtur natura medij *phyſ.* 5. *t.* 6. & Natura
licet vnum quodque fiat ex cōtrario, ex medio pariter medij.
poteſt prodire *phyſ. p.* 43. quare ſatius crediderim ad-
hærere M.S. codici Vatic. V.C. Lollini, in quo non ἐκ
(ex) ἓν *(vnum)* legitur, quam lectionem germanam eſſe Textus e-
ſuadet modus loquendi ſubſequens. οὔτε δὲ δύο (*neque* mēdatur
verò duo) qui optime reſpondet: ſuadent pariter faci-
litas lapſus in ſcribendo, & facilis inde proueniens tex-
tus expoſitio, vera ſententia, & ad verbum ferè doctri-
na Ariſtotelis, quam obſeruo ad hoc idem probādum
ipſum adhibuiſſe, & tunc dicendum cenſeo, Ocellum,
poſteaquam quattuor eſſe elementa aſſeruiſſet, ac duo
extrema eſſe docuiſſet, alia duo collocare media inter
ipſa, ex eo quòd natura eorum ex ijs extremis quodā-
modo mixta videatur: vt enim viridis color medius di-
citur inter album, & nigrum, eo quod ita ex vtroque,
videtur commixtus, quòd huic comparatus albi, illi ve-
rò, nigri induat rationem 5. *phyſ. d. t.* 6. aer, & aqua ſimi-
liter, ſi ad terram referatur, tenuitatem, & leuitatem, ſi
verò ad ignem, craſſitiem, & grauitatem videntur prę-
ſeferre, ac poſtea iure edocturum, præter duo extrema
iam *prac. textu* ſancita, hæc alią duo media, naturam
præterea collocaſſe, ita diſſerere. Extremum nequit eſ-
ſe vnum, eo quia extremi conditio exigit, vt ſit cōtra- Principiū
rium, contraria verò non ſunt vnum, vt dicebat philoſ. non eſt
1. *phyſ.* 50. monens principia non eſſe vnum, quia iam vnum.
ſta-

ſtatuerat contraria. nec etiam ſat erunt duo extrema, ex quo enim ſunt extrema, medium neceſſariò videtur expetere; quia medium, & extrema quadam ratione opponuntur, vt his poſitis illud videatur etiam ſtatuẽdũ, quare iure præter dicta extrema aquam poſſumus, & aerem veluti quaſdam medietates inter elementa collocare. Id totum exactius habemus penes Ariſt. 2. *cæli* 18. vbi ex motu perenni circulari cęli, cum intuliſſet terram in medio vniuerſi locatam, quod abunde *ib.* probauit 96. *& ſeqq.* dicebat. ἀλλὰ μὴν εἰ γῆν, ἀνάγκη καὶ πῦρ εἶναι. τῶν γὰρ ἐναντίων εἰ θάτερον φύσει, ἀνάγκη καὶ θάτερον εἶναι φύσει. *At verò ſi terrã, neceſſe eſt & ignẽ eſſe, cõtrariorum enim ſi alterum natura eſt, neceſſe eſt & alterum eſſe natura.* indeque *t.* 19. (quod ſenſum Ocelli ad viuum exprimit) ſubdebat ἀλλὰ μὴν εἴπερ ἐστὶ πῦρ καὶ γῆ, ἀνάγκη καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι σώματα, ἐναντίωσιν γὰρ ἔχει ἕκαστον τῶν στοιχείων πρὸς ἕκαστα. (*at verò ſi eſt ignis & terra, neceſſe eſt & ea, quæ intra ipſam sũt eſſe corpora: contrarietatem enim habet vnumquodque elementorum ad vnumquodque*) hoc eſt, ſi terra eſt, quia contraria igni, igitur & ignis datur, quia vnum contrariorum in natura alterum infert, vt *ibi* probatur à philoſopho. ſi verò ſunt hæc duo contraria, iam & ea, quæ inter hæc ſunt media, adeſſe oportebit, quia ſi vnum contrariorum actu ſit, alterum opus eſt adeſſe, & ideo cum ignis, & terra actu ſint, & media elementa neceſſe erit actu in vniuerſo collocare. cur verò non vnum tantùm, at duo elementa media cõſtituantur congruæ numeri elementorum rationes ſuperiùs *t.* 5. adductę, & apud Platonicos, & apud Peripateticos videntur ſatis indicare. allatam verò à nobis expoſitionem conſonã textui, eiuſdem verba apertiſſimè demonſtrant: hanc enim vnicam aſſignat rationem cur elementa non ſint

Præter ignem, & terrã neceſſe eſt elementa media ponere.

duo,

duo, quòd media extremis opponantur, ac si diceret, contrariorum vno in rerum natura constituto, alterum poni necesse est, quare cum duo extrema elementa duobus medijs opponantur, terra scilicet aeri, & ignis aquæ, vt qualitates eorum percurrenti apparebit, non sat est illa extrema accipere, at vlteriùs media hæc superaddenda. hanc imò veluti necessariam expositionem dictant qualitates *in seq. textu*, elemento vnicuique attributæ, per quas prædicta elucescit contrarietas, quas illico cum subdat, hic tradita quodammodo videtur confirmare voluisse.

Communes, & propriæ vniuscuiusque elementi qualitates recensentur.

Τὸ μὲν οὖν πῦρ θερμὸν καὶ ξηρόν, ὁ δὲ ἀὴρ θερμὸς καὶ ὑγρός, τὸ δὲ ὕδωρ ὑγρὲν καὶ ψυχρέν, ἡ δὲ γῆ ψυχρὰ καὶ ξηρά. ἀέρι μὲν οὖν καὶ πυρὶ κοινὸν τὸ θερμόν. ὕδατι δὲ καὶ γῇ κοινὸν τὸ ψυχρόν. γῇ δέ .1. καὶ πυρὶ κοινὸν τὸ ξηρόν. ὕδατι δὲ καὶ ἀέρι κοινὸν τὸ ὑγρόν. ἴδια δὲ ἑκάστου, πυρὸς μὲν τὸ θερμόν, γῆς δὲ τὸ ξηρόν, ἀέρος δὲ τὸ ὑγρόν, ὕδατος δὲ τὸ ψυχρόν, κατὰ μὲν οὖν τὰ κοινὰ διαμένουσιν αἱ οὐσίαι αὐτῶν. κατὰ δὲ τὰ ἴδια μεταβάλλουσιν, ὅτε τὸ ἐναντίον τοῦ ἐναντίου καθακρατήσει.

Ignis sanè calidus, & siccus, aer verò calidus, & humidus, aqua humida, & frigida, terra frigida, & sicca. aeri igitur, & igni cō mune calidū, aqua, & terra commune frigidū, terra, & igni cōmune siccū, aquę & aeri cōmune humidum. propria verò vniuscuiusq; ignis quidē calidum, terræ verò siccū, aeris humidum, aquæ frigidū; ergo secūdū cōīa permanēt substantiæ ipsorum, at secundū cōtraria mutātur, quando contrariū superabit cōtrariū. Text. 11.

r. in VV. & B. deest vsq; ad ἴδια.

PARAPHRASIS.

ATq;ignis calidus est,&siccus,aer calidus, & humidus, & aqua humida, & frigida, terra frigida,& sicca:ideoq; aeri,& igni communis erit calor,aquæ,& terræ frigiditas,terræ,& igni siccitas,ac aquæ tandem,& aeri humiditas. ita tamen vt ignis calorem, terra siccitatem, aer humorem, & aqua frigus veluti sibi proprium vindicent. & ita se habebunt eorum substantiæ,quòd communia in ijs permaneant, succedat tamen quo ad propria in ipsis mutatio, vbi contrarium à suo opposito superetur.

COMMENTARIVS.

Mens Auctoris.

ELementorum *in præc.* exactè dissidia Ocellus expressit, acres inter ea ostentans vigere contrarietates: nunc eas qualitates illis assignat, quarum vi verã primò exerceant contrarietatem,primas scilicet æqua diuisione vnicuiq; attribuens elemento,inde colligẽs, in quanam qualitate eorum vnum quodq; cum altero conueniat, ac discrepet. ac inde quasi id prouido naturæ decreto præstitũ fuisse suasurus, dogma quoddã de eorum mutua immutatione statuit,cuius certè primęua est origo illa contrarietas,quam mutuo exercent 2. *de gen.* 24. Dimissis igitur ijs,quæ in textus limine traduntur, quæ satis apertè eiusdem verba indicant, vt in ijs,quæ sequuntur,quid verè senserit Auctor,liceat cõ-

ijcere

ijcere, obseruandum id tantùm nos ibi moneri, quod elementa inuicem immutantur, quatenus vnum agendo in aliud sibi contrariũ, ipsum superat, & in propriam quodammodo conuertit naturam, & tunc è duabus illis qualitatibus mox vnicuiq; elemento attributis, ea, in qua conueniunt, elemẽtum quod interit, & in quod immutatur, permanet siue eadem specie reuera, siue eadem numero, vt philosophantium turba acribus digladiatur dissidijs, quos 2. *de ortu* 25. licet consulere ea verò per quàm elementum quod interit, ab alio differebat (quæ ideo illi dicitur propria) recedit. Singula quæ hic traduntur vsq; ad *t.* 16. imitatus est Aristoteles, fusius tamen, & perfectius digessit, vt hic etiam V. Cl. Nogarola obseruauit qualitates .s. easdem vnicuiq; elemento adesse monet Arist. 2. *de gen.* 16. eam quam veluti propriam vnicuiq; elemẽto hic adscribit auctor, eidem pariter doctiori licèt consideratione assignauit Arist. *ibid.* 23. non enim dixit igni v. g. propriam esse caliditatem, aer enim & huius est particeps, sed docuit ignem magis calorem sibi vindicare, quam siccitatem, & sic de alijs. & id tandẽ, quod in mutatione elementi permaneat similis qualitas, & altera recedat, pariter *ibid.* 25. profitebatur, facillimum hoc dicens mutuæ primorũ corporum immutationis genus *διὰ τὸ σύμβολον ἐνυπάρχειν τοῖς ἐφεξῆς (quia cognatio existit in ijs quæ consequenter)* è quo sane oritur, vt vnica saltem tantũmodo sit pugna peragenda, longeq; ideò facilior victoria, dum vnico hoste fuso queat prodire. hoc vnicum attento animo opus est obseruare, è quo inanes vt plurimum recentiorum philosophorum quæstiones consueuerunt prodire, quarum & in hac & in ceteris frequentia eorum dignitatem apud gentes, nec omnino iniuria abrogasse videtur, dum ideò horologijs nunquã

Elemẽta transmutant inuicem manentibus symbolis qualitatibus, & proprijs recedentibus.

Hæc eadem tradidit Aristoteles.

Philosophi horologijs interdũ similes.

inter se concordibus philosophi apud Senecam comparentur, dicentem *facilius inter philosophos, quàm inter horologia conueniet.* quòd calor v.g. ignis dicitur hic proprius non cætera elementa respiciendo, at facultatem alteram, qua potitur: ideoq; Arist. ipsum magis calidum esse, quàm siccum *d.t.16.* proferebat, è quo duas vt omnino inanes & hic, & apud Peripateticos excludi contingit dubitationes, an s. re vera in summo vtraq; qualitas vnicuiq; elemento tributa fuerit, & an verè vt ignem aere calidiorem, ita hunc aqua humidiorem doceat philosophia, cũ tamen hæc magis abundè humorem, quàm aer concepisse videatur; dum enim hic vnicuiq; elemento vna tantum qualitas veluti propria ab Ocello, & eidẽ fortiori ratione, quàm altera, ab Arist. adscribatur, inane profectò erit inquirere, an vnãquãq; elemento cuiq; qualitatẽ in summo crediderint assignatã; inutile pariter erit ijs torqueri difficultatibus, quas contentionibus potius fouendis, quam veritati statuendæ intenti quamplurimi gestiũt congessisse, quibus siccitatem longè perfectiorem ab igne, quàm à terra; & humorem validius ab aqua, quàm ab aere, sicq; in cæteris affirment contractum. quidquid enim de his lubeat sentire, huiusmodi certè patet nec Ocellum, nec Aristotelem torquere potuisse, hic elementa non comparantes inuicem, qualitatum ratione, at eas tantùm, quas vnicuiq; attribuunt elemento, qualitates ingeniosè inuicem conferentes.

in Claud. Cæs.

Inane est Peripateticorum quærere an vtraq; qualitas elementis conueniat in summo.

Omnino inutile est quęrere an ignis terram siccitate, & aqua aerẽ humiditate superent.

Ele-

Elementorum mutationes, ac mutuæ generationes recensentur.

Τὸ μὲν οὖν ἐν τῷ ἀέρι ὑγρὸν ἐν τῷ πυρὶ ξηροῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ ὕδατι ψυχρὸν τοῦ ἐν τῷ ἀέρι θερμοῦ, τὸ δὲ ἐν τῇ γῇ ξηρὸν τοῦ ἐν τῷ ὕδατι ὑγροῦ. καὶ ἀνάπαλιν τὸ μὲν ἐν τῷ ὕδατι ὑγρὸν τοῦ ἐν τῇ γῇ ξηροῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ ἀέρι θερμὸν τοῦ ἐν τῷ ὕδατι ψυχροῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ πυρὶ ξηρὸν τοῦ ἐν τῷ ἀέρι ὑγροῦ. καὶ οὕτως αἱ μεταβολαὶ γίνονται, καὶ γενέσεις εἰς ἄλληλα ἐξ ἀλλήλων. τὸ δὲ ὑποκείμενον σῶμα, καὶ τὸ δεχόμενον τὰς μεταβολὰς τὸ πανδεχὲς καὶ τὸ δυνάμει πρῶτον πρὸς τὴν ἁφήν.

Igitur aeris humidũ ignis siccitatẽ, aquæ frigidum aeris caliditatem, terræ siccum aeris humiditatem interimit; ac rursum aquę humidum terræ siccitatem, & aeris calidum aquæ frigiditatem, ignis siccum aeris humiditatem destruit, & sic mutationes fiunt, & mutuæ generationes, subiectum verò corpus, ac suscipiens mutationes, omnia suscipit, & potentia primum ad tactum. Text. 12.

PARAPHRASIS.

Aeris quidem humiditas aliquando ignis siccitatem superat, aquę frigiditas similiter aeris caliditatem, ac terræ siccitas aeris humiditatem: & vicissim aquæ humiditas terræ siccitatem superat, aeris calor aquę frigiditatem, ignis siccitas aeris humiditatem: & hoc pacto fiunt mutationes, & ex iisdem

mu-

mutuæ generationes. ſubiectum vero corpus, in quo fiunt mutationes, omnia ſuſcipit, & eſt poteſtate primum tactile.

COMMENTARIVS.

MVtuæ elementorum mutationis, cum, in præced. textus calce, meminerit Ocellus, quibus nam potiſſimum rationibus illa ſuccedat, in hoc & ſeq. textu teſtatur: & quoniam ibi elementa, dum immutantur, quo ad communia permanere, & in diſſimili qualitate dixerat immutari; veritatem illam in vnoquoque declaraturus elemento, docet, quòd aer aliquando agens in ignem, eius deſtruit ſiccitatem, pariq; ratione aquæ frigiditas aeris expugnat caliditatem, ac tunc ignis in aera, & aer in aquam immutatur; ſicuti terra in aquam conuertitur, ſi aquæ humiditas à terrena ſiccitate opprimatur, & ita ſuperius elementum immutatur in inferius. & è conuerſo inferius ſuperioris naturam quandoq; aſſumit; cum ſcilicet in eo exiſtentem qualitatem ſuperius perdit elementum, vt in textu relata exempla oſtendunt, nam inde mutuæ elementorum ſuccedunt mutationes, quarum etiam 2. *de ortu* 24. meminit Ariſtoteles, ac eleganter M. Antonius dicens, ὅτι γῆς θάνατος ὕδωρ γενέσθαι. καὶ ἀέρος πῦρ. καὶ ἔμπαλιν. (*terræ mortem eſſe aquam, aquæ aerem, aeris ignem, idq; viciſſim.*) Et hic animaduertendum, quàm prudenter Auctor victoriam; ideoq; actionem, & paſſionem, è quibus illa oritur, in elementares qualitates, non verò in elementa reiecerit, quæ ſubſtantias *hic t.* 5. dixit: quia ſcilicet ſubſtantiæ pugnant ratione qualitatum, ideoque ab illis contrarietatem exclude-

Mutua elementorũ immutatio.

de vita ſuo lib. 4.

Subſtantiæ nil cõtrarium.

cludebat Ariſt. *in præd. c. de ſubſt.* Si tamen earum propria natura ſpectaretur, & hac ratione mutationes ſuccedunt, ac mutui ortus, & interitus; ita tamen, vt ijs ſemper ſubiectum adſit, in eoq; tales exerceantur mutationes, quod omnia ſuſcipiat, ac primò ad tactum potentiam præſeferat ratione dictarum contrarietatũ, quę ſunt primæ qualitates tangibiles, vt ſuperius obſeruauimus. facilis autem hæc mutatio, quæ inter elementa viget aſſiduè, hic apertè ab Ocello conſtituta Platonem non latuit: eleganti quinimo occaſionem dogmati videtur præbuiſſe, quo ſtatuatur, & in ijs corporibus, quæ nos elementa nuncupamus, vnumquodq; elementum latere; quod pariter obſeruauere, qui noſtra elementa iure impura cenſuere, indeq; igneum quid potius eſſe crediderunt id, quod (vt verbis Ariſt. *met. 1. ſum. 1. cap. 4.* vtar) διὰ συνήθειαν καλοῦμεν πῦρ, οὐκ ἔστι δὲ πῦρ. *(propter conſuetudinem vocamus ignem, non eſt autem ignis)* idemq; de cæteris elementis proferendum, vt Plato in Timæo eruditiſſimè monebat.

In vno quoque elemẽto cætera latere.

Elementa ſunt impura.

Prædictæ mutationes fuſius explicantur.

Textus. 13.

Γίνονται δὲ αἱ μεταβολαί, ἤτοι ἐκ γῆς εἰς πῦρ, ἢ ἐκ πυρὸς εἰς ἀέρα, καὶ ἐξ ἀέρος εἰς ὕδωρ, καὶ ἐξ ὕδατος εἰς γῆν, καὶ. 1. τρίτον ὅταν. 2. τὸ ἐν ἑκάστῳ ἐναντίον φθαρῇ, καὶ καταληφθῇ τὸ συγγενὲς καὶ τὸ σύμφυλον. ἡ μὲν οὖν γένεσις ἀποτελεῖται, ὅταν. 2. μία ἐναντιότης φθαρῇ. ἐκεῖ γάρ. 3. τὸ μὲν πῦρ θερμὸν

Fiunt verò mutationes vel ex terra in ignẽ, vel ex igne in aerem, & ex aere in aquam, & ex aqua in terram, & tertiò quando in vnoquoq; contrarium corrumpatur, & relinquatur, quod eſt eiuſdem generis, & conditionis. generatio igitur completur, cum vna

1. al. l. τὸ τε.
2. VV. ὅτε
3. in VV. deeſt. γάρ.

καὶ ξηρὸν ὁ δὲ ἀὴρ θερμὸς καὶ ὑγρὸς, κοινὸν ἀμφοτέροις αὐτοῖς τὸ θερμὸν, ἴδιον δὲ πυρὶ τὸ ξηρόν. ἀέρι δὲ τὸ ὑγρὸν ὅτε οὖν τὸ ἐν τῷ ἀέρι ὑγρὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐν τῷ πυρὶ ξηροῦ, μεταβάλλει τὸ πῦρ εἰς ἀέρα. πάλιν ἐπεὶ τὸ μὲν ὕδωρ ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν ὁ δὲ ἀὴρ ὑγρὸς καὶ θερμὸς κοινὸν ἀμφοτέρων. 4. αὐτῶν τὸ ὑγρόν. ἴδιον δὲ τοῦ μὲν ὕδατος τὸ ψυχρὸν, τοῦ δὲ ἀέρος, τὸ θερμόν. ὅτε οὖν τὸ ἐν ὕδατι ψυχγὸν ἐπικρατήσει τοῦ ἐν τῷ ἀέρι θερμοῦ, γίνεται ἐξ ἀέρος εἰς ὕδωρ μεταβολή. πάλιν ἡ μὲν γῆ ψυγρὰ καὶ ξηρὰ, τὸ δὲ ὕδωρ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, κοινὸν ἀμφοτέρων αὐτῶν τὸ ψυχρὸν, ἴδιον δὲ τῆς μὲν. 5. γῆς τὸ ξηρὸν, ὕδατος δὲ τὸ ὑγρὸν ὅτε οὖν τὸ ἐν τῇ γῇ ξηρὸν ἐπικρατήσει τοῦ ἐν τῷ ὕδατι ὑγροῦ, γίνεται ἐξ ὕδατος εἰς γῆν μεταβολή.

4. N. ἀμφοτέροις im. ex V, & L.

5. N. non habet μὲν ad ex VV. & B.

vna contrarietas corrumpitur. quoniam enim ignis calidus, & siccus, aer verò calidus, & humidus, commune vtrisq; calidũ, propriũ verò igni siccũ, & aeri humidum. igitur cũ aeris humidũ superabit ignis siccum, ignis immutatur in aera, & rursus, quia aqua humida, & frigida, aer verò humidus, & calidus, commune vtrisq; ipsorum humidum, proprium verò aquæ frigidum, & aeris calidum, quãdo igitur aquæ frigidum superabit aeris calidum, ex aere in aquam fit mutatio, & rursus terra sicca, & frigida, aqua verò frigida, & humida, vtrisque eorum commune frigidum, proprium verò terræ siccum, & aquæ humidum, quando igitur terræ siccum aquæ humidum superabit, ex aqua in terram fiet immutatio.

PARAPHRASIS.

ELementorũ vero mutationes contingunt, cum vel terra in ignem, vel hic in aera, vel aer in aquam, vel hæc tandem in terram immu-

immutatur, & tertiò quando in vtroque elemento cōtraria qualitas interit, ea, quæ similis est, permanente. ortus igitur perficitur, cum qualitatum oppositarum vna perit: quia enim ignis calidus est, ac siccus, aer verò calidus, & humidus, ideoq; calor vtrisq; sit communis, siccitas verò igni, & humor aeri propria veluti qualitas conueniant. si aeris humor ignis siccitatem opprimat, ignis illico in aera immutabitur. ac rursus quia aqua humida est, & frigida, aer verò humidus, & calidus, in humore quidem conueniant; at aqua frigus, aer verò calorem veluti propriam qualitatem sibi vindicabunt. ideoq; si frigus, quo prædita est aqua, calorem superet, qui aeri inest, ex aere vtique prodibit aqua. sic etiam terræ siccitas, & frigiditas, aquæ verò frigiditas, & humor insunt, illa quidem vtrisque cōmunis, hæc verò aquæ propria non secus quã siccitas terræ, hæc igitur si inhærentem aquæ humiditatem opprimat, iam aqua in terram immutabitur.

COMMENTARIVS.

DVas mutationes, quæ in elementis contingunt, in præc. textu recēſuit Auctor, eam ſcilicet, qua ſuperius elementum inferioris naturam aſſumebat, & eam è conuerſo; qua ab inferiori ad ſuperius circulo quodam occurrebat regreſſus: tertium addere nunc videtur mutationis genus, ac inde prædictarum primam declarare, & ſimul exemplis illuſtrare. Elementares igitur mutationes monet inferre vel ex terra in ignẽ aſcenſum, vel ex hoc in aera, cæteraq; corpora ſimplicia deſcenſum. & tertio cum in vnoquoque elemento contrariũ intereat, ſimulq; remaneat id, quod eſt ejuſdem generis, & naturæ. Quid per hunc tertium modum exprimat auctor, nec etiam profunda meditatione potui adinuenire (meam fateor imbecillitatem, & inſcitiam) in prioribus enim duobus modis id etiam obſeruatur, quod contrarium corrumpatur, & ſimilis qualitas permaneat, non ſecus quàm in hac tertia mutationis ratione cõtingere ſuadeat; quare nil noui tertius hic modus complecti videbitur. nec etiam cum eo illa conſentit immutatio, quam *ſeq. textu* κατ' ἐναλλαγὴν dicet, cum ea tantùm inter illa vigeat elementa, quibus nulla qualitas eſt communis. nec etiam illi poteſt adaptari immutatio, de qua *t.* 15. ibi enim ſupponitur in altero elementorum interire etiam qualitatẽ communem. non tandem illi, de qua *t.* 16. quia inde nil oritur, & eas rationes hic proponit auctor, quibus mutatio progignatur, contrarijs in vnoquoq; elemento pereuntibus, cuius contrarium in verbis illius textus proponitur, licet Nogarola per tertium genus mutationis eam videatur aſſumere: quare cum alius hic *in annot. ad t.* 15.

non recēseatur elementaris mutationis modus, quid opinatus fuerit Ocellus ignoro nec si illa lectio seruetur, possum conijcere. at si eam, quam in alijs codicibus obseruauit Comelinus assumamus, in qua non τρίτον sed τοῦτο legitur, omnia erunt consona: tūc enim dicemus Ocellum, quia in textus limine docuit elemēta immutari, dum viget transitus vel ex terra in ignem, velè conuerso ex hoc in aerem &c. nunc addere rationem, qua id contingat, & dicere τοῦτο *(hoc)* nempe id, modò prædictum mutationis genus tunc contingere, quandocunq; in vnoquoq; elemēto, quod immutetur, qualitas contraria pereat, & quæ similis est, conseruetur: putà, si ignis mutetur in aera, siccitas ignis, quæ aeris humiditati opponitur, interibit, & illius caliditas, quia similis illi, qua præditus est aer, seruabitur eo pacto, quo docebat Aristot. 2. *de ortu* 25. Nec aliquis obijciat hoc idem traditum ab Ocello præc. textu, id enim falsum arbitror, cum obseruem lento quasi gradu materiam hanc veluti nouam, nec ita exactè ad ea vsque tēpora explicatam, auctorem assignare: vt in præc. textu, cum dixerit elementum immutari vna qualitate superante, nunc vlteriùs progredi, ac elementa enumerare, & ea inferre in quibus tradita appareat immutatio ratione illius dominij, ac inde illud fusiùs exemplis illustrare; & quia docuit mutationes has, extincta contraria qualitate, & simili conseruata, succedere, & huius. modi mutationum potissima certè sit causa dissimilis qualitas 1. *de ortu* 51. quæ euanuit, congrua sanè methodo infert auctor tūc compleri, & perfici mutationem, cum contraria qualitas recessit, quæ in eo, quod dissoluitur, vigebat elemento: idq; idcirco in ea declarat mutatione successiuè, quæ fit descendendo, putà si ignis in aera sit immutandus, ille calore prædi-

Dū symbola elementa ad inuicem mutātur, sola qualitas opposita destruitur, & symbolica permanet.

tus est, ac siccitate, hic calore, & humiditate, ideoq; calor est communis vtrisque igni verò propria veluti qualitas siccitas inerit, & aeri humiditas. si igitur hæc aeris humiditas in ignis siccitatem agat, eamque superet, ignis in aera conuertetur: & pari ratione seruata semper proportione aer in aquã, & aqua in terram immutabitur, prout in textu latè explicatur, & ab Arist. *d.t.* 25. *& seqq.* fusè recensetur. quam perennem ipsorum mutationem suauissimè Ouidius sic exprimebat.

Met. 15. *—— —— resolutaq; tellus*
In liquidas rarescit aquas: tenuatur in auras
Aeraq; humor abit: dempto quoq; pondere rursus
In superos aer tenuissimus emicat ignes.
Inde retro redeunt, idemq; retexitur ordo:
Ignis enim densum spissatus in aera transit,
Hinc in aquas tellus glomerata cogitur vnda,
Nec species sua cuiq; manet, rerumq; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras &c.

Nouum elementaris mutationis genus recensetur.

Ἀπὸ γῆς δὲ ἄνω κατὰ τὸ ἐναντίον. ἡ δὲ κατ' ἐναλλαγήν. 1. ὅτε ὅλον ὅλου κρατήσῃ, καὶ δὶ' ο δυνάμεις τὰς ἐναντίας φθείρουσι, μηδενὸς ὄντος αὐτοῖς κοινοῦ. ἐπεὶ γὰρ τὸ μὲν πῦρ ἐστι θερμὸν καὶ ξηρόν, τὸ δὲ ὕδωρ ψυχρὸν καὶ ὑγρόν, ὅταν τὸ ἐν τῷ ὕδατι ὑγρὸν ἐπικρατήσει τοῦ ἐν τῷ πυρὶ. 2. ξηροῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ ὕδατι

1. N. ἀναλαγὴν im. ex V. V. & C.

2. N. non habet vs. q; ad θερμοῦ ad ex VV. C. &

A Terra verò sursũ è contra. at illa, quæ per enalagẽ, quando totum superabit totũ, ac duæ potentia contrarias corrumpent, nulla illis existente communi. quoniam enim ignis est calidus & siccus, aqua frigida & humida, quan-

ψυχρὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐν τῷ πυρὶ θερμοῦ, γίνεται ἐκ πυρὸς εἰς ὕδωρ μεταβολή. πάλιν ἐπεί. 3. ἡ μὲν γῆ ἐστι ψυχρὸν καὶ ξηρὸν, ὁ δὲ ἀὴρ θερμὸν καὶ ὑγρόν. ὅταν. 4. τὸ μὲν ἐν τῇ γῇ ψυχρὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐν τῷ ἀέρι θερμοῦ, τὸ δὲ ἐν τῇ γῇ ξηρὸν. 5. τοῦ ἐν τῷ ἀέρι ὑγροῦ, γίνεται ἐξ ἀέρος εἰς γῆν μεταβολή. ὅτα δὲ ἐν τοῦ μὲν ἀέρος φθαρῇ τὸ ὑγρὸν τοῦ δὲ πυρὸς τὸ θερμὸν, γεννηθήσεται ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν πῦρ. καταλείπεται γὰρ τοῦ μὲν ἀέρος τὸ θερμὸν, τοῦ δὲ πυρὸς τὸ ξηρόν. τὸ δὲ γε πῦρ ἐστι θερμὸν καὶ ξηρόν. ὅταν δὲ τῆς μὲν γῆς φθαρῇ τὸ ψυχρὸν τοῦ δὲ ὕδατος τὸ ὑγρὸν γεννηθήσεται ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν ἡ γῆ. καταλείπεται γὰρ τῆς μὲν γῆς τὸ ξηρὸν, τοῦ δὲ ὕδατος τὸ ψυχρόν. ἡ δὲ γῆ ἐστι ψυχρὰ καὶ ξηρά.

quando aquæ humidū superabit ignis siccum, & aquæ frigiditas ignis caliditatē, ignis in aquam mutabitur: rursus quia terra est frigida, & sicca, aer calidus, & humidus, quandoquidem terræ frigiditas aeris caliditati dominabitur, & terra siccitas aeris superabit humiditatē, ex aere in terrā erit mutatio. quando autem aeris humiditas intereat, ignis vero caliditas, ex vtrisq́; prodibit ignis, nam permanet aeris calor, & ignis siccitas, ignis verò calidus, est ac siccus. cum verò terræ frigiditas corrumpitur, & aquæ humiditas, ex vtrisq́; terra fiet, relinquitur enim terra siccitas, & aquę frigiditas, terra verò frigida est, & sicca.

3. N. non habet ἐπεί ad. ex VV. & B.

4. N ad ἔνιμ. ex VV. & B.

5. VV. & B & al. ad ἐπικρατήσει.

6. V deest. γὲ

PARAPHRASIS.

ET rursus opposita quadam ratione à terra ad superiora elementa fiet transitus: is scilicet qui per ordinis immutationem succedit.

cedit. dum totum elementum totum superet, ac ambæ facultates oppositas perimant, nulla existente qualitate vtriq; elemento communi. putà quia ignis calidus est, & siccus, aqua verò frigida, & humida, si ignis calor, & siccitas, aquæ qualitatibus cedant, ignis in aquam immutabitur. terra pariter cum sit frigida, & sicca, aerq; calidus, & humidus, si huius qualitates succumbant ab ijs oppressæ, quæ terram concomitantur, aeris vtiq; in terram immutatio continget. at si ignis, & aer mutuò pugnent, ac illius humor, huius verò calor interiret, ignis tamen prodiret, superesset enim ignis siccitas, & aeris calor, quibus ambabus ignis præditus est qualitatibus, & pari ratione si terræ frigiditas, & aquæ humor interirent, ex vtrisq; terra constitueretur, permaneret enim terræ siccitas, & aquæ frigiditas, quibus facultatibus terræ elemẽtum potitur.

COMMENTARIVS.

INuicem mutari *t.* 12. docebat elementa, quia vnius qualitates succumbebant oppressæ ab ijs, quibus aliud gaudebat: eas inde mutationes explicauit, ac lõga serie declarauit, at quia earum tantummodo meminerat, quæ inter elementa proxima, & communi quapiam qualitate affecta vigebant, putà dum ignis in aerem, aer in aquam &c. immutatur, nunc eas proponit,

quæ

quæ inter elementa oppositis omnino prædita qualitatibus assiduè contingunt, prius tamen traditam in præced. doctrinam de mutatione elementorum per descēsum à supremo ad infimum, ad ascensum etiam extendens. & idcirco obseruat, quòd sicuti per interitum contrariæ qualitatis mutabatur ignis in aera &c. sic è conuerso ex terra in aquam non difficilis contingit trāsitus, opposita tamē ratione: ibi enim aeris humor ignis siccitatem opprimebat, ignisq; ideo in aera conuertebatur. hic ignis siccitas aeris humorem superat, ideoq; aer in ignem immutatur, idemq; de cæteris seruata tamen proportione statuendum. Verùm quia enumeratę hucusq; mutationes ea tantum afficiunt elementa, quæ sibi sunt mutuò ratione loci, & alterius qualitatis cognata; aliud subdit mutationis genus, quam κατ' ἐναλλαγὴν vocat, Nogarola vertit *per internecionem*, quatenus scilicet mutantur singulæ qualitates elementi. Dicerem potius ab Ocello *ordinis immutationem* innui, vt ea vox videtur præseferre: quatenus scilicet elementaris huiusmodi mutatio erumpit tantum, si elementorum ordo immutatur: cum enim terræ aqua, & huic aer succedat, si transitus è terra contingat in aerem, certè præuertitur ordo exposcens, vt in proximiora semper, & ab extremis primò ad media, & inde ad extrema fiat transitus. cum igitur videamus naturam prouidè elementa illa sibi inuicem voluisse succedere, quæ in vna saltem qualitate conuenirent, vt meliori fœdere compactum seruaretur vniuersum, indeq; non violentus, at facilis, ac permanens eorum in vniuerso succederet contactus, vt innuit Arist. *phys.* 4. 48. *&* 49. quod elegantissimè Cyrus Theodor. Prodromus expressit, dum Concordiam sic exhibuit eruditissimè disserentem.

Eadē facilitate īmutatur terra in aquā, qua ignis in aerem

Qua ratione symbolā elemēta iuxta se posita sīt in vniuerso.

In dial. amicitia. exulantis

Ἐγὼ

Ἐγὼ τὸ πᾶν πλήρωμα τοῦ παντὸς βίου
Πλακὴ ξυνεστὰς φύσεων ἐναντίων
Κοινῶς ἐνίζω, κἂν δίϊσταται φύσει
Ξηρὸν τὸ πῦρ, ὑγρὸν δὲ χύσις ἀέρος
Καὶ γειτονοῦσι ταῦτα. καὶ μέσον μάχη
Ἀλλ' ἐμβαλοῦσα τοῖν δυοῖν ἐναντίοιν
Κοινὸν τὸ θερμὸν τὴν μάχην ἀναιρέπω.
Θερμὸν μὲν ἀήρ, ἀλλ' ὕδωρ ψυχρὸν φύσει,
Ἀγχιθυρεῖ δὲ καὶ κατ' ἀλλήλων πνέει
Ἀλλ' ὑμέσι τεινοῦσα τούτοις ὑγρότην
Ἄμφω ξυνάπτω, καὶ πρὸς εἰρήνην φέρω.
Ὕδωρ μὲν ὑγρὸν, ἡ δὲ γῆ τοὐναντίον
Μέση δ' ἐν ἀμφοῖν ἐμπεσοῦσα ψυχρότης
Φίλιον αὐτοῖς ἐμβραβεύει τὸν βίον
Τοιαῦτα τὰ στοιχεῖα τοῦ παντὸς βίου.

(*Quin & elementa corporum vitali a formis licet pugnãtibus sint prædita ad stringo vinclis inuicem concordibus. Est siccus ignis, aera humor imbuit, vtrumque vicinum alteri pugnam ciet: his ego duobus inijcio contrarijs commune calidum, dissipans discordiam. est calidus aer, sunt aquæ perfrigidæ, & mutua lite premitur vicinia: sed ego ligamen humidum commisceo, compescitur q; protinus lis pristina: aquæ quidem sunt humidæ, tellus aret: at frigus interponitur iubente me, dulcemq; parit in posterum concordiam. hæc vniuersi sunt elementa primitus*) si inter ea elementa, quæ contigua esse voluit natura, succedat mutatio, ordo certè seruabitur, & vna qualitas vtrisq; communis permanebit in tali mutatione, quorum neutrum continget, si ordine immutato à terra putà ad aerem fieret transitus, vel ab aqua ad ignem, ijs, quæ inter hæc iacent, neglectis: ideoq; illius in textus limine cum meminisset, ad eam digreditur inde, quæ contingit in elementis medio quopiam alio seiunctis,

& om-

& omnino ratione ambarum qualitatum sibi inuicem contrarijs; & ita huiusmodi mutationem contingere obseruat, vt elementa, quæ immutantur, nulla communi cum gaudeant qualitate, at ambas sortiātur omnino contrarias, vtiq; totum elementum superabit totum, quo scilicet ad omnes qualitates, vt in textu exēplis manifestatur. Huius pariter mutationis elementorum meminit Aristoteles *d.t.25.2.de gen.* quo loci mutuam inter quælibet elementa succedere mutationem statuebat, cum hoc tamen discrimine, quòd simili affecta qualitate longè faciliùs, ac celeriùs immutarentur, quàm ea, quæ oppositis omnino gauderent facultatibus; Quod si in vtroque elemento vnius qualitatis interitus succedat, in vno scilicet opposita qualitate, in altero verò simili pereūte, tunc nouus etiam ac postremus elementaris mutationis modus emergit, per quem illud consurgat elementum, in quo similis integra qualitas, dum huius munia suppleat ea, quæ in altero elemento permansit qualitas, puta si hic adesset aer, & ignis, & in illo humiditas, in hoc caliditas destrueretur, adhuc inde prodibit ignis, hic enim siccitatem adhuc permanentem in igne, & caliditatem adhuc inconcussam in aere assumeret, sicq; ignis prodiret, qui duabus ijs afficitur qualitatibus, similisque in cæteris elementis viget proportio, vt abundè in textu declaratur.

In habetibus symbolū facilior trāsitus.

Alterum mutationis elementaris genus proponitur, & simul excluditur.

Text. 15.

ὅταν δὲ τοῦ. 1. ἀέρος φθαρῇ τὸ θερμὸν, καὶ

CVm verò aeris caliditas, & pariter ignis in-

1. V. ad μὲν.

2. N. γῆς μὲν im. ex V. & B.

3. N ὕδατος δὲ ὅμοιον, im. ex V. V. & B.

τοῦ πυρὸς τὸ θερμόν, γένεσις οὐκ ἔσται· τὰ γὰρ ἐναντία καταλείπεται ἐπ' ἀμφοτέρων, τοῦ μὲν ἀέρος τὸ ὑγρὸν, τοῦ δὲ πυρὸς τὸ ξηρόν, τὸ δὲ ὑγρὸν τῷ ξηρῷ ἐναντίον. καὶ πάλιν ὅταν μὲν τῆς γῆς. 2. φθαρῇ τὸ ψυχρόν. 3. καὶ τοῦ ὕδατος τὸ ὅμοιον, οὐδὲ οὕτως ἔσται γένεσις, καταλείπεται γὰρ τῆς μὲν γῆς τὸ ξηρόν, τοῦ δὲ ὕδατος τὸ ὑγρὸν, τὸ δὲ ξηρὸν τῷ ὑγρῷ ἐναντίον. καὶ περὶ μὲν γενέσεως τῶν πρώτων σωμάτων πῶς τε καὶ τίνων ὑποκειμένων γίνεται, ἱκανῶς εἴρηται διαβραχέως.

interit, inde non fiet generatio: in vtrisque enim remanent contraria, aeris scilicet humiditas, & ignis siccitas, contrarium verò humidum sicco. & rursus quidem quãdo terræ frigiditas interit, & similiter aquæ, nec sic erit generatio: nam remanet terræ siccitas, & aquæ humiditas, siccum verò humido cõtrarium. Et de ortu primorum corporum, & qua ratione ex aliquibus subiectis fiat, satis dictum sit quam breuissimè.

PARAPHRASIS.

AT si aeris, & ignis calor pereat, nullum inde emerget elemẽtum: dum contrarię tantùm in vtrisq; permaneant qualitates, scilicet aeris humor, & ignis siccitas, quæ inuicem opponuntur: eademque viget ratio si terræ, & aquæ inhærens frigiditas ruat, nullus enim inde succedet ortus, quia terræ siccitas, & aquæ humor adhuc permanentes opponuntur. Et satis ex habitis primorum corporum

porum

porum ortus, & ratio, qua è subiectis aliquibus constituantur, licet quàm breuissima contemplatione indicatur.

COMMENTARIVS.

ABunde enumeratis hucusq; elementorum mutationibus aliam superaddit, quã quis facilè excogitare potuisset, licet inanem, dum ex ea non prodeat elementum; vt inde scilicet appareat ipsum elementares quaslibet mutationes exacta methodo recensuisse, dum eas etiam, quæ nullius erant momenti, noluit omisisse. & docet, quòd si assumantur duo elementa cognata qualitate prædita, & hæc in vtroq; pereat, nullum inde consurget elementum, eò quia illa, quæ in singulis permanet qualitas, alteri opponitur, ac nequeant coniungi contraria: cuius veritatis hanc assignabat rationem philosophus *4. met. 26.* quòd vnum contrariorum semper alterius negationem claudit, & cõtradictoria simul eidem inesse est impossibile, quidquid opinatus fuerit Protagoras, cuius placitum *ibid.* reijcitur *t. 19. & seqq.* prædictæ verò mutationis, quæ modò excludebatur exemplum affert Ocellus, si tam in aere, quàm in igne interiret caliditas, remaneret tunc huius siccitas, & illius humiditas, quas simul iungi certè non contingeret, ideoq; nullum inde prodiret elementum, quod pariter Aristoteles *2. de gen. 29.* animaduertebat, qui tamen alium præterea proposuit elementaris mutationis modum, quem hic (vt pariter obseruauit Nogarola) Ocellus non considerauit, dum .s. duobus acceptis elementis omnino contrarijs in vtroq; aliqua intereat qualitas, ita vt inde tertium ele-

Cur cõtraria simul non iungantur.

Alter ab pud Arist. mutationis modus in elementis.

mentũ prodeat, puta accepto igne, & aqua, si huius frigiditas, illius verò siccitas euanesceret, tunc remanẽte huius humiditate, ac illius calore, aer emanaret, qui est calidus, & humidus: & hunc mutationis modum recensebat philosophus 2. *de gen.* 27. Sicq; elementorum mutua mutatione indicata, infert satis se de eorum ortu disseruisse, addẽdo vlteriùs fieri ex subiectis, nempe ex materia prima, cuius natura superius fuit abunde explicata. quæ singula hic ab Ocello prolata quanti sint æstimãda vel ex hoc vno cuilibet licet colligere, quod excelsa Aristotelis de ijsdem dogmata inde firmissima traxerũt exordia. & licet in his ad vnitatẽ, dualitatẽ, figuras, & alia huiusmodi Pythagoræorũ more, de quibus latè *metaph.* 1. *sum.* 2. *c.* 3. nõ confugerit Ocellus solidæ fundamenta doctrinæ in materia constituens, tamen quo ad numerum, ac naturam elementorum à præceptoris placitis non defecit, & ille enim, Laertio teste, terram, aquam, aerem, & ignem veluti quædam elementa agnouit, per quæ omnia se mutarent, quod inde dogma omnes philosophi sunt amplexi, eos fere tãtummodo si excipias, qui, & nunc ad indiuisibilia corpuscula confugiunt, illius asseclæ,

In eius vita quænã prima corpora apud Pythagoræos.

——— ——— *qui primus mænia mundi*
Seminibus struxit minimis, inq; illa resoluit.

quod placitum latè recenset philosophus *phys.* 1. *t.* 6. *& seqq. &* 1. *de ortu t.* 1. *&* 7. *& alibi.*

Causæ effectrices enumerantur.

Text. 16.

1. B. post ponit ὁ κόσμος.

Ἐπεὶ δὲ ἀνώλεθρος ὁ κόσμος καὶ ἀγένητος. 1. καὶ οὔτε ἀρχὴν γενέ-

AT quoniã mundus est expers ortus, & interitus, neq; principium assum-

σιως εἴληφεν, οὔτε τελευτὴν ποτὲ λήψεται, δεῖ καὶ τὸ ποιοῦν ἐν ἑτέρῳ τὴν γένεσιν, καὶ τὸ γεννῶν ἐν ἑαυτῷ συνυπάρχειν ἀλλήλοις. τὸ μὲν ποιοῦν ἐν ἑτέρῳ. 2. τὴν γένεσιν τὸ ὑπὲρ σελήνης ἐστὶ πᾶν. συνέγγυς δὲ μᾶλλον ὁ ἥλιος κατάγει. 3. τὰς προσόδους καὶ τὰς ἀφόδους. μεταβάλλων τὸν ἀέρα συνεχῶς πρὸς λόγον ψύχους. 4. καὶ θερμασίας, ᾧ συνεπακολουθεῖ καὶ τὴν γῆν μεταβάλλειν, καὶ πάντα ἐπὶ γῆς.

sumpsit, neq; finem vnquam accipiet, oportet, & faciens in alio generationem, & generans in se ipso mutuò conuenire: quod quidem in alio efficit generationem, est vniuersum; quòd supra Lunam est, & magis prope Sol per accessus, & recessus mutans aera continuè iuxta rationem frigoris, & caloris, ad quod consequitur terrã mutari, & ea omnia, quæ sunt in terra.

2. VV. & B. nõ habent ἐν ἑτέρῳ.

3. VV. & B. non γε sed τε.

4. V. & C. ad τε.

PARAPHRASIS.

AT vniuersum ortus, & interitus cum sit expers, principij pariter atq; finis, opus erit vt vna conueniant id, quod in alio, & id quod in se ipso generat, vt inde vniuerso conferatur ęternitas. in altero quidem generat cælestis vniuersi portio, & in hac longè vehementiori ratione Sol, qui modò accedens, modò recedens diuersos caloris, vel frigoris gradus aeri imprimit, è quibus terram ipsam, & quæcumq; in ea locantur, necessario quodam consensu immutari contingat.

COMMENTARIVS.

Nexus cũ præced.

PRimo huius ca. textu duo recensuit caussarum genera, quarum præsidio rerum ortus emergeret, motricem scilicet, & actiuam causam, ac pręterea passiuam: in hanc omnes hucusque cum *in hoc cap.* direxerit contemplationes, nunc ad illam regreditur, vt quænã sit talis generationis etiam actiua, & effectrix causa inde appareat: id autem ab Ocello pręstari æquũ erat, dum rerum ortus contemplaretur, cum efficiens causa dicatur ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἡ πρώτη (*vnde principium mutationis primum*) 2. *phys.* 29. & ab ea idcirco rerũ ortus pendere videatur: eoq; magis, vt præceptori in ijs adhæreret, quæ à vero nullo pacto abhorrere videbantur, & effectricem enim causam quampiam, quale est cælum, passiuamq; aliam ab eo collocata respiciebant principia Stobæo teste. effectricem igitur hanc causam, desumpta occasione, ex vniuersi perennitate, distinguit, & inde prius membrum præmissę diuisionis erudite declarat: quę singula pręstiturus auctor obseruat duo principia rei effectiua esse constituenda, prius quod in alio, alterum quod in se ipso generet, & duo hæc conuenire, vt res oriantur. cuius positionis ex eo rationẽ deducit, quòd vniuersum ortus, & interitus incapax esse arbitratur. Duo hic diligens perquiret lector, quid. s rei habeat duplex hoc principium cum æternitate vniuersi, & prætereà quid Auctor re vera per illos terminos *generans in alio, & in se ipso* expresserit. Auctoris mentem diuersam non crediderim ab illo placito, quod per philosophorum ora circumfertur, in vnaquaque re progignenda duo efficientia principia exigi, quorum alterum

Cur effectricem causam contempletur.

Pythagoræorum prĩcipia.

egl. phys. l. 1. *c.* 13.

Duplex causa efficiens, & quæ.

rum prius sit, & vniuersale, nempe cælum: alterum verò posterius sit, & proprium, quod cum ente, quod progignitur quãdam exercet similitudinem: illud ideo requiritur, quia omnis motus à primo dependet, vt latè *phys.* 8. probatur; hoc vero necessarium est, vt illa vniuersalis virtus ex se indeterminata, per vim secundæ causæ coarctetur, vt hunc vel illum effectum determinatè producat: quod respiciens Arist. dicebat in omni natura adesse aliquid, quod peculiaris materiæ, & aliud quod propriæ effectricis causæ munia gereret 3. *de an.* 17. & certe speciei ens ex certo, ac determinato semine prodire 2. *phys.* 45. in quælibet entia ab ente sibi vniuoco quodammodo produci, siue in ijs versaremur, quæ naturæ beneficio, siue quæ artis industria progignarentur 7. *met.* 30. & id Ocellum etiã sentire ex seq. latius apparebit. cum igitur hæc duo principia veluti necessaria statuantur, vt ortus rerum contingat, cęlestis concursus causam auctor in vniuersi æternitatem reijcit: ac si diceret, si vniuersũ est æternum oportebit & generationes esse æternas, cũ ab his æternitas vniuersi conseruetur, vt *sup. c. p.* dicebatur: quare ad illas necessariò cõcurrat celeste aliquod principium, quod æternitatis particeps huiusmodi æternitatem, & ipsi tribuat generationi, cuius beneficio excitata inferiora agẽtia velut illius virtutem contrahentia ortui perennitatem conferant, vt horum ope generatio, & illius pręsidio generationis perpetuitas prodeat: ideoque obseruandum, auctorem non deduxisse ex vniuersi ęternitate prędicti vtriusq; agentis necessitatem, cũ illa enim nil rei habet particulare agens, sed inde potius coitum vtriusque agentis, ac mutuum concursum eruisse: & si hęc arrideat expositio, eam elegantissimè munitam peripateticis dogmatibus inueniet vnusquisque

Cur requiratur.

que penes Arist. 2. *de gen.* 55. & 57. necessarium verò superioris caussæ cum inferiori esse concursum, vt res progignantur idem docuit expressè *meteor.* 1. *c.* 2. vulgatum illud, ac celebre proponens axioma de mundo inferiori, ἐςὶ ἐξ ἀνάγκης συνεχής πως οὗτος ταῖς ἄνω φοραῖς, ὥςε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν κυβερνᾶσθαι ἐκεῖθεν. *(est ex necessitate continuus quodammodo iste lationibus superiorum, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur.)* ea voce autem *generans in alio* auctor cęlum expressit, illud enim in se non progignit entia, sed in inferiori parte vniuersi, vt ipse *seq. textu* declarat: & voce *generans in se ipso* hæc inferiora agentia accipit, vt ipse pariter *seq. textu* indicat, quo loci ea quæ in seipsis generant, genita esse docet, ac mutationibus obnoxia. Sed dubitabit forte quispiã, qua ratione inferius agẽs in se ipso generet: mas enim vel est solũ effectiuum humani fætus principium (si de inferiori agente sit sermo, ac ratione seminis consideretur) vel saltem magis præcipuum, & tamen non in se generat, sed in alio, videlicet in fæmina vt 1. *de gen. an. c.* 22. vbi expresè profitetur Arist. semper ortum eius, quod progignitur in fęmina succedere, eo quia nec in marẽ semen emittat mas, vel fæmina, sed ambo id quod ab vtroq; promanat in fæminam conferant: & licet in aliquibus animalium speciebus non mas in fæmina, at hæc potius in marem aliquam sui particulam inserat 1. *de gen. an. c.* 18. simile tamen in ijs etiã cõtingere *ibid.* obseruatur. Vera quidẽ sunt hæc, nihilominus tamen proprium agens in vnaquaque specie in se ipso dicitur generare: viuentis nãque tantummodo cum sit generare, quia vegetatricis id opus est facultatis 2. *de an.* 34. viuentia vel in ea locantur specie, in qua nullia sexus distinctio appareat, & hæc in se ipsis generãt, quales sunt plantarum ple-

Quid generet in alio, & in se ipso

Inferius agens omne an generet à se ipso.

tæq; in se ipsis enim semen, florem, ac fructum progignunt, à quibus educitur principium ortus alterius: vel in ijs versamur viuentibus, in quibus sexus distinctio viget, & hæc pariter in se ipsis procul dubio dicentur generare, dum mas non generet, vt à fæmina seiunctum, sed vt illi coniunctum, ideoq; cum generatio intra fæminam contingat, & hæc in se ipsis generare, licebit vtiq; asserere. & hoc apertè suadet Arist. *p. de gen. an. c. vlt.* cum enim *ibid. c.* 2. docuisset principia generationis esse marem ac fæminam, facultates has in plantis docebat misceri, nec marem à fæmina seiungi, & ideo ex se ipsis generare: ac inde idem subdebat quodammodo in animalibus euenire, quę sexu distinguntur, quia dum iunguntur, & generant vnum quodammodo fiunt, sicuti plantæ, vt cum iunguntur, & coeunt, vnū animal ex ambobus à natura effici videatur: quare si animalia generant quatenus mas, & fæmina vnum fiunt animal, & hæc in se ipsis generare asserere oportebit, etiamsi in ouipar s versaremur, dum hæc in se ouū producant. & per γεννῶν ἐν ἑαυτῷ intelligi *intra se generās* satis indicat Aristoteles, qui eadem loquendi ratione ad illud idem indicādum vtebatur 2. *de gen. an. c.* 1. *& alibi.* Prædictis verò duobus principijs agētibus constitutis quęnam ipsa sint, declarat, & in alio generare docet id omne quòd supra lunam est, cælum scilicet: ac quia non toti cælo, sed Soli id munus communiter adscribi videbatur, animaduertit Solem esse magis proximum inter cælestia agentia, non ratione situs, dum id illi Luna, & alij etiam aliqui planetæ eripiant, sed ratione influxus, & actionis: ideoque subdit propiorem esse per *accessus, & recessus*: quare [illegible] accedens ac recedens, temporum vices, ac rerum [illegible]s, & interitus producit, vt late 2. *de ortu* 57. testa[illegible]ur A-

 rist.

rist. ideoq; illi consueuit adscribi, quod sit rerum pa-
Sol rerũ parens. rens, iuxta vulgatum illud 2.*phys.* 26. ἄνθρωπος ἄνθρωπον γεννᾷ, καὶ ἥλιος. (*homo hominem generat, & Sol*) traditamq; veritatem euidenter confirmat, vel potius qua ratione à nobis distans Sol queat agere docet, licet mouens ac motum simul esse oporteat 7.*phys.* 10. & *seqq.* animaduertens Solem accessu, & recessu aera immutare continuè, ratione caloris, & frigoris anni tempora diuidentem, vnde certa telluris ipsius, ac omnium, quæ in ea constituuntur, prodeat immutatio, inde scilicet vt Sanctiss. Vrb. VIII. canebat.

In hymno ad Dñ.

——— *oritur series, & temporis ordo*
Pomifer autumnus, florens ver, torridus æstu
Cancer, & algenti caper additus arbiter hora
Vsq; vices mutant, donec nouus appetat annus.

cælum verò, & Sol quonam pacto diuersè operentur cum longè profundiùs inquirat, & determinet philosophus, ipsum vnusquisque 2. *de ortu* 56. & *seqq.* consulat, quò loci hæc vberrimè pertractantur.

Zodiaci vtilitas, ac mundi partium numerus, conditio, & munus recensentur.

Text. vlt.

Ε ὖ δὲ ἔχει καὶ ἡ λόξως τῶν ζωδίων τοῦ πόλου πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου φορὰν, αἰτία γὰρ καὶ αὐτὴ τῆς γενέσεως. 1. ἐστὶ καθόλου δὲ ἡ τοῦ παντὸς διακόσμησις, ... εἶναι, ἐν αὐτῇ τὸ μὲν ποιοῦν, τὸ ... τὸ μὲν οὖν. 2. ἐν τ... τὸ ... ὂν, τὸ ὑπὲρ ἄνω τῆς σελήνης ... τὸ δὲ ἐν ἑαυτῷ τὸ ὑπὸ

1. ad cx VV & B.

2. V & B. l. ἀντέρ.

R Ectè autẽ se habet obliquus animalium cæli ad Solis lationem, est enim ipse causa generationis: vniuersaliter verò vniuersi partium distributio, vnde in eo agens, & patiens ad... Quod igitur in alio

κ ἀπὸ σελήνης. 3. τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων, αὐτῶν, τοῦ μὲν ἀεὶ θέοντος θείου, τοῦ δὲ ἀεὶ μεταβάλλοντος γεννητοῦ, κόσμος. 4. ἄρα ἐστιν.

alio generat est, id quod est supra Lunam, in seipso verò generat id quod est infra eandem. quod autem ex vtrisq; earum, scilicet ex diuino semper currente, & ex genito sēper mutationes subeunte, mundus est.

3 in V. deest ab ἐστι vsq; ad τόδε.

4 N. I. κόσμου. im. ex C. & B.

PARAPHRASIS.

ET aptissimus omnino Solis motui Zodiacus, & hic enim rerum ortui valdè confert, hoc licet opus omnium maximè foueat vniuersi partium constitutio, è quibus in eo agens, & patiens constituantur, quę necessariò exiguntur, vt res oriantur: ita vt in alio progignat ea Vniuersi pars, quæ supra Lunā collocatur, ac in se generet ea, quæ illi subest: ac vniuersum illud, quod ex vtraque hac parte, coalescit, nempe ex diuina, & semper currente, ac ex illa, quæ perenni mutatione premitur, mundus dicatur.

COMMENTARIVS.

DVplex efficiens principium *in præc. textu* assignauit Auctor, priori idcirco ibi declarato, alterius hic naturam explicat, de illo tamen nonnulla pariter recensens; cumq; illud dixerit esse cælum, ac præcipuè So-

Pythagoras Zodiacū obliquum esse docuit.

Solem, obseruat circulum, sub quo Sol motus suos peragit prouidè obliquum esse; Zodiaco enim inter circulos cælestes obliquitas attributa, quam primò Pythagoras fertur deprehendisse. ideoq; apud Aristophanem videmus Apollinem λοξύαν dici, quia Apollinis, hoc est Solis via sit λοξὴ (*obliqua*) vt ibi Græcus Scholiastes ad notabat. Zodiacum verò vocat Ocellus circulum animalium, quia duodecim partes, in quas diuiditur, (cuius originem sectionis abundè recenset Macrobius) animantium imagines præseferunt, de quibus canebat Ausonius.

Stob. egl. phys. c. de cœli nat. & diuis.

In Pluto sc. 1.

Apollo cur λοξύας.

In somn. Scip. l. 1. c. 21.

in eglogis.

Zodiaci imagines

Signifer inde subest, bis sex, & sidera complent.
Hic aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo,
Libraq; scorpius, arcitenens, capricornus, & vrnam
Qui tenet, & pisces ———

iure verò obliquum circulum Soli memorat assignatũ, quia rerum ortui illius circuli obliqua positio plurimum conferat, quod qua potissimum ratione contingat, hic Ocellus non docet, exactè verò monuit Aristoteles 2. *de ortu* 56. & magis apertè etiam *t. sequ.* subdẽs τῆς μὲν ὖν συνεχίας ἡ τῦ ὅλυ φορὰ ἀυτία. τῦ δὲ προσιέναι κὴ ἀπιέναι ἡ ἔγκλησις. (*continuitatis igitur, quæ est totius latio, causa est. accedendi verò, & recedendi inclinatio*) quam doctrinam fusè *ibi & seqq. text.* prosequitur: docens prædictis locis primæ sphæræ, motum raptu suo alios orbes impellentem entium ortum, & interitum non producere, quia maximè vnus est, at potius id prestare Solis sub Zodiaco motum, qui vt continuus perennitatem ijs conferret, inclinatio verò, & circa Zodiacum eleuatio, per quam accedit, ac modò recedit Sol à puncto verticibus nostris imminente, rebus ortũ tribuet, ac interitum. Ne quis tamen entium ortus soli effectrici causæ modò adscriptos opinaretur, ac si su-

Zodiacus quid conferat rerũ ortui.

biectum excluderetur, cuius necessitas *cap.* 1. fuerat expressa, subdit, quod si adæquatè loqui placeat, illius causa est vniuersi distributio, per quam agens, & patiens in eo constituuntur, è quibus rerum ortus, & interitus emergant, quorum vtrumq; pariter Aristoteles in rerum perenni ortu dicebat considerandum 1. *de gen.* 14. factoq; inde ad ea, quæ primò tradiderat, regressu, sicuti docuit generare in alio eam vniuersi partem, quæ supra Lunam constituitur, sic monet in se ipso generare quidquid infra eandem locatur; Lunam verò non secludit ab actione, licet agentium terminum ipsam constituat: eam enim multorum conspicuam causam aspicimus, puta dum ostrea, & huiusmodi animalia videmus ea crescente esse turgida, quæ ipsa decrescente diminuta apparent, vnde rectè Manil. canebat. Luna multorũ causa. *Astron.*

Sic sub mersa fretis concharum, & carcere clausa
Ad lunæ motum variant animalia corpus.

maris quoq; fluxus, ac refluxus à plerisq; in eam reijcitur, dum. *Lucan. Pharsal.* 10.

Luna suis vicibus Tethym, terrenaq; miscet

ea decrescente mensium muliebrium contingunt profluuia, vt ideo teste Arist. 7. *de hist. an. c.* 2. nonnulli arguto quodam cauillo Lunæ sexum fæmineum tribuerint, quia illa decrescente purgentur mulieres, moxq; ambæ eodem temporis decursu repleantur. aliàq; huiusmodi in capilis, plantis, arboribus, & alijs huiusmodi recisis, ad Solis coniunctionem vel, oppositionem properante Luna conspicimus, ideoq; ab agricola obseruandum docebat Virgilius. Cur Lunæ fæmineus sexus attributus. *Georg.* 1.

—— —— *quid menstrua Luna moneret.*

vnde illi in hæc inferiora quoque actio adscribenda, ideoq; ipsam inter cæli partes enumerabat Arist. 2. *cæli* 96. sed supra lunam dicens id adesse, quod agit in a-

lio, inter huiusmodi agentia eam quoq; inclusit, quæ cum prædictorum agentium terminus constitueretur, ab ipsa earumdem sectio desumenda erat, eademq; ratione *hoc cap. t.* 2. Isthmum mortalitatis, & immortalitatis eandem nuncupauit. si vero ambę vniuersi partes accipiantur, & ex vtrisq; vnum quid constituatur, id mundi nomine exprimetur: quarum vtriusque naturam hic elegantissimè descripsit, cælestem scilicet per verba *ἀεὶ θέοντος θείου* (*semper currente diuino*) quia perpetuò illa mouetur, & ex perpetuo illo motu θεοὺς (*Deos*) corpora cælestia vocauit antiquitas ἀπὸ τοῦ θεῖν (à currendo) vt obseruabat Macrobius, quod sanè stolido præstitit consilio, vt enim Velleius apud Ciceronem monebat, Dei nomen tantum enti beato conuenit, & *quid potest esse minus quietum, quam nullo puncto temporis intermisso versari circum axem cæli admirabili celeritate? nisi quietum autem, nihil beatum est*. ex eodem pariter cursu cælum αἰθέρα dictũ ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν (*à currendo semper*) animaduertebat Aristoteles 1. *cæli* 22. sublunarem quoq; vniuersi partem nobis ingeniosè declarauit per hoc, quod semper sit mutationibus obnoxia hæc inferioris huiusce partis natura, vnde sua desumpsit primordia acutissima illa Protagoræ sententia, asserentis verum esse quidquid vnicuiq; appareret, vt simul de eadem re, vel etiam contraria plurium placita veritati esse consona contingat; perpetuo scilicet fluxu entia premi cum animaduerteret, nec vnico temporis momento res easdem cẽsebat permanere, ideoq; rebus assiduè immutatis diuersos, immo oppositos de ijsdem conceptus, & verè posse efformari ingeniosè asserebat, cuius sententiæ fundamenta abundè recẽset Plato in Theeteto, ac reijcit, quod pariter Aristoteles 4. *met.* 19. *et seqq.* acutè præstitit: ille

Corpora cælestia θεοὺς cur dixerint antiqui.

Saturn. 1. *c.* 24.

1. *de nat. Deorum.*

Et cur cælũ αἰθέρα.

Protagoræ sententia explicatur.

ca-

tamen inde ad statuendas idæas fuit excitatus, vt harum ope permanentia, nec perpetuę mutationi obnoxia entia contemplaretur, vt monuit Arist. *met.* 1. *t.* 5. *& seqq.* indeq; vniuersa fortasse Græcia plerisq; rebus nomina imposuit ea è fluxu deducens, vt eruditè Plato in Cratilo obseruabat: & Seneca exclamabat *Quæcumque videmus ac tangimus Plato in illis nō numerat, quæ esse propriè putat, fluunt enim, & assidua diminutione, atq; adiectione sunt. nemo nostrum idem est in senectute, qui fuit iuuenis, nemo est mane qui fuit pridie. corpora nostra rapiuntur fluminum more, quidquid vides, currit cum tempore, nihil ex his quæ videmus, manet. ego ipse dum loquor mutari ista, mutatus sum. hoc est, quod ait Heraclitus, in idem flumen bis non descendimus* (cuius etiam dicti meminit 4. *met.* 22. Aristoteles) *manet idem fluminis nomen, aqua transmissa est. hoc in amne manifestius est, quàm in homine. sed nos quoque non minus velox cursus præteruehit: & ideo admiror dementiā nostram, quod tantopere amamus rem fugacissimam, corpus, timemusq; ne quando moriamur: cum omne momentum, mors prioris habitus sit.*

cur reb^9 plera q; nomine è fluxu imposita.

epist. 58.

Vi-

Tex. 1.

Viuentium generationem æternam fuisse docet.

Ἀνθρώπου δὲ ἀρχὴ γενέσεως πρώτη οὐ γέγονεν ἐκ γῆς, οὐδὲ τῶν ἄλλων ζώων, οὔτε φυτῶν, ἀλλ' ἀεὶ τῆς διακοσμήσεως οὔσης, ἀνάγκη καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα καὶ τὰ ἐνδιακεκοσμημένα. 1. συνυπεῖναι. πρῶτον μὲν γὰρ ἀεὶ ὄντος τοῦ κόσμου, ἀναγκαῖον καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ. 2. συνυπάρχειν, λέγω δὲ μέρη οὐρανόν, γῆν, τὸ μεταξὺ τούτων (ὃ δὴ μετάρσιον καὶ ἀέριον ὀνομάζεται). 3. οὐ γὰρ ἄνευ τούτων, ἀλλὰ σὺν τούτοις, καὶ ἐκ τούτων ὁ κόσμος.

1. V. διακεκοσμημένα. & in V. deest vsque ad πρῶτον

2. N. αὐτῶν. im. ex V. & B.

3 N ὀνομάζεται. im. ex V.

Hominis autẽ ortus principium primũ non factum est ex terra, neq; aliorum animalium: nec plãtarum: sed semper existẽte mundi distributione, necesse est, & inexistentia, & in eo ordinata adesse primò quidem semper existente vniuerso necessariũ, & partes ipsius coexistere. partes verò, dico, cælum, terram, & quod inter hæc medium, quod sublime, & aereum nominatur: non enim sine his, sed cum his, & ex his, est mundus.

PARAPHRASIS.

NVnquam homines, plantæ, vel animalia è terra primò prodiere: at cum semper mundus extiterit, & ea quæ ipsum incolunt, semper extitisse asserẽdum. si enim erat vniuersum, & illius partes esse oportebat, cælum scilicet, tellurem, & quodcunq; est inter eas,

cum

eum his mundus nequeat destitui, at ex his constituatur.

COMMENTARIVS.

NObili sanè methodo nobis vniuersum exhibere cum vellet Ocellus in hoc opusculo, illius æternitatē primo capite suadere est conatus: explicatis in secundo cap. ortus, & interitus, qui perenni quadā vicissitudine in ipso vigent, natura, ratione, & causis, nonnulla hoc tertio capite nunc soluit quæsita, vel euellit dogmata, vt inde melius tradita firmentur, eo quia non satis est propria placita edocuisse, ni prorsus etiam illæ obiectiones eijciantur, quibus ipsa premuntur. nam multi præintellectus imbecillitate his succūbunt: licet enim ea veritati consona omnino cognoscant, harum tamen solutionis ignari, propriam fateri dum erubescunt inscitiam, longe deteriori crimine in oppositam sententiam se ferri permittunt, vt obseruabat Arist. *met.* 4.28. Hoc igitur præstiturus auctor primò quandam de humano ortu, quæ circumferebatur, excludit sententiam, per quam æternitas illi detur, excludit sententiam, per quam æternitas illi detur, quod pariter in cęteris inde fortius negabatur speciei, quod pariter in cęteris inde fortius etiam vigeret. & iure hanc primò excludit, quia prę. cap. præcipuis causis rerum ortus assignatis, congruū erat dubitationes specierum ortum spectantes illi subnectere, imo ab Ocelio ea de humano ortu euertenda positio, qui vniuersum asserebat æternum: dum hoc statuentes philosophi axioma humanum quoq; genus æternum affirmarint, & è contra omnes genitum mūdum asserentes, hominis pariter ortum certo tempore dixerint consequtum, Diodoro teste. docet igitur hominum, cæterorumque viuentium generationem à *Bibl. hist. lib. 1.*

tellure sua non traxisse primordia, vt eorum inde excludat sententiam, qui rerum ortui principia adscribẽtes, homines, & cætera viuentia primo è terra aliquãdo prodijsse asseruerunt eo ferè pacto, quo singula spontè nascentia in dies è terra erumpere cõspicimus. sic enim eorum ortus prodirent principia, indeq; vniuersi aboleretur æternitas, dum perfectissimæ species ipsum incolentes principia viderentur accepisse. quæ singula vt rectiùs percipiantur, animaduertendum quamplurimos veterum philosophorum, quia entium æternitatem negabant, nec tamen Summum Deum sine materia rerum conditorem agnoscebant, veræ philosophiæ dogmatibus destitutos in hæc absurda placita incidisse, quòd primò è terra homines productos vnaq; cætera animalia, ac plantas arbitrarentur, quod respiciens Lucretius canebat.

Opinio eorũ qui homines è terra ortos asserebant.

Rer. nat. lib. 5.

Quare etiam, atq; etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipsa creauit
Humanum, atq; animal prope certo tempore fudit
Omne quod in magnis bacchatur montibus passim
Aeriasq; simul volucres variantibus formis.

quasi tanta enascentem terram virtus fuerit comitata, vt tunc temporis calore Solis pressa illius superficies plerisq; in locis intumuerit pluribus veluti pustulis affecta tenui pelle circumdatis, quibus contenti fætus noctu à circumfusa aeris nebula incrementa susciperent, interdiuq; à Solis æstu soliditatem contraherent, tandemq; maturo accepto incremento, perustis membranulis, cuncta animalium genera prodierint, è quibus plus caloris nacta euolarint, terrestri magis concreta materie tellurem ipsã deserere non potuerint, ijs animantibus, quibus copiosus humor contigerat, ad aquas cognatum veluti locum percurrentibus,

Ibid.

bus,

bus, vt latè docet Diodorus; & hoc idem prorsus sensisse videntur poetæ, dum ferè perditum genus humanum lapidum beneficio restitutum asseruere, è quibus à Deucalione proiectis, mares à Pyrrha femellę prodiere (vt latè Ouidius) in tellurem scilicet humani ortus principia reiectori, indeque docebat Pindarus populos λαοὺς dictos, dū de Deucalione & Pyrrha cecinit. 1. Metam. Olimp. od. 9. antistro. β.

——— ——— ἄτερ
Δ' εὐνᾶς ὁμόδαμον
Κτησάσθαν λίθινον γόνον
Λαοὶ δ' ὀνόμασθεν

(& absq; concubitu eiusdem generis comparauerunt lapideam faturam: λαοὶ autem apellati fuerunt) λίθος *(lapis)* enim Dorica dialecto λᾶς dicebatur, vt ibid. Benedictus obseruabat. Quod si quis obiecisset fictitiū quid esse hoc placitum, dum nullibi tellus hominem, equū, vel quid huiusmodi producat; refellebant obiecta, dicentes nunc terram ventorum impetu, & Solis ardore constipatam maiora amplius animalia proferre non posse, vt monuit Diodorus, imo iam ipsam consenuisse, ac præ etate primæuo robore amisso imperfecta tantùm quædam animalcula progignere, quod elegantissimè Lucretius sic explicauit. Cur populus λαός. Dicto l. 1. Lib. 2.

Iamq; adeo fracta est ætas, effætaq; tellus.
Vix animalia parua creat, quæ cuncta creauit.
Sæcla, deditq; ferarum ingentia corpora partu.

& quispiam fortasse vlterius à veteribus quibusdam stolidè telluri adscriptam huiusmodi virtutem imbriū copia iam extinctam, fulminumue ictibus omnino discussam eo pacto asseruisset, quo similibus sanè casibus fatidicam vim eidem telluri insitam prorsus perditam, vt inde in totum oracula expirasse contigerit, pleriq; apud Plutarchum asseruere. hi enim certis tā- De orac. def.

tùm locis oracula exerceri considerantes (quæ certè gentium astu prodibant, vt sat apud Lucianum Abdonachitæ vita demonstrat) insitæ telluris virtuti eadem tentarunt adscribere, humanæ scilicet innatam animę futura noscendi facultatem dum crederent, è quibusdam terræ partibus diuinos quosdam halitus prodire arbitrabantur, qui in corpus infusi insolitum quid animis conciliarent, cuius veluti tepore, ac diffusione meatibus quibusdam expansis, futuri ocurreret imago, quod.

Vnde oracula prodirēt.

—— vbi virgineo conceptum est pectore numen
Humanam feriens animam sonat, oraq; vatis.
Soluit —— ——

Lucan. li. 5.

vt nō secus quàm vini halitus validos plerosq; motus excitat, occultos quinimo sermones, & intimos animi sensus depromit, vnde Pindarus dicebat.

Θαρσαλέα δὲ παρὰ
Κρητῆρα φώνα γίνεται

Nemeon. od. 9.

(*audax autem apud craterem fit vox*) quia nimis audaci fiducia pectoris arcana vox ebrij prodere non pertimescit: huiusmodi pariter terrenus halitus siccitatis congruè cum feruore commixtæ particeps, ęthereum quodammodo spiritum reddat ac fulgidum, cuius ope innatam facultatem animus exercens futura prænoscat simul ac prædicat. nec tamen inane arbitrabantur pio cultu numina orare, Apollinemq; præcipuè, cuius Delphicum oraculum non dissimili sanè ratione legimus erupisse, dum pecudes, pastoresq; eo loci venientes bacchatione quadam, inconcinnisq; motibus corriperentur, vt græcus Scholiastes Aristophanis docebat: ab ijs enim omnem huiusmodi temperiem, ac mutationis vim terræ infusā fuisse credebant, ideoq; puras etiam hostias exigi, & tot libamina, quibus con-

Cur oracula cō-sulentes Deos orarent.

Delphicum oraculum.

In Pluto 4. 51.

sperſa

spersa hostia tremore quodam concuteretur, vt inde congruum temporis momentum diuinę huius auræ captandæ numinum beneficio indicaretur, quā non quolibet tempore emergere obseruabant: nec frustra Pythiam toto vitæ decursu ad id munus exercendum castam, puramq; seruari arbitrabantur: hac enim ratione synceram quoq; corporis temperiem permanere credebant, ac longè puriorem phantasiam reddi, vt facilius inde, ac syncerius vis illa fatidica cōciperetur, nec corporis alterationibus oppressa langueret, at cum spiritus temperie, congruo ceu ad illud opus instrumento imaginandi, ac diuinandi vis rectè conueniret, indeq; furoris afflatus, & furorū syncera prædictio prodiret, quā vel prorsus perderet, vel saltem exilē, & vitiosā redderet iā turbata imaginatio, ac immundi corporis vaporibus concussa, quibus quantum illa afficiatur insomniorum varius, ac modò frequēs, modò rarus occursus ostentat. hanc igitur cælestem ab ijs creditam virtutem sicut æternam non permanere, at in terra etiam extingui, ideoq; oracula deficere veterum plurimi statuebant, idem pariter eos de vi terræ insita, qua perfecta animalia procrearet, eos protulisse non à veritate prorsus forsitan abhorrebit, canente præcipuè Lucretio.

Pythia cur casta.

Lib. 5.

Sed quia finem aliquem pariendi debet habere,
Destitit vt mulier spatio defessa vetusto.

hoc autem velut absurdum dogma reijciendum monet Ocellus, sed asserendum mundum semper extitisse, vt superius docuit, & ita pariter ea singula, quæ illi inexistunt, ac eius ordinem constituunt, ipsum semper fuisse consequta, quod idem de homine *sequ. textu* infert, ac ita arguere videtur. Si vniuersum adsit, & illius partes existere oportebit, quare illud æternum cum

Cap. 2.

sit

sit ex aliàs habitis, idem quoq; de partibus statuendũ, quas illi coæuas fuisse inde videtur inferri, quòd mundus est quoddam totum, ideoq; dicitur vniuersum: & totum absq; suis partibus esse, vel intelligi impossibile videatur, quid enim totum dicitur, quia nulla ex proprijs partibus destituitur *met.* 5.30. Vniuersi verò partes monet esse cælum, terram, & quod medium est inter ipsa, quod aereum, & μετάρσιον nũcupatur, vt enim monebat Plutarchus μετάρσια dicuntur τὰ ἀπὸ τοῦ κύκλου τῆς σελήνης καθήκοντα μέχρι πρὸς τὴν θέσιν τῆς γῆς (quæ ab orbe Lunari situm vsque pertinent terræ) & quòd partes vniuersi re vera sint, inde colligit, quòd his carere nequeat vniuersum, ex his constituatur, & per hæc vniuersi sortiatur rationẽ, ex quo ratio & natura partis coalescit. hæc verò eadem cælum scilicet, & corpora simplicia vniuersi compagem componere affirmans Aristoteles, & ipse vniuersi partes nuncupabat 1. *cæli t.* 5. dum de his acturus se determinaturũ dicebat περὶ τῶν κατ' εἶδος αὐτοῦ μορίων (*de his quæ secundum speciem sunt ipsius partes*). & hinc profectò sequitur cælum, terram, & quod inter ipsa medium est, æternitate potiri, si falsis insistamus principijs Ocelli vniuersum statuentis æternum: quam sententiam cum superius reiecerimus, & dogma hoc simul cadere oportet. hoc tamen animaduertendum, quod seq: textu tradendæ doctrinæ præcipuum veluti fundamentũ collocauit, scilicet vniuersum suis partibus destitui nõ posse, aliàs enim non foret vniuersum, ideoque æternum illud statuentem, & has æternas necesse est affirmare.

[Margin notes: μετάρσιον quid *de fac. lib.* 3. i proam. — *c.* 1. *t.* 1.]

Enu-

Enumerantur partes, quæ necessariò vniuerso coexistunt.

Τῶν δὲ μερῶν συνυπαρχόντων, ἀνάγκη καὶ τὰ ἐμπεριεχόμενα 1. συνυπάρχειν αὐτοῖς. οὐρανῷ μὲν ἥλιον, σελήνην, ἀπλανεῖς τε ἀστέρας, καὶ πλανήτας, τῇ δὲ γῇ ζῶα, φυτά, χρυσὸν, ἀργύριον, μεταρσίῳ δὲ καὶ ἀερίῳ πνεύματα, ἀνέμους. 2. μεταβολὴν ἐπὶ τὸ θερμότερον, μεταβολὴν ἐπὶ τὸ ψυχρότερον. σὺν τούτῳ γὰρ οὐρανός; 3. σὺν τῷ τὰ περιεχόμενα ἔχειν, καὶ σὺν τούτῳ γῆ. 4. σὺν τῷ. 5. τὰ ἐπ' αὐτῆς φυόμενα καὶ βοσκόμενα ὑπεῖναι, καὶ σὺν τούτῳ μετάρσιον καὶ ἀέριον, σὺν τῷ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα τὰ γινόμενα γίνεσθαι.

At dũ partes existunt, & ijs coexistere oportet ea, quæ in ipsis continentur. cælo quidem, Solem, Lunam, fixas stellas, & planetas; terræ verò animalia, plantas, aurum, & argẽtum; sublimi autẽ, & aereo spiritus, ventos, ac mutationẽ in calidius, & mutationem in frigidius: cum hac enim cælum, quod habeat in se contenta, & cum hoc terra, quæ in ea generantur, & pascũtur adesse, & cum hoc sublime, & aereum, quod, & in ipso sint omnia, quæ in eo fiunt.

Tex. 2.

1. N. περιεχόμενα im. ex V.

2. N. ἄνεμον im. ex V.

3. L. δέ γε οὐρανόν.

4. L. γῆν.

5. N. non habet σὺν τῷ ad ex VV. L. & B.

PARAPHRASIS.

Et vbi partes vniuersi existunt, illa pariter quæ ab ipsis continentur, simul existere oportet, ita vt cælo cõstituto Solem simul Lunam, nec non fixa quælibet, ac errantia sidera adesse opus sit: tellus necessariò animalia, plã-

tas, aurum, & argentum exposcat: & aera spiritus, ventus, calorisq; ac frigoris vicissitudo concomitentur. cælum siquidem ideo perfectum, quia ijs, quæ in se continet, nō destituitur. Ea similiter ratione tellus exposcit, quæ ex ipsa ortum, & alimenta desumunt, ac sublimis, & aerea pars eas necessariò, quibus assiduè afficitur, mutationes exigit.

COMMENTARIVS.

VNiuerso coexistere partes cum docuerit, æternā vt ostendat humanam speciem fuisse, nunc prędictis partibus eas quoq; coexistere particulas, quæ in ijs continentur ingeniosè profitetur. è duobus enim hisce principijs id, quod prȩcipuè expetito *seq. text.* quā facillimè inferet. Enumeratis igitur vniuersi partibus æquè necessariò docet adhærere ea, quæ in ipsis præcipuè continentur, ac ipsæ vniuerso connectuntur, & illud conseqūtur: eadem enim inter huiusmodi particulas & principes mundi partes viget proportio, quæ inter has, & ipsum vniuersum emergit: & istæ scilicet rationem totius cuiusdam gerunt, si ad huiusmodi particulas conferantur; ideoq; inter ipsas par ratio consurgit. & ne quis hoc placitum de indiuiduis in vniuerso contentis statui arbitraretur, quod falsum esse experimento pateret, ideo subdit, quid ratione partium huiusmodi complectatur, vt in perennibus indiuidua, in caducis speciem ipsum contemplari appareat, in qua & hæc æternitatis videntur capacia, vt *cap.* 5. obseruauimus: & ait, quod sicut vniuerso cælum, terra, & subli-

mis pars necessariò connectuntur, ita pariter cælo Sol, Luna, aliaq; tum fixa, tum errantia sidera coexistent. terræ quoq; eadem semper ratione animalia inerunt, plantæ, aurum, & argentum: sublimiq; tandem parti flatus venti, ac mutationes, quę in calidius, & frigidius: licet verò nomen πνεῦμα & ἄνεμος (*flatus ventus*) plerumq; confundi validissimum suadere nobis videatur testimonium Aristotelis *meteor.* 2. *c.* 4. & alijs in locis reuera tamen inter ea viget discrimen, eo quod nomen venti specificum, at flatus vniuersalius quid, ac genericum videtur indicare, vt licet obseruare *meteor.* 1. *c.* 13. quo loci dicebat Arist. περὶ δ' ἀνέμων καὶ πάντων πνευμάτων (*de vẽtis autem, & omnibus flatibus*) ac ideò nomen πνεῦμα ventos etiam complecti videtur, at quid aliud præterea exprimere: imo arbitrarer ego nomen flatus cuicunq; vel leui auræ competere, at vehementiam nomine venti exprimi, præcipuè quod ventum obseruo ab Arist. dici non simpliciter siccam exhalationem è terra, sed illius multitudinem. dixit enim *allato cap.* 4. 2. *met.* ἔστιν ἄνεμος πλῆθός τι τῆς ἐκ γῆς ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως κινούμενον περὶ τὴν γῆν (*est ventus multitudo quædam siccæ ex terra exhalationis mota circa terram*) hos igitur flatus, & vẽtos semper aereã partem docet efficere, ac mutationes in calidius & frigidius: indeq; rationem subdit, cur particulas relatas vniuerso coexistere asseruerit, hanc scilicet, quòd *cum hoc est cęlum &c.* idest ex sui natura cælum sibi vindicat, quod ea sortiatur, quæ in eo continentur; id terrę pariter exigit conditio, vt plantis & animalium copia exornetur, quibus vberrima præbere non recusat alimenta: idque sibi medius vindicat locus, quòd in ipso ea singula fiant, quæ in illo fieri admiranda naturæ exigunt instituta. è quo sanè dicto nobile refulget profundi, quod

Quid πνεῦμα & ἄνεμος significat.

Ventus quid sit.

in Ocelli dictis efflorescit, acuminis argumentum: hic enim dum particulas medij loci contemplaretur, verbo *γίνεσθαι (fieri)* vti voluit, in alijs verò nequaquam, quia tali conditione huiusmodi particulæ (cum sint entia successiua, & perpetuæ simul agitationi, ac mutationi obnoxia) afficiuntur, quòd earum esse sit idem ac fieri, cuiusmodi naturâ in quolibet ente successiuo intuemur, quod dialecticas tamen, scientificasq; non effugere contemplationes præscripta *2.post.c.12.* indicant dogmata. Maximam tamen dubitandi præbent occasionem postrema hæc textus verba: vndenam scilicet in ijs traditum dogma robur deducat, non elucescit: quænam enim naturalis necessitas terræ incumbit, vt necessariò animalia, ac plantæ in ea sint statuendæ, pariq; ratione in cæteris dubitare contingit. cælum sanè Solem, Lunam, aliaq; sidera videtur exigere, si ortus, & interitus, ac cuiuslibet mutationis, præter localem ipsum, incapax asseramus, vt *cap.prac.* sentire visus est Ocellus, cũ quo Peripatetica consentit schola *1.cæli 20.& 2.cæli t.3.& alibi.* tunc enim, quia impossibile foret naturæ viribus noua in eo astra produci, ac ea quibus ditatur, illi nunc inesse conspiciamus; æterna hæc vtiq; erunt, si quis cælum cum Ocello, ac Aristotele æternum falsò asserere auderet. hæc tamen ratio in terra, nec in loco sublimi viget, in quibus prædictas particulas assiduè oriri cernimus, ac interire. quare nil nos excitabit, vt tellurem his non præextitisse asseramus, ac locum medium similiter. magni certè roboris non est hæc Ocelli ratio præsupposita etiam vniuersi perennitate: non enim apparet naturalis aliqua necessitas, quæ hisce particulis eas vniuersi partes destitui non posse certò ostendat: probabilis tamen est ratio, ac valida si naturæ iura spectemus:

Dubitatio.

Solutio.

cum

cum enim in rebus naturalibus ea tantùm vigeat necessitas, quæ vt in pluribus *2. phys.* 77. & tellurem nunc plantis, nec animalibus destitui vnquam videamus, sentiendum iure videtur ita semper contigisse; quare illam statuentes æternam, & his æternitatem adscribere oportebat. idemque dicendum de cæteris partibus; eoq; magis, quòd peculiaris earum vniuscuiusque natura id videtur indicare: cælum enim cum sit incapax ortus, & interitus *1. cæli t.* 1. iam inde patebit æternas quoque illius partes asserendas. mutatio pariter aeris dicenda foret æterna, cum è motu Solis iuxta illius accessum, vel recessum occurrat, vnde anni tempora prodeunt, ac cęlorum motus perennis statuatur; idemque flatibus, ac ventis par ratio adscribet, cum enim ex halitibus siccis è terra prodeuntibus gignantur *2. meteor. c* 4. quos Sol excitet *ib. c.* 5. siue agẽs, quod perpetuo operatur, nec Atlantem quempiã (vt dicitur *2. cæli t.* 4.) exposcit, siue necessitatem materiæ inspiciamus, patet vtiq; illas sublimi loco coexistere. Est quoque vero simile terram semper plantas, & alia in textu enumerata concomitari· illas quidem, si de ijs, quæ ex semine prodeunt, quales sunt quamplurimæ, sit sermo: quia cum hæ sibi similem prærequirant plantam, à qua prodierint *3. de gen. an. c.* 11. iuxta Ocelli principia vniuersum æternum asserentis philosophari oportebit, si nunc adsunt in terra, illi semper coextitisse: eademq; in animalibus perfectis viget ratio; secus in plantis, & animalibus ortis ex putri, hæc enim in terra cũ progignantur, & humore, *3. de gen. an. d. c.* 11. quo loci latè docetur quanam ratione huiusmodi plantæ prodeant, & quo pacto contingat

—— quæcunque mora, fluidoq; calore
Corpora tabuerint in parua animalia verti. Ovid. met. 15.

ter anni præcessisse supponunt, nedũ naturę ordine, quo semper effectum causa præcedit. *post præd. cap. de priori, & 5. met. 16.* verùm etiam tempore, ratione eorum, quæ præuia quadã naturæ serie prærequiruntur, vt in terra ex putri erumpant viuentia, vt longo & in his apparatu admiranda naturæ refulgeat prouidentia, cuius potentem industriam, vel ex his minimis licet inferre, non secus quam Romanæ vrbis magnitudinem ex eo colligendam censuerit Heliogabalus, quod millena pondo aranearum sibi proposito præmio deferri cum iussisset, insano sibi studio aranearum decem millia põdo sibi vidit allata: dum in ipsis etiam ex putri nascentibus singularis supremi numinis refulgeat sapientia, vt de ijsdem ea possimus proferre, quibus Heraclitus ad eum vili degentem taberna caloris gratia accedere recusantes monebat apud Arist. *de p. a. c. vlt.* ἐκέλευσε γὰρ αὐτοὺς εἰσιέναι θαῤῥοῦντας, εἶναι γὰρ καὶ ἐνταῦθα θεούς: *(iussit enim ipsos ingredi confidenter, esse enim & ibi Deos.)* in auro quoq; & argento eadem viget ratio, quæ in cæteris: idemq; in reliquis metallis apparet, cum pari ratione in terra exhalitibus generentur *meteor. 3. c. vlt.* & illa tantùm Ocellus hic vt cæterorum præstantissima recensuerit. nec quis imaginetur Ocelli hoc ratiocinium facilè euerti, si quis assereret huiusmodi entia è terra primò producta, inde per semen conseruata, ac ideo aliquod ortus eorum fuisse principium. facile siquidem hæc dubitatio ex traditis *c. 1.* euellitur: ibi enim cum statuatur perfectionis, vel imperfectionis vllos gradus vniuersum accersere, liquet certè nec id de tellure præcipua ipsius parte asserendum esse, ideoq; si nunc animalia nõ progignit, nec prius produxisse asserendũ, ac singulas particulas quibus gaudet, illi semper coextitisse affirmandum, idemque

Romæ 1000. pondo aranearũ. *Ael Spartian. in eius vita.*

Deus vbique.

que de cæteris vniuersi partibus dicendum, ne aliquā-do imperfectius fuisse, ac inde redditum perfectius vniuersum, contra superius *c.* 1. præscripta, statuamus. ideoq; & hanc terræ naturam tributam ait, & vbi ipsa sit, ea pariter, quæ in ipsa generantur, *& pascuntur*, existant, ac si alteram nobis rationem leuiter saltem exprimat, cur dixerit animalia necessariò existere si terra sit, ex causa finali desumptam, quam præcipuè contemplatur physicus 2. *phys.* 91. quia scilicet herbis *pascuntur*, vnde eorum gratia hæ videntur progenitæ, ac idcirco cum has semper tellus materna promat liberalitate, & illa necessariò videātur coexistere, natiuam similiter hanc loci medij asserit conditionem, quòd in eo sint necessario, quæ nata sunt ipsi inesse, eam accipiendo necessitatem, quæ ratione materiæ, & finis in naturalibus occurrit 2. *phys.* 87. *& seqq.* quare si Ocelli principia spectemus perfectionis incremēta vel decrementa ab vniuerso auferentis, ac vniuersum statuentis æternū, ita tamē vt eo existente, necessariò partes eius principes coexistāt, vt latè *c.* 1, disseruimus, patebit vtique falsum iure dici dogma asserētiū aliquando tellurē animantia singula protulisse, quod nunc senio debilitata non præstet: ac præterea singula hic tradita optimè cohærere: & idcirco obseruandum quandocunq; libet auctoris alicuius quempiam locum interpretari, semper nos per eiusdem principia progredi oportere, tunc enim aliorum placita stolidè non continget irridere, quæ licet plerumque prima facie videantur absurda, ingeniosa tamen, & maximè firma apparebunt, si ea principia spectemus, per quæ illorum auctor fuerit progressus, quod vellem singulos, dum auctorum placita considerant, animaduertere: inde enim delebitur illa, qua pleriq; gloriam credunt aucupari, virorum

Quo ratione auctores interpretādi.

rum magni nominis derisio, viris prudentibus indigna, & studiosorum omninò commodis inutilis, qui in sapientum vigilijs non iurgia, sed ad discendum quærunt præsidia.

Humanum genus æternum esse probatur.

Text. 3. Ἐπεὶ οὖν καθ' ἑκάστην ἀποτομὴν ὑπερέχον τι γένος ἐντέτακται τῶν ἄλλων, ἐν μὲν οὐρανῷ τὸ τῶν θεῶν, ἐν δὲ γῇ ἄνθρωπος, ἐν δὲ τῷ μεταρσίῳ τόπῳ δαίμονες, ἀνάγκη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀΐδιον εἶναι, εἴπερ ἀληθῶς ὁ λόγος, συμβιβάζει, μὴ μόνον τὰ μέρη συνυπάρχειν τῷ κόσμῳ ἀλλὰ καὶ τὰ περιεχόμενα τοῖς μέρεσι.

Quoniã igitur in vnaquaque sectione superexcellens alio, quodpiam genus constitutum est: in cęlo quidẽ Deorũ genus, in terra homo, in medio loco dæmones: oportet humanũ genus perpetuum esse. siquidẽ verè ratio cohæret, non solũ partes mũdo coexistere, verùm ẽt ea, quæ partibus continentur.

PARAPHRASIS.

VErùm quia in vnaquaq; vniuersi parte, quodpiam ens cæteris supereminere conspicimus, puta in cælo Deos, in terra homines, in aeris regione dæmones, hominum genus æternum fuisse asserendum erit: immutabilis enim naturæ ordo exigit, vt nedum partes vniuerso, at partibus præterea illa cohæreant, quæ in ipsis præcipua continentur.

COM-

COMMENTARIVS.

HVmani generis primordia è terra non erupisse hoc *c.t.* 1. cum doceret auctor, id ratione firmaturus. *ibid.* vniuersi partes præcipuas vniuerso coexistere constituit, inde vnicuiq; parti quædam sibi adiacentia natiua quadam lege connecti *prac. textu* cum docuerit, illud nunc infert, quod præcipuè meditabatur, humani. s. generis æternitatem. & ait, quod *in vnaquaq; sectione* hoc est vniuersi præcipua, & necessaria parte cum superexcellens quoddã genus constitutum sit: in cælo siquidem Dij ponuntur, vt superius monuimus, & in medio loco dæmones, quatenus Possidonio teste apud Macrobium ex æthereа substantia illis parta qualitas censebatur, ideoq; per æthera dispersi credebantur: sic pariter in terra sit homo, veluti viuentium præstantissimus, quatenus solus inter animalia gaudet intellectu præter sensum 2. *de an.* 29. & elegantissima veluti pars à Deo in vniuerso seruatur; vnde Euryphamus Pythagoræus in suo de vita opusculo dicebat τὸ θεῖον ἄνθρωπον πολυτελέσατον ζῶον ἐστὸν κόσμον ἐσωκίσεν ἀντίτιμον μὲν τᾶς ἰδίας φύσιος, ὀφθαλμὸν δὲ τᾶς τῶν ὄντων διακοσμάσιος (*hominem Deus animal præstantissimum, & vt suæ naturæ respondens, ita vniuersi constitutionis oculum in mundo collocauit.)* ideo inferendum necessariò æternum esse genus humanum: quasi sic arguat, nedum vniuerso necessario quodam nexu cohærent præstantissimæ illius partes, verùm etiam ea, quæ in his perfectiori quadam via, & ratione continentur: cum igitur humanum genus huiusmodi appareat, si terram spectemus, vt ideo optimum etiam animal cunctorum si tamen iuxta legum præ-

Cap. 2.

Saturn. 1. *c.* 23.

Homo viuentiũ prẹstãtissimus.

prescripta viuat, dicatur *polit.* 1. *c.* 2. sicuti æterna illa ab Ocello statuitur, idem de humano genere iuxta eiusdem principia erit dicendum. Hinc deduxit V.C. Nogarola occasionē quærendi, an Peripatetica schola Dæmonas agnosceret, ratusq; ab illa omninò negari, locum quendam *ex* 3. *de gen. an.* c. 11. proposuit, è quo non ignotos fuisse Aristoteli dæmonas nouo sibi suadet edocere inuento. hoc tamen placitum ex Arist. dictis extorquere non est difficile, cum alia penes ipsum occurrant loca, quæ id longè clariùs videantur docere, huiusmodi sane *t.* 29. 2. *de an.* & alij duo textus ingeniosè adducti adhoc idem indicandum à Scaligero de subtil. contra Cardanum, ex quibus locis ego tamen affirmare non audeo huiusmodi entia Aristoteli prorsus nota fuisse. veterum tamen placita philosophorum quis nosse exoptat, ea late penes Platonem, ac Plotinum, ac Proclum tradita reperiet, & ab Iamblicho de vita Pyth. & de mysterijs, ac Psello de dæmonibus, nec non à Hierocle in carm. Pyth. omniumq; postremus physicè, ac Peripateticè procedendo de ijs abunde disseruit Suessanus in tractatu de dæmonibus, ac nōnulla ingeniosè Scaliger prędicto loco expressit.

An dæmones noti Peripateticis.

Exer. 355

Partes terræ, non vniuersa terra quandoq; immutantur.

Φ θοραὶ δὲ καὶ μεταβολαὶ βίαιοι γίνονται κατὰ τὰ μέρη τῆς γῆς. ὁτὲ μὲν ἀνάχυσιν λαμβανούσης τῆς θαλάσσης. 1. εἰς ἕτερον μέρος, ὁτὲ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς γῆς.

1. ad ex v.

Corruptiones verò, & mutationes violentæ fiũt per partes terræ, quandoquidem effusionem assumit mare in alterã partem. quando autem & ipsa terra di-

2. ἐυρυνομένης καὶ διιςαμένης ὑπὸ πνευμάτων ἢ ὑδάτων κρύβδην ἐπιφερομένων, παντελὴς δὲ φθορὰ τῆς περὶ τὴν γῆν διακοσμήσεως οὔτε γέγονεν, οὔτε ἔςαι ποτέ. διὰ καὶ τοῖς λέγουσι τὴν τῆς ἑλληνικῆς ἱςορίας ἀρχὴν ἀπὸ Ιναχου εἶναι τοῦ ἀργείου προσεκτέον, οὕτως οὐχ ὡς ἀπό τινος ἀρχῆς πρώτης, ἀλλὰ τῆς γενομένης μεταβολῆς κατ᾽ αὐτὴν. πολλάκις γὰρ καὶ γέγονε καὶ ἔςαι βάρβαρος ἡ ἑλλὰς οὐχ ὑπ᾽. 3. ἀνθρώπων μόνον γινομένη μετανάςατος. 4. ἀλλὰ καὶ ὑπ᾽ αὐτῆς τῆς φύσεως οὐ μείζονος οὐδὲ μείωνος αὐτῆς γινομένης, ἀλλὰ καὶ νεωτέρας. 5. ἀεὶ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀρχὴν λαμβανούσης.

dilatata, & distante à flatibus vel aquis occulte illatis: absoluta verò corruptio illius, quæ circa terram est constitutionis neq; facta est, neque erit aliquando. propereaq; dicentes græcæ historiæ principium esse ab Inacho Argiuo sic audiendi, non vt ab aliquo primo principio, sed à facta mutatione in ipsa: sæpe enim & fuit & erit barbara Græcia non ab hominibus tantùm facta cõmigratione, sed ab ipsa natura nec maiori nec minori nec facta, sed quo ad nos semper recentiore & initium sumente.

2. V. δηρωομένης.
3. B. ἀπ᾽.
4. N μετάςατος im. ex VV & B.
5. V. l. καινοτέρας.

PARAPHRASIS.

Violenti tamen quidam interitus, & mutationes in terræ partibus quandoque succedunt puta dum effusę maris aquæ terrã obruunt, vel hæc ventorum impetu concussa, ac irruentium aquarum vi disci ssa dehiscit, & vniuersi interitus numquam contigit, nec vllo tempore continget. Quòd si Grecæ

historiæ exordia ab Inacho Argiuo fuiſſe deſumpta quiſpiam audit, ſciat is non inde à primis veluti naſcentis vniuerſi incunabulis accepta, ſed veluti violentæ cuiuſpiam mutationis impetu deleta hiſtoriarum monumenta eiuſdem auſpicijs reſtituta. irrepſit .n. aliàs Grecię barbaries, ac aliàs ipſam premet, non tantum hominibus barbaris illuc commigrantibus, at ipſius etiam naturę concurſu, cuius vires equidem numquam augentur, vel diminuuntur, violentas tamen quaſdam mutationes ferunt, quarum ratione recentior illa nobis. & exordij capax omnino videatur.

COMMENTARIVS.

PHyſici de vniuerſi natura tractatus limites conſtituturus Auctor, vt traditam mundi confirmet perennitatem, reiectis ijs, quæ contra ipſam ex ortu viuentium ex ipſa terra deducebantur, alia ex eiuſdem terræ mutationibus expetita nunc reijcit, ideoq; in hoc textu mutationes quaſdam in terra contingere obſeruat, indeque vulgarem quamdam excludit difficultatem, quis enim terrã corruptioni potuiſſet opinari obnoxiã eſſe, ac ideo pariter vniuerſum, cuius hęc pars præcipua eſt ſtatuta, ex eo quòd aliquando partes terræ dirutas, vel cum plurium pernicie ciuitatum legimus, vt aliquando eodem anno duodecim celebres Aſiæ vrbes nocturno motu terræ conlapſas

prodant Tacitus, & Plinius, vt vbi prius vrbes aderãt, stagna, & flumina eruperint, & è conuerso aliquando maris partes, ac immensa flumina exaruerint, ac terræ in aliquo mari repente emerserint *veluti paria secum* (vt cum Plinio loquar) *faciente natura, quæq; hauserit hiatus, alio loco reddente.* quod respiciens Pythagoras apud Ouidium dicebat Annal. 2. Nat. hist. l. 2. c. 84. ib. c. 86. Met. 15.

Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus
Esse fretum: vidi factas ex æquore terras,
Et procul à pelago conchæ iacuere marinæ
Et vetus inuenta est in montibus anchora summis.

ne quis igitur hinc terras interitui obnoxias esse vereretur, obseruat ideo Ocellus non eandem vigere quo ad id rationem in terræ ipsius particulis, ac vniuersa tellure: corruptiones enim quasdam, & mutationes huiusmodi violentas plerumq; docet in ipsius terræ partibus emergere, siue aliqua pars maris effusa terræ particulá absorbeat, siue terræ partes vi flatuum, & aquarum occultè erumpentium dilatentur, vnde prodeant voragines: at terram vniuersam si accipiamus, impossibile monet eam totam huiusmodi mutationibus premi, quod idem fusiùs tradebat Aristoteles *met. 1. c. vlt.* plura docens olim aquis obruta nunc esse arida, & è conuerso, cuius nobilia mutationis occurrunt penes Plinium exempla, huiusq; varietatis exactas assignans rationes, eos irridebat, qui inde tempus genitum esse voluissent inferre. simili perculsam mutatione ex ingenti terræ motu, & vehementi diei vnius, ac noctis illuuione Atalantida insulam omnino demersam *in Timæo* enarrat Plato, quam in Atalantico mari olim floruisse commemorat Lybia simul, ac Asia maiorem, alijsq; contiguam insulis, ad quas per eam nec difficilis foret accessus; vbi præpotentes re- Hist. nat. l. 2. c. 85.

gnassent principes, qui & aliquando Europam ipsam suo subiecissent imperio, quæ cum congrua noui orbis regionibus appareant, illum non omnino Platoni fuisse ignotum licet asserere, ni allegoriam sub ea narratione latere, cũ aliquibus placeat asserere, qualem *in comp. Timæi* refert Ficinus, eo fere pacto, quo Danthis carmina videmus, per quæ nedum conspecta Antarctici poli sydera cum detexisset, dum cecinit.

Cap. 4.

Purgat. cant. 1.

Io mi volsi à man destra, & posi mente
All'altro polo, & vidi quattro stelle
Non viste mai fuor ch'alla prima gente.

ab expositoribus ad allegoricos sensus translata: an tamen verum quid vel fictum ea comprehendat narratione Plato (quam ibi historiam nuncupat) affirmare non audeo, eoq; magis, quod earum notitiam regionum priscis etiam sæculis refulsisse veterum quoque scriptorum nec ignobilia suadent monumenta: penes Aristotelem enim *admir. auscult. c.* 82. legimus in mari trans Herculeas columnas insulam omni lignorum, ac fructuum vbertate decoram effloruisse, à continenti longo distantem interuallo, quam inde Carthaginenses vastarint, cum tamen pæna mortis mulctandos illos priùs statuissent, qui illuc è Carthagine rerum copia illecti transijssent, veriti forsitan ne hac relicta, aliquando omnis eò turba conuolaret, vbi cuncta è fæcundo sinu incolis tellus prodiga liberalitate præbebat; imo qui longè hæc philosophiæ lumina præcessit Pythagoras mundum sphæricum docebat, & in illius medio non dissimili præditam figura tellurem locabat, hancq; ita circumhabitari dicebat, vt in ea viuerent Antipodes, nobisq; obuersa prementent vestigia; quam & ipse Ælianus approbauit veritatem, dum Silenus penes ipsum cum Mida disserens

Laert. in eius vita

Var. hist. l. 3. c. de Mida & Sileno.

ex-

extra terras hasce maximam adhuc reperiri continentem edocebat, vbi auri, & argenti tanta copia incolæ pollerent, vt ferri inopes, hoc inter metalla infimum illis longe præstantioribus præferrent, & alia huiusmodi narrabat, quæ licet quis asserere possit à priscis illis nouo figmenti genere tradita, cum tamen pleraque in ijs exprimantur, quæ nunc frequens ibi gentium concursus quamsimillima obseruat, non ignotas omnino priscis sæculis eas regiones fuisse si quis arbitretur, non quid dissonum, vel prorsus chimæricum sibi affinget. quidquid tamen in hac re placeat asserere, quamuis ibi Plato fabulam effinxisset, apud historicos innumera suppetunt exempla, per quæ Ocelli dogma de partium terræ mutatione, quæ vel imbrium, vel terræmotus, aliorumque huiusmodi euentuum vi contingant, abundè confirmentur; vnde ingeniosam educit responsionem, qua vulgaris illa contra mundi æternitatem ruat obiectio, quòd historici gentis cuiusque primordia assignent, quàm sic fortiùs vrgebat Lucretius. Lib. 5.

Præterea si nulla fuit genitalis origo
Terraĩ, & cæli, semperq; æterna fuere:
Cur supra bellum Thebanum, & funera Troiæ
Non alias alij quoq; res cecinere poetæ?
Quò tot facta virum toties cecidere? neq; vsquam
Æternis famæ monumentis insita florent?
Verùm (vt opinor) habet nouitatem summa, recensq;
Naturæ mundi, neq; pridem exordia cepit.

hanc verò ex tradito excludit dogmate, huiusmodiq; mutationes violentas id monet præstare, quòd ea assignentur primordia; vt dum ab Inacho Argiuo græcam historiam sua deducere initia conspicimus; non quòd reuera Inachus prænobilium gentis illius gesto-

rum

rum primæuus auctor fuerit, indeq; gentes illæ natales deprompſerint: ſed quia ex aliqua mutatione magna, quæ Inacho viuente contigit, abolita prioris æui memoria, ex illius ætate hiſtoriarum exordia emanarunt. monetq; vlterius auctor, quòd & alias barbara fuit Græcia, rurſumq; eadem ſubibit fata, quibus illa nūc miſerrimè premitur, quæ (vt dicebat Busbequius) *quondam florentiſſima, nunc indigna premitur ſeruitute: bonarum olim artium omniſq; liberalioris doctrinæ inuentrix humanitatem, quam nobis tradidit, repoſcere videtur, & opem pro iure communium ſacrorum aduerſus Scythicam barbariem implorare*; idq; nedum nouis gentium colonijs immutata, verùm naturæ ipſius valido opere, quæ licet perfectior nunquam fiat, vel imperfectior, ratione tamen noſtri violentis preſſa mutationibus noua videtur accerſere principia: harum ſcilicet impetu, præcedentiū ſæculorum deleta memoria hiſtoriciſque monumentis deperditis, quod exactè Plato pariter *in Timæo*, & Ariſtoteles *d.c.vlt. 4. meteor.* expreſſit, idq; reſpiciens Horatius canebat

Legat. Turc. epiſt. 1.

L. 4. od. 9.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi, ſed omnes illachrymabiles
Vrgentur, ignotiq; longa nocte.

quare violentæ mutationis vi, quæ, circuitu quodam magno, magna veluti totius terræ hyems contingat, (vt *d. c. vlt.* dicebat philoſophus) cum præteritorum memoria aboleatur, inde noua contingit homines illuſtrium geſtorum accipere exordia.

Ele-

Elegans dictorum in tribus hiſce capitibus epilogus. Text. vlt

Περὶ μὲν τοῦ ὅλου καὶ παντός, ἔτι δὲ. 1. καὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τῆς ἐν αὐτῷ 2. γινομένης ὡς. 3. οὕτως ἔχει, καὶ ἕξει τὸν ἅπαντα αἰῶνα, τῆς μὲν ἀεικινήτου φύσεως οὔσης, τῆς δὲ ἀειπαθοῦς, καὶ τῆς μὲν ἀεὶ κυβερνώσης, τῆς δὲ κυβερνωμένης ἱκανῶς μοι εἴρηται διὰ τούτων.

DE toto quidem igitur & vniuerſo, adhuc autem de ortu, & interitu, qui in ipſo fiunt, quòd ſic ſe habet & habebit per omne ſæculum, hac quidem ſemper mouente natura existente, altera verò ſemper gubernante, altera verò gubernata ſatis à me dictũ ſit per hæc.

1. B. nec V. nõ habet δὲ.
2. N. l. ἑαυτῷ im. ex. V. & B.
3. B. non habet ὡς nec V.

PARAPHRASIS.

DE vniuerſo igitur hæc dicta ſufficiant, ſimulque de ortu, & interitu, qui in eo continuo apparent, ac de ipſius conditione, qua æterno tempore permanebit ex duabus conſtitutum partibus, quarum prior ſemper agat, moueat, & gubernet, altera verò patiatur, moueatur, & ab eadem gubernetur.

COMMENTARIVS.

EA ſingula, quibus vniuerſi naturam expreſſit auctor, eleganti claudit epilogo, ac monet ſe conditiones vniuerſi ſatis aſſignaſſe, ortus pariter, & interitus, qui in ipſo occurrunt, quanam ſcilicet ratione contingant, & quòd in æterno vigeant tempore

in

in vniuerſo, cuius ſuprema pars rationem mouentis principij induat, inferior verò patientis, ac moti; confundit ſiquidem auctor mouere, & agere, ac moueri, & pati, quoniam maxima in ijs terminis occurrat affinitas, licet, vt obſeruauit Ariſtoteles 1. *de gen.* 45. in hoc differant, quòd mouere vniuerſalius quidpiam ſit, quàm agere: & moueri, quàm pati, cum enim actio opponatur paſſioni, & hæc in ſola contingat alteratione per paſſibiles qualitates, actio pariter has tantùm reſpiciet, dum contraria idem ſubiectum expetant 5. *met.* 16. quare cum motus extra has etiam vigeat, nã & in alijs contingit prædicamentis 5. *Phyſ.* 18. quid certè vniuerſalius complectetur vox mouere, quàm agere: & moueri, quàm pati, vt omne agens ſit mouens, non è conuerſo: vnde licet adnotare, quàm profundè ſua proferre dogmata conſueuerit Ariſtoteles, qui cum dixiſſet aliud eſſe τὸ ποιητικὸν καὶ παθητικὸν (*actiuum, & paſſiuum*) ſubdidit καὶ ὅλως κινητικόν τε καὶ κινητόν. (*atq; omnino motiuum, & mobile*) 3. *phyſ. t.* 3. magis has, quam illas voces complecti acutè expreſſurus. Ad illudq; idem quod modo contemplabamur reſpiciens Ocellus, ſubdit priorẽ vniuerſi partem gubernare, alteram verò ſemper gubernari, eo pacto, quo operis de lege fragmentum *in* 2. *huius operis parte* exponentes obſeruabimus, quia ſcilicet à ſuperiori parte inferior hæc portio omnes ſuos motus, ac influxus recipit, quem loquendi modum inferiorem partem à cæleſti pẽdere indicãs Ariſt. *meteor.* 1. *c.* 2. imitabatur dicẽs ἔστι δ' ἐξ ἀνάγκης συνεχὴς πὼς οὗτος ταῖς ἄνω φοραῖς ὥστε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν κυβερνᾶσθαι ἐκεῖθεν. (*eſt autem ex neceſſitate continuus quodammodo iſte ſuperioribus lationibus, vt omnis ipſius virtus inde gubernetur.*

NON voluptatis, sed suscipiendæ prolis gratia concumbendum. Text. 1.

Περὶ δὲ τῆς ἐκ τῶν ἀλλήλων ἀνθρώπων γενέσεως, ὅπως τε, καὶ ἐκ τίνων ἔσται. κατὰ τρόπον ἐπιτελούμενα, νόμῳ τε καὶ σωφροσύνης καὶ ὁσιότητος. 1. ἐπισυνεργούσης τάδε καλῶς ἔχειν οἴομαι πρότον μὲν τοῦτο διαλαβεῖν, ὅτι οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα προσίεμεν, ἀλλὰ τέκνων γενέσεως.

At de hominum generatione ex se inuicē, quomodo, & ex quibus recta ratione perficiatur, legem temperantia, & sanctitate coadiuuante. bene quidem se habere puto primò quidem hoc assumere, quod non delectationis gratia concumbimus, sed filiorum generationis. Al. l. σωφροσύνῃ, καὶ ὁσιότητι.

PARAPHRASIS.

HOminum generationem ex se inuicem si velimus contemplari, qua scilicet ratione, & à quibus ritè perficiatur, dū legum præcepta temperantia, & pietas concomitantur, id prius veluti speculationis huius principium certè statuendū, quòd hominem non voluptatis inde prouenientis, at solius filiorum procreationis gratia decet concumbere.

COMMENTARIVS.

c. 1. f. 1.

VNiuersi natura in priore huius operis parte, ea quam *ibi* monuimus ratione diligenter explicata, in altera, quam nunc aggredimur (supremi numinis implorato præsidio, quòd, vt Simplicius monebat, vera scientiarum, & animarum est causa) Ocellus hominum ortus suis illustrare contendit speculiationibus, ac ea præcipue de hoc referre, quæ de ipso Pythagoræos scimus obseruasse: vt non iniuria à magno ad paruum mundum (hoc.n.nomine à Pythagora *apud Photium* homo insignitur) videatur digressus, in quorum operibus quandam, nec ignobilem vigere porportionem, & ipse Aristoteles *phys.* 8.18. sensisse videtur: ideoque auctor vt in præced. parte vniuersi æternitatem, & eam, quæ in eo contingit, entium mutuam generationem voluit contemplari, hoc idem nunc videtur præstare, dum humanæ generationis, nec ignobilia locat fundamenta, eo quia entibus caducis, quale est homo, si mentem demas, quæ diuinum quiddam est, & immortale 2 *.de gen.an.c.* 3. æternitas ortus tantùm beneficio confertur, quę huius est finis, vt mox *seq. textu* contemplabimur: humanum autem ortum non ita considerat, ac si rationem, qua homo progignitur, velit assignare: in hoc enim & ipse homo cum cæteris perfectis animalibus communicat, sed Ocellus de humano ortu potius politicè disserit, ea scilicet doctissimè tradendo, quæ perfecti fætus, & Reipublicæ vtilis productionem, ac eiusdem rectam educationem præcipuè attingant. & idcirco in hoc textu nobile constituturus axioma, quod suarum veluti speculationum primum sit, ac validum fundamentum: ait agen-

In prohe. lib. de an.

Mens Auctoris in hac 2. parte.

In Bibl. ? excerpt. è vita Pythag.

Homo paruus mundus.

Hominis ortus qua ratione consideretur.

dum de mutua hominum generatione, qua potissimum ratio ne illa perfectissimè exerceatur, non concubitus ope, at per præsidia vlteriùs, quæ *legi* concubitus vagos & adulteria excludēti, ac legitimam prolem ad fætus ex iustis nuptijs procreatos redigenti longè vtilissima *temperantia, & pietas* afferre consueuerunt. Dicitur verò temperantia plurimum legi conferre in matrimonijs, quatenus lex quidem vagos arcet concubitus, & matrimonia fouet, non tamen inter coniuges determinatam coitus statuit vel prohibet frequentiā, quam nobis cum dictet temperantia, & rarus Venereorum vsus multum fætus conducat productioni, vt inf. obseruabimus, iure dicit quo ad humanam generationem legem à temperantia pręsidia captare. quod verò dicebam modò à temperantia concubitus frequentiā arceri inde apertè liquet, quod ipsa mediocritas quædam circa voluptates, ac eas præcipuè, quæ tactum spectant cum definiatur *eth.* 3. *c.* 13. (licet enim & in sensu gustus vigeat, id eatenus contingit, quatenus vt monemur 2. *de an.* 94. gustus est quædam species tactus, vt *d.c.* 13. Phyloxeni Eryxij guttur sibi lōgius gruis collo dari exoptantis, exemplo comprobatur.) is vtique, qui frequenti concubitu sua expleat desideria, erit intemperans, dum tota Venereorum delectatio ab ea, quæ per tactum emanat delectatione progignatur *ib.* è qua mediocritatem certe, quam respicit temperantia, excludet frequentia vt illi opposita; eoq; magis quod sensilium voluptatum venereæ habentur maximæ, ideoq; consonum dicebat Athenæus harum assequendarum gratia peieranti Deos veniam indulgere, vnde Tibullus.

Nec iurare time, Veneris periuria venti
Irrita per terras, & freta summa ferunt.

Tēperantia inter cōiuges.

Tēperātia quid.

An in gustu.

Venereorū delectatio vnde.

Voluptatum maxima.

dipnos. l. 12. *c.* 1. *l. p. eleg.* 4.

Iuramēta amantium irrita.

Gratia magna Ioui, vetuit pater ipse valere
Iuraſſet cupidè quidquid ineptus amor.

Sed rectè ſane hæc prolata dicet quiſpiam, quid tamen rei pietati cum concubitu, qui ad generationem dirigitur, ac præcipuè penes ethnicum? dicendum pietatem ab Ocello ideo exigi, dum inferius in locis ſacris venereorum vſum velit prohibere, qui enim ibi exerceretur concubitus à pietate longè abhorreret, honorem .n. Deo præſtitum reſpicit pietas, ac præcipuè penes Pythagoręos, Pythagoręus Clinias dicebat διδάσκειν οὖν δεῖ τοὺς νέους ἐξ ἀρχᾶς τάντε θεῶν τιμὰν, καὶ τὰν τῶν νόμων. ἐκ τῶν δὲ γὰρ φανερὸν ἂν εἴη, ὅτι πᾶν ἔργον ἀνθρώπινον, καὶ βίος ὁσιότατος ὥστε καὶ ἐυσεβείας μεθέξει. (*quocirca ſunt initio iuuenes, & Deorum, & legum honorem docendi. ſic etenim omne factum humanum, totaq; vita ſanctimoniæ, pietatisq; particeps erit*) hic verò Deorum cultus certè corrueret, ſi in locis Deo peculiari quadam ratione conſecratis impudici actus exercerentur: ſi enim ex eo quòd Dij à ciuibus ſint colendi inferebat Ariſtoteles ſacerdotia non eſſe viris committenda, qui vilibus immiſcerentur exercitijs *polit.* 7. *c.* 9. quo magis incongruum foret ijs in locis, in quibus huiuſmodi cultus debeat vigere, non vilia tantùm, at maxime impura opera, exerceri, quorum ſola memoria vel voce pudici animi deterrentur, & hæc ſenſiſſe Ocellum inde ſuadetur, quòd hic *t.* 9. coitus frequentiam, & 13. illius in locis ſacris damnat exercitium, hominis generationem ad rectam rationis normam *ſeqq. quibuslibet text.* tentans traducere. id vt fiat certiſſimi axiomatis loco docet ſtatuendum, quòd non voluptatis, at procreandæ ſobolis cauſa mulieribus admiſcemur, vt *ſeq. textu* eleganter oſtendetur: & id etiam reſpi-

Ex Stob. ſerm. 8.

Vilia exercētes a Sacerdotio excludūt vt & impura opera in Locis Sacris dānata ſunt.

ſpiciendo ingenioſe pietatem in concubitu experijſſe Ocellum affirmabimus Pythagoræ placitis adhærendo, qui liberorum procreationi ideo tantum ſuadebat incumbendum ἕνεκα τοῦ καταλιπεῖν ἕτερον ἀνθ' ἑαυτοῦ θεῶν θεραπευτὴν (*gratia relinquẽdi alterum pro ſe ipſo Deorum cultorem.*) duo igitur in ipſo congreſſu cum contingant, ea videlicet, quę inde emanat ſobolis generatio, ac voluptas præterea, quæ tum ſemine, cum etiam ſpiritu exeunte prodit 1. *de gen. an. c.* 20. non hanc, ſed illam proprium veluti congreſſus finem naturam conſtituiſſe erit aſſerendum, pariq; ratione ipſum tantummodo vir temperans in concubitu expetet. hunc ſiquidem natura non ideo inſtituit, vt per ipſum delectatione animalia afficeret, ſed potius illi voluptatem voluit addidiſſe, vt inde vehementiùs animal ad coitum alliceretur, ac vt longe vberior prodiret generatio ad opus illud ſeruile, cuius nullum ſalubrem vſum apud Galenum monebat Epicurus, faciliùs excitaretur. *ſect.* 4 *probl.* 16. quod & obſeruabat Magnus Albertus, addens præterea quod ea delectatione ſeclusa coitum abhorrerent animalia, ideoque vlteriùs etiam grauedine cum premantur vtero gerentia, cruciatibuſq; dum pariunt afficiantur, ſolicitudine quinimo nutriendi fœtus agitentur, animalium genus vtiq; periret, ni vehementi delectatione ad concubitus ipſa impellerentur. licet verò cunctis animalibus proprium veluti concubitus finem fœtus generationem præſcripſerit, quæ cum expleri nequeat, ſi fœmina mare deſtituatur, vel è conuerſo, inde mutuo alterius vterq; premitur deſiderio. hoc tamen inter bruta, & hominem viget diſcrimen, quod in illis ſobolis tantũ progignendæ gratia mas fœminæ coniungitur, at homines nedum prolis deſiderio illecti, at eorum etiam quæ

Iambl. in vita. Pyth. c. 18.

Finis cõgreſſus debet eſſe ſobolis generatio, voluptas vero per accidens ſe habet.

Arist. med. l. 3. de animal. l. 22. c. 1.

Homo ſolus inter alia animalia coniunctionem cũ fęmina, non tantum propter ſobolẽ, & voluptatem, ſed etiã propter vitã ciuilẽ appetit.

quæ ciuilem vitam respiciunt comparandorum causa simul viuere consueuerunt, eorumque inde amoris efficax quoddam vinculum liberi constituuntur, & ideo coniugum qui liberis careant amor escitiùs euanescunt, cum commune ipsis bonum sint filij, ac illius quod cõmune est munus peculiare sit connectere *eth.* 8.*c.* 14. quem coniugum nexum prodeuntem à liberis respiciens Euripides filios *κοινωνίαν* (*communionem*) nuncupauit Herculem inducens dicentem.

In Hercul. fur. scen. vlt.

Πρὸς στέρν' ἐρείσας μητρὶ, δοὺς τ' ἐς ἀγκάλας
Κοινωνίαν δύστηνον ———

(*admouens ad pectus matris, & dans in vlnas communionem miseram.*) & iure fætum, quem sibi proprium nec vir nec vxor potest asserere, communionem poeta nuncupauit, quia vt aiebat Plutarchus corpora in concubitu miscet natura, vt decerpta ex vtroq; coniuge portione, simulq; confusa, quod inde oritur, vtriq; prębeat commune, ac neuter ipsorum discernere queat propriumne sit, an alienum. Ne obijciat aliquis animalia congredi delectationis causa, non progignendę prolis, illam vsu experta, hanc nosse impotentia, præcipuè si de maribus sit sermo, cum discurrentis tantum sit nosse generationẽ prolis ex coitu prodire. facillimè .n. corruet dubitatio, si consideretur sapientes edocuisse, & bruta finis intuitu operari, non quia perfectam finis notitiam ijs elargita fuerit natura, sed quia diriguntur à cognoscente finem, quod vel frequens testatur apis exemplum, quam prouidè semper operari nemo non obstupuit.

Prae. connub. 20.

Ouid. met. 15.

Nonne vides, quos cera tegit sexangula fœtus
Melliferarum apum ———

& tamen apis certe ignorat cur cellulas hexagonas efformat, idiotam enim ape sapientorẽ vt intellectu prędi-

ditum

ditum si inter roges cur id fiat, non respondebit certè ideo illud apem præstare, quia inter figuras totum replentes spatium, qualis est hexagona, quadrata, & trigona, nulla magis circuli naturam æmuletur, qui inter figuras maius spatium æquali ambitu complectitur. sed huiusmodi opera præstant animalia, quatenus in illa cæco quodam naturæ impetu feruntur, non secus quam sagitta scopum attingit sibi quidem ignotum, at homini ipsam dirigenti notissimũ. quare prędicta magis ab homine erunt præstanda, qui intellectu præditus naturæ ductu non indiget, at à natura vt cætera dirigeret entia, fuit productus: ideoq; solo prolis appetitu ad venerea hominem æquum est impelli, quod & ipsa obseruauit iuris prudentia, dum lege Papia præuisum fuit ne sexagenario maior vxorem duceret propter effetam ætatem, cum nuptiæ liberorum causa contraherentur, vt notauit eruditissimus Io. Rhodius in sua eleganti dissertat. de Acia.

Bruta in coitu dirigun tur à cognoscentem finem.

Cap. 6.

Propositum axioma confirmatur.

Text. 2:

Καὶ γὰρ αὐτὰς τὰς δυνάμεις, καὶ τὰς ὄργανα καὶ τὰς ὀρέξεις, τὰς πρὸς τὴν μίξιν, ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδομένας τοῖς ἀνθρώποις, οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα δεδόσθαι συμβέβηκεν, ἀλλὰ τῆς εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον διαμονῆς τοῦ γένους, ἐπειδὴ γὰρ ἀμήχανον. 1. ἦν 2. θνητὸν φυντα θείου βίου κοινωνῆσαι, τοῦ γένους,

Etenim ipsas facultates & instrumẽta & appetitus ad concubitum hominibus à Deo datos non delectationis gratia dari contigit, sed vt semper eorũ genus permaneret: quoniam enim erat impossibile natum mortalem immortalem vitam participare generis perennitate corrupta,

1. N. non habet ἀμήχανον ad ex. V. V. &.

ἀθανασίας φθειρομένης, καθ' ἕκαστον ἀνεπλήρωσεν ὁ θεὸς, ἀκακάληπτον ποιήσας καὶ συνεχῆ ταύτην γένεσιν. ἓν οὖν πρῶτον δεῖ θεωρεῖν ὅτι ὀχ ἡδονῆς ἕνεκα ἡ μίξις.

pta. secundùm vnum quemque impleuit Deus indeficiẽtem faciens & continuam hanc generationem. vnum hoc igitur primò oportet speculari, quòd non delectationis gratia concubitus.

PARAPHRASIS.

FAcultates enim organa & appetitus, quibus ad concubitum excitaretur, homini non ideo Deus est elargitus, vt ipse voluptatibus potiretur, sed potius vt humano generi æternitas inde conferretur. diuinæ siquidem vitæ participem esse hominem, qui mortalis genitus est, cũ foret impossibile, hanc generi conferri oportuit, ideoq; ipsam in singulis suppleuit Deus, ac perennem, & continuum ortum constituit]. hinc igitur inferendum non voluptatis gratia esse concumbendum.

COMMENTARIVS.

SIngulorum quæ de humano ortu recensere statuit Ocellus solidum veluti fundamentum hoc *in praced.* celeberrimum locauit axioma, non delectationis, at suscipiendæ prolis intuitu esse concumbendum: id verò præcipuè principij conditio cum exigat *post. 1. t.*

Principij conditio

5. quod tam valida illi adhæreat fide eruditorum animus,

mus, quòd inde nullo queat quantumuis præpotenti impulsu diuelli, nunc auctor ideo principium illud eleganti munit ratione ex fine generationis desumpta: & iure quidem, cum finis causa causarum à philosophis vbiq; dicatur, primasq; semper causas scientia exposcat *phys.* 2.27. docet igitur Ocellus, quod in homine cum adsint facultas, organa, & appetitus ad coitum, hæc omnia non ideo illi tributa, vt libidini satisfacturus fædas ex actu venereo voluptates captaret, sed vt proprio generi perpetuitatem generationis ope conferret. nec inconsulto nedum facultatis, at organi pręterea, & appetitus meminit, quia his omnibus quidquid ad generationis opus concurrit, abunde exprimitur: motus enim cuiuslibet principiũ est appetitus 3. *de an.* 48. & nisi adsit facultas nullum prodibit opus, ac tãdem organorum præsidio facultates sua munia exercent, vt ideo videamus, quo viuentia sunt perfectiora, maioribusq; ideo pręditа facultatibus eo maiori apparatu organorum refulgere. prædicta pariter tria recensebat Arist. dum 1. *de gen. an. c.* 2. partes ideo mari & fæminæ præstitas obseruaret, quas latè *de hist. an. lib.* 3. *vsq; ad c.* 16. vna cum eorum munijs acutissimè expressit Hæc autem singula homini naturam fuisse elargitam, non vt voluptati deditus venerea exerceret, sed vt horum ope suo generi ęternitatem tribueret, ex eo infert, quòd non alia ratione humanum genus continuò permaneret, cum .n. id quod mortale genitum est, diuinæ hoc est immortalis vitæ particeps reddi nequeat, quale est animal quodque; tum si materiæ naturam spectemus, quę cum potẽtiam ad quaslibet formas fuerit sortita, quacunque potiatur, cæteras adhuc auidissimè exposcit, eamq; idcirco reijcere, vt cæteris inde queat gaudere, natiuo exoptat appetitu: cum etiam si cor-

Perfecta animalia cur maximè organica.

Cur omne animal corruptibile

pora simplicia, è quibus mixtum vnumquodq; perfectum coalescit 2.*de ortu* 49.intueamur;contrarijs enim hæc prædita facultatibus assiduè pugnantia cum mixtum constituant, vt eorum altero tandem succumbente mixtum miserrimè corruat, operantur, ideoque sicuti generationem,ita & mortem cuiq; animali communem dicebat Aristoteles *de respir. c.* 17. hinc igitur corruptioni obnoxia cum sint quælibet animalia, eorum genus, quod in indiuiduorum vita tantummodo subsistit perire oportebit,& æternitate destitui:idcirco summus opifex infinita hanc labem suppleuit prouidentia, & ortus beneficio caducum animal ad æternitatem protraxit, dum continuam reddens generationem illius valido effecit præsidio, vt noua in dies indiuidua prodirent,& hac ratione animal per se caducum speciem diffunderet, ac æternitatem suo generi conferret, vnde eleganter Seneca.

Per generationem æternitas specierũ.

In Hippolito.

Prouidit ille maximus mundi parens,
Cum tam rapaces cerneret fati minas,
Vt damna semper sobole repararet noua.
Excedat agedum rebus humanis Venus,
Quæ supplet, ac restituit humanum genus,
Orbis iacebit squalido turpis situ,
Vacuum sine vllis classibus stabit mare,
Alesq; calo deerit, & syluis fera,
Solis & aer peruius ventis erit.

si igitur à Deo idcirco institutus tantummodo Venereorũ vsus, vt species ipsa perpetuitatis particeps reddatur,non decebit hominem venereis inhiare modicę delectationis inde prouenientis gratia,sed suscipiendæ prolis, vt hic auctor profitetur. quod præclare Essæi videntur obseruasse, qui *apud Iosephum* à prægnantis vxoris concubitu atroci ceu crimine prorsus abhorrebant,

Essæi cũ vxore prægnãte non coibant. *De bel. Iud. l.* 2. *c.* 7.

bant, vt illos ad Venerea non inanis appetitu voluptatis, sed solo prolis desiderio appareret impelli, vnde liqueat non omnino vera protulisse Alexandrum, dum Essæos à coniugijs monebat abstinere, qui eorum fortasse præcipuos respexit, id inuiolabili instituto (*vt ib. dicitur*) præstantes, iuxta eorum sectæ decreta, à Iosepho sectas omnes Iudæorũ, ac eorum placita recensente, & à Philone abunde recensita, qui illos ab vxoribus veluti vitę tranquillitati parum commodis abstinuisse commemorant. Primum verò ac precipuum concubitus finem esse prolem, vt inde genus perpetuitatem consequatur hinc forsitan Academia, & Peripatus vnanimes agnouere: Plato enim vnicuiq; vxorem ducere ideo præscribebat, quia hac ratione τὸ ἀνθρώπινον γένος φύσει τινὶ μετείληφεν ἀθανασίας. ὃ καὶ πέφυκε, ἐπιθυμίαν ἴσχειν πᾶς πᾶσαν. (*natura quadam humanum genus quodammodo immortalitatem consequitur cuius rei quisque natura summopere cupidus est*) & paulo post. γένος οὖν ἀνθρώπων ἐστί τι ξυμφυὲς τοῦ παντὸς χρόνου, ὅ διὰ τέλους αὐτῷ ξυνέπεται καὶ συνέψεται τούτῳ τῷ τρόπῳ ἀθάνατον ὄν. τῷ παῖδας παίδων καταλειπόμενον ταυτὸν καὶ ἓν ὂν ἀεὶ γενέσει, τῆς ἀθανασίας μετειληφέναι. (*genus itaque hominum immortale hoc modo in sempiternũ perdurat, quod filiorum filios relinquendo vnum, & idem semper per generationem immortalitatem adipiscatur.*) idem quoq; & ipse confessus est Arist. dum primo in ciuili vita iungendos marem & fæminam *polit.* 1. *c.* 2. docebat generationis gratia καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν τὸ ἐφίεσθαι οἷον, αὐτό, τοιοῦτον καταλιπεῖν ἕτερον. (*& hoc non ex electione, sed veluti in cæteris animalibus & plantis naturale est desideriũ quale ipsum est tale alterum relinquendi*) imo egregie Occellum æmulatus, in celebri illo *t.* 34. 2. *de an.* dicebat

De gen. l. 6. c. 12.

Ant. Iud. l. 18. c. 2. in libello quod omnis probus liber.

Cum Ocello Platonis, & Arist. cõsensus.

4. de leg. in fine.

bat φυσικώτατον τῶν ἐν τοῖς ζῶσιν ἔργων, ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα, ἢ τὴν γένεσιν αὐτόματον ἔχει, τὸ ποιῆσαι ἕτερον οἷον αὐτὸ, ζῶον μὲν ζῶον, φυτὸν δὲ φυτὸν ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου μετέχωσιν, ᾗ δύνανται. πάντα γὰρ ἐκείνου ὀρέγεται, κἀκείνου ἕνεκα πράττει ὅσα κατὰ φύσιν πράττει. (*naturalissimum enim operum, quæ in viuentibus, quæcunq; perfecta, & non mutilata sunt, aut generationē spontaneam habent est facere aliud quale ipsum, animal quidam animal, plātam autem plantam, vt ipso semper & diuino participent, secundum quod possunt, omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quæcunque agunt secundùm naturam.*) quę postrema certè verba eam prorsus elidunt difficultatem, quam quis facilè excitasset, mortalium scilicet plerosque Venereis operam impensè præstare nullo prolis suscipiendæ desiderio, at solius explendæ libidinis, & delectationis gratia. hos enim iura naturæ negligere & intemperanti, qui sola deceat bruta, appetitu trahi apparet, ideoq; tradito axiomate non cōprehendi, quod ea tantùm respicit agentia, quæ naturæ monita sequantur, quæ ab aliquibus dementer contemni nil mirum, dum homini pariter nutrientem facultatem natura contulerit vt se ipsum conseruaret, apposita vlteriùs delectatione gustus, vt inde magis ad cibos captandos illectus iucūdum discerneret ac molestum *de sens. & sens. c.* 1. & tamen multos conspicimus, qui intemperantiæ dediti non nutritionis, at solius delectationis gratia cibaria exposcunt, illo quinimo naturæ munere ita abutuntur, vt contrarium inde eliciant opus: cibi enim vsus animali tributus, vt vitam conseruaret, nam viuimus quousque nutrimur 1. *de gen.* 41. illi tamen cibi copia se obruentes, morbis obnoxij fiunt, & vitam perdunt, nam.

Cur naturale vnicuique generare sibi simile.

Plurimus hic æger moritur vigilando: sed illum

Iuuen. sat. 3.

Lan-

Languorem peperit cibus imperfectus, & harens
Ardenti stomacho.

nec quis dicat mortalium quam plurimos solius delectationis causa concumbere, ac si insana illorum multitudo non prolem, sed delectationem verum concubitus finem esse posset persuadere. id siquidem ea corruet ratione, qua Doctor Sanctissimus satisfecit quærentibus quanam ratione Astrologi plura conijcerent opera hominum, quæ tamen à voluntate libera emanarent, quæ corpori cũ sit immixta 3.*de an.t.*4.*& seqq.* ideoq; astris nobilior, eorum vtiq; potenti non subijcietur imperio: docebat scilicet Sapientissimus Aquinas sensus tantummodo astris subesse, eorumq; opera Astrologiæ beneficio prænosci, verum quia in homine sensus quidẽ voluntati subijcitur, si recta rationis præscripta sectetur, at ille vt plurimum propriæ conditionis immemor vitæ habenas sensui liberè regendas quã stolidissimè permittit, mirum non erit pleraq; Astrologos conijcere, cum subsint astris sensus, quibus se ipsos mortalium plerique omnino cõmittere non erubescunt. pari & nos ratione dicemus hominum plerosq; in concubitus ferri potius libidinis, quam suscipiendæ prolis causa, quia à rectis naturæ recedunt institutis, & humanæ sortis obliti sensuum illecebris brutorum instar opprimuntur. Nec falsum esse bruta in concubitus ferri conseruandæ speciei gratia quispiam hinc inferat. nam dicemus id verè naturam expetere, à qua in suis operibus ipsa quam certissimè diriguntur, licet hunc finẽ non cognoscant, at superius *t.* 1. monuimus, & ad ipsum per delectationem ex eo actu prouenientem excitantur, vt *ibid.* diximus. nedum verò Ocelli sententiam prædictis locis feliciter imitatus est Aristoteles, sed etiam ab illius dictione non abhorruit, siquidem ef-

p. parte. q. 115. art. 4. ad 3.
Astrologi quomodo mores hominũ possint conijcere.

effectricem considerans causam, per quam generationi perpetuitas confertur, (quam pariter Auctor in parte physica *c.2. text. vltimis* contemplabatur) **2. de gen. 59.** dicebat, quod singula indiuidua semper esse cum foret impossibile *συνεπλήρωσε τὸ ὅλον ὁ Θεός, ἐντελεχῆ ποιήσας τὴν γένεσιν* (*compleuit totum Deus continuam faciens generationem*) è quibus verbis Deum in via Peripatetica vniuersi effectricem causam inferebat Scaliger. vt igitur species conseruentur, si Deus voluit genus æternum permanere generationis beneficio, profecto non voluptas, at prolis desiderium coniuges ad concubitus excitabit. hæc verò vniuersi conseruatio à Deo, & natura expetita, ac per generationem instituta, qua proli parentes,

De subtil. exerc. 61. nu. 5.

Lucr. l. 2.

—— *quasi cursores vitai lampada tradunt,*

maximè apparet, si per singula entium genera intellectus diuagetur: hanc enim vel prouida cura in imperfectioribus, vel amoris stimulis in perfectis, vel etiam superaddito immortalitatis desiderio in viuentiũ perfectissimo æternitatem consequi natura tentauit. si elementa, quæ præcipuam vniuersi partem constituunt intueamur, hæc vt omnium maximè necessaria ita seruãtur à natura, vt inuicem apta immutari, in mutuam conseruationem quamuis contraria conspirent; & sic ea deficere sit impossibile; eorũ pariter ordinem mixta anima carentia sequuntur, hæc quippe solis beneficio & mutuæ elementorum actionis ope in montium intima parte, ac in ipsius terræ sinu veluti dilecta proles assiduè producuntur, reparantur, fouentur. non dissimili quoq; ratione in plantarum conseruandis, ac promouendis fætibus, denegato etiam quolibet artis humanæ præsidio, deditam videmus naturam, eoq; maiori dilectione, quo magis ab ea sua sponte prodiere, vt verè

rè maternus in his refulgeat amor, qui vix erga eas nouercalis apparet, quas diligens agricolæ manus eidem commisit educandas. sic stirpanimalia ex fluuiorum, & æquoris spuma cum fæcundissimè progignantur, nunquam cessabunt, cum producente causa ea carere impossibile videatur: nec dissimilis viget ratio in ijs, quæ è putri prodeunt: vnde tam sollicitam in vilibus his entibus generationis ope conseruandis cum videamus naturam, illam facile liceret odisse, quòd nulla nobis præbens huiusmodi præsidia, nostræ conseruationem speciei nobis omnino quærèdam relinquere videatur, nisi & longè maiora, ac certiora nobis indulsisset præsidia, per quæ perfectissimum viuentium genus perfectissimè conseruaretur. perfectis scilicet animalibus illa non tam faciles ortus permisit vias, vt eorum perfectioni prorsus incongruas: tam viuida tamen amoris in eorum pectoribus inseuit semina, vt vehementi propensione in Venerem percita non possent in suam speciem conseruandam non ferri, imo præ huius amore propria commoda plerumq; negligerent, vnde inops ille apud Claudianum dicebat.

Paupertas me sæua domat, dirusq; Cupido:
Sed toleranda fames, non tolerandus amor.

homini verò cum Deus mentem sit elargitus vnàque immortalitatis desiderium, progignendæ prolis facultatem amplo illi videtur dominio concesisse, dum illius beneficio ars ipsi, facultates, ac instrumenta occurrant, quibus & præstantem gignere prolem, & iam genitam eleganter queat educare: cuius quanto feratur desiderio natura, vel hoc vno voluit indicare, quod cæteris animalibus certa cum assignarit anni tempora, quibus in Venerem ferantur, hominem quocunq; anni tẽpore Venereis propensum esse voluit, vt vniuersi *Cur homo semper in Venerẽ feratur.*

Macrob. bono tam aptum animal semper posset progigni. vnde, quod petulans nimis videbatur Iuliç Populię responsũ (quæ obstupescenti cuidam, cur cætera animalia certis tantum temporibus concubitus expeterent, quos tamen homo quolibet anni decursu exposceret, ideo id dixit contingere, quia bruta forent, ideoque ratione destruerentur) ad rectam normam traducere licebit, naturę scilicet placita respiciendo, quæ Venereos illis appetitus non omni tempore excitaret, quia bruta cum forent, illa non tam ardenter expetebant: è quo instituto hoc etiam nobile Ocelli dogma confirmat, quod scilicet præ tanti progignendæ proli cum omnia tempora non sint apta, at plura exigantur, de quibus inferiùs *seqq. text.* ideo naturam voluisse quęlibet tempora penes hominẽ Venereis esse apta, vt ipse cognoscens se nullis temporum premi angustijs, ea omitteret in exercendo concubitu momenta, quæ non prorsus illi congrua humana prudentia, & præuia dictaret cogitatio, illis tantùm ad illud opus electis, quæ mox assignandæ circumstantiæ aptissima indicarent, sicq; per generationem speciei æternitas conferretur. cum his vero Ocelli placitis quã maxime sapientissimi legumlatoris Charondæ Catanæi consensit prudentia. is .n. Pythagoræ pariter discipulus in suarum proæmijs legum, quas à ciuibus quibuslibet nedum seruari, at festis diebus post Pæanas memorari mandabat, vt longè rectius omnium animis infererentur, ad honestos concubitus, prolisque desiderium expressè inuitabat, ex eo præcipuè quod ἡ φύσις τεκνοποιΐας ἕνεκεν, οὐκ ἀκολασίας ἐποίησε τὴν σποράν. (*natura generandæ prolis gratia, non intemperantiæ, fecit semen.*)

Illud

Illud idem alia ratione ab Auctore probatur. Text. 3.

Ἔπειτα δὲ καὶ τὴν αὐτὴν τῷ ἀνθρώπῳ σύνταξιν πρὸς τὸ ὅλον, ὅτι μέρος ὑπάρχων οἴκου τε καὶ πόλεως, καὶ τὸ μέγιστον κόσμου, συμπληροῦν ὀφείλει. 1. τὸ ἀπογινόμενον. 2. τούτων ἕκαστον, ἐὰν μέλλῃ μήτε συγγενικῆς ἑστίας λειποτάκτης γενέσθαι, μήτε πολιτικῆς. 3. μήτε μὴν τῆς θείας.

Deinde & ipsum homini ordinem cum vniuerso, quia cum sit pars domus & ciuitatis, & maxima mundi, complere debet singula, quæ in his deficiãt, nisi futurus sit aut cognati laris desertor fieri, aut ciuilis vel sanè diuini.

1. al. l. ὀφείλειν. 2. V ἀπογινόμενον & γὲ νέσθαι. 3 V. & A πολίτης.

PARAPHRASIS.

INde animaduertendum hominem referri ad vniuersum, cum domus ciuitatis, & vniuersi præcipua quædam pars sit, ideoq; quidquid in his deficiat, ipsum supplere oportet, nisi domestici, ciuilis, ac diuini laris impius veluti desertor velit reprehendi.

COMMENTARIVS.

PRincipium, à quo singula, quæ hic ingeniosè de humano ortu præscribuntur, prorsus pendent, *in præced.* cum statuerit auctor, non delectationis scilicet, sed suscipiendę prolis causa esse concumbendum,

illudq; eleganti ratione à fine desumpta probauerit, idē nūc alia nō ignobiliori sanè ratione declarat è præstāti homini conditione deprōpta, per quā ipse a natura ad vniuersi bonum, & conseruationem peculiari quodam ordine dirigitur, ac si summam ideo generandæ prolis curam eum deceat præferre, cum non alia ratione vniuersum caducis entibus refertum conseruari, ac æternitatem sortiri posse videatur. Quasi velit igitur hunc cum præced. textu connectere, rursusq; ideo assumere verbum in illius calce collocatum, scilicet θεωρεῖν (*oportet speculari*) id præcipuè docet animaduertendum, quod hominis natura vniuersum, hoc est ipsius vniuersi bonum, & conseruationem respiciat, idque vel ex eo apertissimè apparet, quòd singula quæ vniuersum complectitur, hoc idem certe spectāt, dum eorum quælibet propriæ veluti naturæ oblita vniuersi saluti quam maximè dedita videamus, vt apertè demonstrat graue dum ascendit, vt vacuum ab vniuerso excludatur, & pleriq; alij huiusmodi in rerum natura frequentes euentus ostendant, quare idem magis ab homine præstandum, qui præstantissima est vniuersi pars, cum singulas ferè inferiorum perfectiones, suo corpore, ac eas, vlteriùs, quibus superiora gaudent, mente complectatur, vt homines ideo Lucianus iure, Deos mortales nuncuparit, nam.

In auct. vit. homo Deus mortalis

Quis dubitet post hac hominem coniungere calo?
Eximiam natura dedit linguamq, capaxq,
Ingenium, volucremq, animum, quem deniq, in vnum
Descendit Deus, atq, habitat, ipsumq, requirit.

Manil. astron. 2.

id verò naturæ decretum, quod vniuersi perfectionem singula respiciant, multo magis in homine vigere Peripateticæ quoque congruum est doctrinæ, siquidem philosophus 12. *met.* 52. ad vniuersi bonum, illiusque

Homo ad bonū vniuersi dirigitur.

pec-

perfectionem cuncta natiuo impulsu ferri docebat, nō simili tamen ratione, nec ita vt eorum vnum, alterum ipsorum, sed omnia vnum quodpiam scilicet vniuersi bonum, & complementum per se respicerent & appeterent: hoc tamen elegans inter entia discrimen *ibi* obseruabat Aristoteles, quod vti in domo liberis quidquid libeat efficere non licet, at ea tantùm vel plurima, quæ ad commune familiæ bonum dirigantur: at mancipijs & brutis parum operis, quod ad commune conferat, iniungitur, at ijs vt plurimùm quidquid sors, tulerit, vt efficiant permittitur: pari ratione in vniuerso contingit, quod entium alia nihil, alia verò plurimum in omnibus ipsi vniuerso conferre oporteat: cū igitur homo sit entium in hoc inferiori mundo perfectissimus, ad vniuersi bonum singula ipsum opera dirigere necesse erit. vnde facile licebit Ocello adducere, quòd homo cum non tantum domus sit pars, vt dicitur etiam *œconom.* 1. *c.* 2. verùm & ciuitatis, eò quod ciuitates primò quidem constitutæ vt homines viuerent, at inde conseruatæ vt rectè viuerent *polit.* 1. *c.* 2. ac sit præterea maxima, & perfectissima vniuersi pars; vtiq; si quid in vnoquoq; horum, ac præcipuè in vniuerso deficiat, illud necessario ipsum supplere, quoad eius vires ferant, opus est: laborant enim omnes partes vt totum defendant & conseruent, vt nostri corporis quælibet pars indicat; pro ipsius quinimo salute pericula inconsultò etiam subire non detrectant. manus enim ictibus se offert in ipso etiam infante, vt corpus illæsum seruet. in vniuerso igitur caducum mortalium genus hac acerba cōditione cum prematur, quòd deficiat, ni ab homine per generationem reparetur, patet vtique id ab homine respiciendum, ac si concumbat, solo suscipiendæ prolis appetitu ipsum ad Vene-

Homo pars domus, & ciuitatis.

rea impelli dicere; quod nisi præstet, ipsum domestici laris, ac ciuilis desertorem auctor dicit, eò quia conseruandæ familiæ non inhiat, neq; ciuitati, quæ vt monebat Iamblichus, ac testatur philos. *polit. 2. c. 3.* ex domibus coalescit; Diuini præterea desertorem imperij eundem nuncupat, quia summi opificis mandata negligit, qui vt *prac. textu* dicebatur humanũ genus conseruari exoptat, ideoq; illius mortalitatem generationis beneficio aboleuit, cuius ope domus, ciuitas, & ipsum vniuersum conseruetur, imò vult ciuiles cætus maximè vigere. *nihil est enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quam concilia, cætusq; hominum iure sociati, quæ ciuitates appellantur.* has ideo per ciuium connubia cum seruent, hæc expetentes legumlatores conspicimus vel à cœlibatu pœnis deterruisse, vnde Plato ciuẽ qui 35. annos natus vxorem non duxisset determinata pæna statuit plectendum, ac ijs priuandum honoribus, quos iuuenes senioribus exhibere consueuerunt: vel eosdem legimus ad prolis multiplicem productionem homines præmijs inuitasse, vt penes Lacedæmonios illi, qui tres filios genuissent, à custodia vrbis; qui quattuor, à quibuslibet oneribus reddebantur immunes, vt referebat Arist. *polit. 2. c. 9.* quod & viguit apud Romanos, vnde eleganter vxorem irridebat Martialis iure trium liberorum à principe donatus, cum cecinit.

Vita Pyth. c. 30. — *Cic. in somn. Scip.* — Ciuitates Deo gratæ. — *De leg. dial. 4.* — Cælibatus apud antiquos damnatus. — Ius triũ filiorum. — *L. 2. epigr.*

Natorum mihi ius trium roganti
Musarum pretium dedit mearum
Solus qui poterat, valebis vxor.
Non decet domino perire munus.

In panegyric.

ideoq; iure Plinius dicebat *locupletes ad tollendos liberos ingentia præmia, & pares pœnæ cohortantur: pauperibus educandis vna ratio est bonus princeps.* quę gentium

insti-

institutã respiciens Plutarchus, traditum hic etiam ab Ocello dogma brutorum exemplo cõfirmaturus, contra humanum genus sic ingeniosè simul ac verè exclamabat. ὅρα περὶ τοὺς γάμους ὅσον ἐστὶν ἐν τοῖς ζώοις τὸ κατὰ φύσιν. πρῶτον οὐκ ἀναμένει τὸ νόμους ἀγάμου καὶ ὀψιγάμου, καθάπερ οἱ Λυκούργου πολῖται καὶ Σόλωνος. οὐδὲ ἀτιμίας ἀτέκνων δέδοικεν. οὐδὲ τιμὰς διώκει τριπαίδας, ὡς Ῥωμαίων πολλοὶ γαμοῦσι καὶ γεννῶσιν, οὐχ ἵνα κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα κληρονομεῖν δύνωνται, ἔπειτα μίγνυται τῷ θήλει τὸ ἄρρεν, οὐχ ἅπαντα χρόνον. ἡδονὴν γὰρ οὐκ ἔχει τέλος, ἀλλὰ γέννησιν καὶ τέκνωσιν *in brutis considera, quam sint omnia natura accommodata. primùm non expectant, dum leges contra cęlibatum aut serius matrimonium incuntes ferantur, vt Lycurgi & Solonis ciues, neq; metuunt ignominias prole carentibus propositas, aut honores trium liberum: sicuti Romanorum multi vxores ducunt, & liberis operam dant, non vt hæredes, sed vt ius adeũda hæreditatis habeant. deinde miscetur mas fœmina, non omni tẽpore, quia non voluptas ei, sed procreatio finis est propositus.)* In opus c. de amore prolis.

Illud idem alia ratione confirmat. Text. 4.

Οἱ γὰρ καθάπαξ μὴ ὀζὰ παιδοποιΐαν συνιστάμενοι. 1. ἀδικήσουσι τὰ τιμιώτατα τῆς κοινωνίας συστήματα. εἰ δὲ καὶ γεννήσουσιν οἱ τοιοῦτοι μεθ' ὕβρεως, καὶ ἀκρασίας, μοχθηροὶ. 2. οἱ γινόμενοι. καὶ κακοδαίμονες ἔσονται καὶ βδελυροὶ ὑπό τε θεῶν, καὶ δαιμόνων, καὶ ἀνθρώπων, καὶ οἴκων, καὶ πόλεων.

Qvi enim omninò propter liberorum procreationem non concũbunt, iniuria afficiunt maximè venerandas communionis constitutiones. si verò generabũt hi cum iniuria & incõtinentia, scelesti qui nascentur, & infelices erunt ac execrandi à Dijs, dæmonibus, & hominibus, necnõ à familijs, & ciuitatibus.

1. V. ἐνιστάμενοι.

2. N. non habet αἱ ad. ex B. & C.

PARAPHRASIS.

QVisquis enim suscipiendæ prolis gratia non concumbit, is certè præstantiorẽ humani cætus speciem vehemẽti afficit iniuria, imo si filios hunc generare contigerit, hi profectò cum contumelia, ac incontinentia geniti scelesti erunt, & infelices, à Dijsque, dæmonibus, ac hominibus, vnàq; familijs, & ciuitatibus prorsus execrandi.

COMMENTARIVS.

DOmestici, ciuilis, ac diuini laris desertores eos dixit *in paced.* Ocellus, qui concubitus expeterẽt voluptatis, non prolis gratia: nunc huius dicti rationẽ assignare videtur, & iã dicta præstantibus firmare documẽtis, simulq; noua munire ratione, quę inde erũpant, mala proponens, si prolis procreatio in Venereorum exercitio negligatur. Vt igitur id apertè appareat, monet auctor huiusmodi homines præstãtissimos humanæ societatis cætus graui iniuria afficere, familiam scilicet, & ciuitatẽ, quæ cæterorum cætuum primæua sunt fundamenta, vt.n. dicitur *polit.* 1. *c.* 2. homo cum sit magis societatis particeps, quàm cætera animalia, prima illius societas ex coniunctione maris cum fæmina prodit, cui si adijciatur seruus, iam domus prodit, quæ inde pagi vera est origo, qui ex pluribus domibus coalescit, ac ijs præcipuè, quæ ex vna domo prima veluti propagine prodiere, vnde quondam regia nunc ita

Prima hominis societas.

Domus quid sit.

po-

potens emanauit maiestas, dum à seniore regi domus illæ assuetę ipsum veluti regem colebant, qui inde ortum à se ducentibus gentibus imperans in ciuitates ac tandem in prouincias sua diffudit imperia. ex pluribus verò huiusmodi pagis quæ coalescit societas, est ciuitas, quæ societatis cuiuslibet humanæ est finis, & quam ceteræ primò respiciunt. si primum igitur principium, à quo humana societas producitur, & conseruatur, est prolis creatio, ad eamq; naturalis quidam vnicuiq; insitus est appetitus, *natura* namq; *solitarium nihil amat, semperq; ad aliquid tanquam adminiculum annititur, quod in amicissimis quoque dulcissimum est:* ideoq; has fugientem, Deum, vel bestiam, iuxta vulgare adagium dicat philos. *d. c.* 2. patet vtiq; quod nobiliores mortalium societates iniuria afficit, qui in earum prima collocatus, naturæ fine contempto, ad humanum genus conseruandum institutos, ac directos actus, alio ascito fine, impius simul ac inhumanus exercet: & si inter iniquos pessimus is dicitur *eth.* 5. *c.* 4. qui & sibi ipsi & alijs vlterius prauus ac infensus apparet; iam mortalium pessimus hic certè dicendus erit: cæteris quidem iniquus, cum concubitus exerceat, nec prolem expetat, ad cuius productionem natura concubitus instituit: sibi ipsi quoq; iniquus procul dubio videtur, dum generandi appetitus homini insitus primò fuerit in gratiam sui, vt seipsum conseruet æterno tempore saltem in specie, cum nequeat in indiuiduo, vnde qui generat, homo sui ipsius gratia operatur ideoque si quispiam concumbat solius delectationis amator, & prolem non expetat, imo auersetur, quis illum sibi ipsi iniquum non censeat, dum actus exercens, per quos æternitatem eo modo, quo licet assequi cum possit, & debeat, illum negligit & vitat? & hic

Quid pagus.

Reges vnde.

Quid sit ciuitas.

Cic. de amic.

Homo solitarius aut Deus aut bestia.

Inter iniquos quis pessimus.

animaduertendum Ocellũ non damnare abstinentes à Venereis virtutis gratia, sed eos qui Venerea cũ exerceant, ad prolem instituta, delectationem solam expectentes humani generis bonum odisse volunt. Cum verò ij, qui solam delectationem in venereis inquirunt intemperantes sint, iucundo quippe oblectantur quidem, sed non vt oportet, & magis quam oportet, vnde prodit intemperantia *eth.* 3. *c.* 13. hæc imo cum sit excessus circa voluptates, & impossibile ferè videatur, vt concubitum delectationis tantùm gratia expetens in excessus non feratur, ideoque hac etiam ratione intemperantis notam subeat, & simpliciter incontinentis *eth.* 7. *c.* 6. vbi simpliciter incontinentiam circa excessus in sensu gustus & tactus versari constituitur, Ocellus ideo ad concubitus cum intemperantia quadam & incontinentia exercitos suos flectit sermones, & quæ inde prodeãt mala ingeniosè testatur: & ait, quòd si homines delectationis, non verò prolis causa concumbentes generent (non enim situm est in homine, tunc non generare, nisi ad infamia pharmaca & impia confugiat) tunc filij progeniti *cum iniuria* humanæ scilicet societatis, cuius conseruatio non expetebatur, imo excludebatur, & *cum incontinentia* vt mox dicebatur, improbi erunt & infelices. Sed quid proli cum intemperantia conceptæ cum improbitate & infelicitate? paterna numquid vitia in prolem transfunduntur? Deus nũquid parentum sceleris innocentes filios pænas subire cogit, Agamemnonis instar, supplices Antimachi filios, hoc immiti respõso prorsus perdẽtis,

Intẽperantia quid sit.

Incontinẽs quis.

Cur parentum scelera plectãtur in filijs.

Νῦν μὲν δὴ τοῦ πατρὸς ἀεικέα τίσετε λώβην.

(*nũc quidem iam patris fœdam luetis iniuriam?*) duplex ius dicti causa potest assignari, altera à naturę decretis, altera è summa numinis prouidentia desumpta. Si

Hom. Iliad. 11.

prio-

priorem respiciamus, dicere licebit eos, qui ab intemperantibus progignuntur, ideo improbos futuros Ocellum asserere, quia coitus frequens seminis perfectã cõcoctionem in genitoribus impediet, ac eorum corpora maxime debilitabit, homo. n. omnium animantium maximè in concubitu dissoluitur, vt seminis plurimum sui corporis proportione emittens *sect. 4. probl. 6.* vnde sequetur eos fætus, qui inde enascentur languido corpore, ac imperfecta temperie affectos prodire, ideoq; cum iuxta philosophantium placita corporis temperiem pleręq; propensiones, ac morum semina sectentur, ea quam obseruabat philos. *physiogn. c. 1.* ratione, vnde illius artis non penitus inania principia prodiere Pythagoræis fortè non ignota, quorum princeps neminem sui contubernij participem reddebat, quin priùs diligenter oris speciem, incessum, totumq; corporis motum considerasset) facillimè continget filios huiusmodi ad improbitatem declinare, accedente præcipuè pessimo parentum exemplo, quod non exiguos vitiorum somites præbet, nam.

Concubitus homini noxius.

Physiogn principia.

porphir. & Iamblich. in vita Pyth c. 17.

—— —— velocius & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos auctoribus. vnus & alter
Forsitan hæc spernant iuuenes, quibus arte benigna
Et meliore luto finxit præcordia Titan.
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ

Iuuen. sat 14.

ea quinimo vitiorum semina pessimo producet prouẽtu facilè neglecta prolis recta educatio, è qua longè melior, quàm ex Democriti medicamento, *apud Plinium;* filijs accedit probitas & fortuna. vt enim docebat Plato nemo sponte malus est, at prauus corporis habitus, ac rudis educatio hominis malos constituere

Nat. hist l. 26. c. 4. in Timæ.

Nemo spõte malus. Patris intẽperãtis mala educatio.

consueuerunt. praua verò facillimè accedet educatio pueris ab intemperanti, & soli dedito libidini progenitis, quia intemperans pater nullam prolis, quam suscipere nolebat, gerens curam, paterna negligit iura, & vitijs deditus in libidines, non in prolis educationem suas adigit cogitationes, eoque magis, quòd inde ad alia distrahitur, & à morbis ob coitus frequentiam, vt mox dicetur, prodeuntibus, & ab inopia, ad quam facilè vergunt impuris hisce omnino demersi amoribus.

Libido inopiæ parens. Lucr. l. 4.

Adde quod absumunt vires, pereuntq; labore:
Adde quod alterius sub nutu degitur ætas:
Labitur interea res, & vadimonia fiunt.
Languent officia, atq; ægrotat fama vacillans.

ex his præterea parentibus prodeuntes filios infelices futuros asserit Ocellus, quia felicitatem, vel idem ac bonam fortunam seu virtutem, cum veterum plurimi constituissent *eth.* 1. *c.* 9. nullo pacto ea huiusmodi proles gaudebit: improbus quippe ex dictis cum sit huiusmodi filius, si virtutem felicitas respiciat, ea non potietur, si fortunæ bona, ijs facilè destituetur, nam frequens coitus varios cum progignat morbos, puta phthisim, epilepsiam, ecticam, podagram; stomacho, iecori, cordi, renibus, alijsq; membris noceat, ac innumeros producat morbos, quos abunde recenset *Forestus*, & plerisque exemplis profunda eruditione congestis confirmat Iuris cõsultorum gloria *Tiraquellus*, & eorum morborum quamplurimi à parentibus ad filios transmitti consueuerint, manifestè patet non immerito à nostro auctore affirmari infelicem futuram huiusmodi parentum prolem. Idem quoq; certum est penes pia Ocelli placita, si ad summam Numinis prouidentiam placeat confugere; vt enim plerumque videmus prolẽ ex adulterio prognatã in enormia vitia erumpere

Coitus frequens morborũ causa.

Li. 26. ob. seru. vlt. l. con. 15 à num. 27. vsque ad 72.

pere

pere, id quasi permittente Deo, vt à scelere illo frequenti mortales arceantur, tam acerbos inde fructus vt plurimum prodire cognoscentes; ita censuit Ocellus, Deum nil fælicitatis concessurum proli, quę ex parente prodijt, qui à Venereis cum non abstineat, non prolem ab eis, sed voluptatem expetit; vt inde homines ab hoc inhumano scelere arceātur: cui adijciendū etiam Ethnicos fuisse opinatos delicta parentum plerumque à numine in filijs plecti, quod quomodo diuinæ iustitiæ conueniret, acutissimè inquirens *Plutarchus*, non id respiciens, quod principes excitauit, vt parentum delicta in filijs punirent, de quo dicebat Cicero *nec verò me fugit quàm sit acerbum parentum scelera filiorum pænis lui. sed hoc præclarè legibus comparatum est, vt charitas liberorum amiciores reipublicæ parentes redderet.* nostro enim non eget amore Deus: sed id quod naturali ratione consequi licebat conijciens, dicebat è parentibus, qui morbis affecti vixissent, prodeuntes filios, vt ad illud morbi genus procliues à medicis & amicis ad austeriam victus rationem impelli, exercitationes ijsdem violentas ac pharmaca assignari, non quod ægritudinibus correpti sint, at ne ijs corripiantur, ijsque premi angustijs non supplicij, sed custodiæ ac salutis gratia: idē pariter putabat à Deo cunctorū opifice & moderatore sanctissimè præstari, quòd is scilicet sacra perspiciens prouidentia ingeniorum in filijs similitudines, non parentum in ijs plectat vitia, sed cælicus immissis morbis ac ærumnis sæuitiam, ad vlteria, auaritiam, & huiusmodi atroces animi morbos anteuertat, priusquam erumpant, & pænis hisce veluti salutaribus pharmacis impediat, priusquam ab animorum motibus in magna flagitia erumpentibus detegantur, ideoq; nō omnes prauorum hominum filios vi-

Ex adulterio progeniti cur vitijs dediti.

De his qui sero a numine puniuntur. in epist. ad Brutum.

videmus infelices, dum eorum aliquos virtutis acerrimos sectatores futuros præuideat Deus, ideoq; ab ijs tanquam pharmaco non egẽtibus infortunia auertat,

Plat. ibid. ἀλλ' ὅσων ἡ φύσις ἔσω ἔξει καὶ προσῆκατο τὸ συγγενὲς, τούτων ἡ δίκη διώκουσα τὴν ὁμοιότητα τῆς κακίας ἐξῆλθεν (*sed quorum natura amplexa est cognatam malitiam, hos iustitia similitudinem prauitatis persequens supplicio affecit.*) quod si quis dixisset, saltem parentes etiam plectendos fuisse, si enim in filijs vel ipsas propẽsiones Diuina plectit iustitia, cur etiam in parentibus impia opera non plectat? hoc quæsitũ acute sapientissimus illo vir excludit responso, id nos asserens inquit eorum

Ibid. ἀγνοοῦντες ὅτι τοῦ γενομένου πολλάκις τὸ μέλλον, καὶ τὸ λανθάνον τοῦ προδήλου χεῖρόν ἐστι καὶ φοβερώτερον. οὐ δυνάμενοι δὲ συλλογίζεσθαι τὰς αἰτίας, δι' ἃς ἐνίους μὲν καὶ ἀδικήσαντας, ἐὰν βέλτιόν ἐστιν, ἐνίους δὲ καὶ διανοουμένους προκαταλαμβάνειν. ὥσπερ ἀμέλει καὶ φάρμακα, ἐνίοις μὲν οὐχ ἁρμόζει νοσοῦσιν, ἐνίοις δὲ λυσιτελεῖ καὶ μὴ νοσοῦσιν ἐπισφαλέστερον ἐκείνων ἔχουσιν. (*ignorantes sæpe futura factis, & occulta apertis deteriora, maioriq; digna metu esse: neque docti ratiocinari causas, propter quas expedit nonnullos etiam perpetrato scelere missos facere, alios etiamnum meditantes maleficium pœna anteuertit; quomodo medicamentorum quædam non congruunt ægrotantibus, conducunt autem alijs non laborantibus, sed in periculo quã ægroti versantibus maiore*) Hæc igitur fortasse respicientem Ocellum crediderim dicere improbos & infelices ab ijs parentibus progenitos; & infelicitatis causam reijcere etiam in numen ipsum: quasi tam placida naturæ decreta violantes infelici etiam filiorum conditione plectens: quod ea, quæ sequuntur textus verba abundè videntur confirmare, in quibus huiusmodi prolem execrandam dicit à *Dijs, dæmoni-*

monibus, hominibus, atq; familijs, & ciuitatibus; ab his postremis, quia vitijs deditus homo familiarum, & ciuitatum deterrima pernicies est censendus: homo enim vt verbis philosophi vtar *polit.* 1. *c.* 2. sicuti τελεωθὲν βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστιν. οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης χείριστον πάντων. χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὅπλα. (*perfectione suscepta optimum cunctorum animalium est homo, ita si alienus fiat à lege, & à iudicijs pessimum est omnium animalium. seuissima est enim iniustitia tenens arma*. quæ homini insita ratio satis præbet, quibus etiam, contra ea quæ ius, & natura exposcant, queat vti, ac ideo inter homines nullos atrocioribus sceleribus immersos conspicimus, quam eos qui eruditione ac prudentia pollentes in contrariam virtuti viam aliquando se à vitiorum impetu abripi permisere. A Dijs pariter pro em illam, dæmonibus, & hominibus dicit execrādam, ea, quam modo afferebamus, ratione: & trium horum puto hic meminisse Ocellū quasi Pythagoræ præceptoris monita respicientem, ac si voluerit edocere tria hæc præstantissima naturæ intelligencis genera infensa quodammodo sic conceptæ proli futura: in aureis enim carminibus *Pythagoras* cecinit.

Homo animal optimum & pessimum.

Cur aliquando eruditi scelestissimi.

Ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεοὺς νόμῳ, ὡς διάκειντai,
Τίμα, καὶ σέβου ὅρκον. ἔπειθ' ἥρωας ἀγαυούς,
Τούς τε καταχθονίους σέβε δαίμονας.

In principio.

(*primum omnium immortales Deos, vti se se habent, legitimè cole, & iusiurandum venerare, heroas deinde præclaros, & inferos demones cole.*) ideoque trium illorum fortasse meminit Ocellus licet diuersis vocibus, vt adeo eorum cultum virtuti deditos mortales excitaret: illustrium enim heroum nomine illos, quos hic auctor dicit dæmones, expressos possumus asserere,

Hieronym. tom. 2.

quia

quia triplici ratione Pythagoreorum schola genus inter Deos, & homines medium exprimit, dum id quod cælestibus adhæret Angelos, quod terrenis iungitur Heroas, & quod ex æquo ab vtroq; distat, Dæmones, appellet, hos tamen omnes vnico Angelorum, vel Dæmonum nomine comprehendit: & inferorum dæmonum voce Pythagoras exprimebat hominū animos veritate ac virtute illustres; quos terrenos dicebat, vt ab ijs seiungeret, quos reuera dæmones natura cōstituerat perpetua doctrina præditos, nec terreni corporis participes; & dæmones dicebat, vt insigni illo epitheto ab improbis ac imperitis hominibus separaret. quare sicuti Pythagoras Deorum, dæmonum, & sapientum hominum amorem ac cultum viris probis suasit, ita pariter Ocellus Pythagoræus eorūdem odia proli ex concubitu in honesto prodeunti minatur, vt inde homines deterrerentur, ac naturæ iura sequuti, non delectationis, sed suscipiendæ prolis gratia concumberent.

Ibi com. 3

Noua illud idem ratione confirmatur.

Acm. 5.

Ταῦτα οὖν διανομένυς ὐ δεῖ ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζώοις προσέρχεσθαι τοῖς ἀφροδισίοις, ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖον καλόν. 1. ἡγεμένυς. εἶπεν. 2. ἀναγκαῖον καὶ καλὸν εἶναι νομίζυσιν οἱ ἀγαθοὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ μὴ μόνον πολυανδρεῖσθαι τὺς οἴκυς καὶ τὸν πλείονα τῆς γῆς

1 sequentia vsque ad καλὸν nō habet V. 2. I. & B. ἄπερ, & V. ὅπερ.

HÆc igitur præcogitantes non oportet æq; ac irrationalia animalia accedere ad Venerea, sed vt necessarium bonum putantes, siquidem necessarium & bonum esse putant boni viri, non solū multis viris abundare domos, & maiorem terra partem impletam esse

(man-

τόπον πληρῶσθαι. 3. (ἡμερώτατον. 4 γὰρ καὶ βέλτιστον 5. πάντων ζῶον ὁ ἄνθρωπος) ἀλλὰ καὶ τὸ μέγιστον 6. ἐυανδρεῖσθαι. διά γὰρ ταύτην τὴν αἰτίαν καὶ τὰς πόλεις ἐυνομουμένας. 7. οἰκήσουσι καὶ τοὺς ἰδίους οἴκους κατὰ τρόπον οἰκονομήσουσι, καὶ τοῖς φίλοις. 8. ἀυτοῖς κατα τὰς πολιτείας καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις παρέξουσι, 9. ὅτε μὴ μόνον πολυπλήθειαν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἐυανδρίαν. 10. χορηγοῦνται.

(manſuetiſſimum enim, & optimum animalium homo) ſed maximum bonos viros habere. hanc enim ob cauſam, & vrbes benè inſtitutas habitabunt, & proprias domos rectè regent, & amicis ipſis iuxta ciuilem ſtatum ciuiles actiones prabebunt, quando non tantùm multos homines, verùm etiam bonos regioni ſuppeditabunt.

3. deest in V.
4 B ἡμερώτερον.
5 N. γὰρ πάντων καὶ βέλτιστον ζῶον. im. ex VV. & B.
6. V. & B. τοῦ μεγίστου.
7. N. ἐυνομουμένας im. ex V.
8. al. l. οἱ φίλοι. & VV & B. τοὺς θεοὺς δὲ φίλους.
9. deest in VV. B & C.
10. V. B. & L. ἀνδρία

PARAPHRASIS.

HInc igitur cognoſcant homines, quàm iniquum ſit eos irrationalium inſtar concubitus expetere, ſed hos maturo tantùm exerceant conſilio, neceſſarium veluti opus, quo familia, ciuitas, & vniuerſum conſeruetur. probi enim viri nedum domos & maiorẽ terrarum orbis partem hominum copia abũdare vtile arbitrantur, cum optimum, & maximè manſuetum animal ſit homo, at præcipuum ac ſummum bonum eſſe ducũt, ſi probis viris refertæ ſint ciuitates: & tunc præcipuè vrbes rectis inſtitutis illuſtrabunt, fami-

lias prudenter moderabuntur, & amicis ea præstabunt, quę ciuiles cętus exposcunt, cum nedum multos, at præterea probos ciues patriæ suppeditabunt.

COMMENTARIVS.

Cónexio cũ præcedenti textu.

ABũde valida rationũ serie *in præced.* prolis progignendæ solo appetitu homines ad concubitum excitandos edocuit, hoc præstantissimum educens dogma ex summi numinis placito, quòd ideo generationis bonum mortalibus liberali manu voluit elargiri: inde ex natura hominis, qui vniuersi bonum respicit, ac tandem atrocibus enumeratis euentibus, quibus eos premi contingat, qui contrarium audeant peregisse, nunc inde veluti quod præcipuè expetit illaturus, idem nec leui suasione demonstrat Ocellus obseruans, quod si quis prædicta consideret, in Veneream non feretur copulam, quo ad illam agguntur irrationalia, quæ nullo præuio suscipiendæ prolis desiderio percita, sed veneris tantùm acta stimulis ruunt in concubitus, sed cum vxoribus concumbent veneris exercitium veluti bonum necessarium pro familiæ, ciuitatis, & vniuersi conseruatione, quod certè omnium elegantissimè philosophorum princeps expressit, dum 3. *de hist. an. c. 3.* partes in vtroque sexu generandi munia implentes expressurus, eas partes πρὸς τὴν δημιουργίαν (quasi *publicum opus* dixeris) nuncupauit: generationem soli operi publico, ciuitatis scilicet vtilitati, & cõseruationi prorsus destinatam ingeniosè docturus. quare venereorum vsu delectabitur tantùm vir probus, vt inde familia, ciuitas, ac vniuersum cõseruetur,

Generatio propter bonum publicũ appetenda est.

hic namque bonum necessarium ducit nedum domos, ciuitates, ac maiorem terrarum partem incolarū frequentia esse illustrem, at bonorum maximum opinatur ciuitatem virorum proborum copia esse insignem ex ea scilicet multitudine illam coalescere oportet, quæ vitam commodè in ciuili societate queat degere *polit. 7. c. 4.* quod probi tantùm viri, & virtute decori præstare posse videntur, beata quippe est ciuitas illa, quæ optima, & ea optima, quæ benè agit, nec actio aliqua viri, vel ciuitatis bona dicetur, quam virtus, ac prudentia non concomitentur *polit. 7. c. 1.* tunc verò probis viris ciuitas referta refulgebit, cum homines solius prolis intuitu concumbent, tunc enim, ijs, quæ mox tradentur, obseruatis, fætus perfecti prodibunt, ideoq; (si dictis *in præc. textu* placeat adhærere) moribus perfectis illustres: & præ parentum amore, qui eos priusquam orirentur amabāt simul, ac expetebant rectæ educationis participes, ad virtutes faciliùs ferentur, ad id plurimum educationis prçstantia conferente vt inf. *text. vlt.* obseruabimus. Bonum verò in ea ciuitate certè florebit, quæ bonis referta ciuibus permaneat: tunc enim homines incolent rectè institutas ciuitates, ac ritè familiares administrabunt facultates, innata scilicet probitate, ac ciuitatis institutis ad id excitati, & à propria virtute ad hoc idem quodammodo impulsi; imo vt ciuilis status exigit conditio ciuiles actiones amicis præbebunt, quod præcipuum est boni ciuis munus, vt enim monuit philosophus *polit. 8. c. 1.* οὐδὲ χρὴ νομίζειν αὐτὸν αὐτοῦ τινα εἶναι τῶν πολίτων, ἀλλὰ πάντας τῆς πόλεως, μόριον γὰρ ἕκαστος τῆς πόλεως. (*non debet quisque ciuis se suum existimare, sed omnes ciuitatis, particula enim ciuitatis vnusquisque est.*) idq; tunc præcipuè continget, cum nedum multos homines, & illos

Tunc solū floret Ciuitas. cū Cues solius prolis intuitu cōcumbūt.

illos præterea probos ciuitati præbebunt, nam.

Iuuen. sat. 14. *Gratum est, quod patriæ ciuem, populoq́; dedisti*
Si facis, vt patriæ sit idoneus, vtilis agris,
Vtilis, & bellorum, & pacis rebus agendis.

quæ omnia facile contingent, quando sola prolis procreatio humani concubitus sit vnicus finis: tunc enim proles generoso vt plurimum habitu, ac valida prædita temperie ritè educata patriæ bona, & decora præstabit, ac in ciuilibus actionibus exercendis, & rebus ciuitati vnicuique necessarijs vel curandis, vel peragendis maximè promptas: quæ philosopho teste *polit.* 7. c. 8. præcipue cum sint, alimenta, vt viuant ciues: artes, vt ea, quibus vita eget, parentur instrumenta: arma, vt vis externa repellatur, ciuesq́; ad magistratuum obedientiam vel inuiti adigãtur: pecuniæ comparandæ facultas, vt necessitatibus proprijs occurrere & bella liceat sustinere: sacrificia, vt numinum cultus vbique refulgeat: ac tandem iudicia, vt vtilitas contrahentium, ac iustitia quàm maximè seruetur; ea omnia vt abundè adsint, ac feliciter efflorescant, boni ciues facillimè præstabunt. Quod si alteri lectioni placeat adhęrere quã dictant VV. codices, ac vna M. S codex V. C. Thomę Bartholini, in quibus legitur non καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῖς (*& amicis ipsis*) sed τὼς θεὼς δὲ φίλως (*Deos autem amicos*) ita vt doceat auctor, quod si mortalibus iam tradita monita placeat seruare, nedum prædictis fruentur bonis, at Deos præterea amicos sortientur; consona erunt & huiusmodi placita ijs, quæ in præc. textu tradebantur: vt enim ubi Deorum iras minabatur intemperanti viro, ita pariter ęquum erat eundem numinis amorem, & amicitiam temperantibus polliceri. nam *inter bonos viros, & Deum amicitia est conciliante virtute*. vt enim hominem Deo maximè carum

Senec. de prouid.

dicebat Aristoteles *eth.* 10. *c.* 8. eum, qui foret sapiens, quia æquum videbatur eos præcipuè Deum suis beneficijs decorare, qui optimam sui partem, ac maximè Dijs cognatam, intellectum. s. excolerent: idem Ocellum de eo proferre non erit incongruum, qui Dei, & naturę pręcepta recta implet ratione, & actus pro humani generis perenni vita à Deo institutos vt hic *t.* 2. duebatur, ad hanc tantum dirigit, sensuū reiectis illecebris, ac Deo maximè gratos humanæ societatis cætus conseruare omni satagit solertia.

Cum paribus semper nuptias contrahendas. Text. 6.

Ὅθεν ἁμαρτάνουσι πολλοὶ μὴ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς τύχης, μηδὲ πρὸς τὸ συμφέρον τῷ κοινῷ συνιστάντες τοὺς γάμους, ἀλλὰ πρὸς τὸν πλοῦτον, ἢ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ γένους ἀποβλέποντες. ἀντὶ μὲν γὰρ τοῦ νέαν καὶ ὡραίαν συναρμόζεσθαι συνηρμόσαντο ἂν τὴν ὑπερηλικεστέραν, ἀντὶ δὲ τοῦ συμπαθῆ τὴν ψυχὴν καὶ ὁμοιοτάταν. 1. ἐπίδοξον τῷ γένει καὶ ὑπέρχρήματον. 2. τοί γάρ τοι ἀντὶ ὁμοφροσύνης διχοφροσύνην κατασκευάζουσι, περὶ ἡγεμονίας διαμαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους. ἡ μὲν γὰρ

QVare peccant multi non pro magnitudine euentuum, nec pro eo, quod in commune cōferat constituentes nuptias, sed diuitias, vel excellentiā generis respicientes: pro eo enim quod iuuenē, & formosam sibi aptent, seniorem copulant, & pro ea quæ sit sibi anima conformis, & simillima, genere gloriosam vel diuitijs abundantē. pro consonātia enim dissonantiam, & pro concordia discordiā adstruunt, de principatu inuicem pugnantes, superexcellens enim diuitijs genere, & amicis viro

1 V. ὁμοιότιτα. 2. N ὑπερχρήματον C. περιχρήματον.

ὑπερέχουσα πλάτῳ καὶ γένει καὶ φίλοις, ἄρχειν προαιρεῖται τοῦ ἀνδρὸς παρὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον. ὁ δὲ.3 διαμα-
3. VV. & R ad γε. χόμενος δικαίως καὶ οὐ. δεύτερος, ἀλλὰ πρῶτος θέλων εἶναι, ἀδυνατεῖ τῆς ἡγεμονίας ἀ-
4 N. ἐφικέσθαι. im ex VV. φικέσθαι.4.

vult imperare præter naturæ legem, hic verò iustè repugnans, & non secundus, at primus volens esse, nõ potest principatum assequi.

PARAPHRASIS.

PEccantq; ideo plerique, qui nec aliorum infortunijs perterriti, nec publica vtilitate illecti, at vxoris opes vel nobilitatem tantummodo spectantes nuptias cõtrahunt: ideo enim non forma, & ætate decoram mulierem, sed deformem, & annis grauem: non moribus, ac temperie sibi similem, at nobilẽ, & diuitem vxorem ducunt: vnde non concordes animi, sed mens discors, non amores coniugales, sed odia acerrima emergunt; de familiæ scilicet principatu vir, & vxor contendunt, quia hæc opibus, genere, & amicis freta neglectis naturę legibus illum audet sibi vindicare, quem ipsi concedere vir quidẽ iustè renuit, eo tamen nequit potiri.

COMMENTARIVS.

Quibus nubẽdũ.

EX eo pręnobili principio, quod *in praeced.* locauit, elegantibusq; muniuit rationibus, ea quæ com-

munis

munis hominum vita exigit deducere nunc incipit Ocellus, ac primò moribus, ętate, & conditione parem vxorem vnicuique ducendam suadet, ne scilicet nobilitatis, vel diuitiarum intuitu, sed morum potius præstantia ad nuptias nos impelli contingat, vt plerisque congestis sapiẽtum dictis monebat pariter *Stobaus*. *Serm. 70.* hunc tamen textum vt coagrua liceat methodo explicare, id certè præmittendum, quòd per *μέγεθος τύχης*, hic Nogarola *magnitudinem fortunæ* censuit exhiberi, quod idem prima facie multi arbitrabuntur: verùm tunc expositionis incapax mihi videtur textus: qua enim ratione magnitudinem fortunæ eum respicere asseremus, qui Ocelli recta sequutus placita, in vxore non generis, nec dotis expetet præstantiam, à quibus solis prodire consueuit in matrimonijs fortunę magnitudo quare per eas voces expressam dixi *magnitudinem euentuum*: vt scilicet nomen τύχη euentum & præcipue aduersum videatur significare, quod certè nominis illius patitur natura, vt apertissime videtur indicasse Euripides, dum interroganti Agamemnoni

Nomen τύχη quid gnificat. *In Hecuba.*

— τίς ὧτω δυςυχὴς ἔφυ γυνή;

(*quæ ita infelix nata est mulier*) Hecubam induxit respondentem.

Οὐκ ἔςιν, εἰ μὴ τὴν τύχην αὐτὴν λέγοις.

(*non est, nisi infelicitatem ipsam diceres.*) idq; eo magis hic asserendum arbitror, quòd Pythagoræis video id familiare, qui licet nomen illud aliquo nobili locupletent epitheto, pro infortunio tamen accipere consueuerunt, sic enim Pythagoras hac voce dum vteretur, dixit.

Ὅσσά τε δαιμονίῃσι τύχαις βροτοὶ ἄλγε' ἔχουσιν.

(*quibuscumq; porro infortunijs diuinitus homines angũtur.*)

In aur carm. com. 17.

tur.) quod carmen Hierocles exponens, ac inquirens cur à summo numine mortalibus infortunia immittã-tur, semper ea verba pro infortunijs Diuinis hoc est à Deo immissis accepit. & doctissimus Stephanus Niger eadẽ verba per calamitates, quas mortales fato patiũ-tur, voluit interpretari. His igitur præmissis, ne inde interrumperetur textus expositio, cum Ocello obser-uabimus, quod si prædictas causas *in præc.* abundè re-latas consideremus, procul dubio peccant, & à recto rationis tramite diuertunt, qui non infortuniorum magnitudinem, quæ *in preced.* euenire monuimus, & mox accidere obseruabimus, nec etiam com-mune bonum respicientes, quod & ciuium, & bo-norum virorum multitudinem progigni expeteret, ita nuptias contrahunt, vt nulla suscipiendę prolis habita ratione solas diuitias, vel generis nobilitatem in du-cenda vxore exoptent, vnde alterum horum contin-gere oportet, vel quòd vbi iuuenis adhuc, & formosæ mulieris nuptias virũ assequi deceret (è duabus enim hisce conditionibus pudicitiæ coniũctis facile coniu-galis amor emanat, & elegans inde proles enascitur) vetulam ille ducat numos ducturus: senio scilicet cõ-fectæ mulieres ad propria connubia pecuniarum tan-tummodo copia iuuenes alliciunt, quas ex priorum hęreditatibus coniugum haud difficilè congesserunt, & tunc gaudent ducentas nuptum ire post mortes, vi-rumq; dementes cineribus suis quærunt, vt in Vetu-stinam dicebat Martialis: quæ vbicumq; quis præster, publicum certè bonum prorsus negliget, cum nulla ibi prolis suscipiendæ spes affulgeat, nullus quinimo coniugalis amor vt plurimum queat enasci, dum abfit species vera animorum conciliatrix: adsit quini-mo morum dissimilitudo, quam amorem minimè pro-

In exposit. aureorũ carm.

Vetularũ matrimo niã.

L. 8. epigr.

ducere

ducere dicebat Arist. *æconom.* 1. *c.* 4. si mores enim iuuenum respiciamus abunde recensitos *rhet.* 2. *c.* 12. & eos quibus prædita senectus *ibid. c.* 13. eleganter à philosopho enumeratos, nedum dissimiles, at prorsus oppositos esse inueniemus, quod mirum non esse dicebat *Tiraquellus*, cùm Venus rei vxoriæ præses, & Saturnus senectutis antistes (vt astronomis placuit) omnium maximè planetarum inter se diffideant. nec quis obijciat aliquos iuuenes, qui vetulæ vxoris amore videantur exarsisse, id enim vel in amorem rei vxoriæ reijciam, vt scilicet blanditijs hisce vxor irretita ex asse maritum hæredem scriberet, vel etiam fortasse aliquando, sed rarò, in sagacem fæminæ naturam, blandis moribus maritum iuuenem ad sui obsequia allicientem, eo pacto, quo de muliere deformi dicebat Lucretius. L. cōnub. 6. n. 16. Lib. 4. in fine.

Nec diuinitus interdum Venerisq́; sagittis
Deteriore fit vt forma muliercula ametur,
Nam facit ipsa suis interdum fæmina factis
Morigerisq́; modis, & mundo corpori cultu
Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.

vel ijs, qui prædictorum magnitudine euentuum non deterriti impares nuptias contrahunt, alterum accideret, quod vbi mulier moribus ac temperie simillima foret ducenda, his neglectis longè nobilioris vel ditioris connubia consequantur, & in his pariter nulla vigent communis boni desideria, nec eorum quæ inde eueniunt infortuniorum metus, vt in textu s\[i\]mine dicebatur: nil enim magis ad prolem procreādam conducit, quàm viri & vxoris æqua conditio, non quidem ratione staturæ, vel aliorū huiusmodi, quibus Chrisantem Cyrus *apud Xenophontem* illudebat, paruam illi ducendam vxorem dicens, quia paruus, & ipse foret, *de exped. Cyri l.* 8.

ne

ne catuli more ipsum adsilire oporteret, quoties eam vellet osculari, ac simis præterea naribus præditã, quia ipsi nasus aduncus contigisset; at ratione morum, & temperamentorum harmoniæ in coniugibus expetẽda illa similitudo, è qua illa seminum prodeat commixtio, per quam id quod à muliere veluti materies fætus præbetur, viri semini ita queat subijci, quod actiuam ipsius vim non effugiat, quod sane non continget, nisi quædã naturalis proportio inter hæc vigeat, è qua inde in serie agentium, & patientium actio succedit & passio 1.*de an.*53. ideoq; multas mulieres, quę vni coniunctæ viro steriles fuere, altero inde suscepto quàm maximè fęcundas fuisse videmus, & è conuerso, vt profitetur Arist.7.*de hist.an.c.*4. nam.

Lucr.ibid. *—— quibus ante domi facundæ sæpe nequissent*
Vxores parere, inuenta est illis quoque compar
Natura, vt possent natis munire senectam,
Vsq; adeo magni refert vt semina possent
Seminibus commisceri genitaliter apta,
Crassaq; conueniant liquidis, & liquida crassis,
Quæ cui iuncta viro sit fæmina per Veneris res.

hanc verò, qua sobolis amor indigeret, similem coniugis temperiem non respiciet ille, qui vxoriæ tantùm nobilitatis præstantia, vel magnitudine opum illectus, harum gratia mulieris nuptias captabit, ideoq; facillimè ipsum prole carere continget: aduersi quoque inde erumpent euentus, quibus vir acerrimè prematur, dum concordiæ illius, & harmoniæ, quæ ex vnanimi viri, & vxoris amore nascitur (cuius ope diuersis licet operibus *æconom.*1. c. 3. recensitis ad familiæ felicitatem, ac propriam vtilicatem conspirant) locũ sibi miserrimè vendicet perẽnis eorum discordia, & teterrima occupent dissidia: cuius euentus physicam cau-

Coniugũ dissidia.

sam discors coniugum temperies videtur exhibere, ac diuersa educationis ratio, quã sane oppositam sortiũtur ij, quibus longe dispar adfuit conditio, ideoque amoris expers vt plurimum tale coniugium apparebit; quem sola animi, morumq; similitudo progignit, quod certe miserrimum viuendi genus, & vitam non vitalem crediderim, nam.

Γάμοι δ' ὅσοις μὲν εὖ καθεςᾶσι βροτῶν *Euripid. in Oreste.*
Μακάριος αἰών. οἷς δὲ μὴ πίπτουσιν εὖ.
Τά τ' ἔνδον εἰσὶ τά τε θυράζε δυσυχεῖς.

(coniugia quibus mortalium sunt falicia, illis est beata vita: quibus autem non rectè cadunt, ij sunt miseri intus, & foris.) nec fortuito quispiam hanc vitæ rationẽ miseram mortales credere arbitretur, cum nulla nos magis torqueant dissidia, quam ea, quæ cum ijs cogimur exercere, quos viuida nobis amoris, & obsequij testimonia exhibere proprij muneris necessitas impellit, vt enim *7. pol. c. 7.* dicitur παρ' οἷς ὀφείλεσθαι δεῖν τὴν εὐεργεσίαν ὑπολαμβάνουσι, πρὸς τῷ βλάβῃ, καὶ ταύτης ἀποστερεῖσθαι νομίζουσιν. *à quibus deberi sibi beneficium expectant, ab eisdem non solùm priuari beneficio, sed insuper lædi se putant.*) ideoque inter illos acerba præcipue vigent odia, inter quos olim nimius amor effloruit *ibid.* huius verò dissidij, quod impares nuptias plerũq; comitatur, causã eleganter in id reijcit Ocellus, quod mulier, quæ virum genere, diuitijs, & amicis hoc est agnatis antecellit, exoptat neglectis naturæ legibus, vt sibi vir pareat: in his enim illo longe superior in omnibus ipsi auet præesse, ac vult maritum, quamuis non lunæ, at Iuno Deo potius sacra fecerit, vt apud Caras obseruabatur, sibi obedire; licet oppositum naturæ præcepta suadeant, per quæ maribus imperium, fęminis vero perennis obedientia videtur iniuncta *polit. l. 1. c. 3.*

Amicorum dissidia cur acerba.

Alex. gen. l. 4. c. 8.

c. 3. quod prestare cum nolit maritus, si sapiat, domus regimen, ac vxoris dominium sibi tentans vindicare, vel difficilè, vel nullo pacto, vxoria reluctante superbia, cum id nequeat efficere, acerba inde exoriuntur odia, quę infelicia vt plurimum ea reddunt connubia, vt pluribus congestis, & sapientum dictis, & mortaliũ
l. con. 5. v. 16. euentibus eleganter comprobauit *Tiraquellus*: quare impares nuptias virum sapientem prorsus excludere oportebit, nec doris præstantiam respicere, vt acute
Epigr. l. 8. *Martialis* monuit, dum cecinit.

Vxorem quare locupletem ducere nolim
Quæritis? vxori nubere nolo meæ.
Inferior matrona suo sit, Prisce, marito
Non aliter fiunt fœmina, virq́. pares.

nec longe nobiliorem vxorem expetere congruum erit, vt enim loquamur cum satyrico.

Iuud. sat. 6.
Quis ferat vxorem, cui constant omnia? malo,
Malo Venusinam, quàm te Cornelia mater
Gracchorum, si cum magnis virtutibus adfers
Grande supercilium, & numeras in dote triumphos.

De liber. educ. quæ omnia Plutarchus vnico expressit verè aureo dogmate, qui parentes monens, vt filios voluptatibus deditos, nec paternis obtemperantes monitis matrimonio veluti graui quodam vinculo vincirent, eos edocebat vt vxores ijs desponderent, quæ nec generis nobilitate, nec diuitijs eos longo superarent interuallo, eo quod vir longe præstantiorem seipso vxorem ducens, non illius maritus, at dotis seruus stolida imprudentia constituitur: sicuti vero matrimonium fælix ęquam exigit conditionem, an parem quoq; exposcat ætatem inf. statuemus, quare Ocelli placita Cal-
In lib. de famil. fælicitate. licratidæ Laconis dogmatibus confirmaturi, textus exposit. eiusdem dicto claudamus, asserentes, quod

ya-

γαμίσκοντα δεῖ γαμῆν, ποτὶ τὰν αὐτῷ τύχαν, ἵνα μήτε ὑπὲρ τὰν δύναμιν, μήτε μείονα τᾶς δυνάμιος τὸν γάμον ἐπάγηται, ἀλλὰ ποτὶ λόγον τᾶς ἰδίας δυνάμιος. οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ τὰν δύναμιν ἐπάγοντες στασιάζοντι διὰ τὰν ἀγεμονίαν. ἁ μὲν γὰρ τῷ πλούτῳ καὶ τῷ γένει καθυπερέχουσα τ' ἀνδρὸς ἀρχὴν προαιρεῖται. ὁ δὲ ἀνάξιον ἀγεῖται, καὶ παρὰ φύσιν συγχωρεῖν. οἱ δὲ μείονα τᾶς δυνάμεως, τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ μέγεθος τῷ οἴκῳ συναιροῦντι. (*qui vxorem ducere cupit, ducat eam oportet pro ratione sua sortis: vt neq; facultate sua maiores, neq; minores nuptias contrahat, sed pro ratione propria facultatis. qui enim supra suam facultatem contrahunt, de principatu contendunt: Ea siquidem qua diuitijs, & genere superat maritum, regere praoptat: ille verò indignum censet, preterq; naturam cedere. qui verò minorem sua facultate, dignitatem, & amplitudinem familia simul tollunt*)

Quàm Reipublicæ conferat recta familiarum constitutio. Text. 7.

Ὠν δὲ 1. γινομένων, οὐ μόνον τοὺς οἴκους κακοδαίμονας, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις συμβαίνει γίνεσθαι. μέρη γὰρ τῶν πόλεων οἱ οἶκοι, ἐκ δὲ τῶν μερῶν ἡ τοῦ ὅλου καὶ τοῦ παντὸς σύνθεσις. εἰκὸς οὖν ὁποῖα τὰ μέρη τυγχάνουσιν ὄντα, καὶ τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν τὸ ἐκ τούτων. 2. συντιθέμενον. 3. τοιοῦτον εἶναι. καὶ ἐν ταῖς πρώταις δὲ αἱ πρῶται οἰκο-

QVæ cum fiunt, non tãtum familias infelices, sed, & ciuitates fieri contingit. partes enim ciuitatum domus, ex partibus verò totius, & vniuersi compositio. conueniens igitur est quales sint partes, totum, & vniuersum, quod ex his componitur, tale esse. & in primis primæ domus structuræ maximè conferũt

1. V. δή. 2. V. ἐκ τούτου. 3 V συντεθέμενον.

δομαὶ μεγάλα συνεργοῦσι πρὸς τὸ καλῶς ἢ τὸ κακῶς τὸ ὅλον ἔργον συντελεσθῆναι, οἷον ἐπὶ μὲν οἰκοδομίας θεμελίου καταβολή. ἐπὶ δὲ ναυπηγίας τρόπις. ἐπὶ δὲ συναρμογῆς καὶ μελοποιίας τάσις φωνῆς καὶ 4. λῆξις. 5 οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ πολιτείας εὐνομουμένης κακονομουμένης. 6. οἴκων κατάστασις καὶ συναρμογὴ μέγιστα συμβάλλεται.

4 VV. & B καὶ φωνῆς. 5. VV & B. λῆψις. 6. C καλοικονομουμένης.

ad hoc, quòd benè vel malè totum opus compleatur, vt in ædificando fundamenti iactus; in naue autẽ construenda, carina; & in concentu ac musica vocis contentio ac remissio: sic igitur in Republica benè vel malè administranda familiarum constitutio, & concordia quam maximè confert.

PARAPHRASIS.

QVæ si contingant, inde familiæ ac ciuitates infortunijs afficiuntur; nam illæ harum partes sunt, & ex partibus totum coalescit, ideoque earum naturam, & conditionem totum ipsum sortiri necesse est. hac ratione operis vniuscuiusq; primordia rectum, vel prauum eiusdem euentum testantur, puta in ædificijs, ex fundamentorum constitutione, in naui, ex carina; in musico concentu, ex vocum proportione, per quas cõstituitur, rectitudinem conijcimus. ita pariter è familiarum regimine, & concordia Reipublicæ rectè vel malè administrandæ certissima captabimus argumenta.

COM-

COMMENTARIVS.

EOs dixerat Ocellus in limine præced. textus, qui ab imparibus non abstineant nuptijs, publica commoda nil prorsus intueri, nec aduersorum magnitudinem euentuum, qui inde consequantur, vllo pacto perhorrescere; idq; recensitis ostentarat dissidijs, quæ inter coniuges emergunt, quos diuersa natalium, & fortunæ conditio premebat. facillimè, quis igitur potuisset vtiq; dicere, ruat tota familia, inde forsan commune bonum abolebitur, cui nil confert omnino perfecta familiæ fælicitas? hæc vt ruat obiectio, nunc auctor profitetur è familijs benè vel malè institutis potiora reipublicæ bona vel incommoda prodire, ac ideo docet, quod ijs, quæ modo retulimus cum familiæ premuntur incõmodis, non eas inde tantummodo, sed ipsas etiam ciuitates atrocibus ærumnis cõcuti miserrimè cõtingit. vniuersi enim, ac totius natura ex partibus coalescit, quare cum totum prçter ipsas quidpiam non complectatur (si physice loquamur) si perfectionis illæ sint participes, ac perfectè cõiungantur, totius inde perfectissima emerget natura quod si illæ proprio destituantur robore, hoc quoque totius compagem prorsus carere oportebit: cum igitur ciuitas ea proportione familias respiciat, qua totum partes intuetur, ex his ita constituitur, vt verus procul dubio ipsarum finis existat. *politic.* 1. *c.* 2. nisi igitur illæ recta ratione regantur, in ciuitate profectò nullo pacto perfectum regimen efflorescet, & si infaustis illæ agitentur euentibus, quos neglecta legũ obseruantia, & ad vitia procliuis ciuium multitudo progignat, miserrimam quoq; ciuitatem futuram nemo

Obiectioni responde tur.

Ex familijs vrbium fælicitas.

mo dubitabit; quæ tunc certè verum fælicitatis exẽplar apparebit, si priuatos lares virtus incolat, nam

Iamblich. de vit. Pyth. c. 30

ἀρχὴ ἐστιν ἡ περὶ τὸν οἶκον δικαία διάθεσις τῆς ὅλης ἐν ταῖς πόλεσιν εὐταξίας, ἀπὸ γὰρ τῶν οἴκων αἱ πόλεις συνίσταν-ται. (principium est (sic verterem ego textum, nec dicerem *magistratus quadam est iusta &c.* cum Iohãne Arcerio Theodoreto, cuius expositionem in reliquis accipio,) *iusta domus constitutio vniuersæ, bonaq; moderationis, & ordinis, qui in vrbibus vigere debet, ex domibus enim vrbes coagmentantur.* Ne quis autem publicę felicitati priuatas familiarum virtutes parum cõferre arbitraretur, quia longe plura illa exposcat, & priuatæ domus limites supergressa ea complectatur, quæ superius *textu.* 5. monuimus, Ocellus ideo, ac si nos docere vellet, plura licèt publica fælicitas exposcat, præcipuas tamen ciuilis fortunæ partes rectum familiarum regimen sibi vindicare, in eaq; potissimũ parte, qua sobolem respicit, pluribus monet exemplis, inanibus votis nos totius inquirere perfectionẽ, quoties hac primas eiusdem partes destitui contigerit. excelsas quispiam construat ædes, & marmoris, aurique prodigus regias moles attollat, præcipuos artis conatus ipsa exigent fundamenta, primi quorum vel minimi casus extrema vniuerso ædificio minitantur excidia: quis pariter nauim construat, carinam primùm sedulo labore constituet: nec suaui quispiam harmonia nostras aures demulcebit, qui graues voces cum acutis prius eleganti serie nectere præcipua cura non tentauerit: ita pariter dum ciuitas primò è familiarũ serie coalescat, harum recta constitutio illius fælicitatem facillimè progignet, vt à simili de mulieribus, & pueris disserebat philos. *polit. 1. c. vlt.* dicens, quod familiæ ciuitatis partes cum sint, & pars totum respi-

ciat,

ciat, necesse erit rectæ institutioni mulierum, & puerorum, è quibus familiæ constituuntur, insisteret, vt inde ciuitatis prodeat felicitas, eo quòd αἱ γυναῖκες ἥμισυ μέρος τῶν ἐλευθέρων. ἐκ δὲ τῶν παίδων οἱ κοινωνοὶ γίνονται τῆς πολιτείας. (*mulieres media pars sunt hominum liberorum: ex pueris autem sumuntur qui rempublicam gubernent.*) tot igitur publica è felici familiarũ conditione si erumpunt commoda, dulce nuptiarum iugum subire quicumque exoptat, non ætate grauem vxorem ducat, nam prole carebit, qua & familia, & ciuitas conseruetur: non longe diuitijs vel nobilitate præstantiorem, assiduis enim præ illius fastu domesticis premetur dissidijs, per quæ animi tranquillitate omnino destitutus, publicis commodis non poterit insudare, opportuna siquidem otia, & quietem viro rempub. administraturo necessariam *polit.* 7. *c.* 9. illi adiment vxoris impetus, quæ acri superbia percita illi parere dum renuet, ea non implebit munia, quæ abũde à *Xenophonte* recensita matrifamilias veluti propria adscribuntur, sicq; communis illa non emerget vtilitas, quæ concors matrimonium concomitatur *œconom.* 1. *c.* 2. & perfectam coniugibus felicitatem elargitur; indeq; vir cum summo reipub. detrimento politicis negotijs ineptus fiet; sed vnusquisq; iunioris nuptias expetat, vt prole ditetur, & memor, quod vxor.

Dummodo morata rectè veniat, dotata est satis.

non ditiorem, vel longe nobiliorem ducat vxorem, illius enim assidua excruciatus superbia, monitum illud, in plerisq; mulieribus fallax, suo tamen periculo verum experietur à Palada satyrico expressum disticho, quod .s.

Πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστὶν, ἔχει δ' ἀγαθὰς δύω ὥρας,

Τὴν

Ciuitatũ fœlicitas ex Mulierum, & Pueorũ probitate pendet.

Et hac ratione Dulce est Nuptiarum iugum subire.

De adm. domest. l. 5.

Plaut. in Aulul. act. 1. sc. 4.

Τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ.

(*Fons ira est mulier: sed habet duo tempora læta: Cum iacet in thalamo, cum iacet in tumulo*) sed pares tum ratione ætatis (ea, quam inf. statuemus, proportione) tum ratione conditionis contrahens nuptias, susceptis facilè liberis ciuitatem, familiam, ac seipsum per prolem suam conseruabit, & filios relinquendo suos (vt dicebat *Plato 6. de leg.*) Pythagoræ dictum, de quo superius *t. 1.* imitatus) in diuino ministerio successores, naturam assequetur æternam: vir quinimo rectis alterius præditam moribus si ducat vxorem, illius obediētiam proculdubio nanciscetur, nam vt Melissa Pythagoræa aiebat αἱ τῷ ἀνδρὸς θελήσεις νόμος ὀφείλει ἄγραφος εἶναι κοσμίᾳ γυναικί, ποτθ' ὃν χρὴ βιῶν αὐτάν. (*viri voluntas lex non scripta esse benè ornatæ modestæque fæminæ debet, ad quam eam viuere oportet.*) quod idem *à cor. 1. c. 1. supplem.* monemur. imo hæc externis reiectis fucis, vt *ibid.* Melissa scribebat, qui potius apud stolidos libidinis, quam apud prudentes amoris fiunt irritamenta, animi virtutibus decora; hisce potentibus veluti medijs coniugem ad honestos amores impellet, corporisq; formam animi candore longe reddens pręstantiorem, Circæos certè congressus, sui ipsius, nouæ veluti Penelopes, amore illectum coniugem odisse compellet, vt enim Sanctissimus, & sapiētissimus Pontifex Vrbanus VIII. eruditissime canebat.

In epist. ad Clareiam.

Sola morū probitas quærenda est in vxore.

Αὐχένα μὲν τί λίθοις κοσμεῖς, φυκοῦσα παρειὰς
 Εὐώδη τε κόμαις τὴν δρόσον ἀμφικέεις;
Ταῖς ἀρεταῖς ψυχὴν, οὐκ ὧπ' ἐκφαίδροι μίλτῳ,
 Ὦ ζητοῦσα κόρη γνήσιον ἀνδρὸς ἔρον
Ὡς ἐν συγγενικῷ πυρρίζει χρώματι μῆλα
 Ἦκεν χραστῆρος χεῖρα ποθεῖ τὸ ῥόδον;
Κόσμον ἄφες μαλακὸν, φῦκος τ' ἀπό βάλλε προσώπου

Μει-

Μεῖζον ἔχει φίλτρον καὶ λλος ἀτεχνότερον.

(quid pulchram medicas faciem, collumq́; lapillis Cingis, & effuso spargis odore comam? Non minio malas, animũ virtutibus orna, Quæ cupis, ò virgo nupta placere viro. Aspice natiuo rutilant vt poma rubore, An rosa pingentis pollicis optat opus? Mitte superuacuos cultus, fucumq́; genarum: Acrior est illex, qui caret arte, decor.) vinculo igitur coniugij, qui exoptat huiusmodi vxores ducat; tunc enim familiæ quiete, & suscepta prole beatus, publicis, ac priuatis bonis deditus summa potietur felicitate, quam quidem exoptabit, at non assequetur ille, qui auri vel nobilitatis muliebris fulgore obcæcatus, nulla morum animi, nulla temperamenti habita ratione, in impares nuptias cæco appetitu feretur. quare Lycurgi legem licebit laudare, qui virgines sine dote nuptum collocari cum iussisset, cur id statuisset interroganti cuidam, respondit (quasi ea quæ hic Ocellus docet, nobili lege confirmaturus) se id præstitisse, ne vel ob inopiam aliquæ manerent innuptæ, vel propter opes expeterentur, at quiuis mores puellæ respiciens eius virtutem potius in delectu sequeretur. *Plut. apo. phi. lacon. in Lycurg.*

Pueri à Venereorum vsu excludendi.

Text. 8.

Περὶ γενέσεως οὖν σκοπουμένους τάδε χρὴ πράττειν, καθόλου μὲν δὴ φυλάττεσθαι χρὴ πᾶν τὸ ἀνόμοιον καὶ ἀτελὲς, οὔτε γὰρ τῶν φυτῶν τὰ ἀτελῆ, οὔτε τῶν ζώων εὔκαρπα γί-

De generatione igitur considerãtes hæc oportet efficere: vniuersè quidem cauere oportet quidquid dissimile est, & imperfectum, neq́; enim arborum, neq́; animalium imperfecta benè feracia

Hic Codex M.S. V. incipit à capite.

νεται. ἀλλὰ δεῖ γενέσθαι τινὰ χρόνον πρὸς τὰς καρποφορίας, ὅπως ἐξ ἰσχυόντων τε καὶ τελειωμένων τῶν σωμάτων τὰ σπέρματα καὶ καρποὶ γίνωνται. ὅθεν δεῖ τοὺς παῖδας καὶ τὰς παρθένους ἐν γυμνασίοις τε.1. καὶ καρτερίαις ταῖς προσηκούσαις τρέφειν, καὶ 2.τροφὴν προσφέρεσθαι. 3. τὴν ἁρμόζουσαν φιλοπόνῳ τε καὶ σώφρονι καὶ καρτερικῷ βίῳ.

1 τε deeſt in V. 2. deeſt in. V. & B. 3. Ν προσφέρεσθαι im. ex B.

racia fiũt, ſed opus eſt tempus quoddam antecedere fructuum productionem, vt ex corroboratis, & perfectis corporibus ſemina, & fructus fiant. quare oportet pueros, & virgines in exercitationibus, & tolerantia congrua nutrire, & cibum afferre conuenientem laborioſæ temperanti, & tolerãti vita.

PARAPHRASIS.

ILli igitur, quos ſuſcipiendę prolis ardor ad matrimonia excitat, prædicta obſeruent monita, vnaq; ſciant, quidquid diſſimile eſt, ac imperfectum, ad generationem ineptum eſſe; arbores enim, & animalia fructus nec fętus edunt, quouſque imperfecta ſint, at priùs augentur, ac temporis beneficio coaleſcunt, indeq; neceſſario robore parto ſemen ac fructus abunde progignũt. quare pueros, ac virgines congruis laboribus, & exercitationibus innutriri opus eſt, ac ijs tantùm veſci cibarijs, per quæ laboribus ferendis par temperies promoueatur.

COMMENTARIVS.

VT nuptias prolis tantummodo suscipiendæ gratia contraherent, mortales *in praced.* monuit Ocellus, ac simul excitauit: nunc ea, quorum præsidio longè faciliùs hæc prodeat, & honestè, indeq; suscepta recta potiatur educatione, elegantissimè describit. & primò à concubitu teneros, & iuniores adhuc arcendos acerrimè suadet. Eos idcirco, qui dulce patris nomen aliquando assequi exoptant, id potissimum iubet respicere, quod si *vniuersè* hoc est vnumquodque viuentium genus lubeat contemplari, ea tamen obseruando, quæ in eo sunt genere suis (quo scilicet ad robur) dissimilia genitoribus (in eo siquidem similitudinem spectare opinor auctorem, qui perfectionis tantũ ac roboris hic meminit) nullos fructus à sui ortus primordio edere conspiciet, at tunc animalia tantummodo cum ætatis ac temporis beneficio coaluerint, & opportunum inde robur contraxerint perfectos fætus progignere, & plantas valida vberrimè semina, & elegantes fructus elargiri, cum. Cõnexio cum præced.

—— primùm truncos vrsere valentes
Et vires habuere suas. Virg. 2. georg.

quo certè percitus euentu Aristoteles, cum 2. *de an.* 34. doceret φυσικώτατον τῶν ἐν τοῖς ζῶσιν ἔργων. *(naturalissimum operum, quæ in viuentibus)* esse progignere quid sibi simile, non indistinctè id protulit, sed addidit ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα *quacumq; perfecta, & nõ mutilata sunt)* per illam conditionem, ætatis, per hanc, debiti vlterius roboris, & virtutis necessitatem nobis indicans, quorum vtrumq; breuiter Ocellus modò expressit, dum perfectioni robur coniunxit, vt ostenderet Cur pueris prohibitæ sint nuptiæ.

nõ sat esse eam attigisse ætatẽ, quæ producendo semini foret apta, at vlteriùs oportere corporis robur acquisiuisse, vt inde validi fœtus enascantur, ideoque inepta dicebat philosophus *polit.7.c.16.* adolescentium connubia, vt inde soboles emergat, eo quod ab his in vnoquoq; animãtiũ genere prodeuntes fætus imperfecti sint, & fæminas potius quàm mares, ac tenuia, & exigua corpora progignant: ex hoc vero naturæ instituto infert Auctor pueros, & puellas virgines nõ mollibus otijs, sed *exercitijs, & tolerantia congrua* esse innutriendos: quod equidem dogma quanam ratione ex præcedenti inferat dogmate difficile cognitu videtur: cum vix duo hæc videantur cohærere, hominẽ progignendæ soboli tunc aptum esse, cum maturo simul robore ac ætate perfecta gaudeat, & ideo pueros & puellas ad exercitia impelli necessarium esse; dum potius opportunum videatur à gymnasticis hisce arceri, è quibus robur & corporis perfectionem diu inui

Iidẽ etiã à vehementi labore cauere debent.

contingat: damnat enim Arist. *polit.8.c.4.* ciuitates illas, quæ in pueros athletarum habitudinem studeant inducere, quia à labore illo vehementi deformia reddantur corpora, eorumque auctio non leuia inde contrahat impedimenta, quod valido *ibid.* confirmat exẽplo, dum in eorum serie quos, Olympicorum victores Græcia celebrarat, vix duo vel tres occurrerent, qui ijdem, & viri, & adolescentes victoriam forent consequuti *διά τό νέυς ἀσκῦντας ἀφαιρεῖσθαι τὴν δύναμιν ὑπό τῶν ἀναγκαίων γυμνασίων* *(propter exercitationes pueris adhibitas sublata sit vis ac robur à violentis laboribus.)* absit tamen vt vel veritatẽ ab Ocelli dictis abesse, vel his neglectis, quæ modo considerabamus, ea protulisse Ocellũ arbitremur. Lycurgum interea ad Ocelli placita defendenda euocemus, hic enim Virginum corpo-

ra curru, lucta, disci, & iaculi iactu exercenda decreuit, vt inde corpora ipsarum robur contraherent, ac proinde fætus in valido corpore validiùs adolesceret, mulieresq; inde suo robore fretæ in partu dolores facilius ferrent, ac si ita necessitas exigeret pro se, patria, & liberis pugnarent: norat enim sapientissimus legumlator exercitationes adulto corpori maximè conferre, dum inde natiui caloris aucta virtute, ac excrementis, quibus illa ætas humida abundat, faciliùs expulsis, & tota corporis compage firmata robur, & perfectus corpori habitus accedit, vnde fortiora erumpant opera, & prolis productioni maximè aptum prodeat, semen, vt à valido corpore elaboratum: rectè idcirco Ocellus pueros ac puellas exercitijs addicendos statuit, quia in ijs robur exigitur, quod per labores, & exercitia corporis maximè comparatur: nec obest id quod ex Aristotele deducebatur, siquidem, & ipse Ocellum sectatur, Pythagoram quinimo, à quo iuuentuti præscripta exercitia recensuit Iamblichus, ac ideo pueros à laboribus non omnino constituit immunes, at ijs etiam tenues iniunxit, ne ipsorum inde incrementa cohiberentur: eos enim ad euitandam corporis inertiam ijs ludis voluit exerceri, quorũ ope corpora motu gauderent non illiberali tamen, ne vilibus tenella adhuc ætas assuesceret, nec valde laborioso, non tamen remisso *polit.* 1. *c.* 17. eaq; elapsa ætate otia quoq; prohibuit, ad pubertatem vsq; leuioribus præscriptis exercitationibus, quas tamen victus ille violentus, & coacti labores, quos athletica exigit, non comitarentur, ne per hos pariter corporum incrementa inhiberent: vehementiora inde post pubertatem præcepit exercitia, & duris laboribus iuuenes iussit occupari 8. *polit. d. c.* 4. hoc tantùm addito, quòd illis huiusmodi munus iniũgere

Plut. il Lacon. apop in Lycurg° & Xenop. de Laced. repub.

Adultis maximè cõfert labor.

Obiectio

In vita Pyth. c. 21

geretur, cum saltem trium de cursu annorum disciplinis acrem operam dedissent ἅμα γάρ τῇ τε διανοίᾳ καὶ τῷ σώματι διαπονεῖν οὐ δεῖ. τ'ἐναντίον γάρ ἑκάτερος ἀπεργάζεσθαι πέφυκε τῶν πόνων ἐμποδίζων, ὁ μὲν τοῦ σώματος πόνος τὴν διάνοιαν. ὁ δὲ ταύτης τὸ σῶμα. (*nam simul mente, & corpore laborare nõ oportet: cum se inuicem impedire nata sint: labor quidem corporis, mentem: mentis autem, corpus,*) cum tantam scilicet nequeat natura spirituum copiam elaborare, quę & corporis exercitationibus, & phantasiæ queant perfectè inseruire, quæ studijs dedito intellectui ardua debeat assiduè obiecta exhibere. imo mulieres eas vtero facile gestare, & haud difficilè parere cum moneat Arist. 4. *de gen. an. c.* 7. quę apud gentes degant penes quas muliebre genus laborare consueuerit; & grauidis præterea mulieribus otia cum prohibeat, dum ipsas ne paulatim inuadat inertia, per legumlatorẽ moneat cauendũ, ideoq; diurnum iter ad Deorum templa pio præscripsit consilio ijs mulieribus, quæ concipiendi honorem fuerint assequutæ *polit.* 7. *c.* 16. quis dubitet an exercitationes puellis Virginibus fuerint à philosopho permissæ? dum vero ipse athleticam prohibuit, nõ quælibet sanè prohibere voluit exercitia, sed ea tantùm, quæ athletis propria nimio labore corporum robur minuerent, ideoq; non tolerantiam nec exercitationes, quarum hic meminit Ocellus, quæ ipsum ex opposito augerẽt, voluit auferre; & hæc quæ protulimus à philosophi mente non abhorrere, etiam prolem suscipiendam hic cum auctore respiciendo, ipse apertè docet *dicto c.* 16. monens Athleticam habitudinem, ciuili conditioni, valetudini, ac liberis suscipiẽdis prorsus esse inutilem, at illum corporis habitum esse eligẽdum, quem labores non violenti tamen promouissent, quique non vni

Mẽte, & corpore simul laborare dedecet.

Mulieres pregnãtes otia euitaturæ Deorũ tẽpla adire debent.

Solutio obiectionis.

tan-

tantùm muneri, athleticæ instar facultatis, ac liberalibus quibuslibet operibus par foret: monitumq; istud tam viris, quam mulieribus esse commune *ibid.* profitebatur. quid clarius? aut vbi doctrinæ Ocelli semina vberius poterant efflorescere? & hoc idem Ocellum sensisse dictant verba textus, non enim exercitationem, ac tolerantiã simpliciter præscripsit, sed *cõgruam*, eam scilicet quæ robur non perderet, vt athletica consueuit, eruditissimo Mercuriali teste, sed potius adaugere, vt modò dicebatur. subdit inde auctor victum ideo pueris præstandum, qui laboriosæ, temperanti, ac toleranti vitæ congruus omnino foret: cum enim alimentum corpus conseruet, ac simul augeat 1. *de ortu* 41. hic profectò aptus illi conseruandæ, & augendæ corporis habitudini, quæ à nobis exigitur, erit assumẽdus, quod pariter obseruabat philosophus *polit.* 7. *c.* 17. plurimum referre monens, quali quis victu vtatur vt maius, minusue corpori robur accedat: Ocelli quinimò præceptor Pythagoras animaduertit, qui certa ciborum genera ideo tantum videtur præscripsisse, quia ἡ Τροφὴ μεγάλα συμβάλλεται πρὸς τὴν ἀρίστην παιδείαν, ὅταν καλῶς καὶ τεταγμένως γίνηται. (*nutrimentum magnum momentum ad optimam institutionem conferre præsertim quando probè ordinateq; se habet.*) hincque veritatem monitis Ocelli inesse, ac ea inter se cohærere optimè apparebit, dum ex quo ea tantùm quæ perfecta sunt, & opportuno robore prædita fœtus producere obseruat, exercitationes ac tolerantiam iuuentuti longè necessarias ostendit, è quibus perfectio ac robur corporibus accedit, quod nobili sanè viro conueniens educationis genus censuit Claudianus, dum Honorium Augustum sic alloquebatur.

Art gym. l. 1. c. 14.

Pueris tradendus est victus, qui ad conseruandam, & augẽdam corporis habitudinẽ sufficiat.

Iambl. in vita Pyth. c. 24.

In paneg.

Non tibi delitias molles, non marcida luxu

Otia, nec somnos genitor permisit inertes:
Sed noua per duros instruxit membra labores,
Et cruda teneras exercuit indole vires.

Singula vero hęc monita verè Pythagoræo digna philosopho vel hoc solùm abunde testetur, quod ea sapiẽtissimæ illi sectæ peculiaria veluti dogmata certò scimus, huius enim dogmata enarraturus Iamblicus hęc eadem, quæ hic traduntur ijsdem ferè verbis hinc fortè exceptis sic referebat. καθόλου μὲν ᾤοντο δεῖν φυλάττεσθαι τὸ καλούμενον προσφερές. οὔτε γὰρ τῶν φυτῶν τὰ προσφερῆ, οὔτε τῶν ζώων ἔυκαρπα γίνεσθαι τίνα χρόνον προ τῆς καρποφορίας, ὅπως ἐξ ἰσχυόντων τε καὶ τετελειομένων τῶν σωμάτων τὰ σπέρματα, καὶ οἱ καρποὶ γίνωνται. δεῖ οὖν τούς τε παῖδας καὶ τὰς παρθένους ἐν πόνοις τε καὶ γυμνασίοις καὶ καρτερίαις ταῖς προσηκούσαις τρέφειν, τροφὴν προσφέροντας τὴν ἁρμόττουσαν φιλοπόνῳ τε καὶ σώφρονι καὶ καρτερικῷ βίῳ. (*omnino obseruari oportere autumabant id, quod* προσφερὲς *hoc est bonum vocatur. neq; enim ea, quæ terra funduntur bona, neq; animalia aliquo tempore fecunda reddi ante, quàm tempus sit fructus ferendi, vt ex validis ac viribus integris, perfectisq; corporibus semina, & fructus existãt. Itaq; ante omnia necesse est vt pueros ac virgines in laboribus, & exercitationibus, item omnibus tolerantiæ ac temperantiæ generibus congruentibus educēt, conueniens victus genus adhibentes, & laborum amans, at temperans, simulq; tolerans, & continens vita sit.*

De vita Pyth. c. 31

Ætas matrimonio apta pueris præscribitur, & frequens concubitus prohibetur. Text. 9.

Πολλὰ δὴ τῶν κατὰ ἀνθρώπινον βίον τοιαῦτα ἐστὶν, ἐν οἷς βέλτιον ἡ ὀψιμαθία, διὸ καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν οὕτως ἄγεσθαι χρὴ τὸν παῖδα, ὡς μηδὲ ἐπιζητεῖν πρὸ τῶν εἴκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην χρῆσιν, ἀλλὰ καὶ χρησάμενον, σπανίως χρῆσθαι, ἔσται δὲ τοῦτο, ἐὰν καλὸν καὶ τίμιον εἶναι νομίζῃ τὴν εὐεξίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν.

Multa sanè sunt talia in humana vita, in quibus melior est tarda cognitio: propterea que ad Venereorum vsum sic se habere oportet puerum, vt neq; talem exquirat vsum ante vigesimum annum, sed & dum est in eorum vsu, rarò vtatur. hoc autem erit. si bonam, & decoram esse arbitratur corporis bonam constitutionem, & continentiam.

PARAPHRASIS.

Pleraque quidem penes homines existunt, quorum sera cognitio ijs sit vtilissima, & huiusmodi est certè Venereorum vsus, à quo remouendi adolescentes, vt illius compotes ante vigesimum ætatis annum nunquam reddantur, quam etiam vbi attigerint, raros exerceant concubitus; quod facillime præstabunt, si bonum ac decorum esse arbitrentur recta corporis temperie iuuenem temperantem potiri.

COMMENTARIVS.

Mens Auctoris

CÆterorum exemplo viuentium, perfectos tantum fætus prodire monuit Ocellus, cum matura progenitorum ætas iam debitum robur contraxisset, quod vt melius accederet teneræ ætati, congruas exercitationes præscripsit, nunc quænam homini ætas Venereorum vsum permittat, eleganter obseruat eorumq; frequentiam prorsus excludit. Vt autem recta methodo procedatur, pleraq; nos monet in humana vita contingere, quæ longe melius adolescenti serò innotescere; non quasi eorum notitia in malorum serie collocetur, inter bona enim, & decora quælibet statuitur cognitio 1. *de an. t.* 1. & mala nosse, vt faciliùs euitentur, optimum quid vnusquisq; arbitratur; at quia per accidens, (vt scholarum terminis ab Aristotele tamen vsurpatis *post.p.c.* 4. vtar) ex ea plerũq; cognitione mala erumpunt; si non quatenus ab alijs vtilioribus nos auertit huiusmodi notitia, maius nobis bonum videtur auferre, vt in aliorum multorum cognitionibus euenit, saltem quia sensus illecti illecebris, ab ea non ad euitandum sed ad prosequendum potius illud malum excitamur, qua ratione quasdam scientias prauas dixit Arist. *eth.7.c.*12. ea idcirco quo seriùs cognoscantur, eo maior adolescenti vtilitas accedet; prudentior enim per ætatem constitutus homo vel illa prorsus euitabit, vel saltem tunc ijs tantùm inhærebit, cum ratio, & tempus eorum vsum permittant; & in cæteris pariter, quæ ab honestate abhorrẽt, verum illud, quod de Venereorum exercitio modò dicebatur, ideoq; monebat philos. *polit.7.c.vlt.* pueros à seruorum conuictu remouendos, vt in ea tenera ætate

Nõ omnia adolescentibus innotescere decet.

gate à conſpectu ſimul, & auditu ſeruilium rerum abeſſent, ac maximè cauendum, ne obſcænas voces vſquam proferrent, vel ab alijs prolatas audirent, quoniam obſcæna eloquia geſtorum turpitudo facillimè ſequeretur: obſcænas pariter picturas, & deformes actus eoſdem inſpicere acerrimè prohibebat.

Pueri à ſeruorũ conuictu arceri debent, ſicut à quocunque obſcœnitatis genere.

——— ——— ——— *pudicos*

Qui maculant mores, nequitiemq́; fouent.

Vrb. VIII. in uerba David Psal. 76.

quæ primò enim apprehenduntur, rudem adhuc animum magis occupant, ac maximè afficiunt, ideoque à tenera ætate ea omnia prorſus ſecludenda, quæ obſcęni quidpiam, vel improbi redolerent *d. c. vlt.* vt.n. docebat Plutarchus εὔπλαστον ϗ ὑγρὸν ἡ νεότης, ϗ ταῖς τούτων ψυχαῖς ἁπαλαῖς ἔτι τὰ μαθήματα ἐντήκεται. (*eſt pueritia ob mollitiem efficta facilis, animiſq́; puerorum teneris etiamnum facilè inſidet, quod diſcunt*. & hæc ſi negligantur, vel optimæ indolis adoleſcentes præclaro ſtemmate ortis ad opera fœdiſſima & viles ſimul ac impuros ſermones impelli, nec ab ijs vllo pudore arceri miſerrimè conſpicimus, vnde ſapienter ſanè Iuuenalis.

De educ. prol.

Nil dictu fœdum, viſuq́; hæc limina tangat, Sat. 4.
Intra quæ puer eſt, procul hinc, procul inde puellæ
Lenonum, & cantus pernoctantis paraſiti.

his igitur permotus auctor pleraq; docet melius eſſe iuuenes ſero diſcere & exercere, huiuſmodi præcipuè Venerea: nã æquũ eſt adoleſcẽti quo ad fieri poſſit, doloris cauſam ſin minus auferre, ſaltem differre, occurrit enim *homini primi coitus pænitentia, augurium ſcilicet vitæ à pænitenda origine*. Venerea idcirco igitur adoleſcentem delibare ante 20 annum prohibet Ocellus, cum quo eadem percitus ratione Ariſtoxenus Pythagoræus apud *Tiraquellum* conſenſit; quod mo-

Plin. hiſt. nat. l. 10. c. 63. l. cõnub. 6 nu. 50.

Adolescētibus ante 20 annum interdicatur Venus.

nitum optimè ijs quæ superiùs afferebantur, videtur cohærere: si enim vnico prolis desiderio nec cuiuslibet, at perfectæ tantum, est expetendus ab homine cōcubitus, ea saltem ætas necessaria erit, è qua semen perfectè prolificum erumpat, quod tantùm vigesimo ætatis anno contingere videtur: licet enim decimo quarto anno peracto mas semen genitale proferat, infæcundum tamen vsq; ad 21. annum illud videtur 5. *de hist. an. c.* 14. *&* 7. *de hist. an. c. p.* imo ita, quod post eam ætatem aliquid ad perfectiorem prolem suscipiēdam mari queat accedere *ibid.* Quod si quispiam ideo congruam viri, ac mulieris ætatem connubijs, & suscipiendæ proli opportunam inquirat, huius præterea educandæ prouida cura percitus, quam neglexisse atrox certè parentum est crimen; non alium hic sane consulat quam Aristotelem *polit.* 7. *c.* 16. is enim *ibi* sagaci nobis præscribit consilio, in ea præcipue mortales ætate constitutos matrimonia contrahere opportunum, in quibus vnquā gignendi potentia queat discrepare: si enim vir ad generandum aptus sit, ac mulier ad concipiendum inepta, vel è conuerso, cessabunt concubitus, & inter coniuges facillimè dissidia emergent: id prçterea animaduertendum monuit sapientissimus ille vir, ne matrimonij contrahendi tēpore coniugum ætas ad senium nimis vergat, ne suscipiendi scilicet liberi nimis quàm par sit ab ætate distent paterna; tunc enim haud facilè filij educationis rectæ commodum à parentibus consequentur, his imo plerumq; graui iam ereptis ætate rapaciū quandoque præda hominum remanent, qui vt plurimum charitatem prætexentes alienæ rei administrandæ se vltrò etiā immiscent, tuncq; alienas facultates (proh dirum scelus) in famibus inuentis extorquere non erube-

Senio confecti à nuptijs arceri debent.

bescunt: hæc quoque si negligantur, nedum filiorum, at parentum etiam cessant commoda, dum in senectute à filijs sibi præ ætate tenui gratiam referendam nequeant sperare: hoc tamen euitantes malum, ne opposito premi contingat incommodo, in id sedula etiam incumbant cura, ne præpropero nuptiarum contractu prolē assequantur, quæ ad ætatem paternam maximè accedat: petulans enim tunc temporis vt plurimum filiorum proteruia, debita genitoribus, vtpote ferè æqualibus exhibere recusat obsequia, multaq; circa domus regimen erumpens inde æqualitas progignit dissidia; quæ singula si prudens vir ante nuptias meditetur, vnaque animaduertat gignendi plerumq; facultatem viris septuagesimum, mulieribus quinquagesimum ætatis annum adimere; vxorem eo tantùm tempore ducet, quod coniuges ætatibus ad hunc finē concurrere permittat: ideoq; fœminas decimus octauus, mares trigesimus septimus annus, vel similis quępiam ætas ad matrimonia euocabit: nec quid longe dissimile sensisse videtur *Plato*, qui licet communes in sua repub. mulieres esse permitteret (quem errorem excludit philos. *polit.* 2. *c.* 2.) mulierem Venereis vti permisit à vigesimo vsque ad 40. maribus verò à 30 vsq; ad 55. ætatis annum 5. *de repub.* eo quia vigor corporis in ijs ætatibus consistit. Vbi verò nuptias homines cōtraxerint, ac ideo Venerea cæperint attigisse, non laxis habenis in concubitus ruendum monet auctor, sed eos quam rarò exercendos, vt enim aliàs monuimus, ex coitu frequenti vberrimè spiritu, & semine eiecto (quod cum sit vtilis excrementi vtilissima pars, vbi vel minimum secesserit dissolutionem àc imbecillitatem adducit 1. *de gen. an. c.* 18.) natiuus calor imminuitur, morborum copia succedit, & prauè concoctum semen

Mulieribus à 20 vsque ad 40. & Viris à 30 vsque ad 55 Venerea permisit Plato.

Semper tamen raro vtēdum Venereis.

men generandæ proli ineptum fit: ideoque Lycurgus sponso iubebat vt maiorem diei partem, ac noctis cũ æqualibus suis degeret, cum sponsa verò furtim, & cautè congrederetur; ne scilicet eorum corpora primæuo robore destituerentur, satietas incesseret, ac præterea proles valida prodiret, & semper recens vigeret amor, qui inter coniuges hac ratione renouatur. quare Solon ternos saltem in mense maritum cũ vxore iniunxit concubitus, vt non secus quàm inter vrbes fædera temporis aliquo interuallo instaurantur, inter virum, & vxorem matrimonij amicitia eadem rursus ratione efflorescceret; quam certè, si hæc respiciebat, infirmam procax nimis Aragonum regina arbitrabatur, quæ senos coitus Venerea vt sopiret dissidia vnaquaq; die coniugibus præscripsit: imo frequentes coitus ab ijs etiam, quos intemperantia occuparit, euitandos ex eo apertissimè apparet, quod vel iuxta naturæ præscripta homo suscipiendæ prolis, vel hac neglecta solius delectationis gratia concumbit; quare vtramque rarus cum conferat concubitus, illam quidem vt allatæ suadent rationes: hanc verò quia vehemens in venereis voluptas oritur ex eo quod vehemens accidit κνησμός *(prurigo)* definitur autem apud *Rhodiginum* ἡδὺς ὑγρᾶ ἔξοδος πνευματώδες, ἐγκατακεκλεισμένα παρὰ φύσιν *(iucunda secessio humoris spiritosi, inclusi contra naturam)* ideoq; qui frequenter ijs vtitur, longe tenuiori afficiatur voluptate oportebit 1. *de gen. an. c.* 18. quam maximè vero Pythagoræum philosophum hoc dogma decebat, cum inter præcipua Pythagoræ monita hoc vigeat, quod ἀπὸ τῶν κυάμων abstinendum; quod dictum licet vulgò assumi contigerit, ac si à fabis nos abstinere monuisset, à venereis per ea verba nos arcere voluisse Pythagoram nemo

Plut. apophth. Lacõ. in Lycurg. & Xenop. de Lacæd. rep. in princ.

Plut. in amator.

Mõtaigne essais l. 3. c. 5.

Lect. ant. l. 14. c. 3.

Noct. att. l. 4. c. 11.

certè

certò ignorat, vt latè comprobat *A. Gellius* Aristotelis auctoritate ostendens à paucis tantum Pythagoram abstinuisse animalibus, ac nullo frequentiori gauisum cibo, quam faba, hoc affirmante Aristoxeno Arist. discipulo: indicans vocem κύαμος non à Pythagora pro fabis, sed pro testiculis ipsis sic dictis, quia εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν (*in ferendo vtero validi, causaq. vteri ferendi*) assumptam, quod pariter affirmauit *Laertius*: quare ad Venerea prudens accedet adolescens, tantum vbi firmum corporis habitum compararit, cũ scilicet 20 ætatis annum impleuerit, quam ætatem tantum Venereis aptam obseruabat ingeniosè *Pindarus*, dum rectam Iasonis educationem expressurus, qui in Chironis antro à pudicis Centauri filiabus fuerat enutritus, sic induxit disserentem.

Quid significet illud Pythagor. A Fabis abstine.

In uita Pythag.

Εἴκοσι δ' ἐκτελέσαις
Ἐνιαυτοὺς, οὔτ' ἔργον
Οὔτ' ἔπος εὐτράπελον
Κείνοισιν εἰπὼν, ἱκόμαν
Οἴκα —— ——

Pyth. od. 4.

(*viginti autem à me completis annis, neq. factum, neque dictum sordidum illis loquutus veni domum.*) quam vbi quis prætergressus fuerit ætatem, venereis rarò vtatur. & vtriusque dicti veritatem ex eo potissimum educit auctor, quod ita se gerere vnumquemque opus erit, qui rectum corporis habitum, & continentiam, inter bona honore digna censebit, iisq; potiri gaudebit: nam vtroque hoc bono ille careat necesse est, qui in tenera adhuc ætate Venereis insistat, & hanc prætergressus ea nõ rarò exerceat: masculorum siquidem corpora augeri cum impediat immatura Venus *polit. 7. c. 16.* quidquid dixerit Paulus Ægineta concubitu corpora augescere tradens, cuius dicta eruditè refellit

Scaliger exerc. 269. ad Cardanũ) & corporis pariter in fœminis perfectam excludat constitutionem, quas, vbi ter pepererint, incremẽta suscipere videtur impossibile 7. *de hist. an. c.* 1. imo eędem vitę discrimen facillimè subeant in partu, & in puerperio vehementiùs laborẽt, vt *ibid.* monebat Aristoteles, liquet vtiq; ab immatura Venere corporis perfectum habitum aboleri, vtpote robur minuente, ac quod perfectè nutriẽdo corpori, & eiusdem incrementis erat indulgendum subtrahente, vt iure de Germanis *Tacitus* dixerit *sera iuuenum Venus, eoque inexhausta pubertas.* si enim Cliniæ Pythagorei dictum contemplari ęquum sit (quod procul dubio Pythagoræum philosophum exponentem præstare oportet) qui inquirenti cuidam, quando cum vxore foret concumbendum, tunc tantummodo id præstandum respondit, cum quis maximo affici detrimento vellet: quid incommodi arbitrabimur illi accessurum, in cuius molli adhuc corpore quam maximè laborat natura pluribus dedita operibus, non illi scilicet tantum nutriendo, at cuiusque membri incrementis præterea vigili cura promouendis? Continentiæ pariter multùm seros veneris vsus conferre docuit Arist. *d. c.* 16. illi comparandę plurimum prodesse serò contractas nuptias edocens, cum longe magis intemperantes appareant mulieres, quæ puellę adhuc passæ sunt concubitus: cuius euentus rationem 7. *de hist. an. d. c.* 1. videtur assignasse, quo loci cum monuisset pueros in ipso pubertatis limine maiori custodia coercendos, quia tunc summo impetu ad Venerea excitantur, docebat, his ea ætate exclusis, superuenientibus ętatibus temperantiam facilè seruari, at e conuerso tenera adhuc ætate concumbentes, ad libidines vehementius ferri, ὅτε γὰρ πόροι ἀναστομοῦνται, καὶ ποιοῦσιν

De mor. Germ.

Cur tenera ętate cõcũbentes, ad libidines vehementius ferantur.

εὐ-

ἔσομεν τὸ σῶμα ταύτῃ. καὶ ἅμα ἡ τότε μνήμη τῆς συμβαινούσης ἡδονῆς ἐπιθυμίαν ποιεῖ τῆς τότε γενομένης ὁμιλίας (*meatus enim laxantur, redduntq; eo corpus lubricum, & ſimul voluptatis, qua olim geſtirent, memores, deſiderio mouentur præteritæ contrectationis.*) horum vtrumque pariter rari concubitus quammaxime præſtant, nam corporis rectam conſtitutionem ſeruant, quam frequenter effuſum ſemen prorſus imminuit, non enim.

— vlla magis vires induſtria firmat, Virg. 3. Georg.

Quam Venerem, & cæci ſtimulos auertere amoris.

& temperantiam præterea homini elargiuntur, quam frequens cōcubitus abolet, vt ſuperius *hoc cap.* ideoq; ad eam cum mortales Pythagoras hortaretur, eam ætati, ac ſexui vnicuiq; opportunam adoleſcentes omnium maxime appetere congruum docebat, nam μόνην αὐτὴν ἀποφαίνειν περιειληφέναι καὶ τὰ τοῦ σώματος ἀγαθά, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς διατηρῆσαι τὴν ὑγείαν, καὶ τὴν τῶν βελτίστων ἐπιτηδευμάτων ἐπιθυμίαν (*virtus illa ſola declarat ſe percepiſſe, & corporis, & animi bona, dum ſanitatem ſcilicet, & optimorum ſtudiorum appetentiam conſeruat.*) quare rationi congrua ſunt, quæ hic ab Ocello præſcribuntur, quæ ab ipſo prolata fuiſſe mirum non eſt, cum è Pythagoræo fonte deprompta Iāblichus teſtetur, Pythagoreis de generatione diſſerentibus traditum fuiſſe recenſens πολλὰ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον τοιαῦτα εἶναι, ἐν οἷς βέλτιόν ἐστιν ἡ ὀψιμαθία, ὧν εἶναι καὶ τὴν τῶν ἀφροδισίων χρείαν. δεῖν οὖν τὸν παῖδα οὕτως ἄγεσθαι, ὥστε μὴ ζητεῖν ἐντὸς τῶν εἰκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην συνουσίαν. ὅταν δὲ εἰς τοῦτο ἀφίκηται σπανίοις εἶναι χρηστέον τοῖς ἀφροδισίοις· ἔσεσθαι δὲ τοῦτο, ἐὰν τίμιον τε καὶ καλὸν εἶναι νομίζηται ἡ εὐεξία, ἀκρασίαν γὰρ ἅμα καὶ εὐεξίαν οὐ πάνυ γίνεσθαι περὶ τὸν αὐτόν. (*multa iſtius generis in vita humana exiſtere, in quibus potior eſt ſera,*

Iambl. in vita Pyt. c. 8.

Ib. c. 31.

tardaq́; eruditio. Eius generis esse etiam vsum rei venereæ puerum igitur ita institui, & educari oportere, vt intra annum vicesimum ætatis talem congressum nullo modo quærat. quum autem ad eam ætatem, quæ illi rei matura est, peruenerit, raro eâ vtendum esse. atq́; hoc futurum esse, si bona corporis habitudo, res tùm pretiosa, tùm bona existimetur. incontinentiam enim, & bonam corporis habitudinem rarissimè in eodem versari.)

Text. 10. **Rei venereæ vſus cum matre, filia, & ſorore prohibetur.**

Δεῖ δὲ καὶ παιδεύειν τὰ τοιαῦτα τῶν νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητρὶ συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτ' ἀδελφῇ μήτε ἐν ἱεροῖς, μήτε ἐν φανερῷ τόπῳ. καλὸν γάρ ἐστι καὶ πρόσφερον τὸ ὡ πλεῖστα κωλύμματα γίνεσθαι τῆς ἐνεργείας ταύτης. καθόλε δὲ δεῖ περιανερεῖν. 1. τάς τε παρὰ φύσιν γενέσεις, 2. καὶ τὰς μεθ' ὕβρεως γινομένας, καταλίμπανειν δὲ τὰς κατὰ φύσιν καὶ μετὰ σωφροσύνης ἐπὶ τεκνοποιΐᾳ σώφρονί τε καὶ νομίμῳ γινομένῃ. 3.

1. V. & αἱ περιαιρεῖν.
2. V. γεννήσεις.
3. V. γεγνομένη.

Oportet autem, & has leges in Græcis ciuitatibus statuere, quod neque matri commisceantur, neq́; filiæ, neque sorori, neq́; in templis, neq́; in aperto loco: bonum enim est, & vtile quamplurima impedimēta huiusmodi actioni apponi. vniuersè verò auferre oportet præter naturam generationes, & eas, quæ cū iniuria fiunt, & relinquere eas, quæ sunt secundùm naturam, & cum temperantia, in filiorum tēperata ac legibus conuenienti generatione.

PARAPHRASIS.

HAs præterea in vniuersa Græcia leges sancire oportet, quòd matri, filiæ, vel sorori nefario concubitu nemo audeat commisceri, nec in locis sacris, vel publicis Venerea liceat exercere: impudicos .n. hos actus pluribus impedimentis coerceri necesse est, illiq; prorsus abolendi concubitus, quos natura abhorreat, ac cõtumelia comitetur, ijq; tantum, quos natura dictet ac temperantia patiatur, vnicuique permittendi, quem ad nuptias prolis amor impellat.

COMMENTARIVS.

PRæcipuum humani coniugij finem esse sobolem in præced. cum statuisset Ocellus, quænam potissimum ætas foret à Venereis remouenda, ne imperfectos inde fętus oriri contingeret, ostendit, raros quinimo cõcubitus ideo coniugibus permisit, omnemq; prorsus à præstantissimo illo humanæ societatis genere intemperantiam exclusit: eidem nunc pariter insistens præcepto non ætatis amplius, at loci, & personæ intuitu, quos natura, pietas, ac pudor abhorret Venereorum vsus prohibet, dum impuros parentum, filiarum, ac sororum amores, & in sacris, publicisue locis coniugum concubitus è mortalium cætu reijciendos sanctissimè monet. Æternis ideo in Græcia sanciendum legibus constituit, ne quis cum matre cõ-

Connexio cum præced.

Prædicti concubitus ipij.

gredi impio audeat amore, ne scilicet infando contingat exemplo cernere.

Retro reuersas generis, ac stirpis vices

Sen. in Oedip. act. 4.

nec vnquam infamia cum filia permittantur connubia, in quibus immenso sane scelere.

Ouid. 7. met.

Accipit obscæno genitor sua viscera lecto.

fraterniq; penitus aboleantur concubitus, barbara venere à Græcis exclusa, per quam,

Lucan. l. 8.

——— ——— iacuere sorores

In fratrum thalamis, sacrataq; pignora matrum.

Eorum vsus apud Barbaros.

huius scilicet inhumanæ libidinis quammaximè ferax barbara quæcunque regio, quæ quolibet generis nexu neglecto, ac violatis naturæ iuribus, natæ, genetricis, vel sororis thalamos inuadere non perhorrescebant. sic Arabes filijs cum matre concubitus permisere, venereorum quinimo exercitia ad propriam stirpem deterrimo coarctãtes instituto, cum alterius sanguinis fæmina concumbentes adulteros veluti acerrima morte plectebant. Persę pariter exclusis primęuis suis legibus, quarum meminit *Herodotus*, filias matres, & sorores ad matrimonij iura impiè admittebant, & in hoc immane nefas aliæ quoque gentes irruebant, quarum exempla congessit *Tiraquellus*: hæ namq; brutis longè deteriores patri filiæ nuptias cõcessere, vel penes eas filius.

Strabo geo. l. 16. Hist. li. 3. Strabo li. 15. Ibid. l. 4. l. connub. 7. nu. 32. & seq.

Sen. in Oedip. act. 3.

——— nefandos occupat thalamos patris

Inuisa proles, sed tamen peior parens,

Quàm gnatus: utero rursus infausto grauis

Egit, qui in ortus semet, & matri impios

Fætus regessit, quiq; (vix mos est feris)

Fratres sibi ipse genuit.

Diod. Sic. Bibl. hist. l. 1. Em.

apud Ægyptios, aliasq; gentes similiter fraterna passim constituta connubia fuerunt: quare atrox huius-

modi

modi institutum, & naturæ iuribus prorsus oppositum, ne Grecos etiam ipsos corriperet quammaximè cauendum pijssimus monet Ocellus. hinc scilicet ab ipso tot votis expetita recta ciuitatis constitutio corrueret, quæ nuptiarum pręcipuè beneficio prodit, si inter extraneos contrahantur, sic enim necessitudinis ac sanguinis vincula diffunduntur, è quo nexu maior ciuium concordia, ciuitatisq; ideo felicitas enascitur, vt monebat *Plutarchus*. è matrimonijs imo temperantia, quam vbiq; auctor exoptat, profecto exularet, si incęstas hasce nuptias homines contraherent, nam insitus amor inter mortales tanta cōsanguinitate affectos, coniugalis Veneris ardore promotus ita efferuesceret, ac proueheretur, vt coniuges feruenti libidine effrænes ad concubitus impelleret, quod certè respexit *Ouidius*, dum Myrrhæ nomine patrem nefariè amantis dicebat.

Pir. hypot. l. 3. c. 24. Cur Matrimonia inter cōsāguineos prohibita.

Rō. probl. 108.

Met. 10.

—— nam gentes esse feruntur,
In quibus, & nato genetrix, & nata parenti
Iungitur, vt pietas geminato crescat amore,

at impia sanè foret huiusmodi pietas, per quam matrimonia intemperantia inuaderet; ac naturę iurium contemptus, quę pudorem quendam, & obsequium cognatos parētibus, ac sibi inuicem exhibere impellit, quod certè à connubijs excludi sapientissimus docebat *Plutarchus*, dum ab Alexandro matrum connubia reiecta fuisse tradens, earum cultum ab eodem aiebat pręscriptum, dicens Alexandrum Magnum vera philosophiæ pręcepta Persis tradidisse, cum docuit Πέρσας σέβεσθαι μητέρας, ἀλλὰ μὴ γαμεῖν (*Persas vt venerarentur, non vxorum loco haberent matres*) ac si materna prorsus infamis ille concubitus excludat obsequia, à quibus nedum venereorum vsus, at etiā me-

De fort. Alex. or. 1

Obſequium renuit concubitus.

moria excluditur, vt quædam nobilia vel in brutis exempla nobis exhibuit Ariſtoteles 9. *de hiſt. an. c.* 47. Præſcriptam *in præc. sextu* ætatem præterea adoleſcentes omnino cõtemnerent, inceſtas haſce nuptias ſi permitteret Ocellus, eorum enim ab incunabulis conuictus laſciuos ardores excitaret, & faciles iuuenili ætati ad venerea aditus præberet: iſtaque reſpexiſſe Ocellum vel ex eo apertiſſimè liquet, quod ætate illi operi idonea vix aſſignata; & ad temperantiam inuitatis hominibus, illico inceſtas has nuptias è Græcorum cætu monet reijciendas, qui eas vt plurimum veluti barbaras ſemper excluſere, quod & Romani præſti-

Plut. Rō. q. 6.

Conſanguinitas vſq; ad quartum gradum cur perſeueret.

Id. probl. 108.

De anim. l. 18. c. vlt.

terunt, à quibus vix tãdem conſobrinorum matrimonia fuere permiſſa, quorum ſanè vſum exacto tantum quarto conſanguinitatis gradu, congruum erat illos ſancire, ſi neceſſitudinis vincula ab ijſdem penes Plutarchum conſiderata reſpiciamus: dum in eo tantum ſenſim per quoſcunque gradus imminuta conſanguinitas omnino videatur elangueſcere, vt acutè obſeruabat, & ingeniosè diſſerebat *Albertus Magnus*, cuius quanta in philoſophicis, & theologicis auctoritas, vel vnius inſtar omniũ nobilitate, ac eruditione præſtãtiſſimus *Iacobus Gaddius* teſtatur in doctiſſimo libro inſcripto, Principes Theologiæ ſcholaſticæ oratoriocriticis elogijs, & notis expreſſi. iure igitur matrum, filiarum, & ſororum connubia Ocellus excluſit, eoq; magis quod enorme veluti opus, & naturæ decretis contrarium huiuſmodi concubitum à Pythagoræa ſchola

De anim. tranquil.

prorſus excluſũ Hiparchus Pythagoræus videtur ſuaſiſſe; dum tantum ſcelus à vehementi tantummodo animi perturbatione prodire docebat dicens πάντα τὰ κατὰ τὸν βίον ἄθεσμα, κακὰ, παράνομα, καὶ ἀσεβήματα, ἐκ τῶν κατὰ ταν ψυχὰν παθημάτων ἐντὶ. διὰ

γάρ

γὰρ τὰς παρὰ φύσιν ἀμέτρους ἐπιθυμίας, πολλοὶ εἰς ἀκαταχέτους ὁρμὰς ἐξώκειλαν. καὶ οὔτε τᾶς ἐκ τῶν θυγατέρων, οὔτε τᾶς ἐκ τῶν ματέρων ἀνοσιωτάτας ἡδονὰς ἀπέχοντο. (*quidquid ſceleris, vitij, peccati, impietatis in hominum vita cernitur, ex animi perturbationibus ortum ducit. etenim per immoderatas, & à natura alienas cupiditates multi in effrenes impetus inciderũt, nec vel à filiabus vel à matribus turpiſſimam potuerunt cohibere libidinem.*) in quo ſanè Pythagoram fuerat imitatus huiuſmodi dogmata ſuæ ſectæ præſcribentẽ *apud Iamblichum*, quod idem pariter monuit Ariſtoteles, qui mulieres communes eſſe prohibebat, ne parentes, filios, ac fratres inde nefarie commiſceri contingeret *polit.* 2. c. 4. Sicuti autem ætatẽ, ac perſonas nuptijs ineptas monuit, loca pariter, à quibus venereorũ vſum arceri deceat, nunc recenſet. ideoq; concubitus in publicis ac ſacris locis prohibet exerceri: licet enim plereque gentes in templis ab ijs non abſtinuerint, id tamen prorſus barbarum, ac impium vnuſquiſq; fatebitur, & à numinis cultu, quem vnicum templorum conditores expetebant, prorſus alienum: ſacris enim operam daturos ethnicos à venere ſi legimus omnino abſtinuiſſe, vt de Aſſirijs Iouis Heliopolitæ ſacra peragentibus prodidit *Macrobius*, & de Ægyptijs *Porphirius*, ac de Epidaurijs, penes quos augusta templi frons nõ aureum illud dogma γνῶθι σαυτόν (*noſce te ipſum*) vt apud Delphos, at.

Ἁγνὸν χρὴ νηοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα
Ἔμμεναι ——

(*caſtum oportet templum diuinum introeuntem eſſe*) eruditè præſeferebat: matronaſq; Romanas vniuerſos è domo mares, vel ipſos etiam coniuges tunc expelleret ſcimus conſueuiſſe, cum Bonæ Deæ ſacra forent peractur æ, vel maſculorum quinimo animalium tunc

In vita Pyth. ca. 17. Communio Mulierum mala.

Alex. gẽ l. 6. c. vlt. Ethnici ſacra peracturi à Venere abſtinebant.

Saturn. 1. c. 23.

De abſt. ab eſu carn. l. 3. 16. lib. 2. Romanæ etiam Matronæ ſacra Bonæ Deæ agentes coniuges expellebant.

pi-

pictas imagines contexisse, vnde *Iuuenalis* dicebat.

Sat. 6.

—— vbi velari pictura iubetur
Quacunq; alterius sexus imitata figuram est.

& tam vehementi odio tūc temporis Venerea prosecutas fuisse, vt nec etiam myrthum vt Veneri sacram in eiusdem Bonæ delubrum ausæ fuerint inferre; dedecere scilicet ad sacra accessurum sordidis ijs licet permissis voluptatibus vacare arbitrabantur; quo magis igitur obscæna illa, ac dictu fœda indecorum erit ijs locis exerceri, quæ religio numini sacrarat, & vbi candorem animi, ac solam mentis pietatem æquum erat refulgere: hoc idem vel prisca Hebræorum approbauere instituta, vt apertè indicat elegans sanè locus Rabbini Moysis Ægyptijdicti Benmaimonis in libro, quem inscripsit more nebuchym, viri à plerisq; Theologis, & à Iosepho Scaligero laudati, quem à se ab Hæbreo codice translatum vnà cum sequentibus eiusdem auctoris mecum communicauit D. Vincentius Nogueira suis, & indefessis studijs, & omnimoda eruditione vbique notior, quàm vt vllius indigeat præconio. sic enim doctissimus ille Rabbinus dū de concubitu differet, *ibid.* dicebat *tantum abest, vt liceat in loco sacro, vt nec etiam in clauso cubiculo, in quo forte sit liber aliquis sacræ scripturæ vel doctrinæ theologicæ, vel phylacteria illa, quibus Hæbrei vtuntur in eorum synagogis.* huius quinimo criminis horrorem mortalium mentibus incutere horrenda Gorgonis facie tentauit, profunda sub fabularum semper inuolucris delitescens veterum sapientia, eam enim.

Plut. qu. Rom. 20.
Hebrei & ipsi cū rebus sacris Venerea miscere abhorrebant.

Volum. 2. tract. de coitu prohib c. 21.
li. 1. epist. 62.

Ouid. 14. met.

—— pelagi rector templo vitiasse Mineruæ
Dicitur, auersa est, & castos ęgide vultus
Nata Iouis texit, neue hoc impunè fuisset
Gorgoneum crinem turpes mutauit in hydros.

ma-

maximè verò Pythagoræum decebat philoſophum tam pio connubia pertractantẽ ratiocinio huius quoque dogmatis meminiſſe, cum Pythagoram mortales præcipue monuiſſe tradat Iamblichus *μὴ τίκτειν ἐν ἱερῷ οὐ γάρ εἶναι ὅσιον ἐν ἱερῷ καταδεῖσθαι τὸ θεῖον τῆς ψυχῆς εἰς τὸ σῶμα (in templo non eſſe pariendum* (vertit Arcerius, dicerem ego *generandum) pium enim non eſſe animi diuinitatem, in templo, corpori alligari*, A publicis verò locis ni pietas, pudor ſaltem honeſtus quoslibet concubitus excludit, quos ibi Indorum quamplurimis *apud Sext. Empir.* alijſq; prope Caucaſum populis *apud Herodotum* inſita permittebat barbaries: indecorũ enim eſt eas partes exponi quas nobis inſito quodam pudore celari voluit natura, vt vel ipſi Cynici, interula licet veluti ſuperflua reiecta, duplicato pallio eas cõtegere conſueuerint, vt doctiſſimus vir *Octauius Ferrarius* obſeruauit, *vt alienis oculis parcerent, qui pudori ſuo minime parcebant*, & nedum expoſitas, ſed fœdis etiam operibus immerſas ab hominibus conſpici: vnde peritituram Polyxenam, quæ virili ſane robore ac morti obijcere non pertimuerat, eas à mortalium oculis ſubtrahere tentauiſſe penes Euripidẽ videmus, dũ ait.

hypot. l. 3. c. 24. hiſt. lib. 1.

Cynici pudẽda duplici pallio tegebant.

De re ueſtiaria l. 3. c. 2.

In Hecuba.

—— ἡ δὲ καὶ θνήσκουσ', ὅμως
Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν
Κρύπτουσα θ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων χρεών

(hæc verò etiam moriens, tamen magnam ſolicitudinem habuit decenter vt caderet: & occultaret, quæ occultare oculos virorum conuenit.) dedecebat præterea opus illud, quod in tenebris tantùm exerceri naturæ monita impellunt, vt ijs ſcilicet velut denſi velaminis vice vteremur in apertis locis peragi, indeq; contingeret, quod eorumdem viſus, iam prorſus ab humanis oculis eiecto pudore, continuis ſpeciebus animum excitaret,

&ad nouarum voluptatum imagines reuocaret, simulq; ad concubitus impelleret: idq; tam sanctè obseruandum prisci Hebræorum ritus eodem Rabbino teste decreuerunt, vt illum, qui in cubiculo clauso cum vxore non concubuisset, sed in loco aperto puta viridario quopiam, tamquam fornicationis reum leuiore quadam verberatione apud illos mardut dicta sanciuerint plectendum, ac præterea coniuges mandarint in noctis medio tantùm, vtpote ab omni luce diurna remotissimo concumbere, idq; lucernis extinctis, vt ideo sacra sabbathi die à coitu coniuges oportuerit abstinere, qua lampades extingui eorum religio prohibebat. iure igitur in aperto loco venerea exerceri prohibet Ocellus, eoq; magis, quod inde intemperātiæ exempla iuuentus captaret, quam si vel obscæni verbi auditu (vt *t. 9.* monuimus) corrumpi posse metuebat Aristoteles, quid eueniret, si à viris grauis ętatis, vel à parentibus ipsis nullo pudore percitis venerea passim conspiceret exerceri? quid tunc temporis præstaret prudentissimus ille Cato, qui senatu eum eiecit, qui coram filia sua vxorem fuerat osculatus, si nedum ea, verùm etiam vniuerso spectante populo passim concubitus peragi videret? quare prudenter Auctor incestos nedum excludit concubitus verum venerea è sacris, publicisq; locis omnino pręscribit remouēda, & vt vniuersè honestos, ac tēperantes reddat homines, quaslibet generationes damnat, quæ sint præter naturam, eas scilicet, quæ è coniugibus prodirent arcto prius cognationis vinculo connexis; cum enim naturæ iuribus repugnent, præter naturam esse, constituendum: eas præterea prohibet, quæ cum contumelia fiunt, illas. s. quæ in sacris, vel publicis locis exercerentur, quæ cum numinis, ac populi contume-

Ibid.

Hebrei cū vxoribus coire solū in cubiculo clauso, & sine lumine p̄mittebāt

Plut. coniug. præcept.

lia ſuccederent: ac cæteras quæ per virginum raptus, ſtupra, & adulteria peragerentur, quæ cum maxima eorum contumelia, quorum cuſtodiæ vitiatæ mulieres ſunt commiſſæ profectò euenirent: ſed cum temperantia,(quæ delectationes tantùm in quibus, quando, & qua ratione conuenit *eth.3.c.13.* permittere videtur) & iuxta naturæ, ac legum ſancta inſtituta prolis generationi ſapientiſſimè monet incumbendum, quæ ſingula vnicuiq; vel maxima Pythagoreæ ſcholæ auctoritas ſuadeat, à qua communibus ſuffragijs pia hæc dogmata fuerunt ſancita: monebat enim Iamblichus laudibus eximijs ab ijs celebrari τὰ τοιάδε τῶν προϋπαρχόντων νομίμων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητράσι συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτ' ἀδελφῇ μήτ' ἐν ἱερῷ, μήτ' ἐν τῷ φανερῷ κακὸν (*legerem ego* καλὸν) γὰρ εἶναι, καὶ σύμφορον τὸ ὡς πλεῖστα γίνεσθαι κωλύματα τῆς ἐνεργείας ταύτης. ὑπελάμβανον δ', ὡς ἔοικε, ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες περιαιρεῖν μὲν δεῖν τάς τε παρὰ φύσιν γεννήσεις, καὶ τὰς μεθ' ὕβρεως γιγνομένας, καταλιμπάνειν δὲ τῶν κατὰ φύσιν τε καὶ μετὰ σωφροσύνης γινομένων τὰς ἐπὶ τεκνοποιίᾳ σώφρονί τε καὶ νομίμως γινομένας. (*hos ritus, legeſq; antiquiorum in Græcis vrbibus, nimirum ne quis cum matribus, nec filia, nec ſorore, neq; in propatulo rem habeat. hoc enim malum eſſe (dicerē ego bonū enim eſſe) & vtile vt quāplurima huius actionis, flagitijq; quæ hoc vetent, præpedimenta fiant. exiſtimabant autem illi, vt apparet, viri iſtas generationes, quæ præter naturam fiunt, itemq; cum iniuria, tolli oportere, eas verò ſaluas relinquendas eſſe, quæ ex temperanti legitimaq; liberorum procreatione ſecundùm naturam cum caſtimonia editæ ſunt &c.*

In uita Pyt.c.31.

Text. 11.

Victus saluber, & tranquilla mens concumbentibus necessaria.

Δεῖ δὲ πολλήν. 1. πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοὺς τεκνοποιουμένους τῶν ἐσομένων τέκνων: πρώτη μὲν οὖν μεγίστη φυλακὴ πρὸς γένεσιν τῷ τεκνοποιεῖν βουλομένῳ δίαιτα σωφρονικὴ καὶ ὑγιεινή, ὡς μήτε πληρώσει χρῆσθαι τροφῆς ἀκαίρου, μήτε μέθῃ, μήτε ἄλλῃ τινί. 2. ταραχῇ, ἐξ ὧν χείρονες. 3. αἱ αὐτῶν σωμάτων ἕξεις γίνονται μάλιστα δὲ πάντων προσήκει φυλάττεσθαι τὸ τῆς καθεστηκυίας τῆς διανοίας τὰς μίξεις γίνεσθαι, ἐκ φαύλων γὰρ καὶ ἀσυμφώνων καὶ ταραχωδῶν ἕξεων μοχθηρὰ γίνεται τὰ σπέρματα.

1. N πάλιν. im. ex VV. & B.
2 N τη im. ex V
3. N. χεῖρες im. ex VV.

Oportet autem multũ eos consulere, qui progenituri sunt liberos, suscipiendis filiis. prima sanè maxima custodia generationis volenti filiis operam dare sit victus temperatus, & saluber, vt neq; repleatus intempestiuo cibo neq; vino, neque alia quapiam perturbatione, ex quibus deteriores fiũt ipsorum corporum habitus. maximè verò omnium par est, vt curẽt, quòd tranquilla mente fiãt concubitus, ex prauis enim, & dissonantibus, & perturbatis habitibus vitiosa fiũt semina.

PARAPHRASIS.

EOs pariter, qui prędictis seruatis legibus, cum vxoribus concumbant, suscipiendæ proli quammaximè consulere oportet; ideoque temperato, & salubri victu vti, ac intempestiuum cibum, viniq; copiam, & ea sin-

gula, è quibus perturbationes prodeāt, prorsus abhorrere, inde enim deterior corporis constitutio erumpit. id prætereà ijs sedulò curandum, vt tranquilla tantùm mente veneri dent operam, his enim neglectis praua semina, imperfectique proinde fætus progignuntur.

COMMENTARIVS.

Cōnexio cum superioribus.

VNico prolis desiderio venerea docuit expetenda Ocellus, ideoque multa, quæ diligenter obseruata fæcundos redderent concubitus hucusq; præscripsit: nunc alia recenset, quæ ad hoc idem plurimū conferre videantur, ac ea præcipuè, quæ si humanam concomitentur generationem, eā longe reddant perfectiorem, eumque idcirco monet, qui liberos progignere exoptat, vt sedulam curam suscipiendæ prolis prouido gerat animo, priusquam illius parens constituatur, vt scilicet ea, per quæ ista rectius ac facilius comparetur, ita prænoscat, & præuio accipiat vsu, vt eam perfectissimè progignat, & prognatam fælicissimè nutriat: ideoq; in id maxime insistendum docet, vt victu temperato, ac salubri coniuges vtantur, vt inde aptum sit alimentum, cum quantitatis, tum etiam qualitatis ratione, riteq; ideo concoquatur, deperditas vires restauret, perfectumq; simul sanguinem, ac inde prolificum semen producat. si enim animæ facultas generatrix alimentum proprium veluti obiectum respicit, 2 *de an.* 47. quatenus suum exercet opus per semen, quod est alimenti vtilis atq; vltimi, nempe sanguinei, vtilissimum excrementum 1. *de gen. an. ca.* 18.

Victu tēperato, & salubri vti debēt coniuges

18. *&* 19. alimento salubri eos vtique delectati opus erit, qui prolem expetant, seu virum contemplemur, è quo semen vim actiuam continens prodit, seu mulierem menstrua quæ materiem fætui elargiuntur *ib.c.* 20. vberrime conferentem. Quod si modici quæstus gratia agellum conserentes, vt ille prius recte excolatur, & vel ab ipsis extrinsecùs ingestis fæcunditatem cōtrahat sedula opera quærimus, indeq; perfecto quæsito semine, ac omni fæce destituto vix tandem serere statuimus, quam cautè illum procedere æquum erit, qui non segetum sed hominum ortus curet, & hominem, vt dicebat Diogenes, plantet: quod pariter nos monuit philosophus, dum dixit è diuersa aeris temperie, & cibi natura, quammaximè varias emergere in producenda sobole dispositiones 4. *de gen. an. c.* 2. nam multum.

E diuersa aeris tēperie, & cibi natura varia in sobole oritur dispositio. *Lucr. l.* 4.

—— refert, quo victu vita colatur,
Namq; alijs rebus concrescunt semina membris,
Atq; alijs extenuantur, tabentq; vicissim.

moderati verò, ac salubris victus necessitate declarata, quæ præterea sint euitanda Ocellus illico exprimit, & intempestiuum primò ac superfluum cibum recenset, è quo cruditates erumpunt, natiuo calore tantam cibi copiam perfectè immutare inualido, vnde sanguis imperfectus, frigidumque, ac tenue enascitur semen, vel saltem morbido excremento permixtum, quod omnino inutile redditur *p. de gen. an. c.* 18. euitandam pariter ebrietatem ab eo, qui venerea velit exercere, monet auctor nec non cæteras huiusmodi perturbationes, cū enim hinc pariter cruditatū copia enascatur, spiritus ipsi debilitentur, valida, & generādo fœtui idonea ipsorum non suppetat copia, quorū vi turgent generationi inseruientes partes, ac semen fœcūdū

Ab intēpestiuo, & superfluo alimēto ab-stinendū.

Ebrietas etiam euitari debet.

emit-

emittitur, vt satis indicat emergens, inde voluptas, quã ideo, & in geniturae expertibus excitari obseruabat philosophus 1. *de gen. an. c.* 20. quibus singulis nedum ebrios, at etiam nimio potu oppressos affici *Plutarchus* affirmat: frigiditate seminis, atq; praua temperie inanes eorum concubitus reddente: nam recte concoctũ semen est calidius, quale est spissum, & huiusmodi certe fæcundius 4. *de gen. an. c.* 1. vt virilis ideo seminis fæcunditas rationabili in aqua experimento comprobetur. dum tenue, ac frigidum cito diffusum innatet, fęcundum verò in ima descẽdat 2. *de gen. an. c.* 5. ratione crassitiei; imo illud ideo sit prolificum, vt potius mares, quàm fæminas è semine huiusmodi grandinis speciem referente obseruarit Aristoteles 7. *de hist. an. c.* 1. ne ebrius præterea generandæ proli sit idoneus, corporis habitus præhumidus efficit, à quo congrua semini crassities difficilè conferetur, concubitus imo, & ipse in ebrio impedietur *sect.* 3. *probl.* 11. cum in eo opere alteram partem reliquo corpore calidiorem esse necesse sit, quod in ebrio nõ continget, ob nimiũ totius corporis feruorem, à quo extinguitur motus interni calor, cui præcipue humidi, crudiq; copia tunc officit: habitusq; venereis maximè idoneus est, vbi calidũ, simul ac humidũ in interiori parte est corpus, quo maxime cum sint præditi dormientes, ijs absq; vlla agitatione semen profluere videmus, quod nequaquã vigilanti contingit *sect.* 4. *probl.* 5. quibus addendum sanè vino deditos in intemperantiam, adeoq; in ea, quæ alias retulimus incõmoda facilè ferri, vbi enim sit

—— vino calefacta Venus, tum sæuior ardet
Luxuries ——

quod Stratonicę impudico confirmauit exemplo, cum sibi exędificandi ex voto templi gratia è regia abeunti

Sympos. 3. q 5.

Semen Virile quando sterile, vel fæcũdum.

Ebrius vt plurimũ in fæcũdus.

Cur dormientes facile emittant semen.

Claud. de bello Gildon.

Stratonica non nisi ebria ad Venerea inuitauit Cōbabum. Lucian. de Syria Dea

custodem ab Antigono assignatum Cōbabum ad vetitos concubitus nunquam ausa inuitare, ebrietatis præsidia accersiuit, vt pudorem superātibus Bacchi incendijs liberius pudicum hominem, ac minori suo decore, si reijceretur, solicitaret, quod idem apud Ouidium Paris vsurpabat, dum ad Helenam scribebat.

Quin etiam vt possem verbis petulantibus vti,
Non semel ebrietas est simulata mihi.

In epist. amat.

Quod si forte læsa quidem, non verò prorsus deperdita seminis fecunditate prę vini copia prolem generari contingat, hanc facile ebrietatis labe affici apud Plutarchum monebat Diogenes, qui adolescentem male mentis compotem videns, à patre ebrio ipsum certè progenitum asseruit: & singula hæc, quæ modo monuimus Plato diligenter considerauit, nam ebrios liberis operam dare prohibuit, & veluti mente captos à prolis generatione exclusit. ὥστ' ἀνώμαλα ϗ ἄπισα, ϗ ὐδὲν εὐθύπορον ἦθος ὐδὲ σῶμα ἐκ τῶν εἰκότων γεννῷη ποτ' ἄν. *(nempe verisimile est eum fœtus inequales, instabiles, obliquos, tam membris, quàm moribus procreare)* Sicuti vero cibi, ac vini copiam noxiam esse monuit Ocellus, idem pariter statuit de quibusuis rebus, quarum impetu acriter homo perturbetur, qualis fortasse foret amoris violentia: licet enim proles facilius ex amantium concubitu cōcipiatur, ratione scilicet desiderij, ac melioris seminum nexus, vt monebat Plutarchus, suadereq; videatur amoris conditio, qui ex quadam temperiei similitudine, & naturali conueniētia prodit, è qua congrua seminum mixtio emanat. id tamen parcus amor, non verò insanus, ac effrænis efficit, hic siquidem quasi violētus sensim remittitur, ac prorsus euanescit, & veluti è sensuum impetu erūpens, ac insanæ libidinis fætus, ea expleta, citissimè

De liber. educ. Ebrij demētes generant. de leg. l. 6

Sympos. probl. Suessan. de amore c. 69 Tēperatus debet esse amor coniugū.

corruit, ac vti primo ad insanas honoris, & famæ iactu-ras, vel etiam sanguinis, & amicitiæ vinculis prorsus ef-sceleris impellit, ita postremo tragicorum ferax euentuũ fractis iam peracti consciam mentem ad horrida ex-citat facinora vt iure cecinerit Euripides. *In Medea.*

Ἔρωτες ὑπὲρ μὲν ἄγαν
Ἐλθόντες οὐκ εὐδοξίαν
Οὐδ᾽ ἀρετὰν παρέδωκαν
Ἀνδράσιν. εἰδ᾽ ἅλις ἔλθοι
Κύπρις οὐκ ἄλλα θεὸς
Εὔχαρις οὕτω ——

(Amores quidem nimium immoderate venientes non bo-num nomen, neque laudem, gloriamque conciliant viris: si ve-rò moderate veniat venus, non est alia Dea æquè grata) si igitur tot hinc emergunt mala, merito prædicta pro-hibet Ocellus, hoc vlteriùs addito, quod praua inde o-riatur corporis constitutio propter repletiones (vt Iam-blichus in Pythagoræorum symbolorum explicat mo-nebat) *δεσμοῦ τρόπον τὸ σῶμα καταλαμβανούσας, νοσο-κομίας τε, καὶ ἀσχολίας ἀδιαλειπτώς ἐμποιούσας (vinculi instar corpus comprehendentes, & morborum agmina, ac negotia sine intermissione generantur.)* ac proinde vel omnino vel saltẽ perfectæ proli progignẽdę impares, ac inepti reddantur homines. Et sicuti ea recensuit modo, quę ante cõcubitus cauere oporteret, ea pariter monet, quę in cõcũbendi actu à coniugibus maxime sint obser-uanda, quòd scilicet tranquilla tantùm, & pacata men-te Venerea vnusquisq; exerceat, dum è turbato corporis habitu praua emergant semina. opus est enim concum-bentem ad alias non diuerti curas, vir enim natura spi-rituum copiam conuenientem eodem temporis momẽ-to, & generatrici facultati, & phantasiæ ad graues cogi-tationes arreptæ potest suppeditare, vnde semen debile, *symb. 15.*

ideoque imperfecta fætui primordia occurrent. eam-enim concoctionem, quam ventriculus peragit, si Lædit licet tenuis mentis contemplatio, vt imbecilles stomacho pene omnes dixerit Corn. Celsus eos, qui *cupidi literarum sunt*, quid de illo afferendum opere, quod immensam caloris, & spirituum copiam exposcit? imo. à perturbationibus alienum esse concubitum ex eo apparet, quod per varia hæc, & confusa phantasmata concumbentes agitentur, quibus demersa phantasia tot fætui diuersitates adijciat, vt Aristoteles innuit *sect. probl.* 12. & incommoda impertiatur, vt pluribus huiusmodi euentus allatis exemplis, & rationibus docuit V. C. *Thomas Fienus*. imo prolem inde nedum lædi, at omnino auerti vel ex eo certissimè constat, quod quauis etiam vel maxima, & maris, & fæminæ progignendę sobolis virtute præditi, nullos concipiēt fætus, ni simul ille effectiua, hæc materialia conferant principia, emmisso semine eodem temporis momento 10. *de hist. an. c.* 7. quòd difficilè sane contingeret) vt *ibid.* hanc quasi illustraturus materiam monet philos. (si feruida iā mulier, ac Venereis acta stimulis, idoneisq; affecta cogitationibus cū coniuge concumbat moerore cōfecto: in illa enim libidinis ardor vrgebit semen, quod in hoc curæ, & aliò abreptæ cogitationes cohibebunt; vnde diuersis emmissa temporibus semina vel simul connecti erit impossibile, vel ex ijsdem imbecilli velut ac imperfecto principio tenues ac omni noxæ subiecti partus prodibunt: ideoque mirum non est plerumque è sapientibus viris ineptam, ex insipientibus ingeniosam prolem enasci, quia illi plerumque contemplationibus, vel negotijs inhærentes concumbunt, hi verò venerea prorsus voluptate brutorum instar immersi; quod eruditè hoc idem soluens problema edocebat Aphrodi-

De re. med. l. 1. *c.* 2.

Concumbenti perturbationes noxiæ.

De viribus imag. q. 13.

Cur sapientum filij dementes, & insipientum plerumque ingeniosi.

sæus

ſæus dicens homines dementes, dum concumbunt, ſe libidini omnino dedere, ideoque cogitatione venereis tantum dedita, ſemen optimis præditum viribus profluere: at ſapientes homines ac ſtudioſos aliquid honeſti vel vtilis cogitatione vt plurimum complecti, nec in ipſo concubitu à contemplatione deſiſtere, ideoque profluens ſemen perfectæ illius animalis facultatis expers eſſe: indeq; etiam indoctorum filios corporis robore plerumq; pollere, à doctis verò imbecilles fætus prodire conſueuiſſe. & hinc etiam fortaſſe in brutis corporeæ perfectionis, ac ſanitatis magis participes fętus redduntur, quàm in hominibus, eorum enim progenitores in concubitus ruunt feruido appetitu ducti, nec quid ijs, venerea exercentibus occurrit, quod ſpirituum concurſum ab eo opere auertat, vt in pleriſq; hominibus facilè contingit; quare temperans victus, & mens tranquilla ab Ocello in coniugibus meritò deſiderantur, vt facili inde ac fælici ſorte proles generetur, & in hoc pariter placito vniuerſa conuenit Pythagoræorum ſchola apud *Iamblichum*, illi ſiquidē ὑπελάμβανον δεῖν πολλὴν πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοὺς τεκνοποιουμένους τῶν ἐσομένων, ἐκγόνων πρώτην μὲν οὖν εἶναι καὶ μεγίστην πρόνοιαν. τὸ προσάγειν αὐτὸν πρὸς τὴν τεκνοποιίαν σωφρόνως τε καὶ ὑγιεινῶς βεβιωκότα καὶ ζῶντα, καὶ μήτε πληρώσει χρώμενον τροφῆς ἀκαίρως, μήτε προσφερόμενον τοιαῦτα, ἀφ' ὧν χείρους αἱ τῶν σωματικῶν ἕξεις γίνονται. μήτε δὴ μεθύοντά τε, ἀλλ' ἥκιστα πάντων. ᾤοντο γὰρ ἐκ φαύλης τε καὶ ἀσυμφώνου καὶ ταραχώδους κράσεως μοχθηρὰ γίνεσθαι τὰ σπέρματα. (*iudicabant prouidè magnam ex ſe naſcituræ prolis curam adhiberi oportere ab ijs, qui liberis creandis operam darent. primam igitur maximamq; prouidentiam eam eſſe, vt ipſe ad liberorum procreationem accedat, poſtea quam temperanter, & ſanè ſalubriterq; vixerit, atq; etiam viuat, & nec ciborum im-*

Probl. 1. 1. q. 28.

De vita Pyth. c. 31

pletione, saturitateq́; intempestiuè vtatur, nec tales cibos assumat, à quibus corporum habitudines lædantur, vel deteriores reddantur. omniũ verò etiã minime ebrij illi rei studeant. arbitrabantur enim vitiosum semen existere ex praua, dissonaq́; & turbulenta, seu confusa temperatione.)

Text. vlt.

Diligens cura suscipiendæ prolis parentibus præscribitur.

Μετὰ πάσης οὖν σπουδῆς καὶ προσοχῆς δεῖ καταβάλλεσθαι, ὅπως τὰ γεννώμενα γίνεται. 1. χαριέστατα, καὶ γεννώμενα καλῶς ἀναρτᾶται. οὔτε. 2. γὰρ δίκαιον τοὺς μὲν φιλίππους καὶ φιλόρνιθας καὶ φιλόκυνας μετὰ πάσης ἐπιμελείας φροντίδα ποιεῖσθαι τῶν γινομένων, ὡς δεῖ, καὶ ἐξ ὧν δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ πῶς διακειμένων γίνεσθαι τὰς μίξεις καὶ τὰς κοινωνίας τοῦ μή. 3 ὡς ἔτυχε, γίνεσθαι τὰ γεννώμεναι τοὺς δὲ ἀνθρώπους μηδένα ποιεῖσθαι λόγον τῶν ἰδίων ἐγγόνων. ἀλλὰ καὶ γεννᾷν ὡς ἔτυχε, καὶ γεννωμένων ὀλιγωρεῖν καὶ τῆς τροφῆς καὶ τῆς παιδείας. ταῦτα γὰρ. 4. ἀμελούμενα πάσης κακίας καὶ φαυλότητος παραίτια γί-

1. deest in V. vsq; ad καλῶς 2. V. οὐδὲ. ad. δὲ.

3. N. καὶ im. ex V. V. & B.

4. deest in VV. & B.

Cum omni igitur studio, & cura oportet considerare, vt liberi nascantur quam maximè gratiosi, & geniti rectè educentur: non æquum est enim equorum, auium, & canum amatores cum omni diligentia curã suscipere eorum, qui progignendi sunt, vt sicuti par est, ex quibus, & quando oportet, & vt congruum est affecti concumbant, ne fortuiti partus enascãtur, homines verò nullam suscipere curam suorum filiorũ, at eos, vt fert casus, generare, ac genitos, quod attinet ad nutritionem, & educationem, negligere. hæc enim contempta omnis malitiæ, & improbitatis causa fiũt, vt scilicet liberi bellu arum simi-

νεῖαι, βοσκηματώδη καὶ ἀγενῆ ἀποτελύμενα. 5. τὰ γενόμενα.

ſimiles, & degeneres, & imperfecti euadant.

5. VV. B. & C. ἀποτελοῦντα.

PARAPHRASIS.

OMni igitur ſtudio, & ſolerti cura expetant parentes, vt forma, & corpore preſtantes liberi enaſcantur, ac nati ritè educentur: iniquum eſt enim eos, qui equorum, canum, auiumue ſtudio tenentur, ſumma quęrere diligentia rationes, & tempora, quibus eorum concubitus, & ortus vtiliter promoueantur, homines verò in ſuſcipienda prole, huiuſmodi nullo pacto præcauere, ſed fortuitò filios progignere, nec quo pacto iam genitos enutriri, ac educari par ſit diligẽter conſulere: eorum ſcilicet educatio neglecta vitiorum omnium primæua eſt origo, cum inde degeneres, ac brutis potius, quàm hominibus ſimillimi exiſtant.

COMMENTARIVS.

CVncta hucuſque præſcripſit Ocellus, quæ felices nuptias, ac perfectam prolem coniugibus facillimè conferant: nunc genitæ prolis quàm diligens, ac prouida nos deceat cura præſtantiſſimè docet, ad rectamq; eiuſdem educationem nobili excitat exemplo, & con-

grua

Lib. 6. de leg.

grua quidem methodo, nam vt monuit *Plato* παίδων γένεσιν μετὰ τοὺς γάμους θῶμεν, καὶ μετὰ γένεσιν, τροφὴν καὶ παιδείαν. *(procreationem liberorum post nuptias collocare debemus, post ipsam verò procreationem, educationem, & disciplinam.)* Ex ijs igitur, quæ superius abunde retulerat cū bonis, tū etiā malis, quæ seruata, vel neglecta suscipiēdæ prolis cura ferebat, doctè colligit, & acutè infert omni studio & diligenti opere laborandum, vt filij nascantur *gratiosi*, & postquā nati sunt, quā optimè educentur, aut enim liberis suscipiendis operā non esse dandā, aut in illis educandis, & instituendis quęuis anxiū molestiūq; laborem constanter perferendū monebat Plato. concinnæ quidem prolis ortus occurrit, si recensitis superius monitis pareant coniuges. optima verò eiusdē adest educatio, si potissimū illi quærant, vt natorū corpora rectè enutriantur, non ita durè scilicet, vt impotens resistere, tenera ætas languescat; nec ita molliter, vt inde vel leuibus sustinendis discriminibus inepta reddatur. vel ipsis enim necessarijs (vt Gallorum exemplo pueros parua veste induentium affirmabat Arist. 7. *polit. c.* 17.) quoad fieri potest, optimum est statim ab initio adsuescere: at aspero nimis, molliq; reiecto cultu, is, qui horum medius est, seruetur, nam πάντων μέσ' ἄριστα *(omnium media optima)* & statim ac tenera ætas id feret, puta elapso quinto anno, (prius enim vel disciplinis animum, vel laboribus puerile corpus exercere inutile esse *ibid.* monebat Arist. inde corporis incrementa docens prohiberi, quod futuræ magnitudinis dimidium primo sibi comparat quinquennio 1. *de gen. an. c.* 18.) eorum indoles recta promoueatur educatione, per quam & nobilibus imbuantur moribus, & præstantibus disciplinis erudiantur, vt inde sibi ipsis, familijs, ac ciuitatibus fiant vtiles, nam τῆς νεανίσκου ἐπιμελείας τε καὶ ἀγωγῆς

Educatio filiorum diligēter habenda.

in Critone.

Quomodo proles nutriēda.

Theognid

Ante quītū annū pueri disciplinis, & laboribus nō sunt exercendi.

γῆς καλῆς τε καὶ ἀνδρικῆς καὶ σώφρονος γινομένης πολὺ εἶναι μέρος παραδιδόμενον εἰς τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἡλικίαν (*ex cura, quæ adolescentiæ adhibetur, & ex bona atq; honesta illius ad fortitudinem, & temperantiam institutione haud parua portio virili ætati tribuitur.*) neglecta verò puerorum educatio longe maxima reipublicę affert detrimenta *polit.* 8. *c.*1. hęc enim vel omissa, vel ea diligentia, quam tāta res exigebat, haud tractata, vt tot nobili progenie sati degeneres, & præ otio lasciuientes in segnem, ac inde improbam vitam elabantur millies impellit, vel inde saltem nobilis plerumq; adolescens.

*Iambl. de vita Pyt. c.*31.

Rectæ educationis commoda.

——— ——— claro contentus auorum
Nomine se iactat titulis, censuq; superbit,
Delicijsq; vacans plaudit sibi deside victu.

vt sanctissimus canebat Pontifex Vrbanus VIII. vir, in tantum laudandas (vt de L. Æmilio Paulo dicebat Velleius hist. l. 1.) in quantum intelligi virtus potest, dum Ioannem Donatum fratrem ad Philosophiæ studia hortaretur. neglecta eadem, at tot præclara ingenia, quæ siue litterarum studia, siue politica negotia spectes, præstantissimè refulsissent, miserrimè languescant, & sterilescentes velut agri in spinas, & dumeta tantùm erumpāt, non semel adegit: hæc tandem, non vt par erat adhibita, per se ad scelera propensos animos, quin in illa enormibus gestis, ac præcipiti audacia ruerent, non impediuit: tyrannosq; ideo rectam institutionem ciuium vt sibi noxiam semper abhorruisse *polit.* 5. *c.* 11. obseruat Aristoteles, quoniam ex ea generosi spiritus, vnaq; sapientia ciuium filijs enascantur, quod *ibid. c.* 10. videmus Thrasibulum vaferrimo præstitisse instituto, qui vt Gelonis filio nepoti suo regnum eriperet, omnibus illum delicijs, & voluptatibus immergi curauit. at ex opposito prudentes legumlatores puerorum primo insistunt edu-

In suis poemat.

Tyrānis infensa recta ciuium educatio.

educationi, veluti vnico ritè institutæ reipublicæ fundamento, prouidi instar agricolæ (vt dicebat Plato) qui tenellas primo plantas summa curat solertia. Vigent in nobis tum ad virtutes, tũ ad vitia propensiones, hę quantumuis à viro, quem ætas, & prudentia concomitantur, callidè premantur, imo ita opprimantur, vt oppositi inde erumpant actus, tamen in tenera ætate ac simulandi nescia liberè se produnt: quare si præclara accedat educatio; si illæ rectæ sint, ad opera præstantia & maiorum exemplis, & grauibus monitis ac præmiorum illecebris adolescentes generosè promouentur: sin malæ sint illæ, ijsdem rationibus, detectaq; vitij turpitudine, & pænarum terrore, vt in contrarios habitus immutentur assuetudine duce assequimur, vt enim *polit. 7. c. 13.* dicitur τὰ ἔθη μεταβαλεῖν ποιεῖν, ἔνια γάρ ἐςι διὰ τῆς φύσεως ἐπαμφοτερίζοντα διὰ τῶν ἐθῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ τὸ βέλτιον (*mores mutari faciunt, nam aliqua per naturam ad vtrumq; apta per mores ad peius, vel ad melius conuertuntur.*) optimamq; ideo diem, primam ætatis partem dixit *Virgilius*, dum cecinit.

In Euthiphrone.

> *Optima quaque dies miseris mortalibus æui*
> *Prima fugit* ——

epist. 108 quia, vt illum exposuit locum Seneca, *iuuenes possumus dicere, possumus facilem animum, & adhuc tractabilem ad meliora conuertere, quia hoc tempus idoneum est laboribus, idoneum agitandis per studia ingenijs, & exercẽdis per opera corporibus*, & vt eleganti vtar Plutarchi exemplo, videmus tellurem fæcundam licet, cultura cessante sterilescere, & quò melior natura fuit, eò semper deteriorem fieri neglectu, at è cõtra tellurem asperam si assiduo excolatur labore pręclaros fructus edere. id potissimum parentum expetant studia, quod iam suscepti liberi ritè educentur, & procul à sordida & molli

De liber. educand.

gente

gente viuentes non ex obſcænis dictis, vilibuſue geſtis prima hauriant phantaſmata ſordida, quo celerius aduenere, eo tenaciùs permanſura: at nobilibus fabulis, heroica referentibus geſta, picturis, ac præclaris parentum, affinium, & ciuium geſtis ad generoſa opera inuitent, excellentium præterea poetarum opera pueris legenda, ac ediſcenda proponant, quibus, vt monebat Plato priſcorum virtute præſtantium quamplurima inſeruntur monumenta vnaque laudantur, ἵνα ὁ παῖς ζηλῶν μιμῆται, καὶ ὀρέγηται τοιοῦτος γενέσθαι (*vt puer æmulatione accenſus præclara facinora maiorum imitetur*) addere ego verſioni) *& talis fieri appetat*): imo præſtantior. Lacedęmoniorum inſtar puerorum, qui in feſtiuitatibus triplici choro ſenum, adoleſcentum, & puerorum illuſtribus, dum audirent ſenes canentes Ἄμες ποτ' ἦμες ἄλκιμοι νεανίαι (*olim iuuentutem nos ſtrenuam egimus*) ac inde vigentes ætate viros reſpondentes Ἄμες δέ γ' ἐσμέν. αἰ δὲ λῇς αὐγάσδεο (*fortes ſumus nos: fac ſi viuis, experimentum*) alacriter illico canebant Ἄμες δέ γ' ἐσσόμεθα πολλῷ κάῤῥονες (*nos erimus his præſtãtiores plurimo*) nulla ſcilicet re magis adoleſcentis generoſi animum quàm glorię ſpe, ac famę deſiderio accedi contingit: non enim virtutem, at partam virtute gloriam humana vt plurimum expetit ambitio: eam ſi demas, & nominis perennitatem aboleas licet virtus per ſe ſit expetenda, nec alterius cuiuſpiam rei ſit indiga, quoniam eſt ſibi pulcherrima merces, tamen virtutis ſemitas nedum viris, at virorum veſtigijs deſtitutas plerumque conſpicies.

A ſordida gente pueri arceantur. Quomodo educandi.

In Protagora.

Plut. in inſtit. Lacedæm.

Chorus puerorũ, iuuenum & ſenum apud Lacedæmones.

——— *tanto maior famæ ſitis eſt, quàm*
Virtutis. quis enim virtutem amplectitur ipſam,
Præmia ſi tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis, tituliq; cupido

Iuuen. ſat. 10.

Hasuri saxis cinerum custodibus, ad quæ
Discutienda valent sterilis mala robora ficus;
Quandoquidem data sunt ipsis quoq; fata sepulchris.

quam solerti verò singula hæc studio parentes deceat exercere, vel ex ipsis brutis petito eleganti exemplo Ocellus confirmat: & parentes eorum saltem monet meminisse, qui equis, canibus, auibusq; delectãtur (quo etiam exemplo ad hoc idem fere vtebatur Plato) hi enim, non quotiescunque ijs animalibus libuerit, concubitus permittunt, sed vbi è scriptoribus primo ab amicis inde, ac demum à peritis ipsis, obuium ferè quēq; interrogando, apta tempora cognouerint, ac cætera quæ exiguntur, vt elegantes ac generosi fætus enascantur, tunc tandem ea ratione, tempore, & ijs conditionibus, quas prolis prę̄stãtia exigit adamussim seruatis, marem, & fæminam misceri permittunt, non prout sors tulerit, sed per ea singula, quæ prouida cura queat conferre, sobolis elegantiam omni conatu exposcentes: quàm igitur iniquum est homines nullo præhabito studio propriam prolem expetere, sed ita hanc progignere vt fortuitò genita videatur, eamque iam natam, ita parui facere, vt nulla victus, vel educationis cura adhibeatur, at hæc imperito cuique demandetur; imo, vt obseruabat Plutarchus, tam stolidos passim videmus parentes, vt seruorum, quos probos norint, mores, vitamq; diligenter inquirant, & vbi idoneos inuenerint, agriculturæ, rei familiari administrandæ, alijsq; huiusmodi operibus addicant, at si quod mancipium inueniant negotio cuilibet domestico impar, id liberis præficiant. nonne videmus luxu, luxuriaue exposcentibus integra patrimonia alacri animo homines deperdere, ac vt à bono præceptore filij indoles foueatur, vel duodecim aureos quolibet anno impendi assiduè dolere? quos inde liberis pe-

5. de rep.

De l. educ

dagogos præficiunt? non Chironem equidem, sed illū tantum, qui solo victu contentus nullam exigat mercedem, & ciuilis vitæ nescius, hoc solo Chironem æmuletur, quod rustica loca aliquando, & ipse incoluerit, & miramur scientias non florere, ac virtutes nobilibus animis nō insidere, immemores, quod *proximis applicatur, omne quod tenerum est, & in eorum similitudinem crescit, pueri nutricum, & pædagogorum retulere mox in adolescentiam mores.* id est, quod modò monebat Ocellus, omnem scilicet inde improbitatem, ac nequitiam emergere, quia proles recta educatione destituta vilibus tantùm mancipijs, ac omni vitiorum genere obrutis, dedita ac vna pessimis adulatoribus, è quibus quāta sanè pernicies, omnigenæ Vir eruditionis doctissimè testatur Paulus Iosephus Meronius, omnium inde vitiorū captat semina, ac recta parentum educatione destituta à maiorum institutis degenerat, & brutorum potius æmula, eadem non dissimilibus operibus imitari gaudet: at è contra si proborum consuetudine virorum adolescentum indoles foueatur, vnde semper decora captet exempla, erudita audiat colloquia, & ad virtutes verbo nedum, at longè vehementius opere inuitetur, has certè anxio conatu complectetur, vt iure sanè apud Virgilium Euander expetierit, vt filius ideò Æneam in bello comitaretur, dum ait.

Sen. de ira. l. 2. c. 22.

In Aula Dauid.

Aeneid. 8

Hunc tibi præterea, spes, & solatia nostri,
Pallanta adiungam sub te tolerare magistro
Militiam, & graue Martis opus, tua cernere facta
Assuescat, primis, & te miretur ab annis.

decora igitur educatione filiorum indolem paternus amor promoueat, nam satius erit filios inopes quidem, at virtutibus illustres relinquere, quàm opibus pollentes, sed vitijs ita obrutos, vt paternas opes, vnaque nobilita-

tem infamibus gestis fœdissimè perdant. hoc saltem lętitię captabit inde parens, quod si decedens filios tenellos adhuc relinquat, hac sibi spe decessus dolorem sentiet imminui, quod veram eos viam, quæ ad virtutes, & gloriam certissimè adducat, terere cognoscet, eamque ideo quandoque eosdem speret assequturos: sin verò eorum progressus, ac generosa gesta videat, maxima proculdubio afficietur lætitia, se scilicet vitam, & virtutem simul præstantissimæ proli gestiens contulisse. si tandem educationis rectę, ac paternorum immemorem monitorum filium in libidines, ac scelera ferri contingat: hæc longe cautiùs is peraget, faciliùsq; ab ijs remouebitur. & id saltem solatij parenti suppetet, quòd non parentis incuria, at propria improbitas filium ad vitia adegerit. Ea verò quæ recta filij institutio exigit, hic æquum profectò foret recensere, id tamen inani conatu mea tentaret imbecillitas, dum illam philosophorum princeps *polit.7.c.vlt.& polit.lib.* 8. ac, siue mores siue disciplinas respiciamus, vberrimè expresserit Plutarchus in suo de liberis educandis opusculo. illud ò parẽtes, qui filios diligitis.

Horat. de arte poet. *Nocturna versate manu, versate diurna.*

& præclara illa monita exequentes, vere paterna voce vestrorum filiorum aures assiduè percutite, assiduè cum Aulo Persio repetentes.

——— ——— venienti occurrite morbo.

Et quid opus Cratero magnos promittere montes?
Satyr. 3. *Disciteq; ò miseri, & causas cognoscite rerum:*
Quid sumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quam mollis flexus, & vnde.
Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Vtile nummus habet: patriæ carisque propinquis
Quantum elargiri deceat, quem te Deus esse

Iussit,

Iussit, & humana qua parte locatus es in re.

& hæc pariter singula, quæ hoc textu monuimus nedum Occlli placitis, at vniuersę pręterea Pythagoręorũ scholæ esse quam maxime consona, abunde testari videtur Iamblichus, ex illius sectæ præscripto docens, quod illi καθόλου παντελῶς ᾤοντο ῥαθύμου τινὸς εἶναι καὶ ἀπερισκέπτου τὸν μέλλοντα ζωοποιεῖν, καὶ ἄγειν τινὰ τοῦτον εἰς γένεσίν τε καὶ οὐσίαν, μήτε μετὰ σπουδῆς πάσης προορᾶν, ὅπως ἔσται ὡς χαριέστατα τῶν γινομένων ἡ εἰς τὸ εἶναι καὶ ζῆν ἄφιξις. ἀλλὰ τοὺς μὲν φιλόκυνας μετὰ πάσης σπουδῆς ἐπιμελεῖσθαι τῆς σκυλακείας, ὅπως, ἐξ ὧν δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ ὡδὶ διακειμένων προσηνῆ γίνεται τὰ σκυλάκια. ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς φιλόρνιθας. δῆλον δ' ὅτι καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἐσπουδακότων περὶ τὰ γενναῖα τῶν ζώων, πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν περὶ τοῦ μὴ εἰκῆ γίνεσθαι τὰς γεννήσεις αὐτῶν. τοὺς δ' ἀνθρώπους μηδένα λόγον ποιεῖσθαι τῶν ἰδίων ἐκγόνων, ἀλλ' ἅμα γεννᾶν εἰκῆ τε καὶ ὡς ἔτυχε σχεδιάζοντας πάντα τρόπον, καὶ μετὰ ταῦτα τρέφειν τε καὶ παιδεύειν μετὰ πάσης ὀλιγωρίας. ταύτην γὰρ εἶναι τὴν ἰσχυροτάτην καὶ σαφεστάτην αἰτίαν τῆς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων κακίας τε καὶ φαυλότητος. βοσκηματώδη γὰρ καὶ εἰκαίαν τινὰ γίνεσθαι τὴν τεκνοποιΐαν παρὰ τοῖς πολλοῖς. (*in summa omnino socordis cuiuspiã & inconsiderati esse censebant, qui vitalem fœtum procreaturus esset, & talem aliquem ad generandum, & cũ muliere in congressum esset aducturus* (dicerẽ ego vno verbo *generaturus*) *qui non diligenter, omniq; studio expenderet, quo pacto quàm gratiosissime eorum, qui nascẽtur, in hanc vitam, vt in rebus creatis censeantur, ingressus futurus sit. sed enim qui canes amant, cum omni studio, ac diligentia curam habent accuratam generationis, ac nutricationis catulorum, vt ex quibus oporteat, & cum oportebit, & ex illis, qui hoc, illoue modo affecti sunt catuli mansueti, mitesq; nascantur, eodem modo faciunt,*

De vita Pyth. c. 31.

&

& illi, qui auium sunt studiosi. & perspicuum est reliquos mortales, qui vnquam studium posuerũt, vt animalia generosa sibi compararent, in hoc esse totos, adeoque omnes neruos intendere, ne illa sibi frustra, & incassum nascantur. homines verò nullam habere eorum, qui ex se nascantur, rationem, sed proseminare temerè, & fortuitò, & quocunque modo improuide hanc rem agere, deindeq; natos satus educare, & quam negligentissimè instituere. hanc enim potentissimam, ac manifestissimam causam esse, cur plerique homines tam praui, & mali sint. quippe belluarum ritu, & vulgari quodam modo plerosq; mortales liberis operam dare). Et hic aureus Ocelli liber de Natura Vniuersi finem sortitur, cui aliqua deesse temporis iniuria abrepta cum V.C. Nogarola possumus asserere, cum nullum videamus appositum epilogum, quod in alijs auctor præstitit capitibus: ea forsitan addiderat Ocellus, quæ rectam prolis educationem spectabant, & alia huiusmodi, quæ perfectũ corpus huic politicæ parti præbuissent, quod exacte pariter præstitisset eiusdem opus de iustitia, cuius meminit Architas apud Laertium *In vitâ Archytæ.* & liber de lege, cuius nec leue mox addemus fragmentum: hinc tamen nobile hoc, & perantiquum Ocelli opus euilescet, non enim minoris vel vnam Apellis lineam, *Plin. nat. hist. l. 35. c. 10.* quam exactè depictam numinis faciem, in Cęsarum palatio Romana æstimauit prudentia.

FINIS.

IN OCELLVM LVCANVM

De Natura Vniuersi

V. C. LVDOVICI NOGAROLÆ COM. VERONENSIS

Annotationes.

LECTORI.

VIr Clarissimus Ludouicus Nogarola, cum Ocelli Lucani de Natura Vniuersi opusculum à se in latinam linguam cõuersum ederet, quasdam breues quidem, sed vt illa ferebãt tempora, eruditas addidit annotationes: eas hic attexere libuit, vt è tanti viri doctissimis laboribus Ocelli gloria magis enitesceret, ac tua studia, Lector, maiora caperent incrementa, his candidè vtere, memor (vt alias diximus) quòd οὐ μόνον χάριν ἔχειν δίκαιον τούτοις ὧν ἄν τις κοινωνήσαι ταῖς δόξαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔτι ἐπιπολαιότερον ἀποφηναμένοις. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι συμβάλλονταί τι. τὴν γὰρ ἕξιν προσήκησαν ἡμῶν. *(non solùm illis æquum est, vt gratiæ habeantur, quorum opinionibus quis acquiescet, sed illis etiam, qui superficietenus dixerunt. conferunt enim aliquid etiam isti, habitum namq; nostrum exercuerunt.)* & Vale.

Arist. 2. met. tex. 2

DE OCELLO LVCANO

Philo Iudæus in libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου, id est, de Mundo non interituro, sic meminit:

ἜΝιοι δ' οὐκ ἀριστοτέλη τῆς δόξης εὑρετὴν λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν πυθαγορείων τινάς. ἐγὼ δὲ καὶ Ὠκέλλου συγγράμματι Λευκανου γένος ἐπιγεγραμμένῳ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ἐνέτυχον, ἐν ᾧ ἀγέννητόν τε καὶ ἄφθαρτον, οὐκ ἀπεφαίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἀποδείξεως κατεσκεύαζεν. id est.

Cæterum sunt, qui tradant opinionis huius nō Aristotelē primum auctorem, sed Pythagoreos quosdam fuiße At mihi Ocelli genere Lucani inscriptum de vniuersi natura commentariū oblatum est, in quo quidem mundum esse ingenitum, & nunquam interiturum non solum protulit, verum etiam exquisitissimis rationibus comprobauit.

LVcianus quoq; vbi agit ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ προσαγορεύσει πταίσματος, *quod est de errato in salutatione ita scribit, quæuis non nominet* ὤκελλον, *sed* οἴκελλον.

Οἱ μέντοι θεσπέσιος ὁ πυθαγόρας εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς ἡμῖν ἴδιον καταλιπεῖν τοῦ αὐτοῦ ἠξίωσεν, ὅσον Οἰκέλλῳ τῷ λευκανῷ, καὶ ἀρχύτᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμιληταῖς αὐτοῦ τεκμαίρεσθαι, οὔτε τὸ εὐπράττειν προὔγραφον, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνειν ἄρχεσθαι ἐκέλευσεν, *id est Diuinus quidem Pythagoras, tametsi nullam nobis relinquit literam, vt ex Ocello Lucano, & Archyta, alijsq; eius discipulis licet conijcere, non* εὖ πράττειν, *id est, bene agere scribi debere, sed* ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνειν, *id est, ab ipso valere incipiendum esse præcepit.*

DIogenes item Laertius quandam Archytę Tarentini quæ est ad Platonem, Epistolam vita illius inseruit, in qua hunc philosophum non Ocellum, sed Vcellum nuncupat, ac nonnullos eiusdem recenset libros.

ΚΑλῶς ποιεῖς, ὅτι ἀποπέφευγας ἐκ τῆς ἀρρωστίας. ταῦτα γὰρ ἐπέσταλκας. καὶ τοι περὶ Δαμασκηνῶν ἀπήγγηλον.

περὶ δὲ τῶν ὑπομνημάτων ἐπεμελήθεμές, καὶ ἀνήλθεμες ὡς λευκανώς, καὶ ἐνετύχομες τοῖς Ωκέλλω ἐγγόνοις. τὰ μὲν ὦν περὶ νόμων, περὶ βασιλείας καὶ ὁσιότατος καὶ τῆς πάντων γενέσιος αὐτοί τε ἔχομες καὶ τινὰ ἀπεστάλκαμες. τὰ δὲ λοιπὰ οὔτοί νυν γε δύναται εὑρεθῆμεν· αἰ δὲ εὑρεθῆ ἥξειτοι.

Hanc ita Conuerti.

BEne quidem est, quod à morbo euaseris. Hoc enim ex tuis literis accepi, & Damascenus nunciauit. De cõmentarijs studiose egimus, ad Lucanos accessimus, ibiq; cõuenimus Ocelli nepotes. Quæ ab eo de Legibus, de Regno, Iustitia, omniumque rerum ortu scripta fuerunt, & ipsi habemus, & ex his quædam ad te misimus. Reliqua etiam nunc reperiri non possunt. si inuenta fuerint, ad te perferentur.

PLato deinde respondens Archytæ, Ocellũ, quamuis suppresso eius nomine, maxime laudat: dicitq; Ocelli maiores fuisse Troianos, probos quidẽ viros, qui exules sub Laomedonte Rege, Myram Liciæ ciuitatem cõmigrauerint. In Platonis Epistola his verbis scriptum est:

ΤΑ' μὲν παρὰ σοῦ ἐλθόντα ὑπομνήματα θαυμαστῶς ἀσμενοί τε ἐλάβομεν, καὶ τοῦ γράψαντος αὐτὰ ἠγάσθημεν, ὡς ἔμαλιστα καὶ ἔδοξεν ἡμῖν ἀνὴρ ἄξιος ἐκείνων τῶν παλαιῶν προγόνων. λέγονται γὰρ οἱ ἄνδρες οὗτοι μυραῖοι εἶναι, οὗτοι δ' ἦσαν τῶν ἐπὶ λαομέδοντος ἐξαναστάντων τρώων, ἄνδρες ἀγαθοί, ὡς ὁ παραδεδομένος μῦθος δηλοῖ.

Ioannes Picus Mirandulanus Comes libro primo contra Astrologos.

Cur & Ocellus idem Lucanus in libro de Mundo, testimonio etiam ipse Platonis eminentissimus.

Cum Archytas in epistola sua Ocelli opusculum de omnium rerum ortu cum alijs tribus enumerat, hoc ipsum, quod latinum feci intelligi oportet. Hæc enim duo idem valent, τὸ περὶ τῆς πάντων γενέσιος & τὸ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως, nã & generatio naturæ nomen obtinuit, quippe quæ in naturam ferat tanquam

quam via, quod non ignorauit Aristoteles, cum ita scripsit libro secundo de Naturali Auditione.

Ἔτι δὲ ἡ φύσις ἡ λεγομένη ὡς γένεσις ὁδός ἐστιν εἰς τὴν φύσιν.

(Amplius autem natura dicta vt generatio via est ad naturam.)

Ad Tex. 1. Cap. 1.

NOn incommoda, nec inepta videatur quæstio, si quæratur, quam obrem Archytas Tarentinus, & Timæus Locrus Itali philosophi, Cur item Theocritus poeta ex Sicilia ortus (quæ quidem Italiæ pars quondam fuit, nunc vero non lato intersecto mari sciuncta, & separata) dorica lingua scripserint aliarum græcarum antiquissima, Ocellus autem in rebus naturæ explicandis Attico sermone vsus sit.

Τάδε συνέγραψεν Ὤκελλος ὁ Λευκανὸς περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως.

PYthagoræorum morem seruat Ocellus in exordiendo opusculo suo, in cuius initio suum nomen apposuit. Nam & Timæus Locrus eiusdem sectæ philosophus sic incepit Τίμαιος ὁ Λοκρὸς τάδε ἔφα. *Alcmæon quoque Crotoniata Pythagoræ discipulus, vt refert Laertius librum suum ad hunc modum instituit,* Ἀλκμαίων ὁ Κροτωνιάτης τάδε ἔλεξεν.

Τὰ μὲν τεκμηρίοις σαφέσι παρ᾽ αὐτῆς φύσεως ἐκμαθών, τὰ δὲ καὶ δόξῃ μετὰ λόγου τὸ εἰκὸς ἀπὸ τῆς νοήσεως στοχαζόμενος.

DVos esse cognoscendi modos his paucis verbis Ocellus ostendit, vnum, earum rerum, quæ sub sensum cadunt, quas sola magistra, & duce natura manifestis signis percipimus, alterum, illarum, quæ animo comprehenduntur, sed cum quadam à re nota ad ignotam progressione. Verum vt ita progrediamur, vel (vt sic dicam) discurramus, tres necessariæ nobis sunt animæ facultates, quarum prima positas, & concessas ratiocinationis propositiones, cognitis tamen prius earum terminis intelligat. hæc græce νοῦς, & νόησις, latinè mens, & intelligentia nuncupatur, secunda progrediatur ac discurrat, cui

quidem duplex græcum impositum est nomen διάνοια & λόγος utraq; latinè dicitur cogitatio. Hæc autem vis tametsi una eademq; est, loci tamen, & rei subiectæ ratione, in qua est, à se ipsa videtur differre. & propterea (ut modo dixi) duo habet nomina. Nam ut in sophista affirmat Plato, ea facultas appellatur διάνοια, cum intus inclusa veluti animæ ad se ipsam dialogus, in anima versatur, λόγος vero, cum ab anima per eos emissa cum sono foras effluit, & prodit. Tertia quæ requiritur, conclusionem considerans vocatur δόξα, quam quidem opinionem, & opinationem vertit Cicero. Hāc in eodem dialogo esse τῆς διανοίας ἀποτελεύτησιν asserit Plato, hoc est cogitationis conclusionem, primam facultatem attigit illis verbis Ocellus τὸ εἰκὸς ἀπὸ τῆς νοήσεως στοχαζόμενος. secundam, & tertiam, cum dixit, καὶ δόξῃ μετὰ λόγου. Sed aduerte Platonem, qui multa sumpsit ex Ocello νόησιν μετὰ τοῦ λόγου coniūxisse: ita enim scribit in Timæo, νοήσει μετὰ λόγου καταληπτόν. non diuersa tamen ratione. Nam uterque has tres animę facultates ad progressionem seu discursum pertinentes, enumerare voluit, de quibus Ioannes Grammaticus in proœmio primi de anima voluminis Non negauerim tamen νόησιν, διανοίαν, δόξαν tres etiam significare animi habitus, quibus duos alios πίστιν καὶ εἰκασίαν, addidit Plato in calce libri 6. de Rep. quibus nos dicit cognoscere quinq; rerum genera.

Ad tex. 5.

SYmmetria cum latinum teste Plinio non habeat nomen, cōmensurationem, proportionemq; conuertere mihi nō libuit, sed integram seruandam esse dictionem censui. Nam ea quamuis Græca, tam satis ut plæreque aliæ, latino sermone trita est, qua Vitruuius & Plinius ciues mei frequenter usi sunt.

Ad text. 8.

HOc eodem ferè argumento probauit Critolaus peripateticus Mundum semper fore, quamuis id paucioribus fecerit, quàm Ocellus, & diuersis usus sit verbis, & exemplis, ut in Philonis libello περὶ ἀφθαρσίας κόσμου videre licet.

Non miretur, qui nostra hæc legerit, si eum in Ocello, & Philone ἀπόδειξιν nomen græcum reperi, demonstrationem transferre noluerim. Nam demonstratio apud Ciceronem non idem significat, quod apud Aristotelem ἀπόδειξις. quare facile suspicor, ne M. Tullius Aristotelis libros περὶ τῶν ἀναλυτικῶν, sicut, & alios eiusdem complures viderit. quod sanè si illi datum fuisset, non dixisset in Academicis ἀπόδειξιν, esse argumenti conclusionem, eamq; ita definiri, vt sit ratio, quæ ex rebus perceptis ad id, quod non percipiebatur, adduci. Nam hæc definitio non tantum veræ demonstrationi, cuius vim, & naturam persecutus est Aristoteles, verum etiam omnibus ratiocinationis generibus conuenire aptariq; videtur. Loco demõstrationis Aristotelicæ exquisitam rationem protulit Cicero. Quem imitari mihi libuit tum primo Tusculanorum, tum etiam primo de finibus, vbi inter argumenti conclusionem, & rationem, item inter mediocrem animaduersionem, & admonitionem quid intersit, nobis explicuit.

Ad text. 9.

Philo Iudæus in eodem opusculo hanc rationem ferè totam ex Ocello aduerbum accepit.

Ἀμήχανον γάρ τὸ ὂν ἀπολέσθαι, ita vulgo legitur in Ocello. Ego vero legendum arbitror ἀποτελέσθαι quod est effici vel fieri, quod intelligere cuiq; licet cum ex ipsa rei natura, tum vero ex verbis Philonis, quæ Ocelli verbis debent respondere. ita enim scribit Philo. ἐκ τοῦ γὰρ οὐδαμοῦ ὄντος ἀμήχανόν ἐστι γενέσθαι τι.

Extrema quoque Philonis verba, quæ modo adduxi, mendosa sunt. sic enim in omnibus sese habent codicibus, τό, τε ὂν ἐξαπολέσθαι ἀνήνυστον καὶ ἄπαυστον. nam quid significet ἀνήνυστον, & quantum ἄπαυστον proposito conueniat, non satis perspicio. Quare locum emendare, atque ἀνήνυστον in ἀνήπυστον, & ἄπαυστον in ἄπυστον conuertere non veritus sum, vt sit sensus, quemadmodum transtuli, atq; res ipsas prorsus interire inauditum, incredibileq; est.

Ad Text. 10.

Hanc rationem sumpsit ab Ocello Philo Iudęus, & in libello suo posuit de Mundo non interituro, quamuis eam pluribus verbis explicuerit.

Οὐ δὲ ἀντιπερίστασις μεταβολῆς, εἰς ἄλληλα καθά περ ἐπὶ πυρὸς καὶ ἀέρος καὶ ὕδατος καὶ γῆς.

His Ocelli verbis satis perspicuum est huius græci nominis, quod est ἀντιπερίστασις inuentorem (ut nonnulli) somniant) non fuisse Aristotelem. Nam Ocellus ætate Aristotelem longè antecessit. hanc ego Antiperistasim (quamuis fortasse nimis licenter) contrarij circunstanciam transferre volui. Nec sum deterritus, quod Theodorus Gaza circum obsistēdi rationem, reciprocationem Hermolaus Barbarus, alij aduersum conatum conuerterint. Causam interpretationis exposui in illa Epistola Veronensi, quæ est ad Timotheum Iustum sobrinum meum, qui paucis his diebus dum hęc scriberem, cum meo magno dolore ex hac vita migrauit, in qua quidem epistola duplicem ostendi in natura reperiri ἀντιπερίστασιν, Platonis vnam (tametsi eo vocabulo nunquam vsus est Plato) alteram Aristotelis, quam ipse ex hoc Ocelli opusculo, si non ex alio fortassa mutuatus est. Verū hæ duæ ἀντιπεριστάσεις longe inter se differunt. prima enim loci mutatione, secunda alteratione qualitatum effici solent.

Ad Text. 1. Cap. 2.

Hanc naturalium causarum distinctionem (alijs tamen verbis) sic in Academicis expressit Cicero.

De natura autem (id enim sequebatur) id dicebant, vt eam diuiderent in res duas, vt altera esset efficiens, altera quasi huic se prabens, ea quæ efficeretur aliquid in eo, quod efficeret, vim esse censebant, in eo autem quod efficeretur, materiam quandam. idem primo de finibus & in Topicis. Ex quibus quidem locis facile colligi potest verè locutum Aristotelem, cum in libro de ortu animalium, & alibi dixit, veteres

na-

naturæ interpretes, quos sequitur Cicero, duas rerum tantummodo vidisse causas, effectricem & materiam.

Ad Tex. 2.

TO τε ἀπαθὲς μέρος τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἀκίνητον *melius arbitror si legatur,* τὸ, τε ἀειπαθὲς μέρος, καὶ ἀεικίνητον; *vt sit sensus semper patibilem, & semper mobilem partem distinguunt ac separant. nam in fine huius capitis vtramque complectens naturam, & quæ infra & quæ supra Lunam est, ita dicet* τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν, τοῦ μὲν ἀεὶ θέοντος θείου, τοῦ δ' ἀεὶ μεταβάλλοντος γεννητοῦ κόσμου ἄρα ἐστίν.

M*ercurij Trismegisti locum adumbrasse, Ocellus mihi visus est, quamuis ille de duobus loquatur animalium generibus, sic enim scribit in Pæmandro.*

Θ Εάσαι δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀθανάτων ὅσον ἐστὶ καὶ τῶν θνητῶν, μέσην ἀμφοτέρων ζώων ἀθανάτων καὶ θνητῶν τὴν σελήνην περὶ πορευομένην. *hoc est, contemplare, quanta animalium & immortalium & caducorum vis existat, vtque inter vtrunque genus lunæ circuitus medius interiectus sit.*

Ad Text. 3.

Tῆ ὕλη, *quæ latinè dicitur materia, verbum Ciceronis temporibus (vt ipse innuit in Academicis) non satis vsitatum & tritum, nunquam Plato vsus est, præsertim cum de ea agit materia, quæ est rerum naturalium initium, quamuis eandem pluribus explicet nominibus, quorum duo sumpsit ex Ocello & Timæo Locro, quæ sunt* πανδεχὲς & ἐκμαγεῖον, τὴν ὕλην *tamen & Mercurius trismegistus in Pæmandro & Timæus Locrus antea vsurparunt. Verum illud addo, quod alias prætermisi, Platonem artificiosam materiam* τῆς ὕλης *vocabulo nuncupasse. à qua etiam formauit,* διϋλάζω *verbum, & participium* διϋλασμένος *sic in Timæo scribit.*

O'Τ' οὖν δὴ τὰ νῦν οἷα τέκτοσιν ἡμῖν ὕλη παράκειται τὰ τῶν αἰτίων γένη διϋλασμένα.

OCellus autem noster vtramq; materiam, tam artificiosam, quàm naturalem ὕλην appellauit.

HVnc locum de tribus rebus, quæ generationi sunt necessaria, ex Ocello mutuatus est Aristoteles, in suo de ortu & interitu secundo volumine text. 6.

Aristoteles ibidem Ocellum secutus.

Ad Text. 4.

Δ Εὔτερον δὲ (inquit) αἱ ἐναντιώσεις, λέγω δὲ, οἷον ψυχρότης καὶ θερμότης id est, secundò res contrariæ (dico frigus & calorem) necessariæ sunt ἵνα μεταβολαὶ καὶ ἀλλοιώσεις ἐπιτελῶνται.

EX ijs Ocelli verbis Simplicium merito posse reprehendi perspicuè cernitur, qui Platonis sui, cuius dialogos frequēter legerat, videtur oblitus. Nam cum Aristotelem ipse libro 5. de physica auscultatione sic loquentem animaduertisset, ἡ μὲν οὖν κατὰ ποιὸν κίνησις, ἀλλοίωσις ἔστω, locum exponens ait ἔοικε τὸ τῆς ἀλλοιώσεως ὄνομα αὐτὸς ἐπιθεῖναι τῇ κατὰ ποιὸν κινήσει id est, videtur motui, qui per quale agitur, alterationis nomen imposuisse. Quod tamen constat esse falsum. nā Ocellus, & Timæus Locrus, ac post ipsos etiam Plato hoc mutationis genus eadem appellatione nūcuparunt. sic enim Timæus in libello de natura mundi & anima, μετὰ δὲ ταῦτα αἱ τῶν αἰμάτων τροπαὶ καὶ ἀλλοίωσις. Plato quoq; in Theæteto τοῦτο μὲν τοίνυν ἓν ἔστω εἶδος, ὅταν δὲ ᾖ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ, γηράσκει δὲ, ἢ μέλαν ἐκ λευκοῦ, ἢ σκληρὸν ἐκ μαλακοῦ γίνεται, ἤ τινα ἄλλην ἀλλοίωσιν ἀλλοιοῦται, ἆρα οὐκ ἄξιον ἕτερον εἶδος φάναι κινήσεως, ἀναγκαῖον μὲν οὖν δύο δή λέγεται τούτω εἴδη κινήσεως, ἀλλοίωσιν τὴν δὲ περὶ φοράν, idem in Parmenide.

OΤι κινούμενον ἢ φέροιτο ἢ ἀλλοιοῖτο ἄν, αὗται γὰρ μόναι κινήσεις, ναὶ, ἀλλοιούμενον δὲ τὸ ἓν ἑαυτοῦ ἀδύνατον οὐκ ἄρα κατ' ἀλλοίωσίν γε κινεῖται.

PRæterea Mercurius Trismegistus, qui (vt Lactantij Firmiani ex primo libro diuinarum institutionū vtar verbis)

bis) vir fuit antiquissimus & instructissimus in omni genere doctrina, adeo vt ei multarum rerũ scientia Trismegisti nomen imponeret ἀλλοιώσεως nomen motui qualitatis inditum esse non ignoraui, quod sanè ostendit, ita scribens in Pœmandro.

Πρὸς ταῦτα ὁ ποιμάνδρης εἶπε· πρῶτον ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ σώματος ὑλικοῦ παραδίδωσιν αὐτὸ σῶμα εἰς ἀλλοίωσιν.

ILlud silẽtio praterire non possũ, quod primo de ortu & interitu scriptũ reliquit Ioannes Grãmaticus mutationẽ, quę ratione ipsius, qualis in Vlyssem facta est, Homerum ἀλλοίωσιν nuncupasse, cum illud protulit carmen.

Ἀλλοῖος μοι ξεῖνε φάνης νέον ἠὲ πάροιθεν (sic enim Thelemachus patrem affatur mutatum à Pallade) in quo quidem ipsum ait ἀλλοῖον, non autem ἄλλον sibi videri.

HOc vocabulum δύναμις, quod sape numero (vt ex hoc Ocelli codice satis perspicuum est) qualitatem tertia speciei significat, frequens est apud antiquos philosophos, quis scripserũt ante Aristotelis tempora. sic enim Timaeus Locru, in eodem libello dorico vtens sermone νόσων δὲ ἀρχαὶ τῶν προειρημένων δυναμίων ἀσυμμετρίαι εἴκα πλεονάζωντι, ἢ ἐλλείπωντι ταὶ ἁπλαῖ δυνάμιες, θερμότας ἢ ψυχρότας, ἢ ὑγρότας ἢ ξηρότας, ita quoq; Plato scribit in Timaeo. ἔτι ὀξείαις καὶ ἁλμυραῖς δυνάμεσι χολὰς καὶ ἰχῶρας καὶ φλέγματα ἔχει παντοῖα, Aristoteles etiam in eadem significatione & in quarto Meteo. & alibi τὴν δύναμιν frequenter vsurpat, sed illud tamen palam dicam, vt iuuenes ad moneam, non recordari, me in Hippocratis commentarijs, nec in Ocelli, nec in Timaei Locri opusculis τὴν ποιότητα vnquam legisse, tametsi id esse philosophorum, non vulgi verbum in Academicis affirmat Cicero, à Mercurio Trismegisto vetere admodum, & prisco Theologo sapius, semel à Platone vsurpatum comperi, qui sic in Theaeteto. καὶ τὸ μὲν πάσχον αἰσθητὸν, ἀλλ' οὐκ αἴσθησιν, ἔτι γίγνεσθαι, τὸ δὲ ποιοῦν ποιόν τι, ἀλλ' οὐ ποιότητα. ἴσως οὖν ποιότης

ἅμα ἀλλόκοτόν τε φαίνεται ὄνομα, καὶ οὐ μανθάνεις ἀθρόον λεγόμενον, id eſt. ac patiens quidem ſenſum mouet, non tamē efficitur ſenſus, ac faciens quale quoddam eſt, ſed non qualitas, fortaſſe igitur qualitas alienum, & extraneum tibi eſſe videtur nomen, nec vt ſæpius dictum intelligis. quæ quidem verba eum (vt arbitror) vidiſſet Ariſtoteles, veluti à Platone diſſentiens, qui τὴν ποιότητα vocabulum ἀλλόκοτον ſibi videri dixerat, de qualitate agere in Categorijs ſic fidenter incepit.

Π Ποιότητα δὲ καλῶ, καθ' ἣν ποιοί τινες λέγονται, qui ſanè ad hunc modum locutus eſt, non vt ſe huius nominis inuentorem, & quaſi architectum (vt nonnulli falſò putant) profiteretur: ſed potius, vt id ſuo iudicio, rei naturæ proprium, & accommodatum oſtenderet, quemadmodum etiam cum eodem Magiſtro ſuo conſentiens in analyticis protulit ὅρον δὲ καλῶ.

Ad Text.5.

Hanc etiam partem ab Ocello accepit Ariſtoteles eodem libro text.6.

Λ Λόγοι ἀσώματοι τυγχάνουσι τούτων ita legitur in Ocelli opuſculo Romæ deſcripto, & ad me Veronam tranſmiſſo, idem tamen Louanij impreſſum ſic habet.

Λόγοι γὰρ ἀσώματοι τυγχάνουσι τούτων. priorem lectionem, vt quæ melior & clarior ſit, magis probo.

Ad Tex.6.

Ariſtoteles in hanc ſententiam libro ſecundo de ortu & interitu.

Θ Θερμὸν δὲ καὶ ψυχρὸν καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρόν. τὰ μὲν τῷ ποιητικὰ εἶναι, τὰ δὲ τῷ παθητικὰ λέγεται, id eſt, calor & frigus, ſiccitas & humor, illæ qualitates quia vim habent agendi, hæ quoniam patiendi, nomen adeptę ſunt, quem locū accuratè admodum expoſuit Ioannes Grammaticus. hoc idem quod illic dixit Ariſtoteles, repetit libro quarto Meteo.

Ad Text. 7.

Cicero in Academicis, qui Ocelli forte opusculum viderat, hanc qualitatum diuisionem sic destributam interpretatur.

Earum igitur qualitatum sunt aliæ principes, aliæ ex ijs ortæ. principes sunt vnius modi, & simplices, ex his autem orta varia sunt, & quasi multiformes.

Ad Text. 9.

HVnc locum ferè totum ex Ocello sumpsit Aristoteles, & in secundo de ortu & interitu tex. 21. suis rationibus accomodauit.

VErum Aristoteles cum id conclusit, Ocellum secutus διὸ καὶ οὐδὲν οὔτε ἐκ κρυςάλλυ γίνεται, οὔτε ἐκ πυρός, ἀ *se ipso videtur dissentire; quippe qui libro 5. de historia animal. tam ex niue, quæ gelatio quædam est, quàm ex igne oriri posse animal asserat. Nam Plinius ciuis meus Aristotelis locum sic interpretatur.*

Quin etiam in ijs, quæ putredinem nullam posse recipere existimātur, nasci animalia nouimus, vt vermes in niue vetustiore, qui hirti sunt pilis & rubidi. quoniam, & ipsa nix vetustate rubescit. sed in niue media terra candidi & grandiores inueniuntur, torpent omnes, & difficulter mouentur.

Idem statim de igne.

In Cypro ærarijs fornacibus. vbi chalcites lapis pluribus diebus crematur, bestiolæ in medio igni nascuntur pennatæ, paulo muscis grandioribus maiores, quę per ignem saliunt, atque ambulant; emoritur & hoc genus, cum ab igne dimotum est.

Sed cum primo Meteo. libro dixerim philosophum facile posse cū se ipso conciliari, eo quod aliter in extrarijs, aliter in auscultatorijs libris suis loqui solitus sit, idem nunc repetere superuacaneum arbitror.

Verum illud velim consideret diligens lector: qua nam moti ratione Plinius, & Theodorus Gaza illa Aristotelis ver-

ba ἐκ τῆς ἐν εὐδίᾳ χιόνος in niue media terra conuerterint.

Ad Text. 10.

Idem ait Aristoteles in eodem secundo text. 22.

Ad Text. 11.

HÆc eadem ferè omnia secundo de ortu & interitu repetit Aristoteles, vbi quonam modo aer sit humidior, quã aqua, perspicue declarauit Ioannes Grammaticus.

Ad Tex. 15.

OCellus & Aristoteles de elementis vt vicissim mutentur, egerunt. ille enim primum duo posuit mutationum genera, vnum quod à terra ad ignem sursum ascendit, alterum quod deorsum agitur. vt cum aer ex igne, ex aere aqua, ex aqua terra oritur, quæ quidem duæ generationes, seu mutationes vna tantum mutatio, quæ in orbem efficiatur, ab Aristotele esse dicitur, & ea quidem illorum elementorum, quæ deinceps & loci ordine se consequuntur. Addit etiam tertium genus, quod sanè est, cum vtriusq; elementi contraria remanet facultas, cognata vero & similis tollitur: sed cum in ea mutatione nullum gignatur elementum, nihil ipsius Aristoteles meminit. Adiungit idem Ocellus aliam quandam mutationem κατ᾽ ἐναλλαγήν, id est per internectionem fieri (quamuis apud eundem etiam legatur κατ᾽ ἀναλλαγήν) quæ quidẽ qua ratione eueniat, ipse declarat dicens eam effici, cũ totum superat totum, & duæ facultates sic intereunt, vt nulla illis corporibus seruetur communis. Hos mutandi modos intellexit Aristoteles, quos tamen aliis verbis explicuit, cum mutationem elementorum in facilem, ac difficilem, in velocem & tardam generatim distinxit. Cuius quidem diuisionis primã particulam elementis, quæ proxima sunt καὶ σύμβολα ἔχει, tribuit, alteram vni extremo & medio, quorum aliud domat & comprimit aliud, & duę contrarię destruuntur qualitates, vt cum ignis ex aqua, aut ex aere oritur terra, vel contra cum aqua in ignem, vel terra in aerem mutatur & vertitur.

Verum vnum adhibuit Aristoteles, quod ab Ocello fuerat omissum, ex duobus elementis summè contrarijs tertium gigni posse, verbi gratia, ex igne & aqua, aerem & terram, atque ex aere & terra, ignem & aquam, idq; tunc euenire, cum vtriusq; vna qualitas deperditur, altera conseruatur. Aristotelis verba, quibus has elementorum mutationes ab Ocello sumptas declarauit, sunt ex secundo libro de ortu & interitu textu 25. 26. & 27.

HOc mutationis genus, in quo duæ elementorum delentur qualitates, in 26. textu expositum est, quam mutationem appellauit Ocelus κατ᾽ ἐναλλαγήν, eamque fieri dixit cum totum superat totum, & duæ qualitates intereunt sic, vt nulla communis remaneat. mutatio igitur κατὰ τὴν ἐναλλαγὴν latinè mutatio per internectionem, siue vniuersa qualitatum consumptio reddenda est.

HAnc mutationem, quæ ex duobus elementis summe contrarijs tertium generatur, Ocellum ignoraſſe, cum de ea nihil scripserit, facile suspicari possumus. Verum hortor, & moneo illud hominum genus, qui Diui Thomæ Aquinatis, & Ioannis Duns Scoti disciplinam pertinaciter defendunt, vt hunc Aristotelis locum de mutatione elementorum accurate considerent, ac perpendant. nam si fecerint, ipsos non arbitror posthac tam audacter negaturos, eãdem numero in re quæ interierit, & quæ orta sit, seruari qualitatem, ac consistere.

Ad Tex. 1. Cap. 3.

MΕτάρσιος, verbum græcum latinè sublimis interpretatur, quo vsus Mercurius Trismegistus in Pœmandro (tametsi μετάρσιον pro excellēti, & præstanti accipiat) cũ ait:

ΑΛλὰ εὐθὺς ἐπεκύησεν ἑπτὰ ἀνθρώπους, πρὸς τὰς φύσεις τῶν ἑπτὰ διοικητόρων ἀρρενοθήλυας καὶ μεταρσίους. Sed infra in eodem dialogo μετάρσιον sumit pro animali pennigero, & aerio sic scribens. ἐκεῖνο γὰρ ὁρᾷ ὦ τέκνον, ὅτι ἕκαστον τῶν ζώων, ἐν μέρει περιφοιτᾷ τοῦ κόσμου, τὰ μὲν ἔνυδρα τῷ ὕδατι,

τὰ δὲ χερσαῖα τῇ γῇ, τὰ δὲ μετάρσια τῷ ἀέρι. *Idem reperitur vocabulum pro sublimi vsurpatum à Philone Iudæo tum in opusculo* περὶ καταστάσεως ἄρχοντος, *tum etiam* περὶ ἀφθαρσίας κόσμου. *Ocellus (vt satis constat)* μετάρσιον *sumit pro aerio. atque eam mundi partem intelligit, quæ igni & aeri tributa est, quam quidem dicit postea à Dæmonibus occupatam. Verum Aristoteles non hanc regionem inter cęlum, terramque constitutam* μετέωρον *vocauit, sed omnes eas res, quæ in eadem gignuntur, & apparent. vnde suo commentario* περὶ τῶν μετεώρων *titulum imposuit, in quo disputari* περὶ τῶν μεταρσίων *Olympiodorus Aristotelis interpres asserit.* μετάρσιον *quoque in eadem significatione accipitur à Laertio in Epicuri vita. Quid autem sit proprie* μετέωρος, *abunde iam dixi, cum illius libri inscriptionem explicarem.*

Ad Text. 3.

Μεταρσίῳ καὶ ἀερίῳ πνεύματα καὶ ἄνεμον, μεταβολὼ ἐπὶ τὸ θερμότερον, μεταβολὼ ἐπὶ τὸ ψυχρότερον.

IN sublimi & aeria regione duæ fiunt mutationes, vna cum exhalatio calida, & sicca è terris excitata calidior redditur, ex aqua stellarum crines & traiectiones apparent, quæ quidē in suprema aeris parte (hac autem ab Aristotele dicitur ὑπέκκαυμα, *id est, fomes succedens, gignuntur. Hoc sanè idem est, quod ignis elementum. Altera accidit mutatio, cum vapor calidus & humidus, qui ex aquis tollitur, in nubium loco, qui frigidus est, vi frigoris concrescit, & in pluuiam niuem, & grandinem conuertitur. Nam grando contrarij caloris circunstantia, quæ græce nuncupatur* ἀντιπερίστασις, *qua exhalationionis augetur frigus, cogi solet.*

ΕΝ δὲ τῷ μεταρσίῳ τόπῳ δαίμονες, *Ocelli hæc sunt verba, quibus esse Dæmones censuisse satis perspicuū est, quā sētentiā secutus est Plato, qui quatuor Dæmonum genera posuit. Aristoteles vero (vt omnes contendunt Peripatetica sectæ philosophi) Dæmonas esse omnino negauit, quippe qui nullam as-*

se-

ſeruerit inuèniri mẽtẽ à materia ſeparatã, quę aliquã cœleſtẽ ſphæram non moueat. Verum ipſe libro tertio de ortu animalium eoſdem aſſerere viſus eſt, ſed non incorporeos. Eius locũ aſcribere libuit, vt qui legerint, melius iudicent, an quod ipſe ſenſerit, locutus ſit, & ſcriptum reliquerit.

Ad Text.4.

PLinius tamen ciuis meus Cadmum Mileſium primum hiſtoriam condidiſſe tradit libro 7.

Ad Tex.9. Part. Polit.

Ως μηδὲ ἐπιζητεῖν πρὸς τῶν εἴκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην χρῆσιν *vt ante annos viginti rerum venerearum vſum non quærat, in hanc ſententiam Cæſar libro 6. de bello Gallico de Germaniæ moribus loquens, Intra annum (inquit) XX. fœminæ notitiam habuiſſe in turpiſſimis habent rebus.*

Ad Text. vlt.

HOc eodem exẽplo vſus eſt Plato libro quinto de Rep. vbi nobis ſuadet vt in gignendis liberis eos imitemur, quibe llarum ſtudioſi dant operam, vt ex optimis canibus, equis, & auibus, optima oriatur proles. Platonis verba huic loco breuitatis cauſa apponere nolui, cum nimis multa ſint, tum maxime quòd vulgo habeantur bene conuerſa.

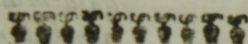
Ως δεῖ καὶ ἐξ ὧν δεῖ καὶ ὅτε δεῖ καὶ πῶς *his verbis modos exprimit Ocellus, qui in generandis, animalibus ſeruandi ſunt. Hos* τὰς περιστάσεις *appellant græci, circunſtantias latinè reddunt. Tum Seneca in quęſtionibus naturalibus, tum etiam Quintilianus libro 5. ſuarum inſtitutionum. Similiter circunſtantias, quæ in dandis requiruntur pecunijs, ſecundo de moribus libro Ariſtoteles ſic enumerat.*

Καὶ τὸ δοῦναι ἀργύριον καὶ δαπανῆσαι ῥᾴδιον, τὸ δ' ᾧ καὶ ὅσον καὶ ὅτε καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς οὐκ ἔστι παντός, οὐδὲ ῥᾴδιον.

HVic libello nonnulla deeſſe arbitror, ea adductus ratione, quòd Ocellus in fine huius vltimi capitis (id quod fecerat in aliorum calce) quæ prius explicuit, non recenſuit.

OCELLI LVCANI
De Legibus
Fragmentum ex Stobæo Egl. Phys. lib. 1. cap. 16.

Cum Versione, Paraphrasi, & Commentario *Caroli Emmanuelis Vizzani.*

Corporis, mundi, domus, & ciuitatis natura nobili comparatione consideratur.

Συνέχει γὰρ τὰ μὲν σκάνεα ζῶα, ταύτας δ' αἴτιον ψυχὰ, τὸν δὲ κόσμον ἁρμονία, ταύτας δ' αἴτιος ὁ θέος. τὼς δ' οἴκως καὶ τὰς πόλιας ὁμόνοια, ταύτας δ' αἴτιος νόμος. τίς ὦν αἰτία καὶ φύσις τὸν μὲν κόσμον ἁρμόσθαι διὰ παντὸς, καὶ μηδέποτ' ἐς ἀκοσμίαν ἐκβαίνειν, τὰς δὲ πόλιας καὶ τὼς οἴκως ὀλιγοχρονίως ἦμεν; ὧν γενατὰ καὶ θνατὰ τὰν φύσιν ἐξ ἧς συνέστακεν ὕλας, τὰν αὐτὰν αἰτίαν ἔχει τᾶς δια-

Continet quidem corpora vita, huius vero causa anima, mundum verò harmonia, huius autẽ causa Deus; familias verò & ciuitates concordia, huius autem causa lex. quæ igitur causa & natura mũdum quidem semper aptè cohærere, & nunquam in statum perturbatum declinare, ciuitates verò & familias breuis esse temporis: quorum genita, & mortalis natura materia, ex

λύσιος. συνέστη γὰρ ἐκ μεταβολίας καὶ ἀειπαθέος. ἁ γὰρ τῶν γενομένων ἀπογένεσις σωτηρία τᾶς γεννάτορος ὕλας. τὸ δὲ ἀεικίνητον κυβερνεῖ, τὸ δ' ἀειπαθὲς κυβερνεῖται, καὶ τὸ μὲν πρῶτον τᾷ δυνάμει, τὸ δὲ ὕστερον, καὶ τὸ μὲν θεῖον καὶ λόγον ἔχον καὶ ἔμφρον. τὸ δὲ γενατὸν, καὶ ἄλογον τὸ μεταβάλλον.

qua constituta sunt, ipsam habet causam dissolutionis, constant enim ex mutabili & semper passibili: eorum enim quæ genita sunt interitus, salus genitricis materiæ. quod verò semper mouet, gubernat: quod semper patitur, gubernatur: & illud quidem potestate prius, hoc verò posterius; & illud quidem diuinum, & rationem habens, & mentis particeps, hoc verò genitũ, & rationis expers, & mutabile.

PARAPHRASIS.

Viuentium corpora vita continet ac moderatur, cuius origo est anima: vniuersumq; seruat harmonia, cuius primæuus auctor Deus: familiæ, & vrbes concordia coalescunt, quam semper recta legum constitutio parit: ideoq; eãdem ob causam vniuersi partes semper cohærent, nec vnquam in eo statutus ordo peruertitur; vrbes verò ac domus exiguo permanent tempore: hæ siquidem genitam, mortalemq; sortiuntur naturã, materiæ ratione, è qua constituuntur, quæ ipsis interitus est causa, cum perennibus inde mutationibus, passionibusq; sint obnoxiæ; mate-

ria enim, ex qua progignuntur, rerum, quæ ipsius sunt participes, interitu gaudet, ac perficitur. in vniuerso autem, quæ semper mouet pars, regit; quæ semper mouetur, regitur: & illa quidem potestate prior, hæc posterior: illa diuina, rationis, ac mentis particeps: hæc genita rationis expers, & mutationibus obnoxia.

COMMENTARIVS.

Libri argumentum offerre hic foret ridiculum, vbi minimum eiusdem se se offert fragmentum: hoc loco breui exponere commentario sat erit, vnamquamq; illius exactè tamen declarando particulam. id enim temporum licet iniuria corruptum, dogmatum tamen grauitate maximè perfectum opusculum non iniquo animo ab eruditis accipiendum spero, dum veteris vestigia sapientiæ non minus litterarum excolant cultores, ac antiquitatis amatorum oculos rapiat *superstes ruinarum maiestas* (vt cum doctissimo viro Andrea Mariano loquar:) & ædium sacrarum ruinæ à viris probis excolantur, quas *religiosi æque,* (vt aiebat Senec.) *ac stantes adorant*. Hoc igitur nobile eruditi operis fragmentum à Stobæo excerptum huic politicæ parti addere opportunum duxi, cuius doctrinæ præstantia vt vnicuiq; facilius occurrat, obseruandum hic Ocellum edocere, quod vita continet corpora, ac illius vera certè causa est anima. quod sanè quanam contingat ratione dubium videtur, si enim vita prodit ab anima, quam à corpore cõtineri asseret vnusquisque, cum dicatur corpus σῶμα, quasi τῆς ψυχῆς σῆμα *(animæ sepulchrum)* non vita cor-

Ruin. Roma epigr l. 1. in proham.

Plato in Cratilo.

Corpus animæ sepulchrum

Forma continet, materia continetur.

pus continebit, at potius in hoc, vel ab hoc ipsa continebitur. id tamen affirmare reuera foret absurdum, dum hoc discrimen vigeat inter materiam ac formam, quod illius proprium sit contineri, huius vero continere *phys.* 3.65.*&* 67.*&* *phys.*4.38.& iure quidem, cum illimitata materiæ natura à forma cohibeatur, & ea corpora, quæ vnà coeunt, vt mixtum constituant, ita forma complectatur, vt licèt opposita sint, atroces tamen pugnas exercere, & ab inuicem separari prohibeat, vt videtur innuisse philosophus 2.*de an.*39.ideoq; nō animā corpus, at è conuerso istud anima continebit; idemque pariter de vita erit asserendum, quæ præcipuus veluti effectus ab anima prodit, nam *τὸ ζῆν τοῖς ζῶσι τὸ εἶναι ἐστι (viuere viuentibus est esse)* 2.*de an.* 37. ideoq; vita cum tribuat esse mixto, & ipsum continere nec iniuria dicetur. animam verò primæuam esse vitæ causam nemini dubium; est enim ea per quam primò viuimus 2.*de an.*24. & vitæ nedum, at viuentis corporis forma dicitur, quia illi confert esse; finis quoq; eiusdem quia corpus animæ instrumentum à natura constituitur; & postremo efficiens causa asseritur, quia illi motum localem, auctionem, alterationem, nutritionem, ac cætera huiusmodi elargitur 2.*de an.*36.*&* *seqq.* ideoq; profunda speculatione Ocellus ait à vita corpus contineri, eiusque causam animam esse eruditissimè dixit. Nec dissimili ratione subdit ab harmonia mundum contineri, ac huius causam esse Deum. cum enim vniuersum è cælo, quatuorq; primis corporibus compactū esse *in libro de nat. vniu.c.*2.nouerimus, ex ea entium serie ipsum prodire, ac conseruari nemo dubitabit asserere; ex cunctorum quinimo entium complexu *κόσμον* dictū *ib.c.*1.*t.*6.obseruabit, quod longe clariùs exponens Iamblichus monebat nomen huiusmodi vniuerso inditum ab illo fœde-

Anima viuentis corporis quomodo causa.

Harmonia mundum continet

*Commēt pyth.l.*2.*c.*19.

re,

re, quod inter eius partes vigebat. si igitur huiusmodi corporum cætus, eorumq; licet contrariorum nexus in perenni discordia concors mundum constituit, quis ipsum ab harmonia contineri negare audeat? non ab ea quidem, quam cælo Pythagoræi adscripsere, ab eodem acute exclusa à philosopho 2. *cæli* 52. *& seqq.* (hæc .n. non mundi, sed cæli diceretur harmonia, sed ab illa, quã concors entium quorumlibet nexus constituit: hanc .n. verè harmoniam dictam fuisse nedum inde suadetur, quod hæc certe sit pulcherrima cunctorum, quæ sint in vniuerso, & entium pulcherrimam dictam fuisse harmoniam testatur Iamblichus: at præterea confirmari videtur auctoritate Aristotelis 1. *de an.* 55. quo loci cum docuerit quod harmonia λόγος τις ἐστὶ τῶν μιχθέντων ἢ σύνθεσις (*ratio quædam cõmistorũ est, aut compositio*) hæc certe vi prædicti nexus in vniuersi partibus refulgebit, indeque etiam in ipso vniuerso prodibit, in quo concors omnium partium refulget compositio, ac singularis ordo, qui ab Aristotele 3. *cæli* 24. dicitur οἰκεία τῶν αἰσθητῶν φύσις (*propria sensibilium natura*) ideoque vniuersum continebis, ac seruabis harmonia

In vita Pythag.

Harmonia quid.

—— —— æterno complectens omnia nexu
O rerum, mixtiq; salus concordia mundi,
Et sacer orbis amor.

Lucã 4.

cuius sanè primæuum auctorem Deum quis proteruo mendacio recuset dicere, qui δοκεῖ τὸ αἴτιον πᾶσιν εἶναι καὶ ἀρχή τις (*videtur omnibus causa esse, & principium quoddam.*) *met.* 1. *c.* 2. ideoq; rebus ipsis esse cum fuerit elargitus, eas pariter conseruat, & vniuersi partes ita moderatur, vt ab eo prorsus pendeant, siue illum vt vniuersi principem cum philosopho 12. *met. t. vlt.* siue primum veluti motorem *ibid. t.* 36. *& seqq.* consideremus, vnde ab ipso cælum ac natura pendere *ib. t.* 38. sapien-

Deus omnium causa.

tis-

tissimè proferatur, in quibus perennis ordo cum floreat, ac proinde perfecta, absolutaque elegantia (à qua nos vniuersum, mundum, appellasse testatur Plinius) licet in cælesti parte longe fælicius *de part. an.* 1. c. 1. prædicta vtique harmonia vniuersum continebit, nam per hanc in cælis.

Nat. hist. l. 2. ca. 4.

Boet. de consol. li. 4. metr. 6.

—— iusto fædere rerum
Veterem seruant sydera pacem

ac in vniuerso terrarum orbe inconcusso quodam ordine.

Ibid. Perpetuus ordo in vniuerso.

Semper vicibus temporis aquis
Vesper seras nunciat vmbras,
Reuehitq́; diem lucifer almum.
Sic alternos reficit cursus
Alternus amor, sic astrigeris
Bellum discors exulat oris.
Hac concordia temperat aquis
Elementa modis, vt pugnantia
Vicibus cedant humida siccis,
Iungantq́; fidem frigora flammis.
Pendulus ignis surgat in altum,
Terraq́; graues pondere sidant.

hanc autem harmoniam æterna præscripserunt ac perpetuò conseruant Dei decreta, nam,

Boet. ibid.

Sedet interea conditor altus
Rerumq́; regens flectit habenas
Rex, & dominus, fons, & origo,
Lex, & sapiens arbiter aui.

eadem quoque proportione ciuitates ac domos à concordia monet contineri Ocellus, & hanc à lege produci. ciuitatis quidem natura & conditio à concordia illam optimè docet seruari: dum enim ideò vrbes fuerint institutæ, vt viuamus, existant verò gratia τοῦ εὖ ζῆν (bene

vi-

viuendi) polit. 1. c. 2. vbinam fælix hæc, & recta occurret vita, si concordiam à ciuitate contingat exulare, tunc scilicet sapientes τάς πόλεις ὁμονοεῖν φασίν, ὅταν περὶ τῶν συμφερόντων ὁμογνωμονῶσι, καὶ τὰ αὐτὰ προαιρῶνται, καὶ πράττωσι τὰ κοινῇ δόξαντα. *(ciuitates concordes esse dicunt, cum de ijs quæ conferunt consentiunt, & eadem eligunt, aguntq́; ea quæ publicè visa fuerint) eth. 9. c. 6.* quare his per discordiam exclusis, ciuitatem perire & fælicitate prorsus priuari oportebit. hanc verò seruare concordiam solius certè legis munus erit, quæ ne aliena egenus rapiat, ne dites plebs opprimat, ne inopes potentiori succumbant, sola operatur; hæc probis opera virtuti consona præscribit, ad quæ natiuo ferantur appetitu, ac improbos pænarum atrocitate à sceleribus, arcet, quorum certè præda cæterorum probitas, opesque forent, dum plerorumq; animos vitia occupent, ideoq; non virtutis amore, at pænarum potius terrore à prauis operibus auertantur: quare lex quandam veluti constituens in ciuitatibus æqualitatem, si æquo pede paupe rũ tabernas, ac potentiorum turres ingreditur, dum omnes vel præmijs allicit, vel pænis deterret, ad commune bonum æqua inuitans sorte, vera in ciuitatibus concordiæ parens dicetur, vrbesq; ac regna præstantissimè seruabit; quod sanè Pindarum respexisse crediderim, dum Eunomiam, Themidis filiam, per quam bonarum legum constitutio designatur σώτειρας *(seruatricis)* eruditissimo epitheto decorauit; ac si illius peculiare foret munus, vrbes concordiæ beneficio felicissime seruare; ideoq; cum aiebat philosophus *polit. 7. c. 4.* eam ciuitatem, quæ maxime populo abundaret, difficile conseruari, dicebat ὁ νόμος τάξις τίς ἐστι, καὶ τὴν εὐνομίαν ἀναγκαῖον εὐταξίαν εἶναι. ὁ δὲ λίαν ὑπερβάλλων ἀριθμὸς οὐ δύναται μετέχειν τάξεως. θείας γὰρ δὴ τοῦτο δυνάμεως ἔργον,

Vrbium fælicitas quæ.

Lex concordiæ parens in ciuitatibus.

Olymp. od. 9. antistr. 1a.

Lex qui

γον, ἥτις καὶ τόδε συνέχει τὸ πᾶν. (*lex ordinatio quedam est, & bonam legis positionem necessarium est esse bonam ordinationem. diuinæ enim potentiæ id opus esset, quæ, & hoc totum continet.*) Familiam pariter, quam veteres pusillam rempublicam esse iudicarunt, concordia non dissimili ratione dicitur continere: dum enim illam præcipuè coniugum societas constituat, *polit. & æconom.* 1. *c.* 2. ab hac seclusa cōcordia, nulla certè felicitas aderit: vt abunde Romana erudire visa est sapientia, quæ in nuptialis Iunonis sacro victimam absq; felle iussit consecrari, illudque exemptum post aram abijci, vt omnia à connubio reijcienda irarum semina, discordiamq; prorsus excludendam sagaci instituto edoceret, quod si cōsanguineos etiam familiæ nomine lubeat complecti, & inter hos, quid peius Erynnis furor queat locare, quam dissidia, ac litium semina.

Sen. ep. 47. Coniugū concordiam expetit.
Plut. præcept. connub. 28.

Dissidia consanguineorum infelicia.
Pind. Pyt. od. 4. str. ζ

——— μοῖραι δ' ἀφί —
σταντ', εἴ τις ἔχθρα πέλει
ὁμογόνοις, αἰδῶ καλύψαι.

(*fælicitas autem abscedit, si quasi multas existat inter consanguineos; adeo vt tegant pudorem*) domesticam verò concordiam legum beneficio seruari, tot ab ijs præscripta de coniugibus dogmata testantur, & Pythagoræorum schola satis videtur apud Aristotelē *æconom.* 1. *c.* 4. suadere, quæ vxores ab iniurijs virorum lege monebat liberandas: ideoq; concordia, quæ à legibus enascitur, ciuitates ac domos continebit, non secus quam corpus vita, ac mundum conseruet harmonia, quarum hæc à Deo, illa ab anima prodire modò statuebatur: similemq; quo ad id munus animum ipsi Deo non immeritò asseruisse Ocellus videtur, dum præpotenti huius imperio, magnus; vel minimo illius nutu, paruus regatur mundus, & *quem in hoc mundo locum Deus obtinet,* hūc

Animus humanus Deo similis.
Sen. ee. ep. 65.

in

in homine animus. & par quoque in lege, si ciuitates ac familias respiciamus, viget ratio: vt enim harmoniam vniuersi Deus, sic ciuitatis concordiam lex præscribit, & μὴ ὑπαρχούσας ἁρμονίας καὶ ἐπόψιος θείας περὶ τὸν κόσμον οὐκ ἂν ἐδύνατο συμμένειν ἔτι καλῶς ἔχοντα τὰ ἐγκεκοσμημένα. μὴ ὑπαρχούσας δ' εὐνομίας περὶ τὰς πόλιας οὐκ ἂν δύναιτό τις ἀγαθὸς εὐδαίμων πολίτης ἦμεν. *nō existente harmonia & diuina prouidentia circa mundum, non possent permanere adhuc recte se habentia in eo ordinata. & non existente recta legum constitutione in ciuitate non posset quis bonus vel felix ciuis esse)* & vti Deus æquo singulos amore prosequitur ita lex non inæquali cunctos vincit decreto, ideoque diuinum quidpiam illi quodammodo inesse videbitur, vt iure *polit.* 3 *c.* 16. dicat Aristoteles τὸν νοῦν κελεύων ἄρχειν, δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους. ὁ δ' ἄνθρωπον κελεύων, προστίθησι καὶ θηρίον. ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία τοιοῦτον, καὶ ὁ θυμὸς ἄρχοντας διαστρέφει, καὶ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας. διόπερ ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστί. *(qui mentem præesse iubet, videtur iubere Deū præesse & leges: qui autem hominem præesse iubet, adiungit & bestiam, libido quippe talis est, atque obliquos agit etiam viros optimos, qui sunt in potestate, ex quo mens absq; appetitu lex est.)* Maximum verò inter vniuersum, ac ciuitates familiasque vigere discrimen obseruat auctor, quod scilicet perpetua sit illius harmonia, nec vlla vnquam intemperie conturbetur, harum verò breuis sit fœlicitas, & citissimus adsit interitus; cuius eandem cum doceat euentus esse causam, ac illius mutationis, qua entia hæc inferiora assiduè premuntur, non difficile profectò erit, vndenam ea prodeat dissimilitudo, inuenire; interitus siquidem radix cum sit materia, vt monuimus *cap.* 2. & 3. perpetuis obnoxia mutationibus, & ex opposito Deū primæui causam omnino sciamus immo-

Hypodamus Thurius de beatit.

Diuina prouidētia, & lex comparantur.

Lex est mēs absque appetitu.

bilem *met.* 12. 36. ſtatuendum eſt certè, relatum inter vniuerſum ac ciuitates diſcrimen non aliunde oriri, quàm ex eo, quòd illius harmoniæ auctor immutabilis prorſus æternam vniuerſo, ſi velit, harmoniam conferre poterit, ciuilem verò ac domeſticam concordiam interire ſit neceſſe, quia fragili ac mutabili ſit innixa fundamento, legi ſcilicet; nedum enim grauibus & leges ipſæ ſubſunt mutationibus, quas tamen vir politicus sarceat οὐ γὰρ τοσοῦτον ὠφελήσεται κινήσας ὅσον βλαβήσεται τοῖς ἄρχουσιν ἀπειθεῖν ἐθισθείς. (*non enim tantùm proderit qui corrigere perget, quantum nocebit aſſuefactio ſuperioribus non parendi.*) at licet nil prorſus immutentur, earum quandoque robur opprimitur, vt nil inde beneficij miſera ciuitas, infelixue ciuis queat captare: armorum id certè præſtat ſtrepitus, qui leges miſerrimè cogit ſilere, ſiue dum princeps anxius imperij, illiq; ſuo veluti patrimonio ſeruando deditus, ſubditorum caſus, alienos veluti negligit, ſiue dum,

Legum mutatio noxia.

—— —— *barbarus hoſtis,*

Vt fera plus valeant legibus arma facit.

Ouid. 4. de pont. eleg. 9.

ciuium quoq; quorumdam grauis nimium id plerumq; præſtat auctoritas, quorum certo videmus exemplo leges, vt dicebat Solon aranearum telis perſimiles eſſe, quæ tenuia quidem, ac leuia cohibent corpuſcula, grauibus verò cedunt, nec illæſas quandoq; leges eſſe permitti: vel peſſima iudicum quorumdam inſcitia, vel auara eorumdem impietas, quæ poſthabita legumlatorum voluntate, leges iniqua flectit interpretatione, omni ſpe diſiecta aſſequendæ iuſtitiæ.

Laert in eius vita.

Leges aranearũ telis ſimiles.

—— —— ἑλκομένης ᾗ κ' ἄνδρες ἄγωσι

Δωροφάγοι ——

(*tractæ quocunque homines duxerint donivori.*) ideoq; ſicuti omnis expers mutationis principium harmoniæ,

Heſiod. opera. & dies l. 1.

qua

qua vniuersum gaude, eã quoq; seruat inconcussam ciuilem verò ac domesticam concordiam ruere permittit tot subiectum mutationibus eiusdem principium: idem pariter de ijs proferendum rebus, quarum natura ortu premitur ac interitu, quòd scilicet ideò diu non permaneãt, quia earum principium est materia omnis mutationis, passionisq; radix *superius c.2.t.3.* ideoq; impotens entibus ex ea constitutis immutabilitatem conferre: & quasi perennis huius mutationis, quam natura materiæ adscripsit, validam assignaturus causam, auctor subdit, eorum quę oriuntur generationem esse salutem, materię ex qua ea oriuntur: ac si innuat materiam sibi vindicare quod perenni sit obnoxia mutationi, indeq; ipsius naturam constitui: si enim illa ad formas potestatem in sua claudit natura, vt late *c.2.t.3.* dicebatur, & eas ortus ac interitus beneficio consequitur, inde illius quoq; salutem prodire erit asserendum, frustra.n. illa frueretur potentia, quæ nunquam ad actum foret redigenda *1. cæli 32.* Quoniam vero Ocellus illius entis meminit, quod perpetua passione ac mutatione prematur, illius quasi memor sectionis, qua vniuersum diuiserat *superius c.2.t.1.& 2.* monet id, quod semper mouetur, gubernare cælum scilicet, vt *ibi* docuimus: id verò quod semper patitur, nempe inferiorem hanc partem semper gubernari, quod pariter innuisse videtur Aristoteles *meteor. 1. c.2.* quo loci cum inferiorem hunc mundum contemplaretur, dicebat ἔστι δ' ἐξ ἀνάγκης συνεχὴς πως οὗτος ταῖς ἄνω φοραῖς, ὥστε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν κυβερνᾶσθαι ἐκεῖθεν. *(est autem ex necessitate continuus quodammodo iste superioribus, lationibus, vt omnis ipsius virtus inde gubernatur.)* ideoq; illud subdit esse potestate prius, hoc vero posterius, quia facultates inferioris partis à superiori illa potestate pendent, & cælum diuinum quid dicit, (vt *c.2.t.2.* obserua-

uimus) ac rationis particeps, ratione scilicet intelligentiæ, quæ cælo motum confert, siue orbis ipsius formam verè eam esse, siue ei tantum assistere censuerit: & vtrūq; illud prędicatum cęlo attribuisse videtur Aristoteles, qui & ipse cælum diuinum corpus dixit *2.cæli* 17.& anima prædictum *ib.t.* 13. id verò quod passioni obnoxium est, ex opposito dicit esse genitum, ratione scilicet partium: ac præterea rationis expers statuit, ac mutabile, cum illius peculiare videatur pati, ac moueri, vt alias abundè docuimus, quod certè animam ab hac vniuersi parte videtur excludere, quæ suapte natura motum confert, ac proinde extrinsecum motorem non accersit.

FINIS.

AVCTORVM,

Qui in hoc commentario libro laudantur, explicantur, aut emendantur Index, in quo littera P. numero præfixa Prolegomena denotat.

AVCTORVM.

RERVM MEMORABILIVM INDEX.

om-

D

&

qui

FINIS.

V. D. Ludouicus Modronus in Metropol. Bonon. Pœnitent. pro Eminentiss. & Reuerendiss. D. D. Card. Ludouisio Archiepisc. & Principi.

Imprimatur. F. Benedictus de Verona Lector, & Vicarius S. Inquisitionis Bonon.

Registrum.

a b c A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee ¶ Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz.

Omnes sunt Duerniones, præter ¶ & Zz, qui sunt semifol.

ERRATA.

Pag.	Linea	Errata	Correctio
		In Prolegom.	
5	5	vnaminis	vnanimis
9	13	eruditie atenus	eruditi eatenus
14	28	arlebitratus	arbitratus
ib.	30	ceberrima	celeberrima
16	27	maio-	maior
		In Comment ario.	
17	3	la-è	latè
60	32	potenitor	potentior
64	31	eamdem	eadem
110	1	inorbe	iñ orbe
111	33	conficiñitur	conficiuntur
113	9	deo	ideo
115	24	aera	aerem
131	26	Pythagorças	Pythagoras
136	30	de ortu 8	de ortu 6
137	4	dito	dico
142	30	æ	hæ
149	9	vehemente	vehementer
156	26	Adde verſionem. ſ.	*Zoophita, quæ in camini s videmus*
159	4	ſin	ſint
162	8	bames	fames
163	26	Chamæleontem	Chamæleonte
164	18	lacetteq;	lacerteq;
200	1	Adde Caput tertium	
224	33	Adde Finis partis Phyſicæ	
236	29	trobutus, vt	tributus eſt, vt
ib.	30	æam	nam
245	15	librum	liberorum
259	8	duebatur	dicebatur
271	1	inſiſteret inde	inſiſtere, vt inde
295	31	expelleret	expellere
347	1	gaude	gaudet

365